

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GİRİTLİ ALİ 'AZİZ EFENDİ DİVÂNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ METİN - İNCELEME

Fırat Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

0068582

255.07.02.03.00.00/08/0068582

TD YL/37

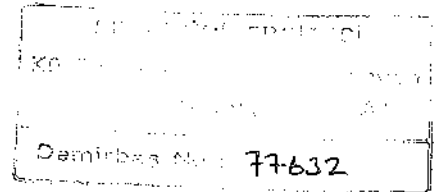
TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Naci ONUR

HAZIRLAYAN

Güler AYDIN

142
7. 1.
SOC. 211.

ELAZIĞ

1996

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

KISALTMALAR.....	I
ÖNSÖZ.....	II
GİRİŞ.....	III

I. BÖLÜM

I- GİRİTLİ ALİ AZİZ EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEME TOPLU BİR BAKIŞ.....	1
II- GİRİTLİ ALİ AZİZ EFENDİ'NİN HAYATI.....	5
III- GİRİTLİ ALİ AZİZ EFENDİ'NİN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	7
IV- GİRİTLİ ALİ AZİZ EFENDİ'NİN ESERLERİ.....	9
A- MUHAYYELAT.....	9
B- VARİDAT.....	11
C- DİVANÇE.....	11
D- RİSAL-İ GİRİDİ.....	12
E- GÜLŞEN-İ SİHHAT.....	12
F- DİVAN.....	13
V- GİRİTLİ ALİ AZİZ EFENDİ'NİN DİVANI'NIN İNCELENMESİ.....	14
SONUÇ.....	50
BİBLİYOGRAFYA.....	53

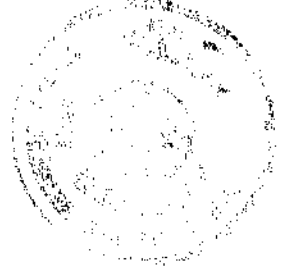
II. BÖLÜM

GİRİTLİ ALİ AZİZ EFENDİ'NİN DİVANI'NIN TRANSKRİBE EDİLMİŞ METNİ

A- KASİDELER.....	55
B- TARİHLER.....	103
C- MU'AŞŞER.....	162
D- TAHMİS.....	166
E- KIT'A.....	169
F- SALİH-NÂME.....	171
G- GAZELLER.....	178
EKLER.....	220

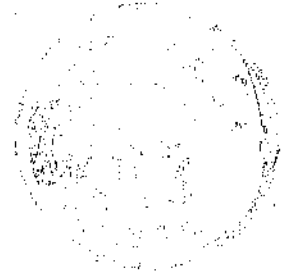
KISALTMALAR ve TRANSKRİBE İŞARETLERİ

a. g. e.	: adı geçen eser
a. g. m.	: adı geçen makale
a. g. mad.	: adı geçen madde
C.	: cilt
s.	: sayfa
yy.	: yüzyıl

TRANSKRİBE İŞARETLERİ

ا (ā)	a, ā	س	s
ا (i)	a, e, i, i, u, ū	ش	š
.	.	س	š
ب	b	س	š, z
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s	ع	ʿ
ج	c	غ	ġ
ح	ḥ	ف	f
خ	ḫ	ق	q
د	d	ك	k
ذ	z	ك	ḵ
ر	r	ل	l
ز	z	م	m
ج	j	ن	n
		و	v (o, ō, u, ū, ū)
		ه	h (a, e)
		ی	y (i, i, i)

ÖNSÖZ

Giritli Ali Aziz Efendi, XVIII yy. Divan şairlerindendir. Alım, hakım ve siyasî bir kişidir.

Bugüne kadar şairlik yönü üzerinde fazla durulmayan Aziz Efendi'nin bu yönünü ortaya koyabilmek için böyle bir çalışmaya yöneldik.

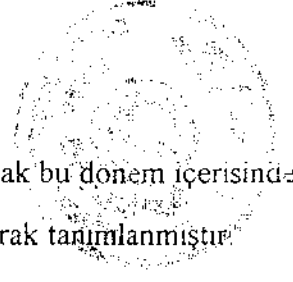
Ümit ediyoruz ki, bu çalışmamızla Aziz Efendi'nin hem şairlik yönünü ortaya koyar hem de bugüne kadar bilinmeyen Divan'ını ilim alemine tanıtmış oluruz.

Tezimin hazırlanmasında, doğrudan ya da dolaylı olarak pek çok kişinin yardımını gördüm. Başta; beni gerek tez konusunun belirlenmesinde ve gerekse çalışma yönteminin ortaya konulmasında bana yol gösteren danışman hocam **Yrd. Doç. Dr. Naci ONUR**'a müteşekkürüm. Ayrıca, ders döneminden itibaren büyük yardımlarını gördüğüm bölüm hocalarımıza da teşekkürü borç bilirim.

Güler AYDIN

OCAK 1996

GİRİŞ

Giritli Ali Aziz Efendi, XVIII. yy. Divan şairlerinden birisidir. Ancak bu dönem içerisinde gerçek anlamda yerini bulamamış, daha çok *“Muhayyelat”* in yazarı olarak tanımlanmıştır.

Bizim amacımız da Divan Şiiri’nde gerçek yerini bulamamış olan Aziz Efendi’nin şâirlik yönünü ortaya koymaktadır. Divan olarak İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki onbir varaklık divançe diyebileceğimiz yazma gösterilir.

Tezimiz, giriş ve iki ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde şairin yaşadığı devir, ana hatlarıyla ortaya konmuş ve onun edebî kişiliği ile eserleri anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, divanı ile alakalı olarak değerlendirme yapmaya çalıştık. Zira, bugüne kadar kaynaklarda Aziz Efendi’nin bir divanı olduğundan bahsedilmemiştir.

Aziz Efendi divanda tarihî olaylara ağırlıklı olarak yer vermiştir. Saltanatına şahit olduğu III. Osman, III. Mustafa ve I. Abdülhamid ile bunların çocukların kaside ve tarihler yazmıştır. Ayrıca, bu padişahlar döneminde görev yapan sadrazam ve şeyhülislamı da kaside ve tarih yazmıştır. Şair, bu suretle XVIII. yy.’ın siyasî ve tarihî olaylarına ışık tutmuştur. Bu yönü ile tarihçilerin de incelemesi gereken bir divandır. Gazellerde ise daha çok bireysel konulara yer vermiş, bunun yanında tasavvufî konulara da değinmiştir. Divanın dili genel olarak *“Türkî Basit Hareketi”* nin de etkisiyle sadedir.

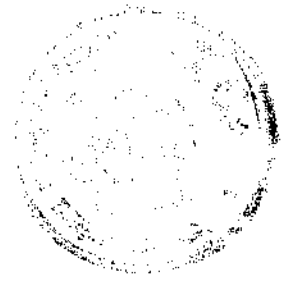
İkinci bölüme geçmeden sonuç ve bibliyografya ilave etmek suretiyle çalışmamızın birinci bölümünü bitirdik.

İkinci bölümde ise *“Giritli Ali ‘Aziz Efendi Divanı”* başlığıyla, divanın transkribe edilmiş metnine yer verdik. Divandaki orjinal sıralamaya sadık kalınarak kaside, tarih, mu’aşşer, tahmis, kıta, Salih-nâme ve gazelleri sıraladık.

Giritli Ali ‘Aziz Efendi Divanı, Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi’nde kayıtlı olup, tam bir divandır. Edebiyat tarihlerinde Giritli Ali ‘Aziz Efendi Divanı’ndan hiç bahsedilmemesi çalışmamızın başında bizi, ihtiyatlı davranmaya sevk etti. Yapılan araştırmalar neticesinde Aziz Efendi’nin divanı ile alaka kurabileceğimiz bütün bilgileri değerlendirdik. Ayrıca H. 1290 senesinde yayınlanan *“Sandık Mecmuası”* nın ikinci ve üçüncü sayılarında iki bölüm halinde neşr edilen *“Gülşen-i Sıhhat Kasidesi”* ni Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi’nden temin etmek

suretiyle divan içerisindeki ilgili kaside mukayeseye tabi tutulmuş ve Sandık Mecmuası'nda yayınlanan kasidenin, divandaki kaside olduğu tarafımızdan belirlenmiştir. Bundan başka, XVIII. yy. divan şairleri arasında “Aziz” mahlası kullanan şairler de incelenmiş ve divandaki kaside ve tarihler (*Doğum, cülûs, vs.*) deki tarihî hadiseler, kronolojik olarak değerlendirmeye tabi tutularak hata yapmamaya özen gösterdik. Divanın Giritli Ali Aziz Efendi'ye ait olduğuna kanaat getirdikten sonra çalışmayı eksiksiz bitirmeye gayret ettik.

Divan, altmışüç varak olup bez ciltlidir. Başlıklar, kırmızı mürekkeple yazılmış diğerlerinde ise siyah mürekkep kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİDLİ ALİ AZİZ EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DEVRE TOPLU BİR BAKIŞ

Giridli Ali Aziz Efendi XVIII. yy. şairlerindendir. XVIII. yy.'ın ilk yarısında doğdu. Ali Aziz Efendi; Osmanlı Devleti'nde I. Mahmud (1736-1759), III. Osman (1754-1757), III. Mustafa (1757-1774), I. Abdülhamid (1774-1789) ve son olarak da III. Selim (1789-1808)'in saltanatının ilk yıllarına şahid olmuş ve 1798'de Berlin'de vefat etmiştir.⁽¹⁾

Yukarıda verilen kronolojik bilgilerden de anlaşılacağı gibi, bu dönem, Osmanlı Devleti'nde sık sık söz konusu olan saltanat değişiklikleri dolayısıyla istikrârın za'afa uğradığı ve buhranların son sahfaya ulaştığı bir dönem olmuştur.

Sıkça rastlanan saltanat değişikliği yanında, gerek Avusturya ve gerekse İran Harpleri dolayısıyla devlet büyük bir sarsıntı geçirmeye başlamıştır. Gerçi, I. Mahmud döneminde gerçekleştirilen kısmî başarılar, devletin zararlarının bir kısmını telâfi etmiş görünüyorsa da, askerî ve idarî bozuklukların önüne geçilmemesi sebebiyle tesirsiz kalmıştır.⁽²⁾

Bu dönemden itibaren Rusya, hem Balkanlar'a, hem de Kafkaslar'ı aşarak doğu hududuna sarmayı ve böylelikle "*Gerek Projesi*"ni gerçekleştirmeye çalışırken, Avusturya, Fransa ve İngiltere de zaman zaman değişen siyasetleri ile Osmanlı Devleti'nin münasebette olduğu devletlerin başında gelmekteydiler. Öte taraftan, Lehistan meselesi dolayısıyla İsveç ve Prusya ile doğuda İran'ı da Osmanlı Devleti'nin takip ettiği siyasetin birer parçası olarak değerlendirebiliriz.

Bu dönem içerisinde; Küçük Kaynarca, Aynalıkavak Tenkîhnâmesi, Zıstovi ve Yaş Antlaşmaları neticesinde Osmanlı Devleti devamlı olarak toprak kaybetmiştir.

⁽¹⁾ Hey'et, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul 1989, C. XI, s. 137-146, 147-165, 166- 178, 337.

⁽²⁾ *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, a.g.e., C. XI, s. 144.

Girid'li Ali Aziz Efendi'nin yaşadığı dönem içerisinde Osmanlı Devleti'nde söz konusu olan diğer gelişmeler arasında, belki de en önemlisi ıslahat çalışmaları idi.

Gerçi, daha önceki dönemlerde de söz konusu olmasına rağmen batı müesseseleri örnek alınarak yapılmak istenen ıslahat hareketleri de bu dönemlere tesadüf etmektedir. Fakat, Uygulama bakımından sadece dönemin padişahı ile sınırlı olan bu ıslahat hareketleri amacına ulaşamadı. Bunlar arasında; Avrupa tarzında asker yetiştirmek amacıyla Humbaracı Ocağı'nın teşkili, mühendishânenin açılması ve askeri tedbirler ile ordunun güçlendirilmesi sayılabilir.⁽³⁾

Ayrıca, mâli bir takım tedbirler alınarak ehl-i örfün re'ayayı ezmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Islahat çalışmalarının bu dönemdeki en kalıcı olanı ve daha sonraki ıslahat hareketlerinin belki de cumhuriyete giden yola başlangıç teşkil eden ise Nizam-ı cedîd hareketi olmuştur. Nizam-ı cedîd; siyasi, askerî, idari ve kültürel bakımdan çok geniş bir sahaya inhisâr eden ıslahat hareketi olarak kabul görmüştür.⁽⁴⁾

Dönemin önemli hadiseleri arasında, merkez taşra mücadelesi içerisinde izah edebileceğimiz ayânlık müessesinin durumunu, 1754 yılındaki İstanbul ve Edirne zelzelelerini, 1755 yılında payitahtı oldukça etkileyen kış ve Haliç'in donmasını ve son olarak da 1755, 1756 ve 1782 yıllarında çıkan ve İstanbul'u büyük ölçüde tahrip eden İstanbul yangınlarını sayabiliriz.

XVIII. yy. siyasi, askerî ve sosyal yönden kargaşanın yaşandığı bir dönem olmasına rağmen edebî hayat canlıdır.

Eskiden olduğu gibi dilin ve edebiyatın merkezi İstanbul olmakla birlikte Edirne ve Bursa gibi şehirlerle Balkan şehirlerinde Divan Edebiyatı ile Halk Edebiyatı canlı ve hareketli idi. Devrin sosyal ve siyasi çalkantıları divan şairleri

⁽³⁾ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV (I. Kısım) TTK., Ankara, 1988, s. 321-322.

⁽⁴⁾ Tayyib Gökbiçin, *"Nizam-ı Cedid"*, *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, s. 309.

tarafından tam olarak idrak edilmemişti. Arada bir huzursuzluk hissedilse de sanatlarını klasik çizgiler içerisinde devam ettirmişlerdir.

Bu yy.'da Divân Edebiyatı'nda "*Mahallileşme Cereyânı*"⁽⁵⁾ diye tanımlanan halk ifadesine ve yerli söyleyişe yöneliş görülür. Bu akımın en önemli temsilcisi Nedîm'dir. Artık, İran Edebiyatı'nın göz kamaştırıcı ve üstün bulunduğu devirler geride kalmıştır. Bunun nedeni, Türk Edebiyatı'nın olgunlaşması, kendi klasik şeklini bulması yanında, İran ile yapılan savaşların, İran'ın her fırsat bulduğunda sınırlarımızdan saldırıya geçmesidir. Ancak; İran Edebiyatı ile ilişki birden bire kesilmemiş, kültürel ilişkiler devam etmiştir. İran şairlerinden Sâib ve Şevket beğenilip, takdir edilmiştir.⁽⁶⁾

Bu yüzyılın en büyük şairlerinden olan Nedîm (1681-1730), divan şiirinde ilk defa hece vezni ile şarkı yazmıştır.⁽⁷⁾ Bunun dışında koşma - türkû şeklinde de yazdığı bilinmektedir.⁽⁸⁾

Bu, divan şiirinde halk ananesine yer verilmesi açısından önemli bir adımdır. Bu dönemin diğer önemli şairi Şeyh Galib de hece vezniyle şarkı yazmıştır.⁽⁹⁾ Şeyh Galib ile Sebki-i Hindi, Divan Edebiyatı'nda en yüksek noktaya ulaşmış, olgunlaşmış adeta millî bir şekil almıştır.

XVIII. yy. şairleri İran etkisini azami ölçüde azaltarak kendi çevrelerinin şairi olmaya çalışmışlardır. XVIII. yy.'ın ağır ve külfetli nesri tamamen terk edilmemekle beraber eski önemi kaybetmemiştir. Şiir dili daha sadedir. Şekil olarak klasik divan üslubuna bağlı kalmıştır. Bununla birlikte yeni ve millî bir zevk de ortaya çıkmıştır.

Bu yy.'ın önemli şairleri ; Osmanzâde Taib (?-1724) Nedîm (1681-1730), Seyyid Vehbî (?-1736) Kâmîl (?-1724) Koca Ragıp Paşa (1699-1765), Haşmet (?-1768), Şeyh Galib (1757-1799), Fıtnat Hanım (?-1780), Ahmet Dürri

⁽⁵⁾ N. Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. II, s. 745.

⁽⁶⁾ N. Sami Banarlı, a.g.e., C. II, s. 745.

⁽⁷⁾ Hasibe Maziçoğlu, *Nedîm*, Ankara 1988, s. 64.

⁽⁸⁾ Şevket Kutkan, *Nedîm Divanı'ndan Seçmeler*, İstanbul 1981, s. 232.

⁽⁹⁾ Ali Alparslan, *Şeyh Galib*, Ankara 1988, s. 20.

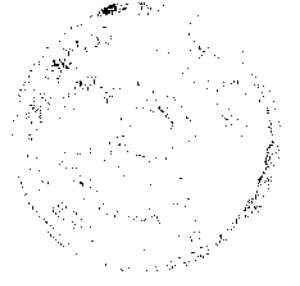
(?-1722), Sami (?-17-33) Nazım (?-1727), Tokatlı Kânî (1712-1792), Surûî (1752-1817), Sümbülzâde Vehbî (?-1809), Enderûnî Fazıl (?-1810).

Bu yüzyılın başında hükümdarlık yapan III. Ahmet ve sonunda hükümdarlık yapan III. Selim de şiirler yazmış, kültüre önem vermişlerdir.

İşte Giridli Aziz Efendi siyasi ve sosyal çalkantıların bolca yaşandığı, buna rağmen parlak bir edebî hayatın geliştiği dönemde yaşamıştır.

Bugüne kadar Aziz Efendi'nin şairlik yönü üzerinde fazla durulmamış, o daha çok Muhayyelât'ın yazarı olarak tanınmıştır. Bizce bunun en önemli nedeni bugüne kadar tam bir divanı ele geçmemiş olmasıdır. Kaynaklarda Aziz Efendi daha çok siyasi yönüyle ve elçilik görevi ile anılmıştır.

Bugün, Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu'nda 1272 numarada tesbit ettiğimiz divanı sayesinde Aziz Efendi'nin şairlik yönünün daha iyi bir şekilde ortaya konulacağı kanaatindeyiz.

II. AZİZ EFENDİ'NİN HAYATI

XVIII .yy. Türk edibi ve devlet adamı olan Aziz Efendi'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

Ahmed Schmiede Prusya kaynaklarına dayanarak yazdığı makalesinde Aziz Efendi'nin Berlin'e gelişini şöyle anlatır: *"Frankfurt kapısında Berlin'e giren üstü açık faytonda oturan güler yüzlü ihtiyar sık sık sağ elini göğsüne koyup sağa sola selam veriyordu. Berlin halkı yaratılışı itibariyle uyanıktır, yapılan iltifatın içtenlikli mi olduğunu anında kavrar. Bu nurânî zat, Berlin'in sempatisini bir çırpıda kazanıvermiştir."*⁽¹⁰⁾

Aziz Efendi burada nurânî güler yüzlü bir ihtiyar olarak tanımlanmıştır. Aziz Efendi Beylerbeyliği gibi yüksek bir mevkide görev yapmış ilk daimi elçi olarak görevlendirilmiş, ilmi irfanı ve manevî olgunluğu ile ün yapmıştır. Bütün bunlar dikkate alındığında Aziz Efendi'nin öldüğü zaman 55 - 60 yaşları civarında olduğu söylenebilir. 1798 yılında öldüğüne göre doğum tarihinin 1738-1743 yılları arasında tahmin edilebilir.

Ali Aziz Efendi Giritli'dir. Girit'in Kandiye şehrinde dir.⁽¹¹⁾ Babası Girit Defterdarı Tahmisci Mehmet Efendi'dir.⁽¹²⁾ Doğduğu şehirde okuyup yetişmiştir. Babası öldüğü zaman geride oldukça büyük nakit ve emlak bırakmıştır. Ancak Aziz Efendi eserlerinde de belirttiği gibi *(Özellikle Muhayyelat'taki Hoca Abdullah Hikayesi)* kısa sürede sefahat alemlerinde parasını bitirmiştir.⁽¹³⁾ Mirası bitirdikten sonra yeni bir başlangıç için İstanbul'a gitti. İstanbul'da önce *"Valide Kethüdası"* Yusuf Ağa'ya intisab etti. Bir süre sonra Hassa Silahşörü oldu. Devlet kademesinde yüksek derecede memuriyetlerden olan Hâcegân-ı Divân-ı Hümayun arasına katıldı. Yusuf

⁽¹⁰⁾ Ahmed Schmiede, *"Giritli Ali Aziz Efendi"*, *Türk Edebiyatı Dergisi*, Temmuz 1986, Sayı: 153, s. 57.

⁽¹¹⁾ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1975, C. III, s. 26. Mehmet Süreyya Sicil-i Osmani, C. II, s. 265.

⁽¹²⁾ Ahmet Kabaklı, *Muhayyelât-ı Aziz Efendi*, İstanbul 1973, s. VIII, Orhan Okay, *"Aziz Efendi"* Maddesi, *Türkiye Divanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, G. IV, s. 333. Ahmet Kabaklı, *"Aziz Efendi"* Maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. I, s. 264-266.

⁽¹³⁾ Ahmet Kabaklı, a.g.e., s. 171-206.

Ağa'nın delaletiyle Sakız Mutasarrıflığı'nda vergi muhassillığı yaptı. Bu görevdeki başarısından sonra **"Dağlı Eşkiyası"** elinden kurtarılan Belgrad'a gönderildi. Orada iki yıl süre ile emlak satış memuriyetinde bulundu. Burada da başarılı hizmet yaptı. İkinci yılın sonunda İstanbul'a geri döndü.⁽¹⁴⁾

III. Selim ile birlikte, devlet hizmetlerinde başarılı hizmetleri olan kişiler Avrupa başkentlerine üçer yıllığına elçi olarak gönderilmeye başlanmıştır.⁽¹⁵⁾ Aziz Efendi de daha önceki başarılı hizmetlerinden dolayı 1796 yılında **"Mir-i Miranlık"** pâyesi verilerek Prusya'ya ilk daimi elçi olarak gönderildi.⁽¹⁶⁾

Aziz Efendi, Berlin'e giderken Prusya Hükümeti'nin **"Tayinat vesair masarife dair teklifatı ile azürde"** olmaması ifade edildi. İstanbul'daki Prusya sefiri, bu durumu hükûmetine, yeni Osmanlı Elçisi'nin büyükelçi olmadığı şeklinde bildir. Bundan dolayı; Aziz Efendi, Berlin'de törenle karşılanmadı. Aziz Efendi işin iç yüzünü anlatınca, alay ile kralın huzuruna kabul edildi. Name-i Hümayunu ve getirdiği hediyeleri takdim etti.⁽¹⁷⁾

Aziz Eefendi'nin Berlin'deki görevi iki yıla yakın sürdü. 29 Ekim 1798 tarihinde Berlin'de öldü. Oradaki müslüman mezarlığına gömüldü. 1866 yılında buradan alınarak yeni kurulan ve daha sonra Berlin Türk Şehitliği adını alan mezarlığa nakledildi.⁽¹⁸⁾

Aziz Efendi yaptığı hizmetlerle Almanlar tarafından da sevilip takdir edilmiştir. Almanlar, mezarını **"yatur"** gibi kutsal görüp, kenarlarında mumlar yakmışlardır. 1995 yılı ramazanında Alman makamları Aziz Efendi'yi resmen anmışlardır. Bugünkü Federal Almanya Cumhuriyetinin başkenti olan Berlin'in Kreuzberg semtinde yerleşik Carl von Ossietzky Lisesi'nin bahçesinde 9 Şubat 1995 tarihinde Belediye Başkanı Peter STRIEDEL tarafından Berlin Başkonsolosumuz Rıza ERKMENOĞLU'nun katılımıyla şair adına dikilen bir abide açılmıştır.⁽¹⁹⁾

⁽¹⁴⁾ M. Cavit Baysun, A. Hamdi Tanpınar, **"Aziz Efendi"** Maddesi, **İslam Ansiklopedisi**, C. II, s. 154.

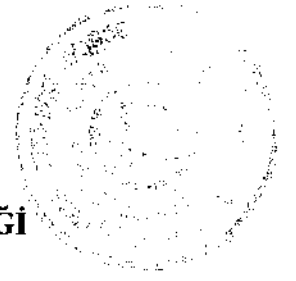
⁽¹⁵⁾ **Doğustan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, İstanbul 1989, C. XI, s. 206.

⁽¹⁶⁾ M. Cavit Baysun, A. Hamdi Tanpınar, a.g. mad., C. II, s. 333. Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, İstanbul 1984, C. III, s. 1602.

⁽¹⁷⁾ Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e., C. III, s. 1626-1627.

⁽¹⁸⁾ Ahmet Scheiede, a.g.m., Sayı: 154, s. 65. Orhan Okay, a.g. mad., C. VI, s. 333.

⁽¹⁹⁾ Ahmet Scheiede, a.g.m., Sayı:259, s. 5.

III- GİRİTLİ ALİ AZİZ EFENDİ'NİN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Aziz Efendi hakkında bilgi veren kaynakların hemen hepsi onun "*Alim, hakim ve siyasi*" bir kişi olduğunda birleşir.

Sefahat ile geçen ilk gençlik yıllarından sonra (Sinop) Abanalı Kerim İbrahim Efendi isminde bir şeyhe bağlanmış ve onun sayesinde nefsini ıslah etmiştir. ⁽²⁰⁾ Tasavvuf eğilimi de bundan sonra başlamıştır. Yayınlanmış bütün şiirlerinde tasavvufun izleri görülmür. Hangi tarikattan olduğunu belirtmez ama bektâşiliğe meyyal olduğu şiirlerindeki düşüncelerinden çıkartılabilir.

Tasavvuf ve ulum-ı hikemiyede usta, ilim sahibi bir kişi olan Aziz Efendi'nin Berlin'de bazı alimler ile görüştüğü, hatta onların felekiyat, tabiat vs. ile ilgili sorularına cevap verdiği ve bu cevaplardan bir risale oluşturduğu söylenirse de, bu risale elde mevcut değildir. ⁽²¹⁾

Aziz Efendi; simya, cıfr, remi, sihir, tılsım vb. batıl ilimlere de çok meraklıdır. Bu ilgisi eserlerinde de görülür. Muhayyelat'ın bazı kadın ve erkek kahramanları bu ilimleri bilmekte ve uygulamaktadırlar. ⁽²¹⁾

Aziz Efendi, Türkçe'den başka Farsça'yı da iyi bilmektedir. Farsça şiirler yazmış olup hafızasında 40.000'den fazla beyit olduğu rivayet edilmektedir. ⁽²³⁾ Doğu dilleri yanında Rumca ve biraz İtalyanca öğrenmiştir. Son yıllarda, Berlin'de Prusya Devlet Kütüphanesi Şark Yazmaları Bölümü'nde Aziz Efendi'ye ait Risale-i Giridi adını taşıyan 15 varaklık bir yazma bulunmuştur. Okunamayacak kadar yıpranmış olan bu yazmanın padişaha yazılmış bir muhtıra olduğu tahmin edilmektedir.

Sefahat alemlerinde geçen gençlik yıllarından sonra olgunluğa erişen Aziz Efendi, devlet adamlığı yanında bilginlik ve sanatkarlığı da usta bir şekilde yürütmüştür. Geniş bir tecessüse sahip olan şair, bu tecessüsten doğan hayal ve

⁽²⁰⁾ Orhan Okay, a.g.mad., C. IV, s. 333.

⁽²¹⁾ Ahmet Kabaklı, a.g.e., s. XIV.

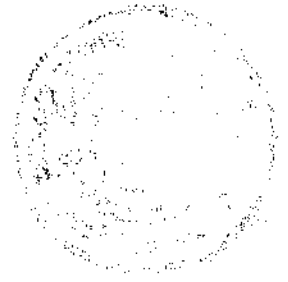
⁽²¹⁾ Ahmet Kabaklı, a.g.e., s. 4-7.

⁽²³⁾ M. Cavit Baysun, A. Hamdi Tanpınar, a.g. mad., C. II, s. 154. İntibah Gazetesi, "*Teracim-i Ahval-i Şu'ara-i Girid*", Girid 25 Şubat 1876, nr., 10, s. 8.

fantazileri eserlerine yansıtmıştır. Saray ile yakın ilişkide bulunduğu için olaylara, özellikle şehzade ve sultanların doğumlarına, cülûslara, sadaret değişikliklerine de sıkça yer vermiştir. Şiirlerinde kendi ismini mahlas olarak kullanır. Tasavvuf dışında aşk, aşk acısı, güzellik, şarap, özlem gibi bireysel konuları da işlemiştir. Şiirlerinde kullandığı dil "*Türki Basit*" hareketinin de etkisiyle sadedir. Bazı şiirlerinde de Nedîm'in etkisi görülür. Tasavvuf konusunu işlediği zaman dil daha da ağırdır.

Aslında; yaşadığı hayat, edindiği tecrübeler ve saraya yakınlığı ile XVIII. yy. divan şairleri arasında en renkli simalardan birisidir. Ancak bugüne kadar edebî yönünden çok, siyasî yönü ortaya konmuştur.

IV- GİRİTLİ AZİZ EFENDİ'NİN ESERLERİ

A- MUHAYYELAT

Yazarın *"Hayal"* adını verdiği birbiri ile ilgisiz üç büyük hikayeden oluşur. Eser, 1794 yılında yazılmış, 1852 yılında ise basılmıştır. Latin harfleri ile baskısı 1973 yılında Ahmet Kabaklı tarafından yapılmıştır.

Aziz Efendi, eseri yazarken *"Bin Bir Gece"* ve *"Bin Bir Gündüz"* gibi eski doğu hikayelerinin etkisinde kalmıştır. Bu etki özellikle I. ve II. Hayal içerisindeki hikayelerde görülür.⁽²⁴⁾ Bağımsız olan her hayalin içinde, yine hikaye içerisinde hikaye doğması esas olmakla birlikte, ana kahramanlar değişmemekte, baştan sona bütünlüğe önem verilmektedir.

Aziz Efendi Muhayyelat'ın önsözünde : *"Hülasatü'l-Hayal adlı Süryani ve İbrani dillerinden ve başka lisanlardan derlenmiş olan kitabı baştan başa okuyup acaib mazmunları üzerinde düşündüğümde Bin Bir Gece benzeri parlak ve ibretler taşıyan, insanları uyaracak faydalı öğütlerle dolu bir hikmet nüshası ve manevi haber kaynağı olduğu anlaşıldı.*

İşbu hikmetli kitap her ne kadar muhayyelat gibi görünse de içe doğuş vaki olan saatlerde yeteri kadar okunursa gamı dağıtmak özelliği mutlaka görülecektir.

Bir tecrübe buyruldukta :

Eser-i Hâme olsa da nâcîz

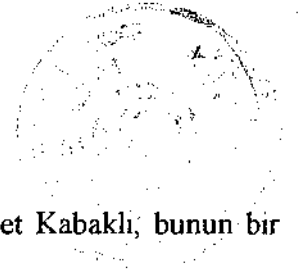
Zikr-i hayra vesile ola Azîz

denilerek aciz adımın dua kelimeleri arasına karışması gönülden dileğimdir"⁽²⁵⁾ demektedir.

Aziz Efendi yukarıda kendi sözleriyle ifade ettiği gibi, Muhayyelat'ı yazarken Hülasatü'l-Hayal adlı kitaptan etkilenmiştir. Ancak kendi hayal, düşünce ve zekası ön plandadır. Zaten Hülasatü'l-Hayal isimli bir kitabın varlığına hiç bir kaynaktan

⁽²⁴⁾ Mustafa Nihat Özün, *Türkçede Roman*, İstanbul 1985, s. 81.

⁽²⁵⁾ Ahmet Kabaklı, a.g.e., s. XV. XVI.

rastlanmamıştır. Muhayyelat üzerinde geniş araştırma yapan Ahmet Kabaklı, bunun bir sembol olabileceğini söyler.⁽²⁶⁾

Muhayyelattaki bazı hikayeler ile Bin Bir Gündüz'dekiler arasında benzerlik, hatta aynılık vardır. Ancak Muhayyelat'taki hayaller, buluşlar ve bunlarla verilen ders, ibret, ahlak, tasavvuf ve fazilet daha önemlidir. Eserde hayal ile birlikte, akıl, mantık, ahlak, din, tasavvuf, aile, dostluk, arkadaşlık, vefakârlık, dürüstlük, namus ve iffet duyguları da işlenmektedir.

Hikayelerde; cin, peri gibi varlıklarla büyü, sihir ve insan aklının alamayacağı olağanüstü vakalar yanında gerçekçi unsurlar da yer alır. Olağanüstü motifler işlenirken de insan ve insan yaşayışı esas alınmıştır.

Hikayelerdeki padişah, şehzade ve sultan kızlarının hayatlarını verirken gösterdiği ustalık, Aziz Efendi'nin Osmanlı sarayını, sarayın bölümlerini, teşkilatını, memurlarını, harem ve selam hayatını ve teşrifâtını iyi bildiğini gösterir.

Hikayelerde, vaka nerede geçerse geçsin, sokak ve mahalle ismi, örf ve adet, giyim ve kuşam daima XVIII. yy. İstanbul'unun izlerini taşır.

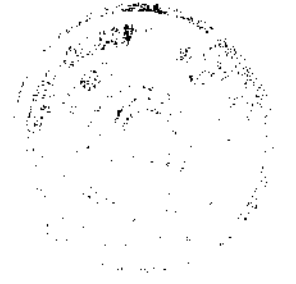
Eserin dili, konuşmalarda ve tahkiye bölümlerinde sadedir. Ancak; ilim, fen, hikmet ve tasavvuf konularında, özellikle simya, cıfr, sihir gibi ilimlerin teknikleri ve uygulamaları anlatılırken ağır bir ifade kullanılmıştır. Hikayelerdeki kahramanların hepsi, kız veya erkek olsun, dünyada benzeri görülmecek kadar güzeldir. Yüzleri kadar, kalp temizliği de eşsizdir.

Aziz Efendi, hikayelerin çoğu yerinde araya girer ve okuyucuya seslenir.

Eserin, I. Hayal Bölümü'nde; şehzade Asil ve Nesil'in maceraları, olağanüstü varlıklarla mücadeleleri işlenir. II. Hayal Bölümü'nde , Hacı Lebîb adlı Atinalı bir bezirganın oğlu olan Cevad'ın hikayesi işlenir. III. Hayal Dönemi'nde ise Şeyh İzzeddin ve çevresinde gelişen olaylar işlenir.

Muhayyelatın etkisi, özellikle tanzimat yazarları üzerinde söz konusu olmuştur. Ahmet Mithat, Namık Kemal, Recaizâde Mahmut Ekrem, Sami Paşazâde, Muallim Naci'nin eserlerinde Muhayyelat'ın etkileri görülür.⁽²⁷⁾

⁽²⁶⁾ Ahmet Kabaklı, a.g.e., s. X.

B- VARİDAT

Varidat-ı İlahiye diye de anılan bu eser tasavvufidir. Varidat'ta yer yer Aziz Efendi'nin hayatından izler görülür.⁽²⁸⁾ Eser Varide başlıklı küçük bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerde değişik tecellilerle söylenen ve anlaşılmaz gibi görülen bazı tasavvufi söz ve kavramlar açıklanır. Eserin yazma nüshalarından biri Marmara Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Kütüphanesi'ndedir. Bir yazması da Millet Kütüphanesi Ali Emirî kısmındadır. Varidat'ın günümüz Türkçe'siyle baskısı yapılmamıştır. Ancak Ahmet Schmiede Almanca'ya "*Ali Aziz Efendi Aus Kreta Intvitionen des Herzens (İstanbul 1990)*" adıyla tercüme etmiştir.

Millet Kütüphanesi'ndeki yazmanın baş tarafında Aziz Efendi "*Hoceğân-ı Divân-ı Hümayûn*"dan gösterilir. Aynı nüshanın sonunda, vefat ettiği gün İstanbul'daki ailesi nezdine bir devrişin gelerek, durumu haber verdiği dair bir kayıt mevcuttur.⁽²⁹⁾ Bu eserinde, Aziz Efendi manevi bir buhran geçirdiğini, şeyhi sayesinde bundan kurtuluşunu belirtir. Eser; tasavvufi terimler, manevi güç tasavirleri ve telkinlerle doludur.

C- DİVANÇE

Bugüne kadar Aziz Efendi'nin Divanı olarak değerlendirilen 11 varaklık küçük bir divançedir. Tevhid ile başlar, ardından 179 beyitlik bir Na't yer alır. Daha sonra gazeller yer alır. Bu Divançe'de 30 gazel mevcuttur.⁽³⁰⁾ İlk gazel "*be*" kafiyeli olup bir tanedir. Daha sonra "*elif*" kafiyeli dört gazel yer alır. Bundan sonra "*ha*" kafiyeli bir gazel yer alır. Bunun ardından "*re*" kafiyeli dokuz gazel gelmektedir. "*ze*" kafiyeli bir gazeli "*lam*" kafiyeli iki gazel takip eder. "*Vav*" kafiyeli bir gazelin ardından ise "*he*" kafiyeli bir gazel yer alır. "*ye*" kafiyeli üç gazel ile de divançe biter. Gazellerin beyit sayısı 7-9 beyit arasında değişmektedir. Ancak, 9'dan fazla 11 ve 15 beyitlik gazellerde

(27) Mustafa Nihat Özün, a.g.e., s. 81.

(28) Ahmet Kabaklı, a.g. mad., s. 265.

(29) M. Cavit Baysun, A. Hamdi Tanpınar, a.g. mad., C. II, s. 154.

(30) Aziz Efendi, *Divançe (Yazma)*, Süleymaniye Kütüphanesi, Haşim Paşa Bölümü, No: 615.

bulunmaktadır. Gazeller, genellikle tasavvuftır. Divançe, günümüz Türkçe'siyle kitap olarak basılmamış, ancak 1972 yılında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde mezuniyet tezi olarak yaptırmıştır.

Divançe, H. 1302 yılında Şeyhü'l-islam Ahmed Muhtar Molla Bey'in oğlu Ali Haydar tarafından rikka hattıyla yazılmıştır.

D- RİSÂLE-İ GİRİDİ

Onbeş varaklık bir yazmadır ancak çok yıprandığı için tam anlamıyla okunamamıştır. Padişaha takdim edilen bir muhtıra olduğu tahmin edilmektedir.

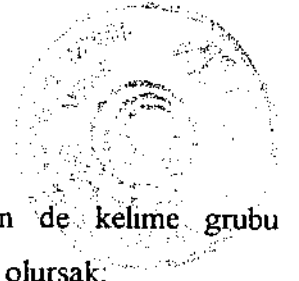
E- GÜLŞEN-İ SİHHAT

Uzun bir manzumedir. İlk olarak Sandık Mecmuası'nda yayınlanmıştır. H. 1290 yılında İstanbul'da yayınlanan bu mecmuanın 2 ve 3 numaralı nüshalarında yer almaktadır. 2. nüshada 61 beyit, 3. nüshada 62. beyitten başlayarak 91. beyite kadar devam etmiştir. Manzumenin 86. beyitine kadar “-âr” kafiyesiyle devam eden beyitler 86. beyitten itibaren “-ân” kafiyesine dönüşmüştür. Şâir'in neden böyle bir değişiklik yaptığı hakkında bir bilgi elde edemedik. Bu manzume bizim ele alıp incelediğimiz Divan'da da II. kaside olarak yer almaktadır. Divan içerisinde manzumenin adı Gülşen-i Sıhhat olarak verilmemiş, ancak ilk beyitle Gülşen-i Sıhhat olduğu belirtilmiştir. Bu beyit.⁽³¹⁾

*“Bu kasidem bulıcak insicâmı
Didiler Gülşen-i sıhhat nâmı”*

şeklindedir. Divanda manzumeye 91. beyitten sonra da devam edilmiş ve 147 beyit olarak tamamlanmıştır. Divan ve mecmuada yayınlanan manzume arasında bazı farklılıklar yer

⁽³¹⁾ Aziz Efendi Divanı, Kasideler II. beyit 1.

almaktadır. Bazen beyitte tek bir kelime değiştirilmiş, bazen de kelime grubu değiştirilmiş, ancak özüne dokunulmamıştır. Bunlara örnek verecek olursak;

Divan'da ; 1. Beyit 1. mısrası:

"Leb-i âfâka sagup da'ye-i çarh-ı devvar" iken

Sandık Mecmuasında ise;

"Tâs-ı âfâka sagup da'ye-i çarh-ı devvar" şeklini almıştır.

Yine Divan'ın 3. Beyit 1. mısrası:

"Anı gördüm ki cihân kıt'a-ı cennet olmuş " şeklinde iken

Sandık Mecmuasında ise;

"Anı gördüm ki cihân rayza-ı cennet olmuş" şeklini almıştır

Divan'ın 19. Beyit 2. mısrasında;

"Zımn-ı eşyâda ne hayrân olacak hâlet var" şeklinde iken

Sandık Mecmuasında

"Her bir eşyâda nümâyân nice hâlet var" şeklini almıştır.

Şair, kasideye bahar tasviriyle başlamış sonra sevgilinin niteliklerinden bahsetmiştir. Daha sonra yer yer aşk acısından, ramazan ayından, sufilerden, Sultan Mustafa'nın iyiliğinden, yaptırdığı hayır müesseselerinden, hastalık ve sağlığın kıymetinin bilinmesinden bahsedip dua ile bitiriyor. Kasidenin içinde aynı vezin ve kafiye ile iki tane de kıt'a yer alır. Ancak, bu kıtaların anlam bakımından da farklılık göstermemektedir.

F- DÎVÂN

Dîvân Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu 1272 numarada kayıtlıdır. Bez ciltlidir. Talik yazı ile yazılmıştır. Dîvânın başında ve sonunda birer sayfa boş bırakılmıştır. 63 varaktan meydana gelmiştir.

Her sayfada 15-16 beyit bulunmaktadır. Ancak başlık bulunmayan sayfalarda beyit sayısı 17'ye çıkmaktadır. Beyitler yaldızlı çerçeveye sınırlandırılmıştır. Divan; içerisinde isim verilerek bölüm yapılmamış, ancak bölümden bölüme geçerken sayfa değiştirilmiştir.

Divan, kaside, tarih, mu'aşşer, tahmis, kıta, sâlih-nâme ve gazel şeklinde sıralanmıştır. Tam bir divandır. Sayfa eksikliği bulunmamaktadır. Ancak bilinen divanlar gibi bir tevhid ile başlamamıştır. Münacaat ve Na't da yoktur. Divan doğrudan kaside ile başlamaktadır. Dîvân da, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

V- GİRİTLİ ALİ AZİZ EFENDİ DİVÂN'NIN İNCELENMESİ

Divan'da onbir kaside yer almaktadır. İlk kaside, Koca Ragıp Paşa için yazılmış, bir Temmuziyye'dir. Otuz sekiz beyitten ibarettir. İkinci kaside yüz kırk yedi beyitten meydana gelen Gülşen-i Sıhhat'tir. Bu kasideyi III. Mustafa'ya sunmuştur. Üçüncü kaside ise I. Abdülhamid için yazılan otuz dört beyitlik bir İydiyye'dir. Dördüncü kaside; Şeyhü'l-İslam Esad Efendi'nin oğlu Şerif Efendi için yazılan yirmi beş beyitlik Farsça bir kasidedir.

Beşinci kaside, bir müseddesidir. Kasidenin kime sunulduğu belli değildir. Padişahın Kara Ağaç'taki yazlık köşke gitmesi üzerine yazılmıştır. Ancak padişahın ismi belirtilmez. Fakat, Aziz Efendi'nin saltanatına şahid olduğu padişahlardan III. Mustafa harem hayatından hoşlanmazdı. Askeri teftişlerde bulunmak, ata binmek, avlanmak, mesire yerlerini dolaşmak en büyük zevkleri idi.⁽³²⁾ Bu özelliklerine bakarak, kasidenin III. Mustafa'ya sunulduğu söylenebilir.

Altıncı kaside yine Şeyhü'l-İslam Esad Efendi'nin oğluna yazılmıştır. Kaside elli beyittir ve Türkçe'dir. Yedinci kaside, I. Abdülhamid için yazılmış, elli altı beyitlik Bahariyye'dir. Sekizinci kaside; Sadrazam Silahdar Muhammed Paşa için yazılmış, seksen yedi beyitlik Bahariyye'dir. Dokuzuncu kaside; Şeyhü'l-İslam Şerif Mehmed Efendi için yazılmış, altmış beyitlik bir kasidedir. Onuncu kaside, Sadr-ı Rûm İshak Efendi'ye yazılmış, kırkûç beyitlik bir kasidedir. Son kaside ise, şairin I. Abdülhamid'e yazdığı yirmi yedi beyitlik bir niyâz-nâme niteliğindedir.

Son kaside hariç diğerleri klasik kaside düzeninde yazılmıştır. Son kasidede nesip, tegazzül, girizgâh, medhiye bölümleri bulunmamaktadır. Şair, doğrudan konuya girer. Bir evinin olmadığından, daima kira evlerinde yaşadığından, evsiz kalmanın

⁽³²⁾ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. XI. s. 165.

zorluklarından bahseder. Sonra kendisine kerem gösterecek kişinin I. Abdülhamid olduğunu belirterek, onun kendisine bir ev verebileceğini ifade eder. Sonunda Abdülhanid'e dua ederek evladı ve devletinin sağ olmasını ister. Bu kasidenin ilk beyiti şöyledir.⁽³³⁾

*“Bî emr-i hak olalı muhterak gedâ-hâne
Hemîşe meskenim olmakdadır kirâ-hâne”*

Şair evsizliğin zorluklarını dile getirirken oldukça sade bir dil kullanmış, biraz da mizahî yönden konuya değinmiştir. Buna örnek verecek olursak.⁽³⁴⁾

*“Ziyâdelendi sudâ‘ım açıkda kalmakdân
Olurdu olsa başım sokacak devâ-hâne*

*Hayâl-i şevkete döndüm soğukdan inceldim
Harem kücâ ü kücâ u hacre ü kuhâ-hâne”*

Şair, I. Abdülhamid'e üç kaside sunmuştur. Bu kasidelerden anlaşıldığına göre en zor ve sıkıntılı dönemini bu padişah döneminde yaşamıştır. Abdülhamid'e sunduğu İydiyye'de yine fakirliğinden, vücudunun zayıf düşmesinden, hastalığından bahseder. Bu kasidede nesip ve tegazzül bölümü yoktur. Doğrudan Padişah'ın bayramını kutlayarak medhiyeye başlar. Bu beyit ise şöyledir:

*“Eyâ şehinşeh-i vâlâ - negad-ı dîm-i efdâl
Mübârek eyleye ‘ıydın hüdâ-yı cell-i celâl”⁽³⁵⁾*

Medhiye bölümünde fazla övgüde bulunmaz. Beş beyitlik bu bölümde, bayramın güzelliğini anlattıktan sonra son beyitle I. Abdülhamid'in; kerem sahibi, güzel ahlaklı, din ve ümmetin koruyucusu olduğunu belirtir. Bu beyit şöyledir : ⁽³⁶⁾

⁽³³⁾ Aziz Efendi Divanı Kasideler XI, beyit 1.

⁽³⁴⁾ Aziz Efendi Divanı Kasideler XI, beyit 6. 7.

⁽³⁵⁾ Aziz Efendi Divanı Kasideler III, beyit I

⁽³⁶⁾ Aziz Efendi Divanı Kasideler III, beyit 5.

*“Tılısm kân-ı kerem hırz-ı cân dîn ü ümen
Cenâb-ı pâdişâh Abdü'l-Hamîd nîk-i hısâl”*

Daha sonra fahriye bölümüne geçerek kendinden bahseder. Hastalığından, hastalığının Kadir Gecesi başladığından serzenişte bulunur. Ancak hiç bir zaman ümidini kesmediğini belirterek. I. Abdülhamid'den yardım ister. Bu beyitler de şöyledir : ⁽³⁷⁾

*“Ki ya'ni leyle-i kadre gelince haste yatup
Sıyâm-veş idüp 'ıydiyeyi dunı ihmâl*

*Ümîdi kesmeden â'lâsı yok bakup gördüm
Egerçe kesdi mecâlimi gayret-i emsâl”*

*Cihânda sen gibi müşfik efendisi var iken
Kimin türabına itsün fakîr-ı 'arz-ı hâl*

*Vücûh ile hele zâr ü nizâr bayrâmâ
Za'if düşdüm efendim çü-gurre-i şevvâl*

*Fakîrini hele müstagrak-ı 'inâyet idüp
Tamâm oldu keremden yaña cemi 'a su'al “*

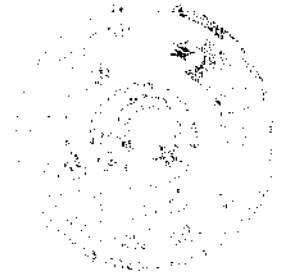
I. Abdülhamid, yıllarca kafes hayatı yaşadığı için devlet tecrübesi yoktu. Bu nedenle zor olayları atlatacak güçlü bir karaktere de sahip değildi. Üstelik Osmanlı Devleti, saltanatı döneminde en zor günlerini yaşamaktaydı. ⁽³⁸⁾ Aziz Efendi I. Abdülhamid'e sunduğu Bahariyye'de onu, niteliklerinin üstünde gösterip, abartılı bir övgü yapmıştır.

Bu kaside tamdır. Nesip bölümünde bahar tasviri yapmış, tegazzül bölümünde sevgili ve onun niteliklerinden bahsetmiş, bir beyitlik bir girizgahtan sonra medhiye bölüme geçmiştir. Girizgah beyiti : ⁽³⁹⁾

⁽³⁷⁾ Aziz Efendi Divanı Kasideler III, beyit 21, 23., 25, 26, 30.

⁽³⁸⁾ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. XI, s. 166.

⁽³⁹⁾ Aziz Efendi Divanı, Kasideler, VII, beyit, 22.

***“Müdâvi eşk-i hâsret hâmeyi enzâr-ı hayretten
İdüp vasf eyleyem Abdü'l Hamîd Hân-ı cihândârı”*** şeklindedir.

Sonra I. Abdülhamid'in kara ve denizlerin yegâne sultanı, Dârâ yaratılışlı, kerem ve lutuf sahibi olduğunu, kan saçan kılıcını heybetle kaldırdığı zaman Behram'ın korkudan titreyeceğini, din ve devletin aydınlatıcısı, güneşi olduğunu söylüyor. Ancak, arkasından hemen ekleyerek O'nun vasıflarını anlatmanın mümkün olamayacağını, Urfi ve Nef'i'nin dahî onun niteliklerini anlatmakta çaresiz kalacağını belirtiyor. Bu beyitlere örnek verecek olursak :

***“Yegâne pâdişâh-ı bahr u ber sultân-ı dârâ-fer
Zamanîñ nur-ı ‘aynıdır cihanîñ çeşm-i bidârı***

***Kemâl-i bîmden lerzân olur behrâm-ı hûn-âşâm
Celâdetle sû-yıçarha tutarsa tig-i hûnbârı***

***Edâ-yı hakk ne mümkün pâtişâhhım vasf-ı pâkinde
Eger ‘Urfi vü Nef’i çâresizdir ‘acz-i ikrârı”***

şeklinde sıralayabiliriz. ⁽⁴⁰⁾

Fahriye bölümünde yine padişahın ilgisizliğinden yakınıyor, boş sözleri bırakıp affedilmek ümidiyle yüz sürmeye geldiğini belirtiyor. Bu beyitinden de anlaşıldığı gibi I. Abdülhamid kendisine kızmış, yardımlarını kesmiş o da affedilmek ümidiyle bu kasideyi yazmıştır. Bu beyitlere örnek verecek olursak :

***“Ricâ-yı ‘afv-ı ıtnab-ı gülâma yüz süre geldim
Efendim zabta kadir olmadım bu tab‘-ı mihzârı***

***O cûdın menba‘ yine bîr-i sedd olmuş gibi zîrâ
Gedâ-hânemde yok bir çeşme gayr ez-çeşm-i tercârı***

⁽⁴⁰⁾ Aziz Efendi Divanı, Kasideler VII, beyit, 23, 29, 35.

*Kasîde bir bahâne hem gazelde tekmile ekser
Du'âya ref'-i dest idüp idem şeb-tâ-seher zârı"*

Bu üç kasideden de anlaşıldığı gibi Aziz Efendi, I. Abdülhamid döneminde pek de rahat edememiş, padişah zaman zaman kendisinden yüz çevirmiştir. Padişah'ın Aziz Efendi'ye neden kızdığı hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlayamadık. Ancak bunu yazdığı kasidelerden çıkarabiliyoruz.

Aziz Efendi, III. Osman ve III. Mustafa dönemlerinde sadrazamlık yapan Koca Ragıb Paşa'ya da bir kaside sunmuştur. Divan'ın ilk kasidesidir. Padişah III. Osman'a kaside sunmamasına rağmen onun sadrazamına kaside sunmuştur. Bu da Koca Ragıb Paşa'nın döneminde ne kadar etkili olduğunu gösterir.

Ragıb Paşa "*silsile-i merâtib*" uygun olarak bütün dereceleri aşarak sadaret mevki'ine gelmiştir. Oldukça dirayetli bir kişi olan Ragıb Paşa, maliyenin ıslahında bazı başarılar elde etmiş, vilayetlerde asayişî sağlamıştır. Avrupa devletlerine güvenmemiş onlarla askeri anlaşma yerine dostluk ve ticaret anlaşmaları yapmıştır.⁽⁴¹⁾

Ragıb Paşa'ya sunulan kaside tamdır. Nesip bölümüne;

*"Şiddet-i germâdân 'âlem buldu şöyle pîç ü tâh
Oldı ser bir çûb-ı lâne bülbüle sîh kebâb"*⁽⁴²⁾

beyiti ile başlayıp, temmuz ayında sıcaklığın artmasıyla alemin, sıkıntılı, endişeli bir hal aldığını belirterek tabiat tasviri yapmıştır. Onuncu beyitten itibaren Ragıb Paşa'yı övmeye başlayıp, O'nun hüner sahibi, İskender yaratılışlı, arif, cömert, olgun usta binici ve adil bir sadrazam olduğunu ifade etmiştir. Aslında, Ragıb Paşa da Aziz Efendi'nin anlattığı niteliklere sahiptir.

⁽⁴¹⁾ *Doğustan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. XI, s. 157-158.

⁽⁴²⁾ *Aziz Efendi Divanı, Kasideler I*, beyit 1

Bu nedenle şair övgüde abartıya kaçmamıştır. Bu beyitlere örnek verecek olursak : ⁽⁴³⁾

*“Safder-i sâhib hüner destûr-ı İskender siyer
‘Arif- i sırr-ı kader makbûl-ı tab‘-ı şeyh ü şâb*

*Şehsüvâr-ı ‘arsa-ı heyca ki seyf-i sârımı
Gösterir hâsma ‘adem iklimine râh-ı sevâb”*

Kasideden anlaşıldığına göre; Aziz Efendi, Ragıb Paşa’nın lutfuna mazhar olmuş, onun iyilik ve cömertliğinden nasibini almıştır. Bunu en güzel ifade eden beyit şudur: ⁽⁴⁴⁾

*“Bahr-ı pür- emvâc-ı ihsânı kîm hurûş itse ider
‘Âlemi müstagrak-ı sîm ü zer ü dürr-i hoş-âb”*

Şair, kasidenin sonunda Ragıb Paşa’ya dua ediyor. O’nun her gününün nevrüz gibi olmasını, geleceğinin açık olmasını ve gam çekmemesini istiyor. Bu beyit de şöyledir : ⁽⁴⁵⁾

*“Her günü nevrûz u ‘ıyd ikbâli ruz-efzûn olup
Görmîye gam mesned-i devletde ola kâm- yâb”*

Aziz Efendi, Şeyhülislam Esad Efendi’nin oğlu Şerif Efendi’ye de üç kaside sunmuştur. Bu kasidelerden bir Farsça, ikisi ise Türkçe’dir.

Şerif Mehmed Efendi, (1717-1790) 1754 yılında kadı olmuştur. Sonra sırasıyla 1766’da İstanbul kadısı, 1771’de Anadolu Kazaskeri, 1775’de

⁽⁴³⁾ Aziz Efendi Divanı, Kasideler I, beyit, 12, 15.

⁽⁴⁴⁾ Aziz Efendi Divanı, Kasideler I, beyit, 19.

⁽⁴⁵⁾ Aziz Efendi Divanı, Kasideler I, beyit, 38.

Rumeli Kazaskeri olup, 1778'de de Şeyhülislam olmuştur. 1782 yılında kendi isteğiyle görevden çekilmiş ve III. Selim'in cülusunu takiben Mehmed Kamil Efendi'nin yerine II. defa Şeyhülislam olmuştur. Fakat III. Selim'in tebdil gezerken silah taşıyıp, tüfeng atmasına itiraz etmesi ve yetmiş yaşında hastalıklı bir pîr-i fani olması nedeniyle azledilmiştir. 23 Mayıs 1790 yılında da ölmüştür. Alim bir kişiliğe sahip Şerif Efendi, aynı zamanda şair olup üç dil bilmekteydi.⁽⁴⁶⁾

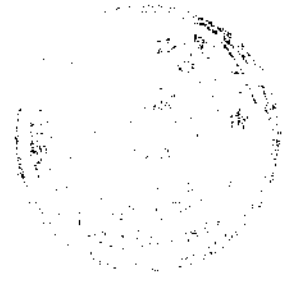
Aziz Efendi; gerektiğinde padişaha bile karşı çıkan bilge, ilim sahibi Şerif Mehmet Efendi'ye büyük bir sevgi ve saygı beslemektedir. Şerif Efendi'ye yazdığı iki Türkçe kasideye de tegazzül bölümüyle başlar. Ancak; buradaki tegazzül bölümünde, görünüşte maddi aşk ve sevgiliden bahsetse de asıl amacının manevî aşka ulaşmak olduğunu belirtir. “-âz” kafiyeli kasidede (*Kasideler VI*) sevgililerin her zaman vefasız ve adetlerinin tegafül olduğunu söyleyerek, aşk kitabında hiç bir zaman sevgiliden buse almaya izin olmadığını belirtir. Aşık sevgiliye ne zaman yaklaşırsa hemen ya bakışlarıyla, ya saçlarıyla ya da kaşlarıyla aşığa zulüm eder. Bülbülün gül için yandığını ancak ancak kuru bir avaz elde ettiğini pervanenin, şem için yandığını söyleyip bunların “aşk-ı mecaz” olduğunu belirterek “hakikate gelem” der. Bu beyitlere örnek verecek olursak :⁽⁴⁷⁾

*“Güzellerin ise ‘adetleri tegâfüldür
Nigâh-ı beste-i nâze müfîd olur mı niyâz*

*Velî çi-sûd ki yokdur kitâb-ı ‘aşkda hiç
Kenâr u bûseye bir vech ile mesâg ü cevâz*

⁽⁴⁶⁾ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C. IV (2. Kısım) s. 498-499.

⁽⁴⁷⁾ Aziz Efendi Divanı, *Kasideler VI*, beyit: 9, 14, 24, 27.

*Medâr-ı şöhret-i hüsn ü bahâsı pervâne
İken ânu nice yaktı o şem-i bezm-i tirâz*

*Nihâyeti çü nedâmet ile te'essüfdür
Hakîkate geçelim nice bir bu 'aşk-ı mecâz"*

Medhiyye bölümünde Şerif Efendi'yi mübalagaya kaçmadan övmeye başlar. Onun doğruyu ve yanlış en iyi şekilde bir birinden ayırdığını, anlaşılması en güç olan şeyleri anladığını, kimseye minneti olmadığını ve onun gayretiyle dest-i niyaz olarak nitelediği Allah yerine kişiden medet ummanın ortdadan kalktığını belirtiyor. Böylece insanlar Allah'a yönelip ondan medet ummaya başlamışlardır. Bu düşünceleri şu beyitlerde ifade etmiştir: ⁽⁴⁸⁾

*"Cihân-ı fazl-ı Muhammed Şerîf Efendi kim
Vücûdî şahîd-i şer'-i mübîne maye-i nâz*

*Dakîka dâh-ı mürevvet kerîm-i bî- mînnet
Ki himmeti ile ref' oldu şimdi dest-i niyâz*

*Meger ki dergah-i hâkdân niyâz-mend olalar
Bekâ-yı devlet-i müftî-i 'asrî devr-i dîrâz"*

Kasidenin sonunda, bu kasideyi yazmaktaki maksadının sadece mükafat olmadığını belirterek ömür ve devletin daim olmasını da ilave ediyor.

Şair, Şerif Efendi'ye yazdığı "virir" redifli kasidede de mübalagaya kaçmadan övgü yapmıştır. Şerif Efendi'nin cömertliğinin sonu olmadığını şöyle dile getiriyor: ⁽⁴⁹⁾

⁽⁴⁸⁾ Aziz Efendi Divanı Kaside VI, beyit; 32, 36, 37.

⁽⁴⁹⁾ Aziz Efendi Divanı Kaside IX, beyit; 30.

***“Ol kâmrân -ı kâmrevâ kim gedâsına
İhsânı bî- nihâyet ü bî- imtinân virir”***

Şerif Efendi'nin gizli sırlarını, en bilge kişi bile gelse çözmek için bin yıl zaman ister diyerek, O'nun bilgisinin derinliğini ifade etmiştir. Bu beyit de şöyledir : ⁽⁵⁰⁾

***“Fahr-ı cihân ki ‘ukde-i râz-ı nihânınıñ
‘Allâme gelse halline bin yıl zamân virir”***

Sonunda dua ederek Allahın, Şerif Efendi'yi Beytüşşeref'de korumasını, zira onun adaletiyle dünyayı düzelttiğini, adaletin bekçisi olduğunu söylüyor. Bu düşüncesini ise şu mısralarla ifade eder.

***“Beytüşşerefde hıfz ide hakk mihr-zâtını
Kîm nûr-ı ‘adli dehre anıñ pâsbân virir”***

Aziz Efendi Silahdar Mehmed Paşa'ya da bir kaside sunmuştur. Mehmed Paşa 1710 yılında İstanbul'da doğmuştur. III. Osman zamanında silahdar olmuş, ancak Padişah'ın kendisine kızmasıyla 1756 yılında vezirlik verilerek Tırhala sancağıyla saraydan uzaklaştırılmıştır. III. Mustafa, hükümdar olduğu zaman, O'nun kız kardeşi Ayşe Sultan ile evlenmiş, Anadolu ve Rumeli valiliği yapmıştır. 1767 Bosna valisi olmuş, Karadağ isyanını bastırmıştır. 1770'de vezirazam ve serdar-ı ekrem olarak tayin edilmiştir. Ancak Babadağı yenilgisi üzerine görevden alınmıştır. Sonra yeniden değişik görevlere atanmış, en son Girit valiliğinde iken 1788 yılında Kandiye'de ölmüştür.

Mehmet Paşa, vakar ve temkin sahibi, işine düşkün, latifeci bir insandı. Savaşta bir hizmeti olmamasına rağmen Karadağ isyanını bastırması, üçüncü defa Anadolu valiliğinde Hasanlı Kürtlerini tedip ile asayiş sağlaması, Erzurum valisi iken buranın asayişini temin etmesi gibi dahili işlerde başarılı olmuştur. ⁽⁵¹⁾ Valilik yaptığı yerlerin halkı kendisine büyük bir sevgi ile bağlanmıştır.

⁽⁵⁰⁾ Aziz Efendi Divanı Kaside IX, beyit: 38.

⁽⁵¹⁾ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C. IV, (2. Kısım), s. 413-418.

Aziz Efendi Silahdar Mehmet Paşa'ya yazdığı kasideye nesip bölümüyle başlıyor. Bu bölümde bahar mevsiminin tasvirini yapmaktadır. Ayrıca, İstanbul'un o dönemdeki önemli mesire yerleri olan Göksu, Küçüksu ve Çınaraltı'nın da tasviri yapılmıştır. Bu kaside XVIII. yy. İstanbul'unun o zamanki halini de yansıtıyor. Bu yönüyle diğer kasidelerden farklılık gösterir. Bu beyitler şu şekilde ifade edilmiştir: ⁽⁵²⁾

*“Ne keyfiyyetdir ey sâki baña şimdi gelür gâlib
Safâsı göksunun zevk-i şarâb-ı arguvân üzre*

*Müferrîh sebze-i hod- restesi sahn-ı Küçüksunun
O serkeş zülfe benzer rûy-ı âl girdgân üzre*

*Çınâraltı ise sûz-ı derûnı itmede teskin
Ki kurmuş sâyebân evrâkdân evvel nev- mekân üzre”*

Kasidenin Medhiye bölümü de diğerlerinden farklıdır. Diğer kasidelerde (padişahlara yazdıklarının dışındakiler) doğrudan doğruya kasideyi yazdığı kişiyi övmüştür. Ancak bu kasidede önce zamanın padişahı I. Abdülhamid'i övmüş, daha sonra Mehmet Paşa'nın övgüsüne geçmiştir. I. Abdülhamid gibi adaletli, hayırsever, benzersiz padişahın vezirinin de cömert ve benzersiz olduğunu belirttiği beyitler ise : ⁽⁵³⁾

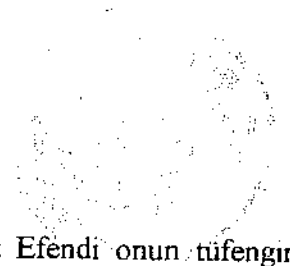
*“Cenâb-ı hazret-i ‘Abdü’l -hamîd ol hân-ı hânândır
Hüdâven zât-ı pâki mevhibe-i islâmiyân üzre*

*O sultân-ı ‘adâlet giş ü hayr-endiş bî-meselin
Alur dârâ ser-i derbânlığını baş u cân üzre*

*Husûsiyle vezîr-i bî-nâzîr ü kâm- bahşâsı
Degil mi mâhz-ı lutf u cûdî anıñ üns ü cân üzre”* şeklindedir.

⁽⁵²⁾ Aziz Efendi Divanı Kaside VIII, beyit; 19, 20, 24.

⁽⁵³⁾ Aziz Efendi Divanı Kasideler. VIII, beyit; 31, 32, 34.

Mehmet Paşa doğrudan bir savaşa katılmamış ama Aziz Efendi onun tufengini kafirler üzerine doğrulttuğu zaman krallarının korkusundan iskemlesi üzerinde öleceğini belirterek mübalaga yapmıştır. İlgili beyitte :

***“Kıralı merd olur iskemlesinde fart-ı havfındân
Celâdetle tufengin tutsalar kâfirsitân üzre”***

dedikten sonra medhiye arasında bir söz düşürüp yeni bir gazele başlamış ve sekiz beyitlik bu gazelden sonra fahriye bölümüne geçerek kendisini övmüştür.

***“Benim ol şâ‘ir-i hak-gû ki vasf-ı zât-ı pâkinde
Safâ-yı kalb-i agâhın k’ola kilkim beyân üzre”***

beyitte de görüldüğü gibi kendini doğruları söyleyen şair olarak göstermiştir.⁽⁵³⁾ Sözlerini şekere, beyitlerini inci tanelerine benzetmiştir. Sonra halinden şikayete başlamıştır. Onun zamanında kendisinin ağlamasının reva olmadığını söyledikten sonra geçen bayram borçlular tarafından kuşatıldığını belirterek, yardım talebinde bulunmuştur. Bu beyitlere örnek verecek olursak :⁽⁵⁴⁾

***“Sedef- âsâ dehen -bâz-ı tahayyür dür-i sahn-gûlar
Göreliden dizdiğim lü’lû leri silk-i beyân üzre***

***Beni aglatması layık mı çarhın devr-i ‘adlînde
Dem-â-dem derd-i serve uğraşup zâr u figân üzre***

***Geçen bayrâm kuşatdı her tarafdân burclu sultânım
Görince dir diken bildârı cism-i nâ-tüvân üzre”***

Şair, Mehmet Paşa’nın safalarla ömür sürmesini dileyerek kasidesini bitiriyor.

⁽⁵³⁾ Aziz Efendi Divanı Kasideler, VIII, beyit; 65.

⁽⁵⁴⁾ Aziz Efendi Divanı Kasideler, VIII, beyit; 68, 72, 74.

Divan'daki onuncu kaside ise İshak Efendi için yazılmıştır. İshak Efendi'nin kim olduğunu tam olarak tespit edemedik. Ancak kasidede ki "*sadr-ı rûm*" tabirinden Anadolu Kazaskeri olabileceği tahmin olunabilir. Girizgah bölümünde taksiratının affı için kerem sahibi İshak Efendi'nin meclisine onun ayağına yüz sürmek için gideceğini söylüyor. Ayrıca dua bölümünde çaresiz insanların isteklerini iletme için onun dergahına geleceğini söylüyor. İlgili beyitler ise: ⁽⁵⁵⁾

*" 'Afv için pâyna rû-mâlde taksîrâtın
Meclis-i hazret-i ishak-ı keremkâre gelür*

*Dergeh-i bende penâhuña efendim tâ kim
Taleb-i matlab için zümre-i bîcâre gelür*" şeklindedir.

Kasidelerin dili genel olarak sadedir. Sadece Şeyhülislam Şerif Efendi'ye yazdığı kasidelerin dili biraz daha ağırdır. Farsça kelimelere daha fazla yer vermiştir. Bunun nedeni Şerif Efendi'nin üç dil bilip şiirler yazması olabilir.

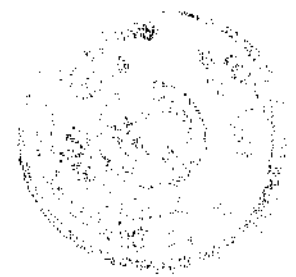
Kasidelerden, zamanın sosyal olayları hakkında bilgi edinemiyoruz. Ancak Aziz Efendi'nin hayatının nasıl olduğunu öğreniyoruz. Kasidelerin çoğunda, fakirliğinden, özellikle I. Abdülhamid'in ilgisizliğinden yakınmıştır.

Mehmet Paşa'ya yazdığı kasidede İstanbul'un tabii güzelliklerini, eğlence ve mesire yerlerini ve buraların özelliklerini görüyoruz. Bu anlatış şeklinde, Nedim'in etkisi göze çarpmaktadır.

Fahriye bölümlerinde kendisinin şairliğini övmüştür. Sözlerinin inci tanesi gibi ve doğru sözlü olduğunu belirtmiştir. Fahriye bölümünde kendini övmektense çoğu zaman durumunun düzeltilmesi için kaside yazdığı kişiden yardım talep etmiştir. Durumunu anlatırken ise mizahi bir yaklaşım içine girmiştir. Bu da Aziz Efendi'nin bugüne kadar bilinmeyen nükteci yanını ortaya koymaktadır.

Tarihler bölümünde otuzyediyane tarih bulunmaktadır. İlk tarih; III. Osman'ın cülus töreni için yazılmış, yirmi bir beyitlik bir manzumedir. Ondördüncü beyitten sonra

⁽⁵⁵⁾ Aziz Efendi Divanı Kasideler, X, beyit: 30, 42.

“kita” başlığıyla aynı vezin ve kafiye ile bir kıta yazmıştır. On ikinci beyitte şair kendisi “661” tarihini düşürmüştür. Son beyitte III. Osman’ın ne zaman tahata çıktığını tarihiyle belirtmiştir.⁽⁵⁶⁾

***“Bin yüz altmış sekiziñ selh-i safer cum’a günü
Evc-i ikbâle küdüm eyledi sultân ‘Osmân”***

III. Osman, 56 yaşında tahta çıkmış, uzun yıllar kapalı kaldığı için ruhen ve bedenen yıpranmış idi. Asabi, sert ve aceleci bir karektere sahipti.⁽⁵⁷⁾ Aziz Efendi; O’nun, devlet işlerinde fazla başarılı olmamasına rağmen, kılıcının korkusuyla dünyanın aydınlandığını şöyle ifade eder :⁽⁵⁸⁾

***“Hıfzı ol mertebede şâmil olup dünyâya
Hayf-ı tîği o kadar küldi cihânı lerzân”***

İkinci tarih, Abdülhamid’in cülusu için yazılmıştır. Altmışüç beyittir. Bu tarihte de kırkikinci beyitten sonra bir kıta yazmıştır. Burada da I. Abdülhamid’i biraz abartılı bir şekilde övmüştür. O’nun heybetini gören güneşin tacına, arslan burcunun tahtına hayran kalacağını şöyle ifade eder :⁽⁵⁹⁾

***“Bu mehâbetle göreydi olur idi hayrân
Tahtına burc-ı esed tâcına çarh-ı hûrşîd”***

Ayrıca Harun Reşit’in I. Abdülhamid’e bağban olsa, uygun olacağını da şöyle ifade eder :⁽⁶⁰⁾

“Ey bihîn bâde-i bag-ı neseb-i ‘Osmânî

⁽⁵⁶⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, I, beyit, 21.

⁽⁵⁷⁾ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. II, s. 147-150.

⁽⁵⁸⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, I, beyit, 15.

⁽⁵⁹⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, II, beyit, 48.

⁽⁶⁰⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, II, beyit, 51.

Bâgbân olsa sezâdır saña Hârûn-ı Reşîd

Şair, III. Osman, III. Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim içerisinde en fazla I. Abdülhamid'e değer vermiş, övgüler yapmıştır. Bunun nedeni, O'nun döneminde daha mağdur durumda olması ve yazdığı kasidelerle ilgi göreceğini düşünmüş olmasıdır. Aziz Efendi iki büyük cülûstan başka cülusiye yazmamıştır.

III. Mustafa için cülusiye yazmamış fakat onun yeni bastırdığı sikkeyi anlatmak için onbir beyittik bir tarih yazmıştır. Sikkeye yeni bir düzen verdiğini ve İstanbul'da basıldığını şöyle belirtiyor :⁽⁶¹⁾

***“Sikkeye hatt-ı şerîf ile virüp hüsn-i nizâm
Old ârâmiş fezâ-yı kalbi mülk ü milletin***

***Bir işâretle çıkup telmîh ider târîhini
Darb-ı İslambol bu nev sikke-i pür behcetini***

Yeni sikkenin basımından başka, yaşadığı dönemin bazı sosyal olaylarına tarih yazdığı gibi, çeşme, dergah, kütüphane vs. halkın yararı için yapılan hayratlar için de tarih yazmıştır. Bunlara örnek verecek olursak; Sultan III. Mustafa, Bostancı Ocağı'nda bir kütüphane yaptırır. Aziz Efendi de bunu şöyle ifade eder :⁽⁶²⁾

***“İşte bu nev-dâr kitâb-ı mecmû'a pür-intibâh
Her nüktesi fasl el-hitâb noktası dürr bî-bahâ***

***Virîdi ocaga bu eser dörde mutarrâ gibi fer
Bostâncı yânda kaldılar şem-i gül 'ilm ü nehâ***

Yine, bu tarih içerisinde III. Mustafa'yı da övmüştür. III. Mustafa hayır sever bir insandı, bir çok hayrat yaptırmıştı. Ayrıca, ilme önem vermiş ilim adamlarını çevresine toplayıp onlarla görüş alışverişi yapmıştır. Askeri alanda da yenilikler yapmaya çalışmış,

⁽⁶¹⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler. III, beyit, 5, 11.

⁽⁶²⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler. XIII, beyit, 7, 11.

bunun için Avrupa'dan mühendisler getirmiş, yeni toprak döktürmüştür.⁽⁶³⁾ Aziz Efendi, O'nun cömertliğini ve ilme verdiği önemi şöyle dile getirir.⁽⁶⁴⁾

*“Emr hümemde dikkati dîn-i mübîne hidmeti
‘İlm şerîfe ragheti gün gibi dehre rûşenâ*

*Yapdı nice hayr cezil ma‘bed ü medrese sebîl
O şehsüvâr bî-‘adil me‘cûr-ı der rûz-ı cezâ”*

Yusuf Efendi'nin yaptırdığı çeşme için de ondört beyitlik bir tarih yazmıştır. Burada hem Yusuf Efendi'nin cömertliğini över, hem de çeşmenin nasıl yapıldığını tasvir eder ve sonunda;

*“Dü bâlâ düşdi târîh-i latîf i
Zehâbı ‘ayn-ı kevserdir âl iç mâ”*

kevser benzeyen sudan iç diyerek bitirir.⁽⁶⁵⁾

Aziz Efendi, Yeniçeri Ağası Mahmud Ağa'nın yaptırdığı dergah için de oniki beyitlik bir tarih yazmıştır. Mahmut Ağa'yı övdükten sonra yaptırdığı eserle yeniçerileri memnun ettiğini şöyle anlatır :⁽⁶⁶⁾

*“Ya‘ni bir sâhib-i tedbîr ü hüner âsârı
Kıldı kırk biñ kol agası şeh ferhunde cübûd*

*Kadr-i dâni-i şehinşâha idüp istihsân
Yeniçeri ocâğı oldu ser-a-ser hoşnûd”*

⁽⁶³⁾ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. XI, s. 152-154.

⁽⁶⁴⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XIII, beyit; 5, 6.

⁽⁶⁵⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXVI, beyit; 14.

⁽⁶⁶⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXV, beyit; 7, 8.

Aziz Efendi, Şeyhülislam Şerif Efendi'nin kendine yaptırdığı yazlık köşk-için de yirmibir beyitlik bir tarih yazmıştır. Daha önce yazdığı kasidelerde de olduğu gibi Şerif Efendi'yi över. Onun fazıl, hüner sahibi, cömert, kibar yaradılışlı, sözü kibar bir insan olduğundan bahseder. Bu niteliklerini anlatırken *"Klasik Divan Şiiri"* benzetmelerinden yararlanır. Mesela; onun nazik sözlerini gören inci tanesi hayran olur, gıpta eder.

*"Nokta-ı gülğüne reşk âver olur hâl-i bütân
Lafz-ı nâzik terine gıpta ider dürdâne"*

Aziz Efendi, Şerif Efendi'nin yaptırdığı köşkün gönül açıcı olduğunu, bunu herkesin de kabul ettiğini :

*"Tab'-ı nakkâd yine bürhân-ı müsellem kâfi
İşte bu cây-ı müferrihde bu sahil-hâne"*

ifade ederek bu tarihin son beyitinin altına da 1191 tarihini düşmüştür. ⁽⁶⁷⁾

Şair, III. Mustafa'nın yaptırdığı çeşme için de on yedi beyitlik bir tarih yazmıştır. Tarihe, padişahın ögüsüyle başlamış, O'nun zatının ışığının, güneşi bile aydınlatacağını şöyle ifade etmiştir : ⁽⁶⁸⁾

*"İftihâr-ı dâde-i şâhân Sultan Mustafa
Kim çerâğ-ı zât-ı eyler çeşm-i mihri hıyre-yâb"*

Övgüye daha sonraki beyitlerde devam etmiş, sonra Allahın bu hayat sahibini daima mutlu etmesini istemiştir. ⁽⁶⁹⁾

*"Feyz-yâb oldıkça her sûde 'uyûn hoş-güvâr
Sâhibü 'l-hayrâtı kıl yârâb safâda kâm-yâb"*

⁽⁶⁷⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, XXIV, beyit; 4, 6.

⁽⁶⁸⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, XII, beyit; 3.

⁽⁶⁹⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, XII, beyit; 13.

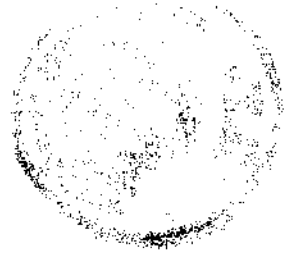
Aziz Efendi, dört tane de Farsça tarih yazmıştır. Bunlardan ilki, Şerifzâde Mehmed Molla Efendi'nin şeyhülislam olması üzerine yazdığı onyedî beyitlik tarihtir. *(Tarihler XIX)* İkinci Farsça tarih; Esad Efendi'nin şeyhülislam olması üzerine yazılmış beş beyitlik bir tarihtir. *(Tarihler XX)* Üçüncüsü, Sadr-ı rum Şadan Esad Efendi için yazılmış yirmidokuz beyitlik bir tarih *(Tarihler XXI)* olup, dördüncüsü ise Sadr-ı Rum Şadan Esad Efendizâde Şerif Efendi için yazılmış ondokuz beyitlik bir tarihtir. *(Tarihler XXII)* Aziz Efendi, Şerif Efendi için yazdığı kaside, gazel ve tarihleri çoğunlukla Farsça olarak yazmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bunun nedeni Şerif Efendi'nin de Farsça'yı çok iyi bilip, bu dilde şiirler yazmasıdır. Aziz Efendi de Farsça'yı iyi bildiği için bu yolla yazmayı tercih etmiştir.

Tarih bölümünde, Aziz Efendi'nin üzerinde durduğu önemli olaylardan biri de şehzâde ve sultanların doğumlarıdır. III. Mustafa'nın oğulları Sultan Selim, Sultan Mehmed ve kızları, Şah Sultan, Mihr-i Mah Sultan ile Beyhan Sultan için birer tarih yazmıştır. *(Tarihler, IV, V, VI, VII, VIII)* İlk tarihi, Sultan III. Selim için yazmıştır. Daha önceki kasidelerinde fazla mübalaga yer vermeyen Aziz Efendi özellikle, şehzâdelerin doğumunu anlatırken biraz mübalagaya kaçmıştır. Bunun nedeni geleceğin padişahlarının doğmuş olması olabilir. Bu mübalagalar şu şekilde sıralanabilir: Sultan Selim bir yıldız gibi doğduğu zaman bütün kara ve denizler neşeleniyor, binlerce ay ve güneş onun yanında sönük kalıyor, bütün semavatı neşe, gülüş kaplıyor, feleğin gesmisi denize iniyor, ay onun parlaklığını görünce utanıp kendi ışığını kaldırıyor, yıldızlar gökyüzüne kandil asıyor. Şair, tarih içerisinde bunlar gibi bir çok benzetme yapmıştır. Selim'in doğumunu şairin bu kadar abartmasının bir nedeni de ilk erkek çocuk olmasıdır. Bu beyitlere örnek verecek olursak : ⁽⁷⁰⁾

*“Necm-i neceti togdı dehrîñ âftâbı togmâdı
Şâd-mân oldu ‘umumâ sâkinân bahr ü ber*

Burc-ı devletden be-didâr oldu bir şehzâde kim

⁽⁷⁰⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler. IV. beyit. 2, 8, 15, 16.

Pây-müjed olmaz aña sad kıymet-i şems ü kâmer

*İndi gûyâ rûy-ı bahre keşti-i çarh-ı felek
Ol dahi ahter feşânlık itdi Mânend-i serer*

*Mâh-tâbân ile sath âb olunca şu'le -yâb
Kendi noksanıñ bilüp kaldırdı tâbânı kâmer”*

III. Mustafa, oğlunun doğumuyla bir hafta şenlik yapılmasını emretmişti. Şair bunu da şöyle dile getirir : ⁽⁷¹⁾

*“Pâdişâh-ı heft iklim olduğın eş‘ar için
Şehr-âyîn itdiler bir hefte bâ-hükm kadar”*

Şair, Şeyhzade Mehmed için yazdığı tarihte fazla mübalagaya yer vermemiştir. Bu tarihte, III. Mustafa'yı övdüğü gibi sadece Mehmed'in niteliklerini övüp anlatmamış, Sultan Selim ile birlikte övgüsünü yapmıştır.

Aziz Efendi, yeni doğan şeyhzadenin III. Selim olduğunu da şöyle anlatır. ⁽⁷²⁾

*“Cedd-i â'lâsına salis geldi bu târihte de
Nur-ı ‘ayn Mustafa Sultân Selîm-i kâm-ver”*

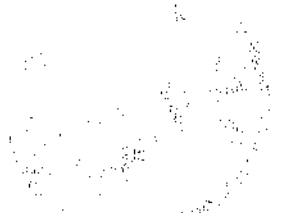
İlk beyitte de kendisini övmüş, Yazacağı sözlerin şeker gibi olmasını söylemiş, kendini de hoş sözler söyleyen bir tûtî'ye benzetmiştir. Mehmed'in doğumunu yeni doğan bir yıldız benzetip, onun parlaklığını gören ayın akşama can atacağını şöyle ifade eder. ⁽⁷³⁾

*“Togdı bir necm-i celî kim şu'lesinden şerm idüp
Nola atarsa zavallı âfûlâb ahşâma cân”*

⁽⁷¹⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, IV, beyit, 10.

⁽⁷²⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, IV, beyit, 4.

⁽⁷³⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, V, beyit, 10.

III. Mustafa'ya seslenerek Selim ile Mehmed'i kucağında görenlerin, saltanat bağında iki goncalı gül ya da Jüpiter ve Venüs'ün bir araya geldiğini söyleyeceklerini şöyle ifade eder.⁽⁷⁴⁾

*"Hazret-i Sultân Selîminle bu necm-i enverî
Zîb-i agûsuñ görenler şöyle eylerler beyân*

*Saltanat bâğında iki gonçeli bir tâze gül
Yâhûd itmişdir esed burcunda sa'deyn iktirân"*

Aziz Efendi, hanım sultanlara yazdığı tarihlerde sultanlar'dan çok III. Mustafa'yı övmüştür. Sultanları da güle ve yıldıza benzetmiş, onlar gibi çevrelerinin aydınlattıklarını belirtmiştir. Sultanlar doğdukları zaman, adeta yeryüzü şenleniyor, herkes mutlu oluyor. Tarihlerin son beyitlerinde Sultanların isimlerini de belirterek tarih düşürüyor. Bu beyitlere örnek verecek olursak :

*"Gelüp 'ıyd ile tevem bir gül-i nev-bâde-i 'iffet
Ve şâhü's-sadr-ı ziynet oldu âgûş-ı Hümâyûna*

*'Azîza böyle tebşîr eyledim âfâka târîhin
Kudûm-i şâh-ı sultân zîb-i pîrâ oldu gerdûne"*⁽⁷⁵⁾

*"Getürdi hâtıra hâtef 'azîza bir güzel târîh
Hümâyûn kevkeb-i ikbâl-i devlet mihr-i mâh sultân"*⁽⁷⁶⁾

*"Togdı burc-ı saltanatdân necm-i giysû-dâr veş
Dehri şâdân eyliyen âyâ o mihr-i âtâ mıdır*

*Bende bu tebşîr ile bî-dâr olup didim 'azîz
Togdı sultân der-tamâm târîhi beyhân nâmıdır"*⁽⁷⁷⁾

⁽⁷⁴⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler. V, beyit: 23, 24.

⁽⁷⁵⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler. VI, beyit: 8, 14.

⁽⁷⁶⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler. VII, beyit: 13.

Aziz Efendi, I. Abdülhamid'in kızı Hatice Sultan ve oğulları Mehmed, Ahmet ve Süleyman için de birer tarih yazmıştır. Hatice Sultan için yazdığı tarih yirmidokuz beyittir. Bu tarihte, I. Abdülhamid'i ve kendi şairlik gücünü de övmüştür. Burada Hatice Sultanın doğumuyla eski dünyanın yeni bir hayat bulduğunu şöyle ifade eder.⁽⁷⁸⁾

*"Köhne dünyâ yeñiden buldı hayât-ı tâze
Oldı hen gûşe bu nev-şevk ile 'nâhîd-sitân"*

Ayrıca, Hatice Sultan'ın doğumuna da şöyle bir tarih düşürmüştür.⁽⁷⁹⁾

*"Ki hulusunla düşerdik ne güzel bir târîh
'Âleme mevhibe-i bârı Hadice Sultân"*

Şehzâde Mehmed, doğduğu zaman eğlenceler düzenlenmiş, havai fişekler atılmış, doğum gece olduğu için atılan fişeklerle gece nurlanmıştır. Şair, bu eğlenceleri de şöyle ifade eder.⁽⁸⁰⁾

*"Sûr-ı şehr-âyîni mehtâba tesâdüf eyleyüp
Nûkte-i nûr-ı 'alî nûr oldı hulka rûşenâ"*

Aziz Efendi, Şehzade Mehmed'in doğumuna da şöyle bir tarih düşürmüştür.⁽⁸¹⁾

*"Dûz-bân-ı hâmeden kayd oldı bu târîh 'azîz
Dehre bu sultân Mehmed nûrdur virdi cilâ"*

Şehzade Ahmed için yazdığı tarihte de önce I. Abdülhamid'i övmüştür. Daha önce ki kasidelerde övdüğü gibi yine O'nun güzel yaradılışı, İslam Dini'nin koruyucusu olduğunu söylemiş, son beyitte de tarih düşürmüştür.⁽⁸²⁾

⁽⁷⁷⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, VIII, beyit; 8, 14.

⁽⁷⁸⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, IX, beyit; 2.

⁽⁷⁹⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, IX, beyit; 29.

⁽⁸⁰⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, X, beyit; 14.

⁽⁸¹⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, X, beyit; 30.

***“Geldi şâfi-i şehinşeh-zâdeme târîh ‘azîz
‘Âlemi tenvîr kıldı vech-i sultân Ahmedî”***

Divanda, I. Abdülhamid’in şehzadesi Süleyman için altı beyitlik bir tarih yazılıdır. Şair, kısa olan bu tarihte, diğerlerinde olduğu gibi fazla övgü yapmadan padişahı tebrik edip tarih düşürmüştür.⁽⁸³⁾

***“Tulu‘-ı kevkeb-i sultan Selîmân
Ola dâ‘im çü mihr-i ‘âlem-ârâ”***

Aziz Efendi, I. Abdülhamid’in son şehzadesi Mustafa için de on altı beyitlik bir tarih yazmıştır. Bu tarihte de Mustafa’ya **“Merhaba”** diye seslenerek dünyaya gelişini kutlar ve onu letafet bağının çiçeğine, inci tanesine, göz nuruna benzetip, Hz. Muhammed ile aynı ismi taşıdığını belirtir. **“Merhaba”** seslenişleriyle Süleyman Çelebi’nin Mevlid’ini hatırlatmaktadır. Şehzâdeyi övdükten sonra yine I. Abdülhamid’i övüp son beyitte de:

***“Sâlis-i şehzâdemiz düşdi didim târîh ‘azîz
Dehri pür-zîb eyledi şehzâde Sultan Mustafa”***

diyerek tarih düşürüyor⁽⁸⁴⁾

Aziz Efendi, bu uzun tarihlerden başka, üç tane de birer kıta olarak I. Abdülhamid’in kızı Esmâ Sultan’ın doğumuna, Silahdâr Ağa’nın kızı Ayşe Hanım’ın doğumuna ve şehzade Sultan Mehmet’in sünnetine tarih düşmüştür.

Ayrıca Silahdar Seyyid Mehmed Ağa’nın oğlu Mehmed için de onbir beyitlik bir tarih yazmıştır.

Aziz Efendi’nin, doğumlardan sonra en fazla tarih yazdığı konu sadaret değişiklikleridir. Bu konuda yazdığı ilk tarih, Ali Paşa için yazdığı yirmiiki beyitlik tarihtir. Ali Paşa, valilik ve muharebe meydanlarındaki başarılarıyla tanınmış, şair ve ilim

⁽⁸²⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, XI. beyit, 12.

⁽⁸³⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, XXVIII. beyit, 6.

⁽⁸⁴⁾ Aziz Efendi Divanı Tarihler, XIX. beyit, 16.

sahasında da yer etmiş önemli sadrazamlardan biriydi. 1732 yılında ilk defa sadarete geldi. Humbaracı ocağını kurdu. 1735’de azledildi. Mısır’a vali olarak gitti. Bir sene içerisinde orada asayiş sağladı. Daha sonra Adana ve Kütahya valiliklerinde bulundu. 1742’de yeniden sadarete getirildi. 1743’de tekrar azledildi. Her iki azil de İran yüzünden olmuştur. Paşa, İran’a karşı siyaseten başarısız bulunmuştur. III. Osman’ın cülusuyla 1755 yılında üçüncü defa sadarete getirilmiş, ancak üç buçuk ay sonra III. Osman’ın veliahd şehzadesi Mehmed’i öldürmesine karşı çıktığı için azledilmiştir. 1758 yılında ölmüştür.⁽⁸⁵⁾

Aziz Efendi, Ali Paşa gibi dirayet sahibi bir kişinin yeniden sadarete gelişi üzerine sevinmiş ve bu anı tespit için bir tarih yazmıştır. Ali Paşa’nın yeniden sadarete gelişiyle dünyanın cennete benzediğini, alemin bu adil sadrazamı tahta getirdiği için adaletli hükümdarı da takdir ettiğini şöyle ifade ediyor:⁽⁸⁶⁾

*“Cihân hem-feyz-i cennet oldu âsâr-ı beşâretle
Ki sadr-ı devlete geldi yine pâşâ-yı mühim-tâ*

*Nice meftûn-ı lutf-ı şâh-ı ‘âdil olmasun ‘âlem
Ki sadr-ı devletin böyle vezîre eyledi â’tâ”*

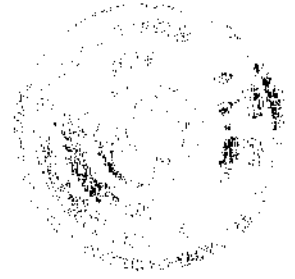
Aziz Efendi, Divan’ın ilk kasidesinde övgüsünü yaptığı Ragıp Mehmed Paşa’nın (*Koca Ragıp Paşa*) sadarete getirilişini anlatmak için de otuzbeş beyitlik bir tarih yazmıştır. Daha önceki kasidede olduğu gibi burada da Ragıp Paşa’yı övmüştür. Önce onun sadarete gelişiyle tabiatta ne gibi değişiklikler olduğunu, tabiatın değişip, güzellendiğini ifade ediyor. Sonra tabiattaki bu güzelliğin nereden kaynaklandığını kendisine sorarken Ragıp Paşa’nın sadaret müjdesi aldığını şöyle ifade ediyor:⁽⁸⁷⁾

*“Nola âyâ bu meserret diyu hayretde iken
Eyledi müjde-resen gayb-ı beşâret ilkâ*

⁽⁸⁵⁾ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C. IV (2. Kısım), s. 325-339

⁽⁸⁶⁾ Aziz Efendi Divanı, *Tarihler*, XIV, beyit: 9, 11.

⁽⁸⁷⁾ Aziz Efendi Divanı, *Tarihler*, XV, beyit: 18, 21.

***Togdı gün gibi tebâşîr-i sabâh devlet
Geldi sadr-ı kereme hazret-i Ragıb Pâşâ***

Şair, Ragıp Paşa'nın bilgisinin sonsuz olduğunu belirterek, ***"Aristo gibi bilgili"*** benzetmesi yapmıştır. Son beyitte de tarih düşürmüştür. Bu beyitler de şöyledir :⁽⁸⁸⁾

***"Mihr-i rahşende-i efzâl ü Aristo dâniş
Bihterîn gevher-i gencîne-i râz-ı mevlâ***

***Hıfz ide zât-ı şerîfini hâtırdan Mevlâ
Sadra yemin ile küdûm eyledi Ragıb Pâşâ***

I. Abdülhamid'in sadrazamı olan Demî Mehmed Paşa'nın sadarete gelişini anlatan on iki beyitlik bir tarih yazmıştır. Bu kasidede de Mehmed Paşa'dan çok Abdülhamid'i övmüştür. Beş beyit içinde padişahı övdükten sonra altıncı beyitte Allahın kendisine Mehmet Paşa gibi bir vezir ihsan ettiğini şöyle ifade eder :⁽⁸⁹⁾

***"İşte bu da eser-i tali'-i sa'da ahteridir
İtdi ihsân aña bir böyle vezîri mevlâ"***

Aziz Efendi, paşalardan sonra şeyhülislamların bu makamlara gelişi için de tarih yazmıştır. Bunlardan ilki, Mehmed Salih Efendi içindir. 1758'de Şeyhü'lislam olmuştur. İyi ahlaklı, vakar sahibi bir insandır.⁽⁹⁰⁾ Aziz Efendi de onun bu özelliklerini ilk mısralarda belirterek, takva ve ilimdeki olgunluğuna erişecek kimsenin bulunmadığını şöyle ifade etmiştir :⁽⁹¹⁾

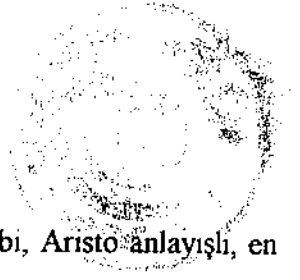
***"Cenâb-ı müfti-i vâlâ güher Sâlih Efendi kim
Kemâl-i 'ilm ü takvâda bulunmaz aña hem-pâye"***

⁽⁸⁸⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XV, beyit: 24, 35..

⁽⁸⁹⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XVI, beyit: 6.

⁽⁹⁰⁾ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C. IV (2. Kısım), s. 485-486

⁽⁹¹⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XVII, beyit: 1.

Daha sonraki beyitlerde Salih Efendi'nin cömert, maarif sahibi, Aristo'anlayışlı, en zor manaları açıklayan, yüce yaradılışlı bir insan olduğunu anlatır. Aziz Efendi ilme meraklı olduğu için çok okumuştur. Batılı alimlerden Aristo'ya büyük önem verdiğini kasidelerinde görüyoruz. Devlet büyüklerini, ilim yönünden genel olarak Aristo'ya benzetmiştir. Burada da ilmini beğendiği Salih Efendi'yi Aristo'ya benzetmiştir.⁽⁹²⁾

*“O dâna-yı hüner- perver Aristo fehm ü nîk-ahter
Benân-ı fikri ball eyler ne eşkâl irse ma'nâya”*

Aziz Efendi, XVIII yy.'ın en önemli Şeyhülislamlarından olan Veliyüddin Efendi'nin göreve gelişi için onbir beyitlik bir tarih yazmıştır. Veliyüddin Efendi, zamanının en yüksek talik ve celil hathatlarındandır. 1760 yılında şeyhülislam olmuş, hiddetli bir insan olduğu için bir buçuk sene sonra azledilmiştir. 1767'de ikinci defa aynı göreve getirilmiş, 1768 yılında ölmüştür. Veliyüddin Efendi'nin yazıları çoktur. Bunlar arasında Damat İbrahim Paşa'nın Şehzadebaşı'ndaki çeşmelerinin yazıları, Hekimoğlu Ali Paşa Cami'sinin sebil, çeşme ve iki kapısındaki yazılar, III. Mustafa'nın Üsküdar'da yaptırdığı Ayazma Camii'nin yazıları sadece bir kaçıdır. Ayrıca laleye meraklı olup, bir çok çeşit lale yetiştirmiştir.⁽⁹³⁾

Aziz Efendi, onun bu özelliklerinden bahsetmemiş, tarih başında da dönemin padişahı III. Mustafa'yı övmüştür. III. Mustafa'yı övdüğüne göre bu tarih, şeyhülislamlığa ikinci defa gelmesi üzerine yazılmıştır. Şair, Veliyüddin Efendi'yi de hikmet sahibi mana ilminde benzeri olmayan bir kişi olarak tanımlar.⁽⁹⁴⁾

*“Zamîr-i mûşikâf hikmet-âmûz kerâmetdir
Velî tahkîk-i ma'nâda bulunmaz hiç aña benzer”*

⁽⁹²⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XVII, beyit; 12.

⁽⁹³⁾ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C. IV (2. Kısım), s. 488-499

⁽⁹⁴⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXXVI, beyit; 1.

Aziz Efendi, 1782 yılında şeyhülislam olan Seyyid İbrahim Efendi için de dokuz beyitlik bir tarih yazmıştır. İbrahim Efendi, 1783'te ölünceye kadar bu makamda kalmış, kendisinden başkasının işine karışmayan, sorulduğunda fikirlerini söyleyen bir kişiliğe sahipti. Arap Edebiyatı'nı çok iyi bilmekte idi. Arapça bir kasidesi de mevcuttur.⁽⁹⁵⁾

Şair, tarihe doğrudan Seyyid İbrahim Efendi'nin övgüsüyle başlamış, onun erdemli bir insan olduğunu şöyle ifade etmiştir.⁽⁹⁶⁾

*"Seyyid İbrâhim Efendi-i fazâ'il mâye kîm
Nûr-ı sebzîn-i siyâdetle cebîni gonçe-fâm"*

Daha sonraki beyitlerde, sözü kullanmakta usta, dirayetli, yüce yaradılışlı, fetvaları verirken gayet adil, kanuna ve adalete özen gösteren bir insan olduğunu belirtiyor. Şair bu övgülerinde de haklıdır. Seyyid İbrahim Efendi gerçekten de hükümlerini verirken gayet adil davranmış, kimseden etkilenmemiştir.

Aziz Efendi, yazdığı tarihlerden bazılarının altına doğrudan tarihini yazmış, bazılarına da yazmamıştır. Bunun nedenini bilemiyoruz. Bu tarihin altına da 1192 tarihini yazmıştır.⁽⁹⁷⁾

*"Hayr-ı mukdem oldığın bundan tefe'ül eyledim
Oldı târihi 'azîzâ Şeyhü'l-islâm el-enâm"*

1192

Aziz Efendi, İstanbul Kadısı Şadan Numan Efendi'ye de bu göreve geldiği zaman yedi beyitlik bir tarih yazmıştır. Fazla övgüye yer vermeden, onun ilim sahibi, fazıl bir kişi olduğunu belirtip tarih düşürmüştür.⁽⁹⁸⁾

⁽⁹⁵⁾ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C. IV (2. Kısım), s. 500

⁽⁹⁶⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XVII, beyit: 8

⁽⁹⁷⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXXVI, beyit: 9.

⁽⁹⁸⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXXVII, beyit: 7.

*“Güftemiş bir nasb-ı târîh-i ‘azîz
Kâdî-ı İslâmbol hak-ı edâ”*

Aziz Efendi, bu tarihten sonra biri sayfa kenarına olmak üzere birer beyitlik iki velâdet tarihi yazmıştır. Bunlar Seyid Ahmed ve Mahmed Adlı kişilerin doğumları için düşürülmüştür. Ancak bu kişilerin kimler olduğu hakkında bir bilgi edinemedik. Aziz Efendi, daha önce kaside yazdığı Silahdar Mehmed Paşa’nın sadarete gelişi üzerine yirmi beş beyitlik bir tarih yazmıştır. Ragıb Paşa’ya yazdığı tarihte olduğu gibi önce tabiat değişikliğinden bahsetmiştir. Bu değişikliğin de Mehmed Paşa’nın sadarete gelmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Şair, Mehmed Paşa’yı benzersiz, kamil, nazik yaradılışlı temiz ve sağlam fikir sahibi olarak övmüştür. Bu beyitlere örnek verecek olursak :⁽⁹⁹⁾

*“Sadr-ı bî-mesel ü nazîr âsaf-ı hûrşîd nazîr
Kâmil-i sâf-ı nihâd ehl-i dil ü bî-hem-tâ*

*Hulk-ı nâzikter ü mahmûdî cihâna rahmet
Zâtı ‘unvân-ı siyâdetle hemân nûr-ı hüdâ”*

Şair’in bu tarihte, şimdiye kadar ortaya koymadığı bir düşüncesi de meydana çıkar. Burada, Mehmet Paşa’ya seslenerek, devlet içerisinde şairleri de temsil edecek bir reisin olmasını ister:

*“Bâ-husûs eyledi inşâdına hoş bir mısra’
Olsa devletde nolur bir de re’is-i şu‘arâ”*

Aziz Efendi, İzzet Mehmet Paşa için de otuz beyitlik bir tarih yazmıştır. Şair bu tarihin altına 1195 yazmıştır. Bu tarih İzzet Mehmet Paşa’nın ikinci sedaretinin tarihidir. Bu tarihten bir yıl sonra yeniden azledilmiştir. Azledilme nedeni; işleri, kendisi yerine kayınbiraderinin yapması ve bu yüzden çıkan dedikodulara maruz kalmasıdır. Son derece ağır, ifrat derecede halim düşünceli, ancak namuslu bir kişiydi.⁽¹⁰⁰⁾

⁽⁹⁹⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXXIII. beyit; 13. 15.

⁽¹⁰⁰⁾ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C. IV (2. Kısım). s. 418-421

Aziz Efendi, tarih içerisinde yeniden ihya olduğunu belirterek İzzet Mehmet Paşa'nın sadarete ikinci defa getirildiğini aşağıdaki beyitte: ⁽¹⁰¹⁾

*Görühüp şâhid-i maksûd itdi
Dil-i vîrânı yeñiden ihyâ*

Aziz Efendi, İzzet Mehmet Paşa'yı överken onun düşünceli, insafli, kerem sahibi fikirleri hikmet kitabının özü, cömert bir insan olduğunu belirtiyor. Buna örnek verecek olursak: ⁽¹⁰²⁾

*"Nesafet-pîşe-i kerem endîşe
Safder-i vasf şiken ü âsaf-râ*

*Re'yidir lübb-i kitâb-ı himmet
Zâtıdır lafz-ı sehâya ma'nâ"*

Şair, Halil Hamid Paşa'nın sadarete gelişi için on sekiz beyitlik bir tarih yazmıştır. Halil Hamid Paşa, 1782 yılında sadrazam olmuştur. Hamid Paşa ıslahatçı biriydi. Önce, garp usulü askeri ıslahata başladı. Hamid Paşa I. Abdülhamid'in ıslahatlarda yavaş ve kararsız davranması üzerine onu hal edip yerine III. Selim'i getirmeyi planlamış, ancak bunda başarılı olamamış ve görevden azledilmiştir. Kısa bir süre sonrada katledilmiştir (1788). Hamid Paşa'nın bir çok yararlı faaliyetleri olmuştur. Sürat topçuları, lağımçı ve humbaracı teşkilatını kurmuş, Topkapı dışındaki kaldırımları yenilemiş ve sebil yapmıştır. Ayrıca, Isparta ve Burdur'a birer kütüphane yapmıştır. ⁽¹⁰³⁾

Aziz Efendi, I. Abdülhamid'in bütün sadrazamlarına yazdığı tarihlerde olduğu gibi Hamit Paşa'nın tarihinde de önce padişahı övmüştür. Daha sonra I. Abdülhamid'e layık olan Halil Paşa'nın sadarete gelmesinden dolayı devletin bir gül bahçesi gibi nasıl şenlendiğini şöyle ifade etmiştir. ⁽¹⁰⁴⁾

⁽¹⁰¹⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXXIV, beyit: 4.

⁽¹⁰²⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXXIV, beyit: 14, 15.

⁽¹⁰³⁾ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C. IV (2. Kısım), s. 432-436

⁽¹⁰⁴⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXXV, beyit: 4.

*“Görince mihrine lââyık halîl-i sâdıkını
Gül-i ferruh il zeyn oldu gülistân-ı fû’âd”*

Daha sonra Halil Paşa’yı övmeye devam etmiştir. O’nun şehirlerde asayiş düzenlediğini, hüner sahibi, cömert ve üstün yaratılışı olduğunu belirtiyor. Hamit Paşa, gerçekten de Aziz Efendi’nin övdüğü niteliklere sahip değerli bir devlet adamıdır. Şair son beyite de şu tarihi düşürmüştür :⁽¹⁰⁵⁾

*“Azîz bende o sâl idi yazı-yı târîhiñ
Vekîl-i şâh hamîd ü halîl-i pâk neîad”*

Aziz Efendi, Halil Efendi isimli bir kişiye de altı beyitlik bir tarih yazmıştır. Bu tarihin yazılma sebebi Halil Efendi’nin sakal bırakmasıdır. Sakal bırakmak, haccan rütbesini almak için yapılırdı. Şair de bu olayın önemini vurgulamak için tarih düşürmüş olabilir. Bu beyit şöyledir :⁽¹⁰⁶⁾

*“Düşdi bâ-lutf-ı hüdâ bu vech ile târîh ‘azîz
Lihye ile zîn olundı mushaf-ı veche Halîl”*

Tarihlere genel olarak baktığımızda, dil sadedir. Sadece, şeyhülislamı yazdıklarında dil biraz daha ağırdır. Tarihlerde de kaside bölümünde olduğu gibi yazdığı kişileri övmüştür. Ancak, övgüde bir kaç dışında ifrata varmamıştır. En fazla övdüğü I. Abdülhamid’dir. Onu, hem kendisine hem de vezirlerine yazdığı tarihlerde övmüştür. Kişileri överken, genellikle aynı terimleri kullanmıştır. Onların; bilgili, cömert, kerem sahibi, akıllı, fazıl, hüner sahibi, Aristo anlayışlı olduklarını birbirine yakın ifadelerle anlatmıştır. Aziz Efendi’nin yazdığı tarihler sayesinde şehzadelerin, hanım sultanların doğumuyla ne gibi törenler yapıldığını, halkın tepkisini öğreniyoruz. Ayrıca yapılan hayır

⁽¹⁰⁵⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXXV. beyit; 18.

⁽¹⁰⁶⁾ Aziz Efendi Divanı, Tarihler, XXXV. beyit; 6.

müesseseleri hakkında bilgi ediniyoruz. Sadaret değişiklikleri ve sadrazamlar hakkında kalıplaşmış bilgilerin dışına çıkarak bir fikir edinebiliyoruz.

Şair tarihlerin ardından Mu'aşşer başlıklı otuz beyitlik bir manzume yazmıştır. Her on mısradan (beş beyit) sonra bir beyit nakarat olarak tekrar edilmiştir. Tasavvufi bir manzumedir. İlk bölümde İstanbul'un semtlerinden Kandilli akıntısı ve Bebek'ten bahsetmiş, sevgilinin merhametsizliğinden yakınıp *"bari bir mektup gönderse"* demiştir. İkinci bölümde aşk ateşine düştüğünden beri, yaş yerine ateş döktüğünü, kebab olduğunu ve sevgilinin hiç bir zaman kendisi gibi acı çekmemesini belirtiyor. Üçüncü bölümde, sevgilinin niteliklerini sıralamış, onun rencide olmamasını kendisinin onun yoluna feda olacağını belirtmiştir. Dördüncü bölümde, sevgili gibi padişahın da fakirini çaresiz bırakmamasını, onun ahını almamasını, bir lahza olsun bakmasını istiyor. Son bölümde ise zayıf vücudunun artık tahammülü bulunmadığını, kuru bir nefes gibi kaldığını belirtiyor. Buradan, manevi aşka ulaştığını anlıyoruz. Aşk acısı çekerek olgunlaşıyor ve ilahi aşka ulaşıp mürşid oluyor. Önemli olan manevi aşka ulaşmaktır.

Mu'aşşer'den sonra bir tahmis yer almaktadır. Tahmisten sonra, Ahçıbaşı Salih Efendi için iki kıt'a yazmıştır. Kıtalarından sonra seksen beyitlik mesnevi tarzında yazılmış Salih-nâme gelmektedir. Salih-nâme, hiciv tarzındadır. Şair, sosyal hayattaki aksaklıkları alaya almaktadır. Son beyitte, arif olanın kıssadan hisse alacağını şöyle ifade etmektedir.⁽¹⁰⁷⁾

*"Bu mu'ammâyı ider hâl-i yârân
Kıssadan hisse alır 'ârîf olan"*

Gazel bölümünde, elliüç gazel yer almaktadır. Gazeller, Genel olarak 7-9 beyit arasında yazılmıştır. Ancak, beş beyit ya da onyediyi beyit olarak yazılmış gazeller de bulunmaktadır. Gazellerin, dokuzu Farsça olarak yazılmıştır. Harfû'd-dal kısmı ise tamamen Farsça'dır.

⁽¹⁰⁷⁾ Aziz Efendi Divanı, Salih-nâme, beyit, 80.

Gazeller, harf sırasına göre dizilmiştir. “elif” kafiye on, “be, dal, nun, kef” kafiye üçer, “mim” kafiye dört, “ra, he” kafiye beşer, “ye” kafiye altı, “te, se, ha, zel, sin, şın, sad, tı, gayn, kaf, vav” kafiye birer gazel bulunmaktadır.

Gazellerin büyük bir kısmı rediflidir. Redifler de divan şiirinin alışılmış rediflerindendir. Bunlara örnek verecek olursak : “bana, âşinâ, mînâ, sana (olmuş sana, söylerim sana lazım sana), şarâb, ‘andelîb, bâ’is, şûh, hatt, olur giderek bilmem, geldi” redifleri verilebilir.

Gazellerin dördü (VI, XI, XX, XXVII) müzeyyel gazeldir. Dokuzuncu gazel, kafiyeleşmesi bakımından divandaki diğer gazellerden farklılık gösterir. Gazelin ilk beyiti mussarradır. İkinci beyitin ilk mısrası serbest, ikincisi birinci beyitle kafiyeleşmiştir. Üçüncü, beşinci ve yedinci beyitleri mussarradır. Dördüncü, altıncı ve sekizinci beyitlerin ilk mısraları serbest, ikinci mısralar birinci beyitle kafiyeleşmiştir. Kısaca, kafiyeleşmesi : aa, ba, cc, da, ee, fa, gg, ha şeklindedir.

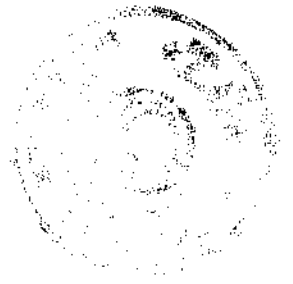
Ellinci gazel de kafiyeleşmesi yönünden farklılık gösterir. Birinci beyit mussarradır. İkinci beyitin ilk mısrası serbest ikinci mısrası birinci beyitin ikinci mısrasının aynen tekrardır. Üçüncü, beşinci ve yedinci beyitler mussarra, dördüncü, altıncı ve sekizinci beyitler ikinci beyit gibidir. Bu gazelde nakarat görülmektedir. Diğer gazeller klasik gazel kafiyeleşmesindedir.

Aziz Efendi hakkında bilgi veren kaynaklar, onun şiirlerinin tasavvufi olduğunu belirtirler. Ancak; divandaki gazellerin çoğunluğu aşk, kadın, güzellik, özlem, şarap ve kıskançlık gibi konular üzerine yazılmıştır. Ayrıca, tasavvufi konuda yazılmış gazellerde bulunmaktadır.

Tasavvuf ile ilgili şiirlerinde, dünya nimetlerine ilgisi olmadığını ve ilmin herşeyden önemli olduğunu şöyle dile getirir:⁽¹⁰⁸⁾

**“Ragbetim yok zîver-i dünyâyâ meyl itmem ‘azîz
Hileye-i ‘irfân u şâh-ı sadr-ı ziynetdir baña”**

⁽¹⁰⁸⁾ Aziz Efendi Divanı, Gazeller I. beyit. 7.

Ayrıca, şair içkiyi bırakıp tekkeye yönelmeyi önerir. Oradaki ilim sahibi yaşlıları gören gençlerin, bilgisizliklerinden mahcup olacağını da şöyle dile getirir.⁽¹⁰⁹⁾

*“Gel zevk-i bî-humâr idelim tekyeye ‘azîz
Mahcûb ider civânları pîrâne âşînâ”*

Aziz Efendi’nin şiirlerinde tarif ettiği güzel, klasik divan şiirindeki güzeller gibidir. Sevgilinin güzelliğine hiç bir zaman söz olmaz. Onun bir eşi ve benzeri yoktur.⁽¹¹⁰⁾

*“Söz olmaz gülşen-i ruhsâr-ı yâre her husûsunda
Her ism sebze-i bîgâne-i bî-ber husûsunda”*

Sevgilinin dudağı la’l rengindedir. Aşıkların derdine ilaçtır. Aşıklar la’le benzeyen dudağa kavuşunca dertleri sona erer.

*“Emem olsun yok mudır la’lînde derdim çâresi
Nâzenînim söyle ‘ömrüm hâsılı cân pâresi”*⁽¹¹¹⁾

*“Derde emdir diyu gördükçe mey-i la’li ‘azîz
Tıfl-ı veş ağız açar sînede ‘ark-ı mussas”*⁽¹¹²⁾

Sevgilinin ağzı taze bir goncaya ve güle benzetilir. Gonçe gibi taze ve kırmızı renkte olan sevgilinin ağzı da aşıklara ilaçtır. Beyitlerde:

*“O hande kîm lebin itmiş feşânde gülşende
Dehân-ı gonçede şebnem anın çeşîdesidir”*⁽¹¹³⁾

⁽¹⁰⁹⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* III, beyit, 8.

⁽¹¹⁰⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XLV, beyit, 1.

⁽¹¹¹⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* L, beyit, 1.

⁽¹¹²⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XXVIII, beyit, 7.

⁽¹¹³⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XXIV, beyit, 6.

*“Hezâr zârveş bîzârsûn çûna ey gönül ‘ameline
Ne lâzım leb-be-leb ülfet saña amma o gül-femle”* ⁽¹¹⁴⁾

Sevgili insafsızdır. Aşıklarına merhamet göstermez. Aziz Efendi’de bunu gazellerinde şöyle dile getirir :

*“Bitürdi hatt-ı çemen ser şu ‘le hüsninde insâf ü
Nice tâb-ı gazabla olmasun ol gül’izâr âteş”* ⁽¹¹⁵⁾

Sadece sevgili değil onun kaşı, zülfü ve gözü de zalimdir. Aşıklara acı çektirir:

*“Zâlim o zülf-i kâfir o çeşm ü nîgeh fiten
Ser tâbe-ser ferengsitân söylerim saña”*

Aşıklar ağlayıp, inledikçe sevgili zulmünü daha da artırır. Sevgili taş kalplidir:

*“Ben agladıkça hancer-i ebrûyî tîz ider
Bir kalbi vardır ki seng-i fesân söylerim saña”* ⁽¹¹⁶⁾

Aşıklar, çektikleri aşk acısı yüzünden Kays, Ferhat ya da Mecnun olarak nitelendirilmiştir. Onlar gibi sabırlıdır:

*“İdüp ser zîb-i şehbâl -ı hü mâ-yı zülf-i leylâsîn
Çü mecnûn ‘uzleti devlet bilür ehl-i hîred şimdi”* ⁽¹¹⁷⁾

*“Sûd-mend olmaz misâl-i kays şol bâzârda
‘Âşıkâ sermâye nakd-ı cân-ı şîrîn olmaya”* ⁽¹¹⁸⁾

*“Ferhâd u kays nice olur bâke pâyedest
K’ oldı benimle hem-reh olan kimse kimse râg”* ⁽¹¹⁹⁾

⁽¹¹⁴⁾ Aziz Efendi Divanı, Gazeller XLVI, beyit, 1.

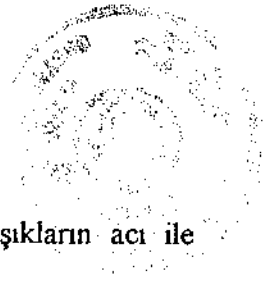
⁽¹¹⁵⁾ Aziz Efendi Divanı, Gazeller XXVII, beyit, 5.

⁽¹¹⁶⁾ Aziz Efendi Divanı, Gazeller IV, beyit, 4, 6.

⁽¹¹⁷⁾ Aziz Efendi Divanı, Gazeller XLIX, beyit, 7.

⁽¹¹⁸⁾ Aziz Efendi Divanı, Gazeller XLIII, beyit, 6.

⁽¹¹⁹⁾ Aziz Efendi Divanı, Gazeller XXX, beyit, 4.

Aşıklar, aşk acısıyla ney gibi inler. Aziz Efendi ney yanında aşıkların acı ile inleyişini saza da benzetir.

*“Feryâd-ı ‘andelîbe düzdüm çü-târ-ı sâzım
Âvâz-ı hande-i gül keşf itdi halka râzım”* ⁽¹²⁰⁾

*“Ney gibi sâzım olmuş âvâz u nişkesti
Hasnûd-ı dâg-ı dildir tab‘-ı gına tırâzım”*

Sevgilinin saçı sümbül gibidir. Kıvrımları hançer gibi aşıkların bağrını deler. Saç siyahtır, kokusu misk gibidir. Sevgilinin saçının bir teline bin aşık gönül bağlar:

*“Baña yâr olmadıñsa kime oldıñ ey felek meşreb
Düşenler derdiñe heb baht-ı vârunlar mıdır bilmem”* ⁽¹²¹⁾

*“Eylesem hatt-ı ruhun nezzâre-gâh-ı ârzû
Ca‘d-ı müşgîn târ olur medd-i nigâh-ı ârzû”* ⁽¹²²⁾

*“Biñ dili bir mûya bend eylerdi zülfin var ise
Ülfet itmişdiñ küçüklükde pür-sütûlarla sen”* ⁽¹²³⁾

Sevgilinin gözleri siyah, aşıkların canını yakan bir cadı, ahu ve bakışları mest eder:

*“Siyeh-i mest-i gûrûrâ zühûrundan tırâş itdim
Saña da bana da ey mâhpâre bir kazâdır hatt”* ⁽¹²⁴⁾

*“Şîrler teshîr idersin çeşm-i âhûlarla sen
Rûh-ı harâtı uyandırdıñ o câdûlarla sen”* ⁽¹²⁵⁾

*“Mâhımıñ mestîn nigâh mihr-i sûzûn görmeyüp
Tîre necmân fîtne istidlâl ider seyyâreden”* ⁽¹²⁶⁾

⁽¹²⁰⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XXXVII, beyit, 1, 5.

⁽¹²¹⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XXXVI, beyit, 2.

⁽¹²²⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XLII, beyit, 1.

⁽¹²³⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XXXIX, beyit, 7.

⁽¹²⁴⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XXVIII, beyit, 6.

⁽¹²⁵⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XXXIX, beyit, 1.

Sevgilinin yanağındaki ben, siyah bir nur olup, şekli küçük bir nokta gibidir:

*“Beyâz gerdeninde hâl mi nûr-ı siyeh mi yâ
Subh hengâmı tâb-âver olan ahter midir bilmem”* ⁽¹²⁷⁾

*“Dâne-i hâline aldanma bakup ruhsâre
Belki nageh düşürür dâmesini ol kannâs”* ⁽¹²⁸⁾

Sevgilinin boyu servi, âh, kıyamete benzetilmiştir. Sevgilinin salınarak yürüyüşünü gören aşıklar, âh çeker. Hatta, onu gören şeyhin bile aklı başından gider:

*“Raksa hırâmda gören ol ser ü kâmeti
Fevvâreden atıldı sanur nâz u nahveti”* ⁽¹²⁹⁾

*“O ser ü kaddi yâd ile açup kıyâmete
Kürsîde şeyh efendi döker eşk-i hasreti”*

*“Ben yine bir dilber-i ra'nâya oldum mübtelâ
Pek kıyâmet bir kaddi bâlâya oldum mübtelâ”* ⁽¹³⁰⁾

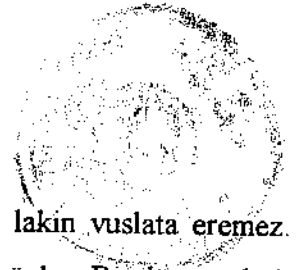
Sevgilinin yanakları al, gamzesi şımşırdır. Gamze, oklarıyla aşkların kalbini deler:

*“Ruhsâr-ı âl ile leb-i la'linde hatt-ı nev
Şehr eyledi gül ü müle da'ir letâfeti”* ⁽¹³¹⁾

*“Ol çeşm-i mesti sanma ki âhval nigâhıdır
Şımşır-i gamzesi iki bulmuş nezâketi”*

Aziz Efendi, gazellerinde aşk acısından, sevgilinin insafsızlığından şikayet eder ve ondan bir an önce kurtulup, vuslata ermeyi ister. Ancak, Fuzuli'de olduğu gibi aşktan

-
- (126) Aziz Efendi Divanı, Gazeller XLI, beyit, 3.
(127) Aziz Efendi Divanı, Gazeller XXXVI, beyit, 8.
(128) Aziz Efendi Divanı, Gazeller XXVIII, beyit, 3.
(129) Aziz Efendi Divanı, Gazeller LII, beyit, 1, 2.
(130) Aziz Efendi Divanı, Gazeller IX, beyit, 1.
(131) Aziz Efendi Divanı, Gazeller LII, beyit, 3, 4.

dolayı memnuniyet de görülür. Vuslata yaklaşıncı uykuya dalar, lakin vuslata eremez. Aşk illetinin, aşıkların hem derdi, hem de ilacı, dermanı olduğunu söyler. Bu düşünceleri, onun, tasavvufi yönünü de ortaya koyar. Çünkü, acı çektikçe insan olgunlaşır. Aziz Efendi de acıların kendisini olgunlaştıracağını düşünür:

*“Şeb-i vaslîñ safâsın hâb-ı gafletle uçurduk âh
Hele ben tövbe itdim soñra ki sâgar husûsunda”* ⁽¹³²⁾

*“Düşme sevdâ-yı devâyâ ey tabîb-i yâve-gû
‘İlet-i ‘aşk ‘âşkın hem derdi hem dârûsıdır”* ⁽¹³³⁾

Aziz Efendi’nin gazellerinde Nedîm’in etkisi görülür. Özellikle, Divan’ın Harfî’l-elif kısmındaki ikinci gazel ile Nedîm’in:

*“Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana
Mey süzülmüş şişeden ruhsâr-ı âl olmuş sana”* ⁽¹³⁴⁾

matla beyitiyle başlayan gazeli arasında büyük benzerlikler vardır. Kafiye ve redifleri aynıdır. Her ikisi de “-âl olmuş sana” şeklinde kafiyelenmiştir. Vezni de aynıdır. İkisi de *Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün* vezni ile yazılmıştır. Nedîm makta beyitte:

*“Yok bu şehr içre senin vasfetdigin dilber Nedîm
Bir perî-sûret görünmüş bir hayâl olmuş sana”* derken Aziz Efendi de :

*“Var mı bu şehr içre yâ böyle güzel diyu ‘aziz
Yine ol mehden ne rengîn bir su’al olmuş sana”* diye söylemiştir.

Aziz Efendi’nin takdir ettiği kişilerden biri, daha önce de bahsettiğimiz gibi, Şeyhülislam Esad Efendi’nin oğlu Şerif Efendi’dir. Şair, Şerif Efendi için Farsça müzeyyel bir gazel yazmıştır. Velinimetî olarak gördüğü Şerif Efendi’ye dua etmiştir: ⁽¹³⁵⁾

*“Velîyy-i ni‘met men ger pesen u hâsa ‘ayb men
Künd-i der-rûm hem-cün Hâfız-ı Şîrâz mümtazem*

⁽¹³²⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XLV, beyit, 2.

⁽¹³³⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XXIII, beyit, 7.

⁽¹³⁴⁾ Hasibe Mazioğlu, a.g.e., s. 122.

⁽¹³⁵⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XXXVIII, beyit, 11, 12.

*Cenâb-ı şeyhü'l-islâm şerîfû'l-'asr-ı sa'd el-vakt
Şeref-gird zi-necm-i Es'adâ vü necet nâ-sâzem"*

Aziz Efendi "geldi" redifli gazelinde yaşlılıktan şikayet eder. Rakibine seslenerek "aceba yaşlandık mı?" diye sorar.⁽¹³⁶⁾

*"Âh hercâyı kocaldık mı râkib bilmem
Bana destâr-ı şikest zûlf-i perişân geldi"*

Bütün gazellerin makta beyitleri vardır. Ancak, Harfî'l-bâ kısmındaki ikinci gazelin makta beyiti bulunmamaktadır. Bu gazeli Reşid'e yazmıştır. Onu asrın filozofu olarak değerlendirmiştir. Aziz Efendi'ye göre o, işinin ehli, bilgili, güzel ahlaklı ve yüce yaratılışlıdır. Bunu gazelinde şöyle dile getirir.⁽¹³⁷⁾

*"Ol feylesof-ı 'asrîñ ider şem'-i meclisin
Âvâz-ı germ-i şevk ile ikâd-ı 'andelîb"*

*Üstâd-ı bî-bedel ser-i erbâb-ı hâzıkın
Kîm itdi böyle vasfını îrâd-ı 'andelîb"*

Aziz Efendi, riyâkâr zahidleri de eleştirir. Bunu da şu şekilde anlatmıştır.⁽¹³⁸⁾

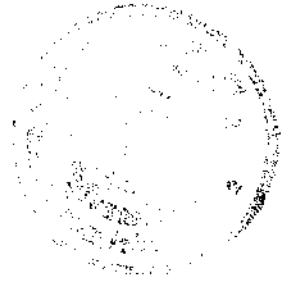
*"Pek de uçurma kendüni zâhid riyâ ile
Fıkr ile soñra bir yere konmak kısâsını"*

Genel olarak gazellerin dili sadedir. Halk arasında kullanılan deyimlere de sıkça yer verilmiştir. "Su sızmaz, ağız birliği etmek, mest olmak, kıyameti kopartmak, göğsüne iman gelmek, kuş uçmaz ve gözden düşmek" gibi deyimlere sıkça yer verilmiştir. Benzetmeler, klasik divan şiiri kurallarına uygundur. En fazla *teşbih*, *tenasüp*, *telmih* sanatlarına yer verilmiştir.

⁽¹³⁶⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XLVIII, beyit, 4.

⁽¹³⁷⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* XII, beyit, 10, 12

⁽¹³⁸⁾ Aziz Efendi Divanı, *Gazeller* LIII, beyit, 2.

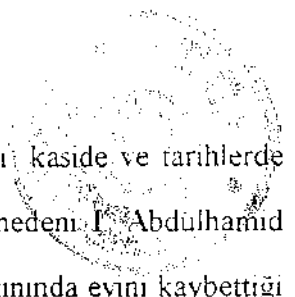
SONUÇ

Divan'ın dili genel olarak sadedir. Ancak, kasidelerin dili gazel ve tarihlere göre biraz daha ağırdır. Bunun nedeni de, tarihi şahsiyetlerin övgüsünü yaparken benzetmelerden faydalanması ve önemli kişilerin güzel ve süslü sözlerle anlatılması geleneğidir.

Divan, kaside ile başlayıp gazel ile bitmiştir. Divan'ın tamamı onbir kaside, otuzyedi tarih, bir mu'aşşer, iki kıta mesnevi kafiyeleşmesi ile yazılmış Salih-nâme, elliüç gazelden meydana gelir. Divan içerisinde bağımsız olarak iki kıta yer almasına rağmen, şair, kaside ve tarihlerin içerisinde "*kıta*" başlığıyla aynı vezin ve kafiye ile konudan da uzaklaşmadan kıtalar yazmıştır.

Aziz Efendi, saraya yakınlığı ve bulunduğu görevler gereği, divanında tarihi şahsiyetlere yazılmış kaside ve tarihlere büyük yer vermiştir. Özellikle sadaret değişikliklerine ve şehzade ile hanım sultanların doğumlarına tarihler yazmıştır. Tarihlerin çoğu kaside şeklindedir. Kıta şeklinde düşürülmüş tarih çok azdır.

Şair, gerek kasidelerde, gerekse tarihlerde kişileri överken fazla abartıya kaçmamıştır. Kaside yazdığı şahsiyetler içinde de en fazla övgüyü I. Abdülhamid'e

yapmıştır. Hatta I. Abdülhamid dönemindeki sadrazamlara yazdığı kaside ve tarihlerde önce padişahı sonra sadrazamları övmüştür. Bunun en önemli nedeni I. Abdülhamid döneminde daha çok sıkıntı çekmesidir. Hatta büyük İstanbul yangınında evini kaybettiği için ondan ev istemek için ayrı bir “*niyazname*” yazmıştır.

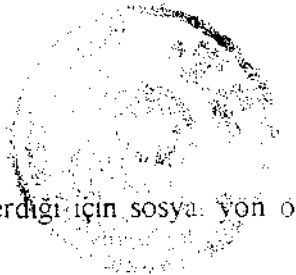
Aziz Efendi’ye gerçekçi bir şair diyebiliriz. Özellikle sıkıntılı ve zaruret içerisindeki halini anlatırken oldukça gerçekçidir. Olayları en ince ayrıntısına kadar açık açık anlatır ve bu kısımlarda yalın bir dil kullanır.

Aziz Efendi’nin mizahî yönünün olduğunu, yine divandaki şiirlerden çıkarabiliriz. Bu yanı, Salih-nâme ve I. Abdülhamid’e yazdığı kasidelerin fahriye bölümlerinde açıkça ortaya çıkar.

Divan içerisinde, her ne kadar, aşk, güzellik, kıskançlık, şarap gibi konulara ağırlık verdiği gazeller çoğunlukta olsa da manevi aşkın daha önemli ve asıl amacın Allaha ulaşmak olduğunu tasavvufi gazellerinde vurgulamıştır.

Aziz Efendi, yazdığı kaside ve tarihlerde XVIII. yy. tarihi ve sosyal olaylarına ışık tutmuştur. XVIII. yy. İstanbul’unun eğlence ve mesire yerleri, yeni yapılan, medrese, çeşme ve kütüphaneleri hakkında bu divandan bilgi edinebiliriz. Özellikle III. Mustafa’nın sikkeyi ıslah etmek için yaptığı çalışmaları ve yeni sikkenin yapımı gibi önemli bir olaya değinmesi de dikkate değerdir.

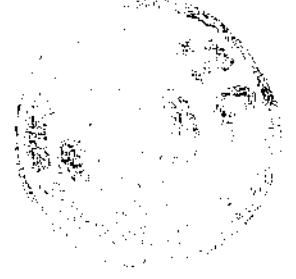
Aziz Efendi’nin şiirlerinde özellikle İstanbul’u tasvir ettiği bölümlerde Nedim’den etkilendiğini görebiliriz. Ayrıca, kendisinin, şiirlerinde ismine de çok sık yer verdiği ve Nef ‘î’ye de büyük bir hayranlık duyduğu ortaya çıkmaktadır.

Şair, divan içerisinde tarihî olay ve şahsiyetlere ağırlık verdiği için sosya. yön ön plana çıkmış, edebî yön biraz daha geri planda kalmıştır.

Bütün bu özelliklerden yola çıkarak; Aziz Efendi ve Divanı'nın XVIII. yy. şair ve divanları içerisinde gereken önemin verileceğini ümit etmekteyiz.

BİBLİYOGRAFYA

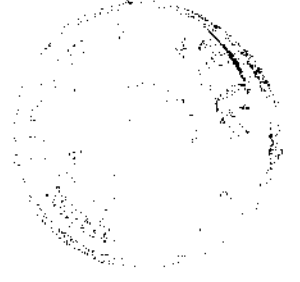

A- KİTAPLAR

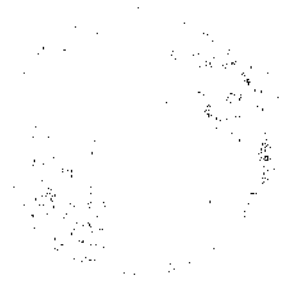
- 1- Ahmet Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, Üçdal Neşriyat c. III, İstanbul 1984.
- 2- Alparslan, Ali, Şeyh Galip, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları : 964. Türk Büyükleri Dizisi: 101, Ankara 1988.
- 3- Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1971.
- 4- Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınları, c. I, İstanbul 1975.
- 5- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi (Heyet), Çağ Yayınları, c. XI, İstanbul 1983.
- 6- Kabaklı, Ahmet, Muhayyelât-ı Aziz Efendi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1973.
- 7- Kutkan Şevket, Nedim Divanından Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları : 385, Temel Eser Dizisi : 80, İstanbul 1981.
- 8- Mazıoğlu Hasibe, Nedim, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları : 994 Türk Büyükleri Dizisi : 101, Ankara 1988.
- 9- Özün Mustafa Nihat, Türkçede Roman, İletişim Yayınları, İstanbul 1981.
- 10- Mehmet Süreyya, Sicil-i Osmanî, İstanbul 1313.
- 11- Uzunçarşılı İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, c. IV (2. Kısım), Ankara 1983.

B- MAKALELER

- 1- Baysan Cavid, "*Ali Aziz Efendi*" İslam Ansiklopedisi, c. II, M.E. Basımevi, İstanbul 1979.
- 2- Çuvaşoğlu Mehmet, "*Kaside*" Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Temmuz - Ağustos - Eylül 1986.
- 3- Dilçin Cem, "*Divan Şiirinde Gazel*", Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Temmuz - Ağustos - Eylül 1986.
- 4- Kabaklı, Ahmet, "*Aziz Efendi*", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. I,
- 5- Okay Orhan, "*Aziz Ali Efendi*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. II, İstanbul 1991.
- 6- Schmiede Ahmet, "*Giritli Ali Aziz Efendi Berlin'de Resmen Anıldı*", Türk Edebiyatı, Sayı: 259, Mayıs 1995.
- 7- Schmiede Ahmet, "*Giritli Ali Aziz Efendi I.*", Türk Edebiyatı, Sayı: 153, Temmuz 1986.
- 8- Schmiede Ahmet, "*Giritli Ali Aziz Efendi II.*", Türk Edebiyatı, Sayı: 154, Ağustos 1986.
- 9- Tanpınar Ahmet Hamdi, "*Muhayyelât*" İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979.
- 10- Ünver İsmail, "*Çevri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*", Türkoloji Dergisi, c. XI, Sayı: 1.

İKİNCİ BÖLÜM
DÎVÂN-I ÂZÎZ EFENDİ

A- KASİDELER

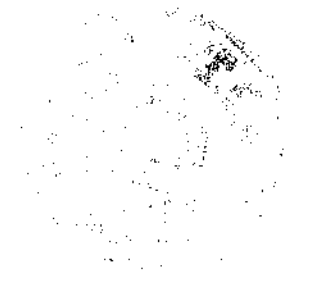

1
TEMMÜZİYYE DER-TEŞEKKÜR MEDRESE
BERÂY-I RÂĞİB PÂŞÂ

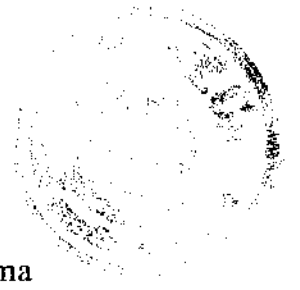
Fâ'ilâ tün / Fâ'ilâ tün / Fâ'ilâ tün / Fâ'ilün

(Fâ'ilün)

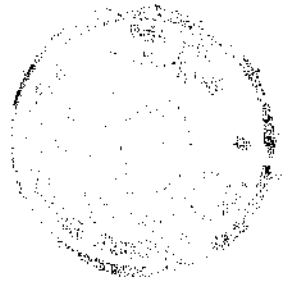
1. Şiddet-i germâdân 'âlem buldu şöyle piç ü tâb
Oldı ser bir çûb-ı lâne bûlbûle sîh kebâb
2. Sûziş-i hürşidden havf ile eylerse sezâ
Şu'le-i nârı semender hayme-i zerrin tınâb
3. Baħr-ı 'ummânı kurutmak hâleti zâhir olup
Akmağa yüz tutdı deryâ gibi pulâd-ı müzâb
4. Bu harâret ile yer yer âb ile itmiş zuhûr
Cism-i âb üzre be-dîdâr ola mı zâmme habâb
5. Eylemekde farṭ-ı şevkinden semâ'-ı dem-be-dem
Seyr idüp mürğ-i hevânî yandıgın mürğ-i kebâb
6. Sûziş-i mihr-i cihân- tâba nigâh- endâz olup
Yanmağa şem'a ider pervâne bûlbûlden hicâb
7. Şöyle âteş-tâbdır 'âlem ki bî- şübhe ider
Bâddân âdem-i dem-i 'İsada olsa ictinâb
8. Tâb-ı germâdan penâha uça çeşminde nola
Şimdi mürğân-ı hevânî sâye-i perr-i 'ikâb
9. Herkesin mânend-i şem 'olur zebânı sûz-i nâk
Yâdına gelse eger sehv ile lafz-ı âfitâb

10. Sûziş-i hûrşidden yok hâsılı câ-yı menâş
Kendini ilkâ-yı baħr itsin çü aks-i mâhitâb
11. Sâye bân ide meger zıll-ı zalil re'fetin
Ol hümâ'-yı evc-i ikbâl-i aşaf gerdûn cenâb
12. Safder-i şâhib hüner destûr-ı İskender siyer
'Arif- i sırr-ı kader makbûl-ı tab'-ı şeyh ü şâb
13. Maṭla-'ı mihr-i âṭâ hem nâm-ı mâḥbûb-ı hudâ
Râġib-ı ilm ü nehy şadr-ı ma'ârif intisâb
14. Ol hıdıv-i ma'daletperver ki mihr itse sezâ
Eşheb-i ikbâliñin na'lin eger tavk-ı rikâb
15. Şehsüvâr-ı 'arşa-ı heycâ ki seyf-i şarımı
Gösterir hâsma 'adem iklimine râh-ı şevâb
16. Mesned-i vâlâsının ikbâl eski bendesi
Çok zamândır ideli devlet derine intisâb
17. Luṭf-ı hulk-ı dil-pezir ile cihân ser-şâr-ı nâz
Cûd-ı tâb-'ı bî- nâzîr ile zamân bî-inkılâb
18. Berk-i tiġ-i tâbdârı hânımân sûz-ı 'adüvv
Nâvek-i dildûzı çeşm-i düşmen-i dîne şihâb
19. Baħr-ı pür- emvâc-ı iḥsânı kîm hurûş itse ider
'Âlemi müstağrak-ı sîm ü zer ü dürr-i hoş-âb
20. Bir harâbe bulmayup şimdi gezerler serseri
Devr-i 'adlinde katı maġdûrdur bûm u ġurâb
21. Terbiyet dursun cihânı kaldı şimdi görmeden
Çeşm-i mihri nûr -ı râyî söyle itdi huyre-yâb
22. Ger mizâc-ı hâke virse feyz baḥtı terbiyet
Seng-i hârâdân akar şu yerine lâ'1 -i müzâb

23. Feyz-i ebr-ı cûdudur dehre viren neşv ü nema
Kef-i dest dür-i nisârı bahri eyler bahre-yâb
24. Mekrûmet-pişe vezirâ kâmgâra şafderâ
Ey tırâz-ı mülk ü millet zîb bahş-ı nüh-kubâb
25. Sensin ol ebr-i güher-pâş-ı 'âtâ kim her zamân
Âşinâ-yı feyz-ı cûdından alur deryâ nisâb
26. Cevr-i çarh-ı dündan âsûdeler dürr olalı
Âsitân-ı dergehin erbâb-ı irfâne me'âb
27. Tab'ın açdı lutf-ı pey-der-peyle erbâb-ı dilin
Şimdi mihr-i iltifâtın ma'den-i yâkût-nâb
28. İşte ez cümle bu bende-zâde bî-kadr yire
Eyledi lutf-ı 'amîmin medrese ile hisse-yâb
29. Gonçe-i tab'ım açılsa bâd-ı lutfunla nola
Bir gâzel nâzm eyleyüp ahbâba virsem piç ü tâb
30. Virdi reng-i 'ârızın câma o rütbe âb ü tâb
Her habâbı oldı yâkût içre gûyyâ dürr-i nâb
31. Her dem 'aks-i la'l-i meygûn ile ol gonçe femin
Çeşm-i hûnînim olur lebrîz-i pür-câm-ı şarâb
32. Nokta-ı hâl-i mu'ânber vaz'la ebrûsuna
Kilk-i kudret eylemiş şeh-beyt-i hüsnî intihâb
33. Mihr-i ruhsâra nice tâkat gelür nezzâreye
İtmese şun'-ı ezel pirâhen-i gülden nikâb
34. 'Aqlın aldırılmaz mı inşâf it bu neş'eyle gören
Zülf-i müşkine perişân çeşm-i mesti nîm-hâb
35. Lâle haddüm kıldı gül-geşt-i kenâr-ı cûy-bâr
Vechi vardır cûy-ı eşkim itse ol şuya şitâb
36. Buldı söz encâm 'azizâ ba'd- ezin ihlâş ile
Bir du'â it kim ola dergâh-ı hakla müstecâb

37. Tâb-ı temmûz ile tâ kim tâbe-i gerdûnda
Beyza-ı matbûh-veş devr ide mâh u âfitâb
38. Her günü nevrûz u 'ıyd ikbâli ruz-efzûn olup
Görmiye ğam mesned-i devletde ola kâm- yâb

II

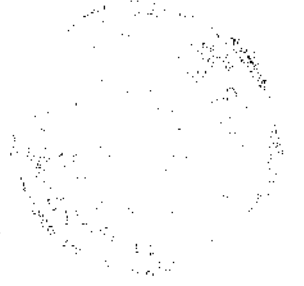
BU KAŞİDEM BULICAĞ ENCÂMI
DİDİLER GÜLŞEN-İ SIHHAT NÂMI

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' i lâ tün)

(Fâ' lün)

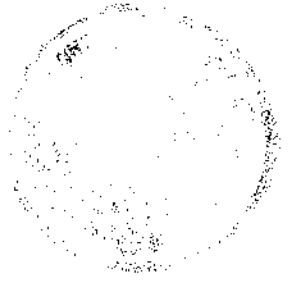
1. Leb-i âfâka şagup dâye-i çarh-ı devvâr
Gül-i pistân mührden yine şîr-i envâr
2. Açılup perdeleri râz-ı nihân-ı ğaybın
'Âleme neşr-i füyûz itdi hudâ-yı ğaffâr
3. Ânı gördüm ki cihân kıt'a-ı cennet olmuş
Görünür faşş-ı zümürüd gibi tarf-ı kuhsâr
4. La'l-i gonçeyle sefid-âb-ı semenle seyr it
Ne şafâ virdi 'arûsı ruh-ı eyyâma bahâr
5. Zülf-i dilberde mi kışladı 'aceb bâd-ı nesîm
Şaçlı sünbül gibi âfâkı müşk-i tatâr
6. Lâlenin şu'le-i cevvalasidir şamma nücûm
Tâb-dâr olmada fânûs-ı felek her şeb-târ
7. Yâsemen gülşene nûr-ı âyetin itdi tefsîr
Cûyiler çekti aña cedvel-i sîmîn kenâr

8. Fevc fevc olmada gülizârda şimdi hânde
Tengnâ-yı dehen-i gonçeden olmuş ser-şâr
9. Nergisin merdüm-i mestinde vü çeşm-i gülde
Nâz iderse demidir kuhl-ı şafâ hâne gubâr
10. Görmedim gerçe nigâr-hâne-i çini amma
Bunda gördüm gül ü sümbülle nice nakş u nigâr
11. Gonçeyi cünbüş-i bâd ile görenler dirler
Al eteklikle ne hoş bir güzel eyler refâr
12. Bu tarâvet ile hiç kalmadı cây-ı şûre
Zühd-i huşkında da zâhid ile pek şubhem vâr
13. Düşse gülzâra kazâ ile bu dem ger bir tîr
Nevk-i peykânı olur gonçe-i şâd-âb-ı bahâr

KİT'A

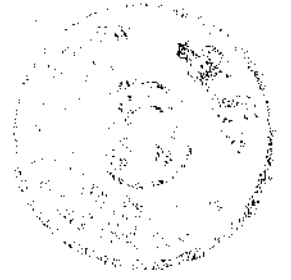
14. Görinen kavs-ı kuzah sanma yine âfâka
Virdi ol rütbe şafâ çûş-ı füyûz-ı emtâr
15. Oldı der-kâr der-âğuşa'arus-ı çemeni
Koca varıca köhen-sâl-ı sipihr-i devvâr
16. Var ise gonçe çeker nârgıl-i lâle ile
'Andelib olmada gülşende perîşân güftâr
17. Kebgin eglenmedi gitti şahını kahkahadan
Kalmadı çûş-ı şafâ ile mecâl-i refâr
18. Germ olur şu'le -i âvâz-ı tuyûr ile felek
Gûyiyâ itmede birbirine tebşîr-i bahâr
19. Fî'l- hakîka eger im'ân olunursa çemene
Zımn-ı eşyâda ne hayrân olacak hâlet var
20. Tâkden neş'e alup bülbül-i şûrîdeyi gör
Zevke âğaz idecek demde ne eyler anâ hâr

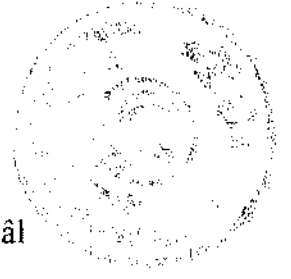
21. Şalıvırmez gül-i ter yanıña tutar etegin
Bağda bir kırı laf ile geçer 'ömr-i hezâr
22. Fâhte-i ebleh-i murğân görünürken seyr it
Der-kemend olmuş aña serv gibi serkeş yâr
23. 'Ârı yok hâşılı zenbûr -ı sitem keşgide
Tılf-ı şükûfeleri her dem ider nîş-âzâr
24. Giceler germ şeb-i efrûz uyudup bülbülü-hem
Gülü harsız fener ile yatağında avlar
25. Tûtiye tûti ve zenbûr ezeli âyine
Şarf-ı idrâk ile hayret-dih olur bu esrâr
26. İşte bu fikret ile geşt iderken çemeni
Yine hülyâda fîrû -mânde-i hayret-i dil - zâr
27. Ğurre- ı 'ıydı-ı şafâ gibi dıraşân olmuş
Rast geldi gözime bir gül-i nev-hîz-i bahâr
28. El âmân nûr-ı mücessem ki yanında hûrşîd
Pertev- i dilber -i nev hatt gibi hercâyî karar
29. Şemsdir sünbüle burcunda yâmedür hâle
O kadar olmuş o kâkülle ruhu tâbişdâr
30. Gör miyânında olan hancer-i pîç ü tâbı
Kahramân olsa kişi 'aczi eyler ikrâr
31. Görmüş ol turreleri var ise andan kalmış
Bid-i mecnûnda bu sevdâ ile eşk -i hûn- bâr
32. Tatalım reng-i mey ü bûy-ı gülî hal itmiş
Görse behzâddan tasvîre kalur mı efkâr
33. Nakş-ı sünbül idüp âb ruhına zülfi hattı
Hâme -i mû ile çekmiş anı tahrîre kenâr
34. 'Âb-ı fevvârede rakşân ya kirâs dânesidir
Nahl - ı kadd üzre yâhûd la'l-i' leb-i sükker-bâr

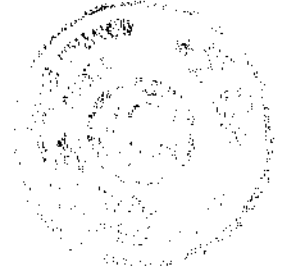
35. Nâz şekerlemesi 'işve lu'âbî deryâ
Hüsn ü ân rabbi yahûd gül- şeker-i reng-i bahâr
36. Biz anı hânde kıyâs eyler idik güllerle de
Meger olmakda dehen- bâz-ı tahayyür-i gülzâr
37. Lîk efkârımı var hâste midir hîç bilemem
Hayret-engîz ü perîşân ü şikeste etvâr
38. Hâsılı kalmadı ber-vech ile ârâma mecâl
Didim ey cân-ı 'azîzim gibi lezzet âşâr
39. Çin-i şabâhı böyle perîşân güle mestâne
Kağı gülzârdan itdün şalunup 'azem kenâr
40. Eyleyüp nâz ile bir gâmze-i merîhâne
Tâs-ı feşşâd gibi kıldı sipihri hûn-h'âr
41. Çekdi bir âh-ı şerer -nâk o serve kâmet
Eyledi 'âlemi sertâb-ı felek sünbülzâr
42. Oldı bu âh-ı kerem bedreka-ı râh-ı ümîd
Girdi ser-rîşte ele nola iderse azâr
43. Didim ol husrev-i iklim tırâz-ı nâza
İdüp etvâr-ı niyâz ile su'âli tekrâr
44. Sebeb--i âh-ı ciger sûzındır noldı saña
Cigerim pâresi gel itme derûnum hûn-bâr
45. Yoḥsa baḡrın mı yanık hâl-i ciger sûzın-veş
Ah-ı dilrîşimin hatt-ı leb-i la'lin var
46. Sende kendin gibi bir şûḥa mı oldın meftûn
Hele benden saña hayrân olalı vâfir var
47. Seni gördükde hutûr itdi dile sultânım
Bende virdim kim ider cismimi bî-tâb ü nezâr
48. Ne var Allah Kerîm derdine dermân bulunur
Söyle cânım elemin itme bilmekten âr

49. Didi bin nâz ile gel cânım efendi sorma
‘Âşıkım gibi olunmaz hele derdimde şumâr
50. Ne ‘alîlim ve ne muhtâc-ı tabib-i hâzika
Lîk zân itme mizâcında da sıhhat der-kâr
51. Hamret-i ruğlarımı şânma teb-i hummâdır
Düşdi bir âteş-i gayret dile mânend-i çenâr
52. Şi‘r nâmında bir âşüfte sühân aldı dilim
Benim itdiklerimi şimdi baña itdi o yâr
53. Bir şebân geh idüp ikâ vü چراغ h‘ahiş
Serv-veş bir yere şalınmağa virildi qarâr
54. Kâşki pâyımı âzürde idüp dönsem idi
Yolda hâr-ı müjesi ‘âşıkımın bir mikdâr
55. Vâkı‘a bezm-i münevver ki olunmaz ta‘ bir
Bîkrâ görmedi rüyâda degil kim bîdâr
56. La‘limi eylemede reng-i şarâbı eşrâb
Bûseme ta‘ne fiken olsa da nukli yiri var
57. Deste-i gül gibi tâbiş- diğ olup itmişler
Bir nice zümre -i aşhâb-ı şafâ cây-ı qarâr
58. Bağte-i halka -ı giysûmda ki hâlim-veş
Çekdiler halka-ı âgûşa beni de nâçar
59. Lîk ol bezm-i ferahzâyı idüp germ-â-germ
Şohbet-i nâdire sencân -ı cihân-ı eş‘âr
60. Âh ‘azîz nâmına bir şâ‘ir-i nev-gû var imiş
Vâkı‘a câzibe-i nutkı olunmaz inkâr
61. Yâd idüp eyledi ol meclisi ‘anber-âmîz
Bir iki beyt-i kaşîdini bir ehl-i efkâr
62. Müştebeh kîl -i terine zekân-ı hûy rîzem
Bîkr-i fikri leb -i la‘lim gibi rengîn ü nigâr

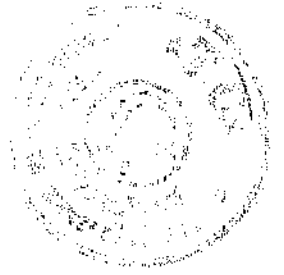
63. Mâlik-i mülk -i sühan hüsrev-i evreng-i hayâl
Şâ'ir-i nâdire -fen sâhîr-i mu'ciz -güftâr
64. Kıldı luğf-ı sühanı dâmına üftâde beni
Turra-ı nâzımâ derbend olacak bir ayyâr
65. Ne olursa vireyim bâri varup yalvarayım
Eger istersede bir bûseye teklif mi var
66. Tek hemân ide eser aña niyâzım bende
İtmeyim tövbe niyâz mendimi kat'â âzâr
67. Yazup ol beyitleri safhâ-ı verd-i zağma
'arż-ı kâlâ ideyim güllere bâri her bâr
68. Hırz-ı cân eyleyerek bülbül-i mestâne gibi
İdeyim verd-i seher gülşene karşı bu bahâr
69. Bu beşâret irecek sâm'iâma olmuş idim
Bir zamân kalîb fersûde gibi hayret-zâr
70. 'Acebâ şahın-ı cinân mı baña gülşen görinen
Ki bu karşımdaki hûrî midir eyler refâr
71. Didim ey nâz-ı ber-efrâste -i mâned-i nedim
Olmasun bu daği tûmâr-ı hayâl ü efkâr
72. Sen hemân eyledigin va'di ferâmuş itme
Ki buyur şimdi bu fakîr -hânede müsveddesi var
73. Lîk takvîm-i kuhen gibi idüp tayy sühanım
Gûşına almıdı ol verd-i mutarra-yı bahâr
74. H'âce Hâfızdan o dem halline bu eşkâlin
Fâl idüp oldu taleb-kâr -ı nüvîd-i ahbâr
75. Çâr- mışra 'la açup 'ukde-i râz-ı dilini
Feth-i bâb eyledi ber-vefk-i merâm-ı dildâr
76. Ya'ni ol dem iki beyit ile sırr-ı gayba
Tercemân oldu o mu'ciz-dem ü ilhâm âsâr

77. Ey şabâ nûkheti ez-hâk-ı reh-ı yâr-be-yâr
Bebdir-i endûh-ı dil ü müjde-i dildâr bisâr
78. Bî- vefâ-yı tevke hâk -ı reh ân yâr-ı 'azîz
Bağbârîña bedîd âyed ez-ağyâr be yâr
79. Gördi bu hâleti evzâ'ına oldı nâdim
Mâcerâyı duyup ol nûkte şinâs-ı esrâr
80. Feyz-i nisân gibi hâsretle o dem çeşminden
Başladı iki gözüm itmege dürdâne nîsar
81. Didi lûtf eyle baña layık olan nâz-iken
İtme pââmâl-i niyâz eyleyerek pür ekdâr
82. Dilberin va'dine bakılmaz o ma'lum hele
Gelmesün hâtır-ı sultânıma bu sözle gubâr
83. Bu dem-i hurreme inşâdınızı bülbülden
Gûş kıldı ki anı ezber okur leyl ü nehâr
84. Maṭlabım hâşılı oldur ki aña virmiş tâb
Vaşf-ı şevketlü mehabetlü cenâb-ı hünkâr
85. Kalmadı işte o tannâza cevâba kudret
Çün beni eyledi tûtî gibi destân güzâr
86. Eyle ey hâme-i nev nâtîka pirâ-yı cihân
Gülşen-i hüsn-i kalem içre şu rütbe cevân
87. Geh kılup gülleri sermest ü hezârî hâmuş
Ola tûtî dahî mânend-i secencel hayrân
88. İdüp engüşt-i ta'accüb meh-i 'ıydı olsun
Şive-i zühre pesendine 'attâr u nigerân
89. Sadr-ı divânı geçüp işte bu sıhḥât-nâme
Ola tâ- mu'teber-i kadr-şinâsân-ı zamân
90. Ki degüldür bu dem-i hürrem-i nâz-âverde
Sühân erbâbına ârâm ü tevakkuf şayân

91. Hamdü li'l-lah yine ser-şâr-ı meserret-i afâk
'Âfiyet buldı şehinşâh-ı 'adimü'l-akrân
92. Olıcağ nezleden âzürde o rûh-ı 'âlem
Kıldı tâb-ı eşeri kalıb-ı dehri lerzân
93. Bir iki cum'a geçüp olmadı revnâk-âver
Şahn-ı âfâka mübârek rûh-ı şâh-ı devrân
94. Bir yaña serdi-i dey bir de efendi kederi
Bir yere sorma amân ah o mübârek râmaẓân
95. Lîk bu vakt -i mübarekde hemân şihhatine
Kulları haşr-ı niyâz eylediler ez-dil ü cân
96. Ehl-i keyfin hele hiç düşmez iken ağzından
Vakt-i imsâkda misvâka bedel çub-ı duhân
97. Râmaẓân şûfisi-veş câmi' ü mescid dolaşup
Olmada her birisi ney gibi zâr ü nâlân
98. Üft ü hayz eyleyerk rind-i mey-âşâmı da gör
Eya şûfiyede küp dibini tutmuştu mekân
99. Dilberin çillekeş-i pay-ı dü- ebrûsı dâhî
Şimdi mihrâba ider çâk-ı girîbân âmân
100. Yeñiden virdi hudâ kevne hayât-ı tâze
Ki amî şükriñe ifâya ne kadir insân
101. Kıldı şâdâb-ı mizâcın gül-i şebnem-zedeveş
Feyz-i şihhat irişüp 'ıyd ile tev'em olân
102. 'Âdetâ şevket ü iclâli ile kıldı şu'ûd
Evc-i tahta yine mânende-i mihr-i rahşân
103. Gûyiyâ hâtır -ı sultânı su'al eyleyerek
Oldı erkânı şeref- yâfte -i bûs-ı damân
104. Subh-ı 'ıyd ile şu'â'ı ruhı âmîziş idüp
Şir ü şekker ile hind-i ikâdır 'âlemiyân

105. Gördiler bir şekerîn hânde felekte şimdi
Kulların olsa nola işte bu 'ıyda kurbân
106. Müce-i feyż-i meseretle zamâne şâdâb
Cûşîş-i fart-ı tebessüm ile herkes şâdân
107. Çarhda nâdim olup vaz'ına mâh-ı ıydı
'afv için gerdenine eyledi engüşť amân

KIT'A

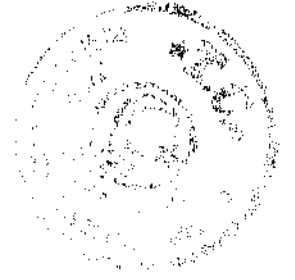
108. Eşk-i hûnini de bir geşt-i tufâña dölup
Eylemişdi nice dem gavta hilâl-i ramazân
109. Girye-i şâdîde bayrâm ayı güyâ şimdi
Âb-ı elmâsda bir mevcdir eyler lim'ân
110. Evveli bilmez idim müşgil imiş hâstalığın
Bende-i hâsın olaldân seniñ ey şâh-ı cihân
111. Hâk te'âla bize göstermesün eksikliğini
Şenin ol gevher-i ser-ma'den-i râz-ı menân
112. İşte eşnâf-ı mülûk işte tevârîh -i selef
Eylesün mislini görmiş var ise nola beyân
113. Hâtemî dirler ise tay ideriz zâkrûn
Herkesin maţlabını gerçe idermiş ihsân
114. Lîk bu 'âleme in'am u 'âtâdân sonra
Talebe 'ar ider 'âcizleri eyler iz'ân
115. Hâşılı zâtını malen bedenlen bezl itmiş
Dem-be-dem itmeye de taşşil-i rızâ-yı rahmân
116. Oldı İskenderin âvâze-i seddi mesdûd
Hele âyînesinin kadri şikeste âlân
117. Ya'ni var bendini seyr eyle kemerlerde de gör
Tavk kamerî gibi dilbendesidir âb-ı revân

118. Gûyiyâ şâhid-i kuhsâr bir elmâs -ı zih-gîr
Takınup nevk-i benânîna olur lem'â feşân
119. Âbı yakılsa mukâbil olur âyînesine
Bendini seddine tercih ider iden im'ân
120. Bâki hayrâtını ta'dad hele emr-i 'asîr
Bu da bir başkaca nev- mâhzen-i ecr ü gufrân
121. Medrese çeşme sebîl mescid ü câmi' türbe
Hem kitabhâne 'imâret gibi var bi-pâyân
122. Nice yerlerde dahî yaptı nice hayr-ı harîl
Ol 'imâret kün-i virân ki yaptı ki dükân-ı devrân
123. Kuvvet-i bâzû-yı dîn rûkn-i binâ-yı temkin
Muştafa hân-ı kerem-kâr u kerâmet ûnvân
124. Olsa kum yerine şayândır o şehinşâhın
Pây-ı rahşına gubâr-ı hatt-ı dilber şâyân
125. Nezzâre-i satvetine tâb götürmez hûrşid
Dâmen-i ebrî girer havf ile berķ-i cevân
126. Hıfzı ol mertebe kim eylese kaçd-ı ârâm
Sath-ı âyîne olur katre-i sim-âba mekân
127. Kâhrının zerre-i nâcîzi sipihrin mihri
Lutfunun bir şekerîn handesidir verd-i çemân

KIT'A

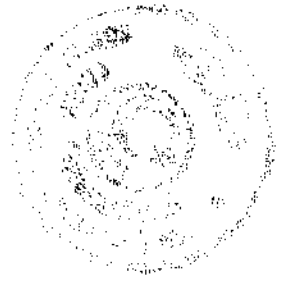
128. Neşve-i fitri-ı cân-bahşı eger yek sülhâ
Kuvvet-i nâmiye-i bağa iderse feyzân
129. Zülf-i dilber virir engür yerine huşe-i tâk
Câm-ı şahba içilür güller ocâğında avân
130. Kızıl ile şî'rîne revnâk-dih iken Şâ'irler
İtmege mâsadukı 'âciz olur bunda beyân

131. Pâdişâhım nola medhünde kuşûrum var ise
Afvına muntazıram söylemedim bâri yalân
132. Gerçe taşdı'adır ıtnâb-ı kelâm amma kim
Çâre ne çûş-ı şafâ olmada dilde benzân
133. Tûfî-i tab'ıma şekker-dih olur bu neş'e
Şihhatin eyledi mesrûr-ı 'ilimdir yezdân
134. Ber-taraf oldu şeker gayr-ı devâya hâcet
Ba'd-ezin şerbet ü matbûh bedeline şayân
135. 'Âfiyetler ola 'ânberli şarâb-ı humâş
Nûş idüp eyle benişlerde efendim seyrân
136. Zehre alup eline deff-i meh-i 'ıydı gelüp
Dem-be-dem ola huzûrunda hemân kerem elhân
137. Saṭvet-i kahrının âşüftesi mirrih ne turur
İşte hengâmıdır itsün hameline kurbân
138. Câ-be-câ benden 'azizâ dahî şa'irlere hep
Okusun böylece nev-i nazm-ter ile meydân

KİT'A

139. Sühan erbâbı veli şanmaya gülgûn-ı kalem
Eyledi sâha-ı güftârda haddi güzêrân
140. Ki olup sıklet-i ta'kîb ile kâfiye -bâr
Cüz'ice incine şâyed diyu tab'-ı sultân
141. Şive-i diger ile râ'iz-i endişem o dem
Eyledi nûn-ı tefennünde bu gûne cevân
142. Lîk geldinde du'âya nice itsün imlâ
Kala gelmez iken eltâfin eyâ rûh-ı revân
143. Sensin ol çâre-i bi-çâre ki itmiş mevlâ
Zât-ı pür-cûd yeni mümtâz- gerde-i şayân

144. Rûh-ı peygâmberi şâd itmede fikr-i hayrın
Tûl-ı 'ömrine yeter işte bu haşlet-i bürhân
145. Ki seni necl-i necibân-ı künh ân şadu'l-lah
Gösterir 'ömr-i tabîi'de cenâb-ı mennân
146. Hâsılı devletine maḥz-ı du'âdır garaḥın
Yohsa eş'âr olamaz mâye-i fahr-ı âkrân
147. Zât u evlâdını devlet ile dâ'im ḥândân
Eylesün ḥazret-i Allah be-hakḳ-ı müşrân

III

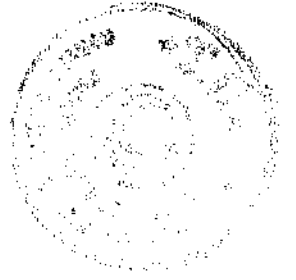
'İYDIYYE DER MUHAMMEDET ŞEHİNŞÂH-I CİHÂN

'ABDÜ'L- HAMÎD HÂN

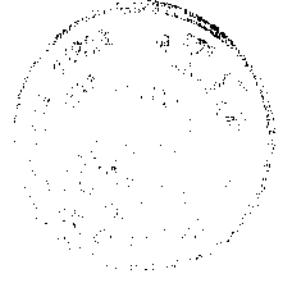
Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

(Fâ' lün)

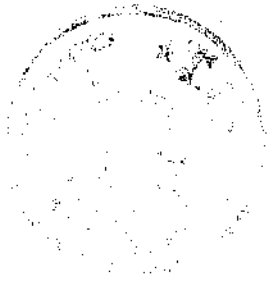
1. Eyâ şehinşeh-i vâlâ- nejad-i dîm-i efdâl
Mübârek eyleye 'ıydın ḥudâ-yı cell-î celâl
2. Kulûb-ı nâs-ı kudûmi ile neşâtistân
Hele bu 'ıyd-ı sa'îdin beyân u vaṣfı muḥâl
3. Şadâ-yı tabl-ı celâdet sipihri tutdı yine
Cihân cihân ola efzûn-ı âlihî bu iclâl
4. Mücâz olur saña ḥakḳ bu ki eylesem tebrîk
Sa'âdetini ider 'ıyd senden istikmâl
5. Tılsım kân-ı kerem ḥurz-ı cân dîn ü ümen
Cenâb-ı pâdişâh Abdü'l-Hamîd nîk-i ḥıṣâl
6. Kapuñda emr-i hümayûn şudûruna nigerân
Şehâ kemîne kuluñ eski çâkeriñ ikbâl

7. Düşirdi dâmen-i eflâke çâr- pâre seni
Bu far-ı şevk ile rakkaş-ı zühre şanma hilâl
8. Zamânı dilkeş ü hürrem görince bu resme
Zemîni hânde -i gül eyledim fakîr-i hayâl
9. Felek didikleri 'izârı bulsa bir yerde
Yeridir örselese şimdi nola ehl-i kemâl
10. Ki itmiş idi nice demler idi pey-der-pey
Şedâyid-i mütenevvi'le onları pâmâl
11. Huşûş -ı mâde oldum kuluñ 'azîz dili
Geride ehli dil içre 'aceb ne hâl bu hâl
12. Hulûl-i rûzede ağız itmiş idi hünkârım
Bu 'ıyd-ı kemteri hummâ-ı gam şıyâm mişâl
13. Bir iki gün diyicek eyledi teb ü tabı
Hazân-ı berkine hem-reng-i bendini derhâl
14. Bilinmiyor hele şıhhatle kadr-i 'ömr-i 'azîz
Ki ta binâ-yı ten ü câna gelmiye zel- zâl
15. Yeniden eyledi ihyâ bu eski çâkerini
Tabib' inâyeti bi'l -fi'l geldi şıhhatle dâl
16. Ne gûne eyliyeyim ben du'âyı hiç bilmem
Bu ni'metin ise ifâ-yı şükri emr-i muhâl
17. Gidüp secencel-i dilden ğubâr-ı gerd-i marâz
Ki itdi şâhid-i şıhhat o demde 'arz-ı cemâl
18. Dil oldu çünkü tarabzâr-ı şevk-i gün-a-gün
Senâ-yı devlete itmiş iken şuru'-ı fi-elhâl
19. Amân amân elinden sipihr-i ğâddârın
Ki sırf fikre komaz bir dakîka dilde mecâl
20. Rehâ bulunca marâzdân ne âfet itdi zuhûr
İdüp münâvebe ile şu'ûrum istişâl

21. Ki ya'ni leyle-i kadre gelince hâste yatup
Şıyâm-veş idüp 'ıydiyeyi dünî ihmâl
22. Velî dükân-ı tefekkürde çok kesüp biçdim
Bir mihân-teri dahî 'ıyda yetişme nakş-ı hayâl
23. Ümîdi kesmeden â'lâsı yok bakup gördüm
Eğerce kesdi mecâlimi gayret-i emsâl
24. Huşûr eyledi ol demde hâtıra geh idem
Bu derd 'ilâcı içün yine dergehe rû-mâl
25. Cihânda sen gibi müşfik efendisi var iken
Kimin türâbına itsün fakîr-ı 'arz-ı hâl
26. Vücûh ile hele zâr ü nizâr bayrâmâ
Za'if düşdüm efendim çü-ğurre-i şevvâl
27. Ten-i Latîf-i hümayûndan çıkan esvâb
Boyumca câme olur bâ-huşûş ola ma'sâl
28. Ne tâlî'idi ki ceybinde kala sikke-i nev
Çıkardı nakd-ı şeker-pâresi helâl ü zülâl
29. Cenâb-ı şâhımı tanıtdır garaż-ı el-haqq
Ki her kulun ider 'ıyd üsti arz-ı istihâl
30. Fakîrini hele müstağrak-ı 'inâyet idüp
Tamâm oldu keremden yaña cerni'a su'âl
31. Bu hüsn-i hulk ki zât-ı şerîfe mevhibedir
Der-i 'inâyete eylerler elbet isti'câl
32. Yeter 'azîz bu taşdı' veliyy-i ni'metini
Du'âyı devletidir hem kaşîdemize me'âl
33. Nice kaşâ'id-i 'ıydıyye ile ehl-i sühan
Gelüp türâbına rû-mâl ide çü-sâl-be- sâl
34. Firâz-ı taht-ı hümayûnu üzre rabb-i vürûd
Kıla hemîşe şafâ-yâb-ı şevket ü ikbâl

IV

KASÎDE-İ FARÎSÎYYE DER- SÎTÂYÎŞ ES'AD

EFENDÎ-ZÂDE ŞERÎF EFENDÎ

خواهی اگر عزیز شوی خاکسار شو
از و دهر سرمه کرد همان اختیار چشم

کار ترا کشایشی از جرخ کی شود
کو در کثاکثست بان فتنه بار چشم

رودر که شریف که جای هنرورست
نقش مراد هر دو جهان زان بدار چشم

سعد السعود طالع خود خواهد ار کسی
در باب اسعدش بکند حلقه وار چشم

کلمینج او جو مردم دیده منورست
از نقش بوسه هست مرور هزار چشم

کلشن کند ز نور ضمیرشکر اقتباس
زان شکفت بجای کل شاخسار چشم

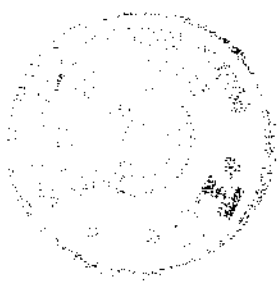
هر نقطه که میجکد از کلاک نازکش
بر جای مردمک بکند اعتبار چشم

خاکی که فیض تربیت مقدمش بیافت
بکشاید از کشیدن وی برده دار چشم

ای نور چشم دانش و دمی بر تو هنر
در هر نظاره ات بکند افتخار چشم

هر روز تا بوقت سحر مهر خاوری
مالد بخاک در کهنه از احتسار چشم

بادا همیشه چشم تو روشن بکامها
تا حشر دولتت نکند ز خمدار چشم

از شرم سرمه دان لکند چون بچشم میل
کو دیده شد سیاهی دنباله دار چشم
پا رب من شکسته چه تالم که میکند
آینه را از جوهر خود دلفگار چشم

از بهر یکنظره آن بر خمار چشم
بر شد ز هوش ز مد نکه از هزار چشم

عکس سواد خاطر سودایان بسست
حاجت سرمه نیست بر این سرمه دار چشم

بر قصد عاشقیت همالاکه تر کفش
دار و ستان ز هر مره خون نثار چشم

آینه دار اوست ز حیرت بروز و شب
باشد کجا بعکس رخ او دوچار چشم

در یافت مست وی که چه کیفیتی گرفت
گاهی که از شراب شود در خمار چشم

تا صورتی بمردم او نقش بسته است
دار و ز دین مه و خورشید عار چشم

اول ز خون دل همه عضوم دهم وضو
و آنکه نظاره به بی زینهار چشم

من چون نظر کنم رخ آن آفتاب را
دار و کل بیمار ز شینم هزار چشم

عین نگاه شد بدلم در هوای تو
از رخ سینه هست مرا پیشمار چشم

خواهی اگر ز نور لبالب دلت
شبنم صنعت همیشه توینار دار چشم

اینگ صدای مرغ چمن ترکو بسوچنت
رفته بسیر کل مکران سرمه سار چشم

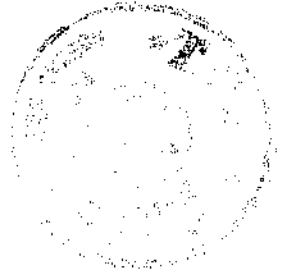
آموخت سر شوخی از و همو طوطیان
آینه را عیس نکند اعتبار چشم

MÜSEDDES BERÂY-I NAKL-I HÜMAYÜN
BE-SÂHİL-SERÂY-I KARA AĞAC

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün
- - - - -

1. Kudûmünle nice sâhîl-serâ tağ üsti bağ olsun
Hemân şevketlü hünkârım cihân turdukça sağ olsun
2. Dil-i 'âlem-i mey şevk ile bir lebrîz ayağ olsun
Yıkılsun gam 'adem iklimine gözden ırağ olsun
3. Gül-i mehtâba muhtâc olmasun bülbül çerâğ olsun
Buyur pertev ile Kara Ağacın yüzi ağ olsun
4. Birer âşüfte rakkaş-ı şafâ gülzârda güller
Mişâl-ı zülf-ı dilber cân-fezâdır saçlı sünbüller
5. Ne cânımdır derilmiş gülşene haddi karanfiller
Temenni itmede takbîl-i pâ-y-ı rahşına piller
6. Kudûm-ı şâhımı alkışlayup dir bunı bülbüller
Buyur pertev ile Kara Ağacın yüzi ağ olsun
7. Olunmaz mı hele şu hüsn-i sa'dâbâda istiğrâb
Leb-i havzî olup yüzler sürer şeb tâ seher meh- şâb
8. O sîmîn cedvel olmuş sâ'id-i billûrdan şâd-âb
Zülfîliler gibi şaf beste nice bîd-i müsgîn-tâb
9. Efendim kıl benişler ile ânide sa'âdet-yâb
Buyur pertev ile Kara Ağacın yüzi ağ olsun

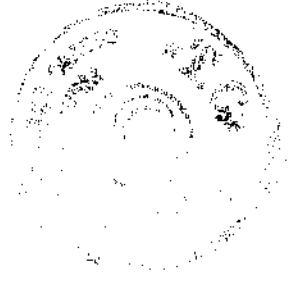
10. Yeñiden tâzelensin Kara Ağac bağçesi yer yer
Bahârriyye hele faşş-ı zümürüd gibi tâbeşûr
11. Sürûlar fahr idüp teşrîfîne çarha olur hem-ser
Huşûsiyla görüp şehzâdegânın mihirden enver
12. Lisân-ı hâl ile her berg-i ter ‘arz-ı hukûk eyler
Buyur pertev ile Kara Ağacın yüzi ağ olsun
13. Yeni çıkmış yed-i muşâţadan ol felek-i zîbâ
İki nev şırma saçlı al tutaklı duhter-i hasnâ
14. Kenâre yañaşup âğûş açup olmuş müheyyâ tâ
Şafâlarla süvâr olsun diyu şâh-ı cihân-ârâ
15. Anide ile ey maḥzûn gönüller idici ihyâ
Buyur pertev ile Kara Ağacın yüzi ağ olsun
16. Kosun ğayrı hezâr-ı zârda beyhûde feryâdı
‘Azîzâ bendeden meşk eylesün gelsün bu inşâdı
17. Olup peyrev aña çarhında nâhid-i tarâb-zâdı
İde Hâkâña hâkâniyye de icrâ-yı üstâdı
18. Bu faşl-ı nâzenindir çun fuşûlün neş’e âbâdı
Buyur pertev ile Kara Ağacın yüzi ağ olsun

KAŞİDE-İ NEVZEMİN DER-SİTÂYİŞ-I ŞEYHÜ'L-İSLÂM
ENÂM ES'ÂD EFENDİ-ZÂDE ŞERÎF EFENDİ

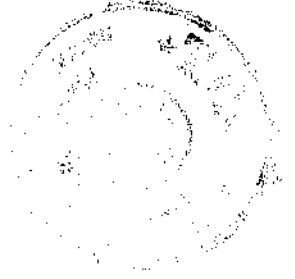
Me'â' ilün / Fe' ilâtün / Me'â' ilün / Fe' ilün

(Fâ' lün)

1. Gel ey gönül baña olmaz seniñ gibi hem-râz
Seniñle bahş idelim hasbihâlden de birâz
2. Esenleşüp dür-i güft ü şenîdi bâz idelim
Be- şart ân k'ola makbul ehl-i nâz u niyâz
3. Bu fırkâtın sebebi ihtilâf-ı meşrebdir
Bakılsa her birimiz eyler ittifâk-ı ibrâz
4. Egerçi 'aşk-ı be- takrîr-i nist-i fehîde
Çenân ki şevk-i be-güftâr-ı nist hem- âvâz
5. Hele bu rütbe perişânlığa nedir bâ'is
Niçün bu yâr-ı kadîmîñle böyle ceng ü birâz
6. Fezâ-yı pehn-i hevâda nedir tek ü pû-yek
Gehî mey ile leb âlûd ki yine dem-sâz
7. Şabî-veş itmedesin tarh-ı bâzîy-i ülfet
Nezâre geh düşe her kande-i gerduñ tannâz
8. Görince tıynet-i dilberde şühî-i meşreb
Neler tahayyül idersin mişâl-i şu'bede- bâz
9. Güzellerin ise'adetleri tegâfüldür
Nigâh-ı beste-i nâze müfid olur mı niyâz

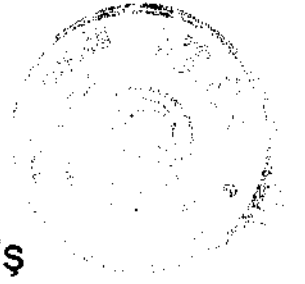

10. Müfid imiş tatalım yâre dil-nüvâziler
Huşûl-ı kâme müsâ'id mi tâlî'-i nâ-sâz
11. Müsâ'id olsa dahî mâcerâ-yı sâbıkadân
Şikâyet ile ider murğ-ı vaşda pervâz
12. Şeb-i firâkde ki nâle-i ciger-i sûze
Münâsib olsa sezâ resm-i 'arz-ı sûz u güdâz
13. Giren ele hâs u hâşâk nâ-ümîdidir.
Çü mevce-i yem ider sende dest azı dırâz
14. Velî çi-sûd ki yokdur kitâb-ı 'aşkda hiç
Kenâr u bûseye bir vech ile mesâğ ü cevâz
15. Muḥâli farz idelim ey enîs-i cân söyle
Bu yolda ḥaylice demlerdir eyledik tek ü tâz
16. Ne zevk virdi saña yâr-ı bi- vefâ âyâ
Ne 'ahde itdi vefâ ya ne va'deyi incâz
17. 'Îtâb-ı zehri ile telḥ-kâm idüp her-dem
Nigâhın itmedi şâyân-ı şehd-ḥande nâz
18. İderse ebr-i ḥattı âb-ı vaşl eger eşrâb
İder serâb o çîn-i cebîn-i berk-güdâz
19. Ümîd-i rahm bu hâl ile ihtimâl midir
Ki çeşmi ḥuşm ü nîgeh fitne ğamze hem ğammâz
20. Aña da kâ'il olur idik olmasaydı âh
Taraf taraf ruḳabâ bâri tir-ı ta'n- endâz
21. 'Ale'l-ḥuşûş yanında yine raḳîb 'azîz
Budur efendi nihâd-ı sipihr-i süfle- nevâz
22. Belî cihânda hemîşe gider görür şâdık
Bu kıssa da olur encâm-ı tab'-ı âğâz
23. Olur neticede gül ğonçe-i şâhid bâzâr
Kalanda bûlbûle gülşende bir kırı âvâz

24. Medâr-ı şöhet-i hüsn ü bahâsı pervâne
İken anı nice yaktı o Şem'-i bezm-i tırâz
25. Arûk-ı rûhdan itmişdi cûy-ı şîr-i icrâ
Ne hâsıl itdi 'aceb kûhken gibi ser-bâz
26. Ta'alluk itmiş iken cân ile dil-i mâhdûd
Aña ne bend-i belâ gücdi ca'd-ı zûlf-i eyâz
27. Nihâyeti çü nedâmet ile te'essüfdür
Hakîkate geçelim nice bir bu 'aşk-ı mecâz
28. Me'âl-i hikmet işrâkiyâ nedir anla sözüm
Bu püldê olma hele lerze-gerd kerem-tebâz
29. Şu hüsn-i hulka esîr ol ki kadr-i bende bilüp
Kuşûrun ola huzûrunda mûcib-i i'zâz
30. Sütûde münkabe fahr-ı meşâyih ü'l-islâm
Ki zâtıdır 'ulemâ zümresine çehre tırâz
31. Yegâne sahib-i himmet veliyy her ni'met
Zahîr ü yâver-i devlet halim-i hışm-güdâz
32. Cihân-ı fa'z-ı Muhammed Şerîf Efendi kim
Vücûdî şahîd-i şer'-i mübine mâye-i nâz
33. Gınâ-yı tab'ı şu rütbe kulûbe sârı kim
Gelirse hâtıra ger kafiye içün gelir âz
34. Sezâ 'alâmet-i ha'adrâ ile olup rengin
İderse ferve-i beyzâsı şubh-ı şadîka nâz
35. Me'âl-i lutf-ı sühanle kelâmı zîbinde
Kemâl-i hüsn ile tab'ı çü şâhid-i tannâz
36. Dakîkadân-ı mürevvet kerîm-i bî- minnet
Ki himmeti ile ref' oldı şimdi dest-i niyâz
37. Meger ki dergeh-i hakdân niyâz-mend olalar
Bekâ-yı devlet-i müftî-i 'aşri devr-i dirâz

38. 'A'âsını tıyamaz dest-i rast-nîk-i çeb
Şarîr-i hâmesidir hânde-i güle hem-râz
39. Güşâd-ı gönçe-i maksûd-ı rehen ebrûsı
İşâretine bakar 'ukde-i derûn k'ola bâz
40. Yeter 'azîz merâmın ne ise 'arz eyle
Du'â-yı devletine eyle ba'd-ezin âgâz
41. Sen anıñ eski kulı eski bende zâdesiñ
Darâz derûn-i dil ü cân hemân şanıñ bâz
42. Dil öyle vâle-i hüsn-i hayâl vaşf ider
Ki kilki itmez idi mümkün olsa mâhrem-râz
43. Felekle dîde-i necetinde şimdi gün gördi
'Aceb mi eyler isen şâhid-i merâmıña nâz
44. Egerçi himmetiniñ hâmse vü gül-i hamına
Hayâl-i hâmse-i misliyye bârı ile niyâz
45. Vire saña çü efendin bu vech ile perr ü bâl
'Urûc idersek eger âsmâña devr olmaz
46. Zamîr-i pâkeniñ evvelde niyyeti bu idi
Ki eyliye seni emsâle fâik ü mümtâz
47. Muşaddi'ise kelâmın efendim 'afv eyle
Degil menâkıb-ı 'ulyân kâbil-i icâz
48. Kaşîdeden dañi tenşî'dir murâd el-hakk
Nevâz-ı şekk baña besdir becâ-yı ni'met ü sâz
49. Şafâ-yı hâtır ile 'ömr ü devletin efzûn
İde cenâb-ı hudâ-yı gâni bî-enbâz
50. Murâdın üzre idi devr her dakîka felek
Budur hulâsa-ı hâcât hem ümmem-i niyâz

KAŞİDE-İ BAHÂRİYYE DER- SİTÂYİŞ
PÂDİŞÂH-İ CİHÂN 'ABDÜ'L-ĤAMİD ĤÂN

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün
- - - - -

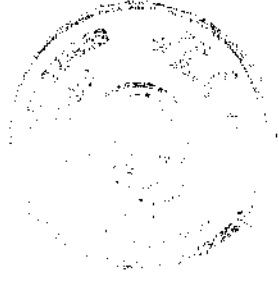
1. Sorup vaşfı bahâra o hem kilk-i sebk-sârı
Senâya bir vesîle eyliyem şevketlü ĥünkârı
2. Tulû'-i neş'e-i rûhânî 'aşk-ı elestidir
Degildir söyleden gül söyledirsek bülbül-i zârı
3. Bu nâçizinde dilkeş şâhid-i vaşfıdır ide sitem
Ne berk ü bârıdır bağın ne ĥod ezĥâr u gülnârı
4. Göreydi ger bu cünbîş ile leb-i cenânı ĥâmen
Kühen takvîm-veş-i nef'ide tayy eylerdi tûmârı
5. Yine ürd-i behîştin ebr-i pür- feyz derer bârı
Gül-âsâ kıldı şâdâb-ı tarâvet rûy-ı gülzârı
6. Güzellendi dönüp her bûsitân bir şûĥ-ı tannâza
Çeker âğûşa sîmîn sâ'id ile seyr it enĥârı
7. Tebâşîr-i şabâĥ u reng verd-i âl ile itmîş
Yed-i kudret ruh-ı eyyâma bir nakş-ı kâlem-kârı
8. Beyâz gerden-i billûra nâz itse becâ şubĥı
Sevad-ı çeşm-i âĥû-veş mûkahaldır şeb-târı
9. Ne rengîn reng ü bû virdi şabâ şaĥn-ı gülistâne
Tağıtdı kâkül-i müşġîn gehi etrâfa ezĥârı
10. Miyân-ı yârdân sünbül idüp bir kıl kalem icâd
Zemîne işledi mâ'i çiçekli hind beleddârı

11. Bu ol demektir bir birini sebkatle cidâl eyler
Rek-i şâh içre bağın berk ile şukûfe ü bârı
12. Cihân yek bezm-i hâşşü'l hâşşıdır sultân-ı nevrûzun
Ki gül maḥbûb-ı bûlbûl müṭribi lâle-kadeḥ-kârı
13. Yed-i beyzâya mûsî-veş semen almış âşâ şimdi
Çemenden ürkidir ser-tâ- ser ejderhâ-yı ekdârı
14. Zemîn ser-şâr ruḥında lîk bîdi ser-fürû gördüm
O bir sevdâ-yı meşrebdir şayılmaz anıñ efkârı
15. Ne şun'-i müste 'ânıdır geh enfâs-ı mesîḥ-âsâ
Nesîm-i ḥâste iḥyâ itmede dilimde eşcârı
16. Bulınmaz ḥâtıra- şikeste dirdim görmeseydim ger
Bun-ı gülde sebû-yı bâde ile bir riyâkârı
17. Siḥr-i ders-i hezârı dinledim bu beyt-i nef' ile
İderdi dürr gibi tanzîm-i silk-i pâk-ı ezkârı
18. Degil şebneb zebân-ı sûsen itmiş âb ile peydâ
Şu denlü kıldı vaşf-ı dâver-i pâkîze girdârı
19. Niçün tûṭî-i ṭab'ım eylemez bu vakt-i ferruḥda
Veliyy-i ni'meti medḥ u şenâstıyla şeker-bârı
20. Gedâ- ḥâne anıñ ni'met anıñ 'izzet anıñ el-ân
Ne olur bu bendenin ğaraz du'â-yı ḥayr-ı berkârı
21. Cihâña vâcib olsa dâḥi farş-ı 'ayn olur bâke
Hemîşe secdeden ref'etmiyem bu râs-ı bimârı
22. Müdâvi eşk-i ḥasret ḥâmeyi enzâr-ı ḥayretten
İdüp vaşf eyleyem Abdü'l-Ḥamîd Ḥân-ı cihândârı
23. Yegâne pâdişâh-ı baḥr u ber sultân-ı dârâ-fer
Zamânıñ nûr-ı 'aynıdır cihânıñ çeşm-i bîdârı

24. Fûrûğ-ı şer'-i garrâ hüsn-i rûy-ı milleti beyzâ
Kerîm ü kâm-bahşâ mâhız-ı lutf-ı hazret-i bârî
25. Müşahhâs nûr-ı teyîd ü mücessem lem'a-ı tevhîd
Kemer-bend-i vefâ-yı 'ahd emr-i seyf-i kakhârî
26. Felekde sa'd-ı ekber çâker-i nâcîz-i ikbâlî
Derinde muhtâsıl baht-ı humâyûndur emekdârî
27. Meh anûn şem'-i bezmi olma tursun nîz-i â'zam
Degil şâyeste pervâne likîne zerre mîkdârî
28. Murâd eylerse aHz-ı intikâma çekmeden şemşîr
İder müjgân o dem çeşm-i 'adüvv de nîşter-i kârî
29. Kemâl-i bîmden lerzân olur behrâm-ı hûn-âşâm
Celâdetle sû-yı çarha tutarsa tîg-i hûnbârî
30. O rütbe itmîş isti'âb-ı hıfz-ı leyyini dehri
Hayâ ü hilmi anûn söyle olmuş 'âleme sârî
31. Şabâ zincîr-i mevc-i hânde-i gül ile bend eyler
Hurûc itse o beden bülbül-i âşüfte güftârî
32. Veliyy-i ni'metâ 'âciz nüvâza şâh-ı cism kadrâ
Eyâ gerdûn-ı dîn ü devletin mihr-i nigâhdârî
33. Bu hüsn-i re'yinim zâtındân nâmında dirahşândır
Mübeşşir ol saña teshîl ider hakk emr-i düşvârî
34. Sen ol şehinşeh-i remz âşinâ-yı serr-i ma'nasın
Bilürsin mû-be- mû her mûşikâf-ı fenn-i eş'âr
35. Edâ-yı hakk ne mümkün pâdişâhım vaşf-ı pâkinde
Eger 'Urfî vü Nef'i çâresizdir 'acz-i ikrânî
36. Şikeste beste geldikde söze yine bu kim kadrin
Sayılır hod-pesendân-ı sühande hayli mîkdârî
37. Hakîmâne ticâret ehl-i 'irfâne budur şimdi
Ki vaşf-ı hüsn-i hulûkınla içem dükkân-ı 'attârî

38. Harîş-i lezzet-i kılkim olup çûn nâmı mûsikâr
Dizildi maşşa etfâl-i meżâmîn nüh şeker vârı
39. Ricâ-yı 'afv-ı ıtnâb-ı gülâma yüz süre geldim
Efendim zabta kâdir olmadım bu tab'-ı mihzârı
40. Katı çok dîñledim ben bir kemi şî'r-i hikâyâtın
Cihânı ir görür cûdına yok böyle keremkârı
41. O cûdın menba' yine bîr-i sedd olmuş gibi zîrâ
Gedâ-hânemde yok bir çeşme ğayr ez-çeşm-i tercânı
42. Çalup bektâşiyâne borisñ açsun reh-i sıhri
Bu yoldan kılma âhir hâme şayed mârr-ı dînârı
43. Telâş el virdi ğayrı âb-ı rû dökmez yire olmaz
'Azîzânı olurlar bu tarîkıñ 'ârdân 'ârı
44. Bulunmaz tekye çûn dervîşe ey vâllahiden ğayrı
Duyup hakk dostum hakk bir ğazelcik söylesün bârı
45. Mey-i nâz ile bir de mest imiş ol ğamze mekkârı
Kemîn-i tarra bendende nihân hayli kâfâdârı
46. O haste nutk ile sen derdimin bir çâresin söyle
Efendim neyleyim ben bülbül-i şûrîde güftârı
47. Kâmı ol va'deler ol tatlı sözler ol nevâzişler
Unıtdık mı seniñ me'yûsuñ olan 'âşık-ı zârı
48. 'Aceb tîğ-i tegâfûl zahmuna bir çâre görmez mi
Hezârân derdime dermân iden ol çeşm-i bîmârı
49. Olur çirk-i güneş şu zâhidâ eşk-i nedâmet çûn
İderdik tövbe dahleger belîdin hâl-i mey-h'ârı
50. Kaşîde bir bahâne hem ğazelde tekmîle ekser
Du'âya ref'-i dest idüp idem şeb-tâ-seher zârı
51. Mülûka ihtîşâş-ı fenn-i tîb gibi 'azîz anıñ
Bilür rengin kumâş-ı nazmı kâdrin yine hünkârı

52. Tutup âheng-i nevrûzî şabâ her şâh-ı gülşende
Hezâr itdikçe ta'lim-i tuyûrân 'ilm-i edvârı
53. Be-hakk nûr-ı sultân serîrli ma'allahî
Be-hakk 'aşk-ı pâk çâr-yârân-ı vefâ-vârı
54. Müselles vefk-i devlet hazret-i şehzâdegân ile
Mu'ammer ide taht-ı saltañatda hazret-i bârı
55. Binüp geh rahşa gâhi feleke mañbûya ya yere
Benişlerle kıla güller gibi tezyîn çemenzârı
56. İder elbet maşûn-ı çeşm-i bed-zât-ı hümayûnun
Anın 'ayn-ı du'â-yı 'arş resdir çûn nighdârı

VIII

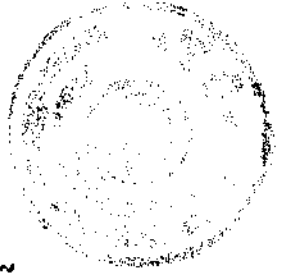
KAŞİDE-İ BÂHARİYYE DER- MUHAMMEDET ŞADR'ÂZAM SİLÂHDÂR MUHÂMMED PÂŞÂ

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

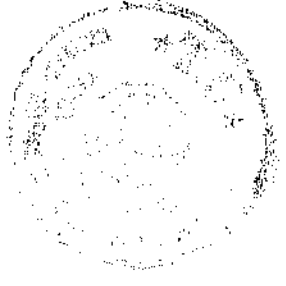
1. Yine lû'lü- feşândır ebr-i nîsân gülsitân üzre
Yine nâzende güller rûy-ı hûy-rîz tabân üzre
2. Açar çeşm-i 'alîl-i nergisânı nola bâd-ı şubh
Dem-i 'îsaya nâz eylerse resm-i nâzgân üzre
3. Bu ol demdir ki te'sîr-i hevâ-yı sünbülî şimdi
Çemen nakş itdi levh-i hâtır-ı ruşen dilân üzre
4. Letâfetdir atılmış lâlenin fevvâresinden yâ
O şîrîn handelerdir mevc ururlar gülsitân üzre

5. O cûlar kim temevvüc eyleyüp çağlar çemen-zâre
Şikeste tevbelerdir şânki bezm-i mey- keşân üzre
6. Becâdır düşse 'aqlın el dizüp üftâdeler yer yer
Sevâd-ı şâm-ı vaşlı yâd ile sünbûlsitân üzre
7. Alur mu 'aynına kuhl-ı şafâhânı gören şimdi
Gubâr-ı bâğın âsârını çeşm-i nergisân üzre
8. İdüp nevûz-ı sultânîyi istikbâl-i kamer ile
Mübârek bâd ile alkış olur serv-i çemân üzre
9. Uçup başına mürgân-ı çemen her nahl-ı bâlânın
Edâ-yı hamd iderler her birisi bir lisân üzre
10. Şeher bâd-ı şabâ berk -i semen dökdi kıyâs itme
Şabâh el-hayr-ı pişânıdır ol âb-ı revân üzre
11. Velî ucına gelmiş sûsenin râz-ı dil-i gönçe
Ki neş'eyle anı bûlbüllere guyyâ beyân üzre
12. Ne rengin renk renk itmek de rûy-ı derd-i dibânı
Olur her câm-ı lâle bâğbâna imtinân üzre
13. Gören ağûş-ı cûda şekl-i mecmû'a gülistânı
Şanıverir kaşîde bir gülnârdır şâd revân üzre
14. Behiştin 'aynı dirdim bu letâfetle çemenzâre
Teşâdüf itnesem anda hat-âver dilberân üzre
15. Kitâb-ı pend nesh oldu bahâristâña gül zâhid
Gülistândan olalım imtiḥân-ı 'aşk cevân üzre
16. Görüp kebgin uşûl-i nağme bûlbüle refâtın
Kalur necm-i tarab u meh-beste burc-ı tev'emân üzre
17. Nevâzişler idüp gül bûlbüle hâtır su'âl itdi
Nesim ile nice evrâk uçırdı âşiyân üzre
18. Göñül sen bûlbül olsan çâk olmaz mısın çün gül
Görüp reyḥânı sarılmış miyân-ı gönçeğân üzre

19. Ne keyfiyyetdir ey sâkı baña şimdi gelür gâlib
Şafâsı gökşunîñ zevk-i şarâb-ı arguvân üzre
20. Müferrih sebze-i hod- restesi şahñ-ı Küçükşunîñ
O serkeş zülfe benzer rûy-ı âl girdgân üzre
21. Mülûkîdır hele begler begi yokdur o zülkeşlik
Ne sultâniyye ve ne çâr bâğ-ı işfahân üzre
22. Huşûşâ câmi 'ü'n-nur-ı mu'allâ kim leb-i deryâ
Mübârek pâyını bûseyle fâ'ik âsmân üzre
23. Ne cânındır ya o sâhil- serâlar dinlişinlikde
Lisân-ı hâl ile birbirleriyle imtihân üzre
24. Çınâraltı ise sûz-ı derûnı itmede teskin
Ki kurmuş sâye-bân evrâkdan evvel nev- mekân üzre
25. Budır 'ahdim alup bir iki yârân -ı şafâ-meşreb
Geçüp zevrak-çenin ta zevrakına mukbilân üzre
26. O zîbâ karye-i nev-resm-i sultâni diyüp bir gün
Seher-geh çektirem âyîn-i rindân cihân üzre
27. Çıkup ol câygâha ferş idem gül-penbe bir ihrâm
Firâz-ı şuffe-i nev-sebze-i meynev nişân üzre
28. Birâz ıtrâf-ı dil-cûsun alup nezzâreye sonra
Birâzdan yân gelüp bâlâ dıraht-ı sâye-bân üzre
29. İdüp hem ba'd-ezîn kilik-i sühan-perdâzımı der-dest
Olayım bülbül-i şûrîde ile yek-zebân üzre
30. Du'âlar eyleyüp bânisi sultân-ı cihân-bâne
Senâ hân olayım hem sâ'ikî şadr-ı zamân üzre
31. Cenâb-ı hazret-i 'Abdü'l-Hamîd ol hân-ı hânândır
Hüdâven zât-ı pâki mevhibe-i islâmiyân üzre

32. O sultân-ı 'adâlet giş ü hayr-endiş bî-meşelin
Alur dârâ ser-i derbânlığını baş u cân üzre
33. Alup zâtıyla revnâk tâc ü taht-ı âl-i 'Osmânî
Sezâdır şânı 'âlî olsa ger şahinşâhân üzre
34. Husûsiyle vezîr-i bî-nâzîr ü kâm- bahşâsı
Degil mi mahz-ı lutf u cûdı anuñ üns ü cân üzre
35. Yegâne şafder-i şahib vaqâr u şîr-i heycâ kim
Gelür temkînli gâlib merkez-i kuh-ı girân üzre
36. Tecelli eyleyüp nûr-ı necâbet vech-i pâkinde
Gül nâm-ı muhammed buldı ferr zâtında şân üzre
37. Celî bir rûh-ı ihlâş-ı mücessem zât-ı pür-cûdı
Ki halkı 'anber-efşân turre-i kerr ü beyân üzre
38. Nihâdında olan âşâr -ı isti'dâd-ı 'ulvidir
Ki necm-i sa'dî müst'alî olur cüz ü kırân üzre
39. Hele teşhîr-i mülke başlasun gör talî'-i sa'dîn
Bu satvetle yıkan kâfirsitânı kâferân üzre
40. Şafâ-yı âb-ı tîg-i 'adlidir gülşen tîrâz-ı dîn
Vücûdı rahmet-i feyz-i hüda pîr ü cevân üzre
41. Sitemden şöyle hâmidir cihânı pençe ü kahrı
Biz ât gibi âhû-beçeler şîr-i jiyân üzre
42. Kırallı mürd olur iskemlesinde fart-ı havfındân
Celâdetle tûfengiñ tutsalar kâfirsitân üzre
43. Humârın çekmeden fitne nigâha tevbeyi görsün
Urur hadd-i mestânî o mestin merdümân üzre
44. Hevâ feyz olsa bûy-ı hulk dîlcû-yı latîfinden
Yağar şebnem yerine 'itr-ı şâhî gülsitân üzre
45. Tokinsa nûr-ı mîhr-i himmeti bir germ-i şeb-tâba
Çıkup seyyâre-i pür-tâb olurdu âsmân üzre

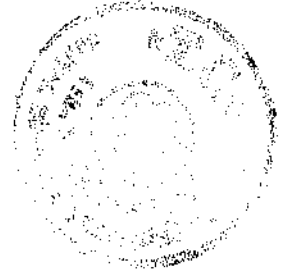
46. Keremde düşmemiş hiç rağbeti fenn-i hesâbâta
Ki dest-i güher-efşânı şu bağlar kâfi kân üzre
47. Mübârek kalbi mirât-ı cemâl-i şâhid-i ihlâs
Anuñcün re'yi tevfiķ hüdâ-yı müste'ân üzre
48. Olur mebzûla devrinde ni'am dünyâyı doldırdı
Veliyy-i ni'met oldu 'adli mûr-ı nâ-tüvân üzre
49. Vücûh ile kerem görmüştür 'âlem itseler tercih
Kef-i 'âciz nevâzîn nola bahır-ı bikerân üzre
50. Semâhat anda hatm oldu cihân ser-şâr-ı cûdudur
Kurı efsânedir hâtem-i lisân kıssa-hân üzre
51. Anıñ hakkında hakk üzre edâ-yı vaşfa 'âcizdir
Sözin togrısı gerçe şöhret-i Şâ'ir yalân üzre
52. Hoş-âmed şâ'iri -veş tımtırâk-ı lafz ile olmaz
Kaside söylemek böyle edib-i kadr-dân üzre
53. Bu mısra'la bu bâni sedd ider nef'i-i mu'ciz gû
Niçün haddim bilüp mihr-i sükût urmam dehân üzre
54. Benimde tûti-i tab'ım hemân eglenceyi görsün
Gazel tarh eylesin bir sinesi âyine-sân üzre
55. Degil renk-i hunâ rahşında ol nâzik-i benân
Dizilmiş gonçeler der-şâhsâr-ı arguvân üzre
56. Görindi menşe'i hattı hümâyân olmadan yer yer
Gubâr-ı hâtır-ı sâğâr gibi rengin lebân üzre
57. Zamândır gitti gelmez mürğ-i dil lutfet şabâ anı
Tecessüs kıl o güller dîmde ki sümbülsitân üzre
58. Ayağında görür duht-i 'ineb elmâsdan halhal
Alınca nâzenînim câm-ı billûrin benân üzre
59. Ne denlû şaklasam esrâr-ı 'aşkı gamze-i zâlim
Varır tâtâr okı-veş dilde târâz-ı nihân üzre

60. Benimdir suç acup sinem dil-i pür-hûnı gösterdim
Mahaldir kân iderse çeşm-i fettân şimdi kân üzre
61. Yakarsın yandırısın mâ kalışmaz hiç saña kafir
Firibâne nedir bu gösterişler müslimân üzre
62. Şu'rum sende 'aqlım sende cân sende gönül sende
Ko dursun tîr-i gâmzen bâri zahm-ı hûn-çekân üzre
63. Dururken cûd u himmet mihribânı bilmem ey hâme
Ne buldın yâve gölgelerle bir nâ-mihribân üzre
64. Kadir-dânâ süreyyâ mesnedâ feruḥ kadem şadrâ
Eyâ sermâye-i emn ü emân gün u mekân üzre
65. Benim ol şâ'ir-i ḥaḳ-gû ki vaşf-ı zât-ı pâkiñde
Şafâ-yı kalb-i agâhı k'ola kıl kim beyân üzre
66. İdüp tesvîdini evvel cebîn-i şubḥ-ı sâlide
Çeker sonra beyâza gerden-i kâfir-yân üzre
67. Görüp kând-ı beyânım nîşeker gibi nola düşse
Dehân-i hâmemin sevdâ-yı bûsi mül lebân üzre
68. Sedef- âsâ dehen -bâz-ı taḥayyür dūr-i şuhb-ı ngûlar
Görelen dizdiğim lü'lü'leri silk-i beyân üzre
69. Ya sen 'aql-ı müşahḥâş bir vezir-i nûkte perversin
Varırsın bî- tekellüm dîldeki râz-ı nihân üzre
70. Bu küstâhî-i teḳşîr-i sevâdım 'afva şâyândır
Nolur bahş eylesem bir pâre eski dâsitân üzre
71. Bu mevsimde loḡar güller gibi handîde her mevlûd
Şafâ-yı meşrebîn sârî cebînin hâmelân üzre
72. Beni aḡlatması layık mı çarḥun devr-i 'adlinde
Dem-â-dem derd-i serve uğraşup zâr u figân üzre
73. Tabîb-i 'illet-i 'âlemsin ey destûr-i kâm-âver
Yeter bir lemi sebbâbe 'arûḳ-ı benz-i cân üzre

74. Geçen bayrâm kuşatdı her tarafdân burelu sultânım
Görince dir diken bildârı cism-i nâ-tüvân üzre
75. Dedim gel nâ-şekîbâ olmayın 'irfân-ı revâcıdır
Ümidimdir hele sermâyeden olmam ziyân üzre
76. Komaz düşkin humâr gussada rüyâsını gördüm
Bu şeb çektim nice ratl-ı girân ratl-ı girân üzre
77. O bir mihr-i sipihr pîrâ-yı şâm her garîbândır.
Ki olur pertev gedâ-yı lutfi 'âlî ahterân üzre
78. Murâd eylerse dest-i râste çeb olamaz vâkıf
Virir bâ- Allah asılup hakim-i nüktedân üzre
79. Benimde növbetim geldikde elbette sorar hâlim
Ki ihsân u 'atâsı telzemidir bendegân üzre
80. Veliyy-i ni'metim ümid-gâhımdır efendimdir
Ki besdir sâye-i zât-ı sa'îdî bî- kesân üzre
81. 'Azîze mışra sultân olmada yekdir cebîn-sâyı
'Ubûdiyetde ibkâ eyle hâk-ı âsitân üzre
82. Nola hâlimce bende eylesem 'arz-ı 'ubûdiyyet
Derârî-i du'â tanzîm idüp silk-i zebân üzre
83. Huşûşâ rûh-ı 'âlem pâdişâh-ı 'adl ü kerem
Ki zâtı mâye-i idrâkdir hâsmımda cân üzre
84. Resûl-i pâk âh nîm şeb ile eyleyem işâl
Du'â-yı devletin tâ 'arş-ı rabb-i müste'ân üzre
85. Gele her sâl tâ dehrin rebî'-i rûh-ı efzâsı
Aka cûlar gibi aşüfte diller gülsitân üzre
86. Olup gülberk-i tab-ı feyz-i şihhatle tarı dâ'im
Benîşler eyleyüp yer yer kerem kalsın cihân üzre
87. Cinân-ı şadr-ı zîşânîde bâ-tevkîf-i zîşânî
Şafâlar ile 'ömrler süre şadr-ı kâmrân üzre

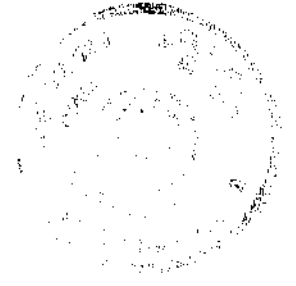

IX

KAŞİDE-İ DER -SİTÂYİŞ ŞEYHÜ'L -İSLÂM EN'AM ŞERİF - MEHMED EFENDİ-İ SELÎM'ÜLLÂH

Mefûlû / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün
- - . - . - . - - . - . -

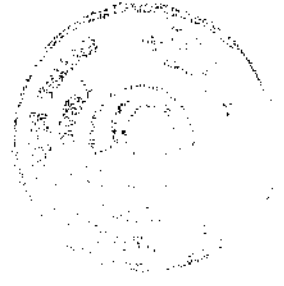
1. Ebrû-yı yâr matla'-ı efkâre ân virir
Rengin hayâl-i la'li sühân-sâze şân virir
2. Mevc-i tebessümi dile âb-ı beka şunar
Berceste-i nutkı 'âşıkâ rûh-ı revân virir
3. Şerh eyledikçe nüsha-ı hicrânı hatt-ı nev
Çeşm-i sühan-şinâs aña sihr-i beyân virir
4. Ben ağladıkça nişterin tîz ider nigâh
Kalbine dest-i fitneye tûrmaz fesân virir
5. Şol gülşen oldu ruhları fikrinle siyeh kîm
Her şâh-ı şerha anda gül-i hûn -feşân virir
6. Ol la'le duht-ı zer nice âşüfte olmasun
Pîrân-ı 'aşka revnak-ı 'ömr-i civân virir
7. Olsa hayâli sînede mihmân gönül aña
Derhâl mâ-hazâr ciger-i hûn-çekân virir
8. Bidâr idince fitne-i hâbidesin o şûh
Mihre nigâhı hâlet -i mâh u kettân virir
9. Seyr it hırâm-ı nâzını destinde câm ile
Ger görmedikse servi gül-i arguvân virir
10. Serhoş ider egerci leb-i la'li her biten
Amma bu hükm-i neş'e-i ratl-ı girân virir

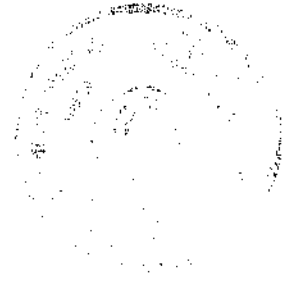
11. Peyveste ebruvânını yâd eyleyüp kemâl
Âhîr hazîni çala keşîden nişân virir
12. Virmez hakîkat ehline zevk mücâz-ı keyf
Zâhid şarâba tevbeyi kevser lebân virir
13. Gelse hayâli sîneye bin imtinân ider
Mirâte bakîna 'aksini bî-imtinân virir
14. Bilmem ki kendi fitne-i âhîr zamân mıdır
Câna nigâhı hâlet-i âhîr zamân virir
15. Çeşminde âh bâde-i nahvet midir nedir
Bir neş'e var ki teşnesine nûş-ı cân virir
16. Gâhî harâb ider dili bir gamze ile gâh
Ta'mîre şanki şan'at-ı mi'mâr Sinân virir
17. Gâhî ki rahm idüp bizi teşrîfe va'd ider
Ol va'dide dile halecân-ı kemân virir
18. Gelse de bir gülüşle gelür hâneme o şûh
Bî- iltifât şadra geçüp baké yân virir
19. 'Âşıkda tâb kurumu o tâtâr-ı gamze kîm
Müjgân-ı tîzi tîr-i kafâdan nişân virir
20. Yâ gerdişi kemânıña dest ura çeşm-i mest
Cân-ı cihâña âfet-i cengîziyân virir
21. Böyle kalursa gamze-i câdû-pesend-yâr
Bâbilde nefsi-i fitne-i hârûta cân virir
22. Şimşîr-i ebruvânıña teslim-i gerdene
İtsün kasem-i benî gibi varsa revân virir
23. Vardır hezâr-ı cân virir ol nûra var mı lîk
Pervâne var neceslin-i şâdmân virir
24. Ger virse cân zârar mı ider la'line gönül
Bir bûsesi hayâtı aña câvidân virir

25. Amma felek bu sırrımıza vâkıf olmasun
Zirâ o zâlim ehl-i dile pek ziyân virir
26. Geh murg-i cânı der-kafe-i gâam esir ider
Geh cân-ı murgâ zevk idecek gülsitân virir
27. 'Akl ider mi mey ile maḥbûba i'tibâr
Her biri hükm-i hâl-i bahâr u ḥazân virir
28. Biri zuhûr-ı ḥatt ile zıll-ı ḥayâl olur
Biri de derd-i serle 'azâb-ı nihân virir
29. Ben bildigim bu neş'eyi bu farḡ-ı cünbîşi
Tab'-ı 'azîze var ise bir kâmrân virir
30. Ol kâmrân -ı kâmrevâ kim gedâsına
İhsânı bî- nihâyet ü bî- imtinân virir
31. Ol fâzıl-ı yegâne ki efkâr-ı sâ'ibi
Bikr-i ḥayâl ü şevket ü 'örfiyye şân virir
32. Gül-mih-i âsitânı idüp mihrimi felek
Her gice bezmine mehini şem'dân virir
33. Bir bendeye ḥüdâsı 'inâyet murâd ide
Böyle sa 'âdet ü şerefi tev'emân virir
34. Âşâr-ı tâli'nde ider kesb-i şân felek
İkbâl ü izz ü devlet aña şanma şân virir
35. Sâfi meşrebi feyizân itse gülşene
Lâle yerine sâğar ratl-ı girân virir
36. Cân-ı cihâna kilki olur nâvdân-ı feyz
Taşvîr-i fikre cünbîş-i ebrûsı cân virir
37. Müftî olur mı Şerîf Mehmed Efendî begim
Nutkı ḥayâl-i seyyide hüsn-i beyân virir
38. Fahr-ı cihân ki 'ukde-i râz-ı nihânınıñ
'Allâme gelse ḥalline bîñ yıl zamân virir

39. Zerrin-i şu'â' mihr ile lebrîz idüp mehi
İmzâsına nişâre felek rîkdân virir
40. Her nokta-ı celî hatt-ı zîbâsı 'âleme
Nûr-ı siyâh-ı merdüm-i hûr-ı cenân virir
41. Her harfî pâk nüsha-ı hulk-ı kerîminiñ
Âfâka bûy-ı turra-ı kerr ü beyân virir
42. Şırma saç ile üstini nâhide işledüp
Kilk-i terîn debir-i felek ârmağân virir
43. 'Allâme-i zamâne ki farazâ tevâzu'-sâ
Tertîb-i 'adle sabık-ı imtihân virir
44. Güşâfî perdedâr idüp bezm-i fażlına
Hem mîr-i şadra şaf-ı te'âlî mekân virir
45. Kâm-âver-i ekrem şeymâ dâd-perverâ
Ey vâsf-ı zâtı tab'-ı cemâde zebân virir
46. Ta'mîm eyledik keremiñ halka şöyle kem
Nâmûs-ı mevc-i bahre kefiñ kesr-i şân virir
47. Nazm âverâ ne zât-ı şerifiñ 'atâ iken
Vaşfiñda başka tab'-ı cevâhir feşân virir
48. Ez-cümle ben kuliñdir o 'İsa-dem-i zamân
Mesmû'-ı devlet oldu ise şi're cân virir
49. Hatt-ı şu'a'-ı medd-i nigehten ğazâl-ı şubh
Tertîb-i dürr-i nazma baña rîsmân virir
50. Ebkâr-ı nâzkâr-ı edâ-yı bülend-i meh
Gülgüne-i hicâbını hûbân nişân virir
51. Çeşm-i devât ğamze-i hâmuñla çekse tîğ
Şûhîn nigâh-ı fitne-i yâr olsa yân virir
52. Yine bu iktidâr ile vaşfiñda kilik-i ter
'Aczîn hużûr-ı devletine râygân virir

53. 'Afv eyle ey veliyyü'n- ni'am yâve sözlerim
İn kıl bi-mahall gibi bâr-girân virir
54. Bir şeb-çerâğ var bu çerâğın 'azîzde
Nûr cihâna pertev-i işrâkiyân virir
55. Hâlişce bir du'âdır adı gerçe kim anıñ
Dergâh-ı hakka elden ele kudsiyân virir
56. Hûrşidiñ olsa nola bâğal-gîr pençesi
Eflâk-ı 'arşa kıt'aların nerd-bân virir
57. Şâyestedir kabûle bu tuhfem kerem-verâ
Zirâ baña da anı hulus-ı cinân virir
58. Tâ kîm bu gerdiş-i felek ehl-i başîrete
Gûn u fesâd-ı 'âlemi âyîne-dân virir
59. Yâr-ı 'azîz 'âşıkına cevır içün gehi
Birbirmi çok görür gehi bin gülsitân virir
60. Beytü's-şerefde hıfz ide hakk mihr-zâtını
Kîm nûr-ı 'adli dehre anıñ pâsbân virir
61. Kıl sun hemîşe cümle-i âfâtdan emîn
Hasbe'l -tarîk herkese emn ü emân virir

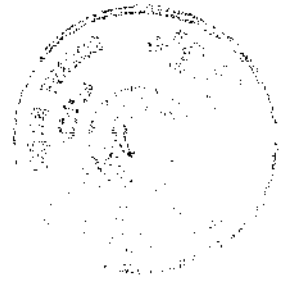
X

KAŞİDE-İ NEV-ZEMİN DER-SİTÂYİŞ-İ ŞADR-İ RÛM
HAZRET-İ İSHAK EFENDİ

Fâ'ilâ'tün / Fâ'ilâ'tün / Fâ'ilâ'tün / Fâ'ilün

(Fâ'lün)

1. Âfitâbım sihr-i âgûşuma bîdâre gelür
Rûhdur kâlib-ı pejmürde-i bîmâre gelür
2. Çâk olur reşk ile gül-i jâlede kalmaz ârâm
Her kaçan hânde bilüp seyr-i çemenzâre gelür
3. Görinen hatt-ı siyeh-fâm degül la'linde
Mûrlardır leb-i şîrin ü şeker-bâre gelür
4. Bilemem 'ömr-i güzeştem mi girü 'avdet ider
Pâ- peşimâni edâ bezme o nâ-çâre gelür
5. Rakşa meyl egledim ol gönçe-i ser- mestimde
Gâlibâ hâtırına cünbîş-i kuhvâre gelür
6. Nice tâb-âver olur bir dil iki 'izâre
Nigeh-i fitne gider gamze-i mekkâre gelür
7. Âh o tıflı meye bir pâre alıştırısağ idi
Muhtemeldir giderek nâz ile reftâre gelür
8. Marâz -ı mâ'i midir bilmem o çâr-ebrûnuñ
Gönlümüñ derdi tabîbim baña bîçâre gelür
9. O mâhın bakma bugün şatdığı istignâya
Yetüşür hattı yârân ipligi bâzâra gelür

10. Sen kadem başmayalı hânıma her kim gelse
Dost pendî gibi bîcâbını âzâre gelür
11. Nâz ider maṭlabına ehl-i vakâr u temkîn
Ki güher bûs leb-i baḥr-ı girân- bâre gelür
12. O bütün rakşına bel bel bakışından şanurum
Zâhidâ târ-ı revânîñ ucu zünnâre gelür
13. Târ-ı zülfine âşâr diyu rakîb-i dûnı
Fâl-ı hayr olsa dahî ben diyemem dâre gelür
14. Sâkiyâ itme elinden gelen ihsânı dirîğ
Gelen ayağına derd-i sere timâre gelür
15. Niş-i mâr -beçe-i zülfe hattı tiryâk amma
O da bir vech ile 'uşşâkına âzrâre gelür
16. Piçiş-i nâzı miyânîñ çeker âğûşa diyu
Rakşa reftârda dil-i hancer-i hûnḥâre gelür
17. Hâne-i âyîneden çıkmış o cânım geliyor
Şabr u tâkat ile zannım bu ki peykâre gelür
18. Sen hemân meyve -i kâme al iriştirmege gör
Şanma her nahl-ı taşavvur gül-i pür-bâre gelür
19. Kerem-i bûseye geldikde çekirdekde virir
Cevrini şorma ne mîzâne ne kântâra gelür
20. Dimeden maḳşadımız gögsüne îmân gelmiş
Umarız bezme bu takrîb anı inkâre gelür
21. Çün gül ü jâle bulur ḥüsn-i tarâvetde kemâl
'Araḳ -ı şerm o dem kîm rûḥ-ı dildâre gelür
22. Kılma me'yûs beni rahmet-i rahmânımdan.
Vâ'izâ 'afv-ı ḥüdâ sûy-ı kühen-kâre gelür
23. Olsa evrâkı eger çirk-i riyâdan zâhid
Dest-şûy olmak içün hâne-i ḥumâre gelür

24. Çün reze oldu müşebbek siper-i sîne kânın
Dem-be-dem nâvek-i müjgânı dil-i zâre gelür
25. Gayrı tedbîr-i hakîmâneye düşme zâlim
Gelse habbe'z-zehab ü şerbet dînâre gelür
26. 'Acebâ meykedeniñ âb u hevâsından mı
Cümle muğpece şafâ meşreb ü meyhâre gelür
27. Laklakıyâta gelür şanma bahâra laklak
Şavt-ı kul-kulla seher murğını ishâre gelür
28. Bülbülün geldikde lafa degil kalbinden
Âh o leb leb diyerek gonçe-i gülzâre gelür
29. Var 'azîzâda da inşâd-ı letâyifle murâd
Ki bu nüvâdı ile kendüyi ihtâre gelür
30. 'Afv içün pâyına rû-mâlde takşîrâtın
Meclis-i hazret-i ishak-ı keremkâre gelür
31. Şadr-ı gerdûn hümem ü nâdire-i devrânımın
Diyemem mislini bu günbed-i devvâre gelür
32. Hüsn-i ârâsına ilhâm ile tevfiğ-i 'âşık
Bî -tekellûf dil-i âgâhına hemvâre gelür
33. Keşfe kâdir olamaz râz-ı kemâlen güşâf
Gelse 'allâme dahî 'aczinî ikrâre gelür
34. Şâhid-i nuṭṭına dil- beste olur tab'-ı Selîm
'Andelîbân-ı ma'ânî gül-i bihâre gelür
35. İtse bir gonçe anıñ bâğ-ı hayâlinde zuhûr
Zîb ü zîver virerek gûşe ü sitâre gelür
36. Tûfî-ı tab'-ı melûlüm dahî pür-şevk olarak
Lezzet-i vaşfi ile nuṭṭ-ı şeker-bâre gelür
37. Gerçe ol yâr-ı 'azîzim ile hayli demdir
Şeker ebiz ne kenâre vü ne dîdâre gelür

38. Şimdi hiss eyliyecek cünbîş-i vaşfındır hâk
Şevk ile bûs-ı leb hâme-i mihzâre gelür
39. Üstâd-ı kalemim düzdigi lû'lü'-yi sühan
Ne leb-i bâhre ne hodrişte-i efkâre gelür
40. Lîk dürdânede olsa yine ıtnâb-ı kelâm
Hâtır-ı nâzik-i sultânımı bîzâre gelür
41. Bir du'â eyliyeyim mevsimidir ez-dil ü cân
Ki kabûlini hûlûşum bâña eş'âre gelür
42. Dergeh-i bende penâhına efendim tâ kim
Taleb-i matlab için zümre-i bîçâre gelür
43. 'Ömr ü ikbâlîñ ide hazret-i Âllâh füzûn
Bu du'â hakk-ı gedâyânda dahî kâre gelür

XI

KAŞİDE DER-NİYÂZ BENÂ-YI HÂNE

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

(Fâ' lün)

1. Bi-emr-i hak olalı muhterak gedâ-hâne
Hemîşe meskenim olmağdadır kirâ-hâne
2. Bu 'illet ile bu kılet bu hâne ber-düşü
Kalursa böyle olur menzirim şifâ-hâne
3. Çerâğ ile meger ev münkarîn idem farazâ
Bu yerde şimdi uyandı diyu bâbâ-hâne

4. Güzeller 'arz-ı vişâl eylemiş baña ferzâ
Kanı buyur çelevî dimege sezâ-hâne
5. Amân amân gelicek kış düşer kömürle bile
Mişâl-i cemre derûna sed-i şitâ-hâne
6. Ziyâdelendi şudâ'im açıkda kalmakdan
Olurdu olsa başım sokacak devâ-hâne
7. Hayâl-i şevkete döndüm şovukdan inceldim
Harem kücâ ü kücâ u hacre ü kuhâ-hâne
8. Cihânda şöhetim olmuş neyi müfid baña
Ayak tabîbî gibi lâ-dükân ü lâ-hâne
9. Egerçe gelmiş idi kuvvet-i karîbeye o
Tazârru' eylediğim demde muştafa-hâne
10. Müsâ'id olmadı binâya rûzgâr-ı gâve
Ki sakıf ile derd divâr ola baña hâne
11. Olursa va'd-ı şahân-ı ger-mûrân mevrûş
Olur ne şebse be-her-hâl -i rû-nümâ-hâne
12. Hemân cenâb-ı şeh 'Abdü'l-Hamîd mülvârı gör
Ki odır kerem idecek var ise saña hâne
13. Odır o kenz-i 'atâyâd-ı mekremet ki itmiş
Cihânı zikr-i cemîl ile bir şenâ hâne
14. Hezâr-ı kalb-i kesîri idince ol ta'mîr
Yapar fakîrede elbette bir du'â hâne
15. Hużûr -ı kalb ile idem du'â ki ide Âllah
Müdâm-ı kalb-i hümayûnunu şafâhâne
16. Veliyy-i ni'metim iken şehinşeh-i devrân
Du'â olur mı rızâ kulıma tuzâ hâne
17. Ben anıñ eski kulı eski bende zâdesiyim
Binâ iderse yeñiden ne olur baña hâne

18. Bahâr mevsimidir ey şehinşeh-i devrân
Bulursa neşv ü nümâ 'arşada nola hâne
19. Revâ mıdır kala vîrâne böyle hünkârım
Hacr-ı şecerden 'ibâret olân hevâ hâne
20. İdâre eyler idim olsa idi tevlitim
Misâl-i câbi idüp devr-i câ-be-câ hâne
21. Hele efendim ile olmaz idi kem bâzâr
Bu çend beyd ile itmedi iştirâ hâne
22. Biraz 'inâyet olursa kulun ucuz yaparım
Ne lazım olmağa pek de girân bahâhâne
23. Yeter bu mertebe şiklet veliyy-i ni'metiñe
Çarâz efendini tenşîd-i sûreta hâne
24. Nedir bu gûne tehâlûk 'azîz şabr eyle
Ki va'd olundu mukaddem dahî saña hâne
25. Du'â-yı devleti derdine turma meşgûl ol
Ki odur yine idecek 'âkît benâ-hâne
26. Müdâm-ı devlet ü evlâdı ile sağ olsun
Yeter hemân saña ol sâye-i hüdâ hâne

B- TARİHLER

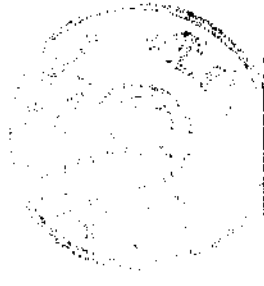
TÂRİH-İ BERÂY-İ CÜLÛS ŞÂH-İ CİHÂN SULTÂN OSMÂN

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fâ' lün)

1. Bâreku'llah-ı nehî pertev-i feyz-i yezdân
Rûşenâ-yâb şafâ oldu dil-i 'âlemiyân
2. Revzen-i neceti güşâd oldu 'arûz-ı dehrîñ
Şûret-i digere yüz tutdı güzellendi cihân
3. Bûlbûlün mühr-i sükûtı açılup gülşende
Başladı hutbesin inşâde olup hânde kenân
4. Sû-be-sû gülşene cârî olup enhâr-ı füyûz
Azı kaldı yürimek serviñ ayagına çemân
5. Şâni'n lutfını bir vech ile ta'bir idemez
Görse ger düşde bu hâletleri mâh-ı ken'ân
6. Vaz'-ı nâ-sâz yine var ise felek nâdim olup
Eyledi 'âlemi müstağrak-ı lutf u ihsân
7. Habbezâ viridi mükâfâtını itdikleriniñ
Kıldı burc-ı şerefi bir şeh-i 'âliye mekân
8. Ebr-i nîsân-ı sühâ mihr-i dırahşân 'atâ
Mazhar-ı lutf-ı hüda hazret-i sultân'osmân
9. Merkez-i dâ'ire-i emr ü emân 'âlem
Ma'den-i hilm ü hayâ mâ-haşal-ı devr-i zamân
10. Bâ'is-i râhat-ı dünyâ şeh-i şefkat ferma
Menba'-ı adl ü sühâ merdümek-i çeşm-i cihân

11. Hıyredir hâle degül çeşm-i cihân-ı benîze
Na'l-i şeb-dîzini görmüş gibi mâh-ı ken'ân
12. Buldı mîkdârını isminde kerâmetle sühâ
Ba'd-ezîn âhire nisbetleri olmaz şâyân
13. Jâleves pür zer ü sîm eyleyerek ehl-i diliñ
Açdı şadberk-i ümîdini çü -ebr-i nîsân
14. Şeb-çerâğ-ı keremi dehri pür-envâr itdi
Tîre dil kalmadı 'âlemde meger zülf-i bûtân

KIT'A

15. Hıfzı ol mertebede şâmil olup dünyâya
Havf-ı tîgi o kadar kıldı cihânı lerzân
16. Kim kalup âhını cezb eylemeden mîknâtis
Kehrübâ çekdi elin dâmen-i kuhdan elvân
17. Gördi çûn bu keremi cânib-i hakdan herkes
Şükrin ifâyâ olup cümle keşânîde dehân
18. 'Ömr ü ikbâli füzûn olmağ içün pey-der-pey
Oldılar zemzeme pîrâ-yı du'â pîr ü cevân
19. Bende bu ni'mete şad hamd ü du'â eyleyerek
Lafza u ma'nâ olup onlar ile hemdestân
20. Devlet ü 'ömri du'âsını edâ eyler iken
Geldi bâ-lutf-ı hüdâ hâtif olup müjde resân
21. Bin yüz altmış sekiziñ selh-i şafer cum'a günü
Evc-i ikbâle küdûm eyledi sultân 'Osmân

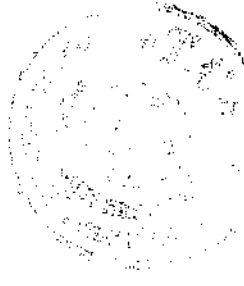
TÂRÎH-İ CÜLÛS-I SULTÂN 'ABDÜ'L- HAMÎD HÂN
YEDU'LLAH EL MELİKÜ'L-MENNÂN

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

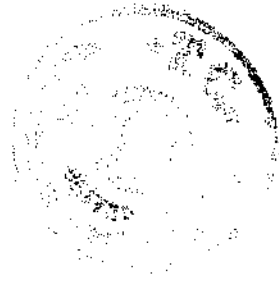
(Fâ' i lâ tün)

(Fâ' lün)

1. Habbezâ müjde-i ferhunde-i ikbâl-i nüvîd
Virdi âvâzesi âfâka hemân revnâk-ı 'ıyd
2. Nagmesi zemzeme-i fevz ü felâhı hâvî
Nola olursa semâ'ından anıñ 'ömr-i mezîd
3. Bir 'aceb neş'e zuhûr itse dil-i 'âlemde
Şemmesin alsa gelür cünbîşe rûh-ı cemşîd
4. Herkesiñ rûşeni-i çeşmi delîl olmuşdır
Dehriñ oldığına bî- minnet-i nûr-ı hûrşîd
5. Rûz-ı firûz -ı ferah- âver-i feruhtur bu
Kim fedâ olsa sezâdır aña şad rûz-ı 'ıyd
6. Sürme-i çeşm-i gâzâlân-ı hutendir şâmı
Şubhıdır gerden-i hûbânda olan nûr-ı sefid
7. Şîr ü şeker gibi yek-reng-i lefâfet-âmîz
Şekerin hande-i dilber mi yahûd şubh-ı sa'id
8. Ol kadar şâfder-i âyîne 'âlem şimdi
Ruy-ı imrûzda ferdânıñ olur 'aksi bedîd
9. Gerçe bu kûl müneccim degil amma şanurum
Görmedi dâhi felekde bu şafâyı nâhîd
10. Kağı şeydir bu ki bâ'is diyu hayrân hayrân
Kıldım âyîne-i devrâna nigâh-ı terdîd

11. Anı gördüm ki gelüp vârid-i ğaybı derhâl
İtdi şevk ile şimâh-ı dili pür mürvârid
12. Didi müjde saña ey ğamzede kîm kıldı cülûs
Taht-ı ikbâle kerâmetlü şehinşâh-ı Hamîd
13. Sâl-ı teşrîf-i hümâyûnını zabt etmek için
Yok mı bir mısra'-ı berceste yahûd beyt-i kasîd
14. Bendesi zâdesi sen eskiden ol sultânı
Câme-i fahr u mübâhâtını eyle tecdid
15. Gonçe-i 'ukde-i hâtır açılup ol demde
Oldı ser sebz ü tarî dilde gülistân-ı ümîd
16. Var mıdır tâze hayâli diyu tab'-ı çâlâk
Kûçe-i feyze hemân eyledi irsâl-i berîd
17. Şu'arâ lafz ile ma'nâyı alup şatmışlar
Gördi beste dür-i dad ü sited-i güft ü şenîd
18. Halecân viridi bu hâlet dil-i sevdâ-zedeme
Çâresi güc hele olmak dahî müşkül nevmîd
19. Nice itmez yakasın çâk o sevdâ-ger kim
Gele hengâm-ı revâc olmıya sermâye müfid
20. Gonçe-sân ğayret-i hem kâr idüp baĝrını hûn
Hanceristân-ı cefâ oldı teni hem çün bîd
21. Peyk-i endişeyi ihdâr idüp bî'l-âhîr
Bu recây ile k'ola kufî-ı ma'âniye gülîd
22. Didi ey tab'-ı cehûl olma harîş ü -tammâ'
Ne hayâl ile i'ânet idesin benden ümîd
23. 'Ukde-i müşk ile hal etmek elimden gelmez
İtmedikçe beni imdâd-ı alihi te'yîd
24. Düşdi biçâre yine vâdi-i harmâña belî
Bî- nasîbâ ne cefâ itmededir çarh-ı 'anîd

25. Tesliyet bahş-ı mededkâr ola şâyed diyu gâh
Hâmeve gâh devâta idüp ibrâm-ı ekîd
26. Gördigim biri dehen-bâzı tahayyür birisi
Hayli demden berü leb beste-i nezdîn vü ba'îd
27. Tûde-ber-tûde tecemmu' ile ğubâr -i hâtır
Çekti pîş kimm ü bîş sühana sedd-i sedîd
28. Eşkden ğayrı ne bir güher-i rengîn buldı
Âhdan başka ne bir mışra'-ı mevzûn-ı medîd
29. Şeb-çerâğ -ı güher-i eşk ü şerâr-ı âhıñ
Eyledi her birini meş'ale-i râh-ı ümîd
30. Keşf olunca zulemât reh-i âmâl hemân
Nâm-ı ilhâmda bir pîr-i sa'îd oldu bedîd
31. Âşinâ-yı ezeli çıkdı nevâzişle didi
Olma me'yûs-ı 'atâyâ-yı hüdâvend-i mecîd
32. Erba'in içre du'ânıñ eşeriñ gördük 'azîz
Oldı mücellâ-yı dilin kâbil esrâr-ı 'adîd
33. Çünke memdûhuñ imiş zıll-ı hüdâ eyleyeyim
Şadef-i dâmen-i endîşe ki pür mürvârîd
34. Şekeristân ola tâ zâlîka-ı 'irfânıñ
Tûfî-i Tab'ın ola ħande-zen-i tab'-ı lebîd
35. Viricek tesliye va'd ile bu tab'-ı zâre
Geldi ol dem dil-i mahzûne yine şevk-i cedîd
36. Kilk-i rûşen güherim levh-i zer-efşân üzre
İtdi evşâf-ı şehinşâhı bu tîraze tesvîd
37. Merħabâ ey eşer-i cem'-i kulûb-ı âlem
Merħabâ merdümek-i dîde-i ehl-i tevħîd
38. Nûr-ı çeşm-i 'azîmet nûr-ı riyâz-ı şevket
Âhter-i burc-ı hilâfet eşer-i necm-i sa'îd

39. Ma'dalet-pîşe o sultân-ı serîr-i ikbâl
Eyledi kâ'ide-i câh ü celâli temhîd
40. Hukı hem-bûy-ı müfâd-ı halâk-ı peygamber
Hâtırı mâhzen-i esrâr-ı hüdâya ıklîd
41. Kahrı ger ister ise ref '-i vücûdâ 'adâ
Gerden-i düşmene şimşir olur habl-ı verîd
42. Cûdınıñ katre-i nâ-çizidir âb-ı hayvân
Lutfınıñ şemmesidir hâzrede 'ömr-i câvîd

KIT'A

43. O Şehinşâh-ı hü mâ-sâye vü gerdûn tahtıñ
Oldı iclâs-ı hü mâyûmı miyân iki 'anîd
44. Gûyiyâ iki hilâl aña bağalgır olarak
Geldi beytü'ş-şeref-i sa'de mişâl-i hûrşîd
45. 'İlmi nüsha-ı melek üzre olur ser-levha
Tablı esrâr-ı fütûhâtı açar bî-ta'kid
46. Âyet-i fâtiha-ı hayrdır inşâallah
Rûz-ı nevrûza müşâdîf idiki sâl-ı cedîd
47. Silk-i esmâ-ı mülûk içre güherdir nâmı
Zâtıdır nâzm-ı selâtime behîn beyt-i kaşîd
48. Bu mehâbetle göreydi olur idi hayrân
Tahtına burc-ı esed tâcına çarh-ı hûrşîd
49. Zîr-i 'ankâ-yı vakârında felek bir beyza
Kûh-ı temkînine nisbet bulamaz kûh-ı hadîd
50. Hükmi cârise nola çâr 'anâşır üzre
Ki cülûsında hevâ itdi bu emri tâkîd
51. Ey bihîn bâde-i bağ-ı neseb-i 'Osmânî
Bâgbân olsa sezâdır saña Hârûn-ı Reşîd

52. Sensin ol gevher-i yek-dâne-i derc-i hikmet
İder endîşe ki ilhâm-ı alihî te'yîd
53. Sensin ol nûr-ı mücessem ki olur ser-gerdân
Vaşf-ı mâhiyyet-i zâtında bütün ehl-i neşîd
54. Gerçe haddim degil evşâfını hak üzre edâ
Eylesem hâmemi tâ rûz-ı cezâ vakf-ı kaşîd
55. Lik oldukça hakîrâne olur dem ü şâf
İtmese âh beni derd-i serem men'-i şedîd
56. Ser tarîk olmak 'azîz-i sühaña hak mıdır
Nice demdir ki bu yolda dil zâr oldu mürîd
57. Garazım devletine nisbet-i müdâhîdîr
Ki budur ancak olan bâke dü-'âlemde müfid
58. Fahr iderdim hele bu yüzden aḥbâ içre
Defter-i medḥ-girâne olunursam takîd
59. Tûl-ı 'ömr ile mu'ammer ١٥٢٢ Allah seni
Her şebîñ kadr ide her rûzın ide rûz-ı 'ıyd
60. Ola mâh-ı nev-i şimşîrine matla' dâ'im
Burc u bârû-yı kılâ'-ı heme küffâr-ı pelîd
61. Nice şehzâde vâlâ güher-i iḥsânı ile
Devlet ü şevketini eyleye pür tâb ü mezîd
62. Beyt-i târîḥ ile kıl ḥatm-i du'â ey hâme
Tâke âmîn diyeler cümleten aḥrâr u 'abîd
63. Nâ'il-i fevz ü felâḥı kıla Allah mecîd
Müjde âfâka cülûs eyledi Sultân Hamîd

TÂRÎH-İ BERÂY-İ TECDÎD SİKKE-İ HÜMÂYÛN

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1. Hazret-i hâkân-ı dârâ dâd-ı Sultân Mustafa
Pâdişâh-ı kân-ı bahş ider cihân-ı devletiñ
2. Ma'den-i 'ilm ü nehâ gencîne-i râz-ı hüdâ
Kalzem-i 'adl ü sühâ mihri sipihr-i refikiñ
3. İsm-i sâmisî denânîre alınca feyz-pâş
Hep unutduk nâmını iksir-i zü'l-hâşşınıñ
4. Kala gelmez kurş-ı mihri kimse almaz 'aynına
Nâmı kaldı şimdi bâzâr endühünü kerimiñ
5. Sikkeye hatt-ı şerif ile virüp hüsn-i nizâm
Oldıârâmiş fezâ-yı kalbi mülk ü milletiñ
6. Tab'-ı derrâki vücûh nukreyi tebyîz idüp
Rûşenâ bahş-i 'ayyûkı oldı ehl-i harfiñ
7. Ber devâm ide hüdâ zât-ı Hümâyûn hemân
Kim odur ârâyişi gerdûn-ı şân ü şevketiñ
8. Sikke tecdîd ile ihsâna bahâne cû olup
Eyledi ma'na seni tahkîk-i lafz himmetiñ
9. Bende ümîd-i keremle rûy-mâl idüp 'azîz
Hâk pây-ı devletine ol veliyy-i ni'metiñ
10. 'Arz-ı kâlâ-yı du'â idüp devâm-ı mülkine
Lafz-ı muciz ile beyân itdim 'ayyâb rıkkatiñ
11. Bir işâretle çıkup telmîh ider târihini
Darb-ı İslambol bu nev sikke-i pür behcetiñ

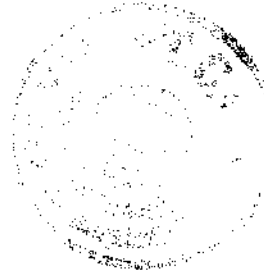
IV.

TÂRÎH-i VELÂDET BÂ-SA'ÂDET ŞEHZÂDE
SULTÂN SELÎM 'ÖMRU'L-LAH EL-KERÎM

Fâ'ilâ tûn / Fâ'ilâ tûn / Fâ'ilâ tûn / Fâ'ilûn

(Fâ'lûn)

1. Habbezâ ferhunde dem rahşında şubh-ı tâb-dâr
Şâmil oldu 'âleme âsâ-ı feyzi ser-te-ser
2. Necm-i neceti toğdı dehrin âftâbı toğmadı
Şâd-mân oldu 'umûmâ sâkinân baħr ü ber
3. Âşikâr eder verâ-yı perde-i takdirden
Şûret-i pâkîze-i âmâl-i ecnâs-ı beşer
4. Âl-ı tûti-i şafağ bebgâ-yı nûr-ı şubh ile
Oldılar hem za'ika manende-i şîr ü şeker
5. Oldı te'sîr-i füyûzât ile bâğ-ı 'âlemin
Sebze-i bigânesi gül-gonçeden şâd-âbter
6. Bu ne vaz'-ı dil-keş ü zîbâ diyu her kûşeye
Çâr çeşm ile idüp irsâl-i câsûs nazar
7. İstirâk-ı sem' içün geşt eyler iken serseri
Nâgehân irdi şimâh cana bu rengin haber
8. Burc-ı devletden be-didâr oldu bir şehzâde kim
Pây-müjed olmaz aña şad kıymet-i şems ü kâmer
9. Nevr-i bâğ-ı saltanat nûr-ı çerâğ-ı ıstıfâ
Hâsıl-ı âmâl Sultân Mustafâ-yı tâc-ver
10. Pâdişâh-ı heft iklim oldığın eş'âr içün
Şehr-âyın itdiler bir hefte bâ-hükm kadar

11. Zühre def-i âfitâb ile olup nağme serâ
Hâle şanma geçdi çenberden meh-i şâhib hüner
12. Çâr-pârelerle devrâne girince pîr-i çarh
Tutdı meydân semavâtı şadâ-yı hândeler
13. Herkesi bir yüzden izhâke felek derkâr olup
Şeyh ü şâbı döndürür manend-i eşkâl-i fener
14. Azı kaldı kim tecessüm eyleyüp bu şevk ile
Rakş ide efrât-ı şâdiden cidâr üzre suver
15. İndi gûyâ rûy-ı bahre keşti-i çarh-ı felek
Ol dahî ahter feşânlık itdi Mânend-i serer
16. Mâh-tâbân ile saht âb olinca şu'le -yâb
Kendi nokşanıñ bilüp kaldırdı tâbânı kâmer
17. Encüm âsâ nakış içün envâ'-ı eşkâl 'acîb
Âsmâniler çıkup yer yer kanâdil aşdılar
18. Erba'îne girmiş idi çünke bir habîs felek
Müstecâbü'd-da've oldığına bu şâhid yeter
19. Devrin itmâm eyleyince görmemişken meşelini
Böyle bir nîk ahter oldu hânesinde cilve-ger
20. Kim tulû'-ı kevkeb-i bahtı şitâyî şayf idüp
Görmedi ol hefta kimse berf ü bâr andan eser
21. Olmayadan böyle gevher zîver-i mehd-i zuhûr
İtmiş idi müddet emnini sülüşini güzer
22. Hulk anıñçün muqdemîñ i'zâz ile 'ıyd eyleyüp
Şükri ifâ kıldılar hem çün emam müntazır
23. Bende bu âlâ-yı vâlâyı görüp şimdi 'azîz
Bu'd-ı itmâm-ı du'â geşt eyler iken der-be-der
24. Cedd-i â'lâsına şâliş geldi bu târîhte de
Nur-ı 'ayn Muştafa Sultân Selîm-i kâm-ver

TÂRÎH-İ VELÂDET ŞEHZÂDE SULTÂN
MEHMED İBN SULTÂN MUŞTÂFA

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

(Fâ'lün)

1. Sûz-ı sengdir söyle ey tûti-i kilik hoş beyân
Nazmıñ olsun kând-ı mest-şafâ gibi lezzet feşân
2. Nâñka perdâz-ı fâhr ol var yûri şimden gerü
Oldıñ el-hâk mazhar-ı eltâf-ı rabb-ı müste'ân
3. Kâbil-i mişkât-ı envâr-ı tecellisin saña
Reşk ider levha-ı nev-lisân debistân beyân
4. Fâl-ı hayr itdiñ hüdâ taşdıñ idüp elhanıñ
Eyledi âfâk u ekvâmı ser-â-ser şâd-mân
5. Böyle bir vakit ferah encâmı tebşîr eyleyüp
Mâverâ-yı 'gayba oldıñ tercemân ter-zebân
6. Pîr ü bernâ hânde zâr şevk olup bu neş'eden
Oldı gûyâ şahñ-ı 'âlem bir gülîstân-ı cinân
7. Söyle tursun sâ'iri vâkt-i şitâde şayf olup
Gülşen içre sû-be-sû bâd-ı şabâ oldı devân
8. Gonçe râz açmaz iken gülşende gûş-ı lâleye
Şimdi olmağdır murâdı bülbül ile yek-zebân
9. Câ-be-câ nağme ser âyân ile 'âlem pür şadâ
Döndi gûyâ kâse-i tanbûre cevfi-i âsmân
10. Togdı bir necm-i celî kim şu'lesinden şerm idüp
Nola atarsa zavallı âfitâb ahşâma cân

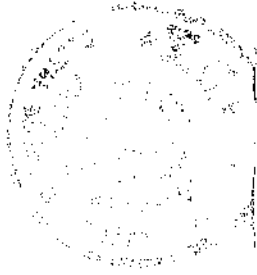
-
11. Âfitâb-ı 'âlemin var ise nûr-ı 'ârîzî
Bunda vardır pertev-i maḥbûb rabb-ı müste'ân
12. Görse mehd içre şeker ḥand ile bî-dâr oldığın
Subḥ-ı şâdık çün şafak şermendîn olur ḥûn-çekân

KİT'A

13. Cehbe-i pâkinde ki berk-i necâbetden eger
İktibâs itse olurdu mâh şöyle kâm-rân
14. Dîn-i çendîn sâlesin mihre virüp bâ-fiteni
Encüme bahş eylese şebden bulur müzdi nişân
15. Merḥabâ ey kurretü'l-'ayn cemî'-i müslimîn
Merḥabâ ey ḥâsıl-ı 'ömr-i zamân cân-ı cihân
16. Merḥabâ ey revnaḳ-ârâ-yı eḳâlîm ü düvel
Merḥabâ ey zâde-i zıll-ı zalîl-i müste'ân

KİT'A

17. Şanma gûs-ı şehriyândır yaḥûd toḅ şenligi
Tâs-ı âfâḳa bu rütbe ḡulgule perdâz olan
18. Pâdişâh-ı dîne dîvân-ḥâne-i eflâkden
Alkış aldı câ-be-câ tebrîk idüp kerr ü beyân
19. Ya'ni Şultân Muṣṭafa Ḥân İbn-i Sultân Aḥmediñ
Görmedi rüyâda mişlin Vâkı'â çeşm-i cihân
20. Şûret-i 'aḳl-i müsahḥas peyker-i zihni Selîm
Ma'ni-i ḥulḳ-ı ḥamîd ü kutb-ı aḳṭâb-ı zamân
21. Bûy-ı ḥulḳına müşâbih dir idim bâd-ı nesîm
Olsa taraf sünbül-i giysû-yı ḥavrâdan vezâr
22. Ey kerîm-i ma'dalet-zâ kâm-bahş ü kâm-revâ
Vey cihânîñ nûr-ı 'aynı dâver-i kişver-sitân

KİT'A

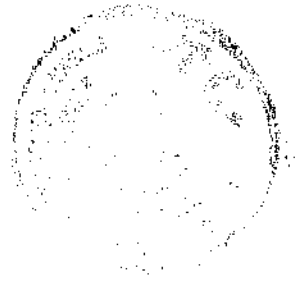
23. Hazret-i Sultân Selûminle bu necm-i enverî
Zîb-i âgûşuñ görenler şöyle eylerler beyân
24. Saltanat bâğında iki gonçeli bir tâze gül
Yâhûd itmîşdir esed burcunda sa'deyn iktirân
25. Sensin ol ebr-i güher-pâş-ı 'atâ kim çarhda
Şaçdıgıñ altûnıñ 'aksidür degildir kehkeşân
26. Pâdişâhım nola bende bezl-i maqdûr eylesem
Bugünü gördüm şükür Âllaha oldum şâd-mân
27. Eyleyüp îşâr-ı eşk-i çeşmimi ihlâş ile
Bir du'â itdim ki âmîn didiler kerr ü beyân
28. Dem-be-dem bu hacle-gâh-ı gaybda şems ü kamer
Biri biri ile oldukça hem âgûş-ı kırân
29. Bâr-gâh-ı 'adli mekşûf-ı enâm olup müdâm
Hem nişin necet ü ikbâl ola bâ-şehzâdegân
30. Söz benimdir diyu ıtrâ-ı kelâm itme 'azîz
Var ise bir mışra'-ı bercesten 'arz eyle hemân
31. Devletinde iftihâr it işte bu târîh ile
Buldı pertev muqdim-i sultân Mehmedle cihân

VI

TÂRÎH-İ VELÂDET BER-SA'ÂDET ŞÂH SULTÂN-İ BİNT MUŞTAFÂ HÂN

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1. Cenâb-ı şâh-ı Sultân Muştafa Hân-ı kerem-perver
Ki nâmı zîb-i bahş-ı menkabetdir reb'-i meskûne

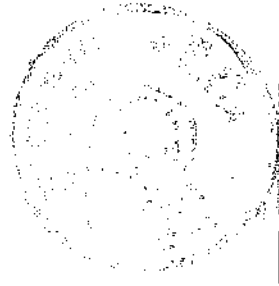

2. O sultân-ı 'adâlet-kîş ü hayrendîş ü bî-meşeliñ
Muvâfık re'y ü tedbirî rızâ-yı rabb-i bî-çûne
3. Hûşûşâ işte ez-cümle degil mi bu dahî şahid
Şeref-bahş-ı vürûd olmak da nesli çarh u arûne
4. Gelüp 'ıyd ile tevem bir gül-i nev-bâde-i 'iffet
Ve şâhi'ş-şadr-ı ziynet oldı âgûş-ı Hümâyûna
5. Tebâşîr-i şabâh el-hayr-ı behcet muqdim-i pâkî
Tulû'ı oldı rûy-ı nev-'arûs şehre-i gül-gûne
6. Kımat-ı hâlesiyle mâh-ı 'ıydı dâye-i gerdûn
İder mehd-i şadef-kârı o yektâ dürr-i meknûna
7. Felek rizz hall mihr ile şüreyyâya virüp ziynet
Sezâ âvîze eylerse dûn-nümâ-yı Hümâyûna
8. Düşüp 'ıyd u bahâr ile muşâdîf çünki şehr-âyin
Nolu âvâze-i şâdı sirâyet itse hâmûna
9. Cihân ol rûtbe cûş-a cûş-ı emvâc-ı terennüm kîm
Ağzımı açdırır gül-gonçe-i ter la'l-i mey-gûne
10. Yine kıldı fiyûzât-ı ilahî gülşeni sır-âb
Revâ nâz eyler ise saçlı sünbül zülf-i şeb-gûne
11. Görüp bu feyz u katı beşelince nağmeye bülbül
Unutdırdı sühan-âralığı erbâb-ı mazmûne
12. Benimde tûfî-i şîrîn makâl-ı tab'-ı âzâdım
Bugüne haşr-ı vâkt itdi du'â-yı rûz-efzûne
13. İdüp bâri şafâ-pâş-ı tarâvet gülşen-i bahtın
Yetişdîrsün nice 'ıyd u bahâr-ı feyz-i meşhûne
14. 'Azîza böyle tebşîr eyledim âfâka târihin
Kudûm-i şâh-ı sultân zîb-i pîrâ oldı gerdûne

TÂRÎH-İ VELÂDET MİHR-İ MÂH SULTÂN
BİNT-İ SULTÂN MUŞTÂFA HÂN

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1. Zihî ferhunde-dem firûz-ı rûz-ı baht-ı Sultânı
Ki âsâr-ı vürûdî dehri kıldı hürrem ü hândân
2. Tebâşîr-i sabâh el-hayr-ı şâdî tâlî'-i vâkı
Şu'â'-ı bârikât-ı feth-i bâbı gün gibi rahşân
3. Makâm-ı 'âşiri bir nûr-ı maḥẓ itdi müşerref kîm
Meh ü mihr aña nisbetle dü zerrin kûy-ı der cevelân
4. Felekde zühre teşlîş eyledi behrâm ile gûyâ
Ki tâşîr-i su'ûdî kıldı cümle 'âlemi rakşân
5. Yahûd bir necm-i giysû-dâr olup tâbında gerdûne
Ḥasîs-i arzı kıldı vech-i pâkî evc ile yeksân
6. Nigâh endâz-ı istihlâl iken âfâk u eṭrâfa
Sımaḥ-ı câna virdi bu şadâ-yı hoş edâ elân
7. Nümû-dâr oldu Sultân Muştafanın şalb-ı pâkinden
Bir aḥter kim meşâlik-i düşde görmek ḥâric-i imkân
8. Ne aḥter duḥter-i pâkîze tıynet neyyir-i 'işmet
Ne duḥter dürre-i eklîl-i mestûrât-ı heft ekvân
9. Hilâli eyleyüp rizz ḥall mihr ile felek tezhîb
Revâ kuhvâre kılsa hem-çü uslûb ḳadr-i dânan
10. Ziyâ-pâş ḳalup nâs olup ism ü müsemması
Şeb ü rûz oldılar meş'al firûz-ı şükr-i bî-pâyân
11. Vezân oldu nesîm-i luṭf-ı şâhı bâğ-ı âmâle
Açıldı 'uḳde-i pişâni-i âşâf-ı gâm-ḥarân

12. Görüp bu şîve ü elîf-ı menânı hemân bende
Du'â-yı devletin ifâya oldum çünkü leb cenân
13. Getürdi hâtıra hâtef 'azîza bir güzel târîh
Hümâyûn kevkeb-i ikbâl-i devlet Mihr-i mâh Sultân

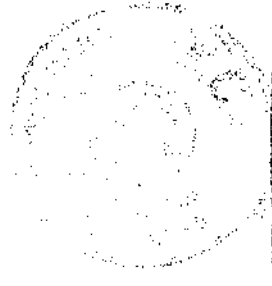
VIII

VELÂDET-İ BÂ-SA'ÂDET BEYHÂN SULTÂN BİNT-İ MUŞTAFÂ HÂN

Fâ'ilâ tûn / Fâ'ilâ tûn / Fâ'ilâ tûn / Fâ'ilûn

(Fâ'lûn)

1. Pâdişâh-ı heft kişver kâm-bağş bahr u ber
Tâc-dârân-ı cihân dergâhının hadimidir
2. Muştafa hân-ı kerem-perver ki ser-ta-ser cihân
'Adl ü dâd ile hemîşe fâ'iz-i ikrâmıdır
3. Nûr-ı 'ayn-ı mekremetdir nevr-i bâğ-ı ma'dalet
Mihr-i rahşân bezminiñ bir câm-ı gülgün fâmıdır
4. Zât-ı pâki ma'den-i iksîr-i şun'-ı izidi
'Akl-ı 'âşir râyının hasret-keş-i peygâmıdır
5. Ol şeh-i 'âlî tebârek hâme-i muğcer beyân
Her ne gûne eylese vaşfın yana bir câmıdır
6. Kim fûrûğ-ı şem'-i elîfından 'âlem müstenir
Herkes âmâle resa vakti şafâ hengâmıdır
7. Gelmemişdir dehre hayr-endiş böyle pâdişâh
Fikri dâ'im-rahât u ârâmiş-i huddâmıdır
8. Toğdı burc-ı saltanatdan necm-i giysû-dâr veş
Dehri şâdân eyliyen âyâ o mihr-i âtâ mıdır

9. Eylesün cümle enâm ifâ-yı şükrine kıyâm
Böyle bir vaqt-i neşâtın kem hüdâ in'âmıdır
10. Oldı çün ol lü'lü'-i lâlânın evşâfı tamâm
Tûl-ı 'ömrini niyâz eyle du'â âyâmıdır
11. Hâk te'âlî vâlidîn yine ide mes'ûd kim
Bâdi-i şâdı kudûm-i meymenet encâmıdır
12. Nice mâh evvel görüp bir gece feyz u katle
'Âlem rû'yâda kîm ol dâhî hâk ilhâmıdır
13. Bir iki lafz-ı vecîz irâd idüp hâtef didi
Bunları 'add eyle gör târîhine âhrâmıdır
14. Bende bu tebşîr ile bî-dâr olup didim 'azîz
Toğdı sultân der-tamâm târîhî Beyhân nâmıdır

IX

TÂRİH-İ VELÂDET HATİCE SULTÂN BİNT HAZRET-İ 'ABDÜL-HAMİD HÂN YEDU' LLAH EL-MELİKÜ'L-MENNÂN

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

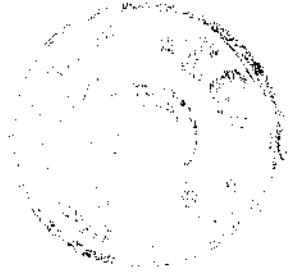
(Fâ'ilâtün)

(Fâ'ilün)

1. Bâreku'llah-ı zehî müjde nâgâh-ı resîd
Kâstemâ'îyle cihân oldı ser-â-ser şâd-mân
2. Köhne dünyâ yeñiden buldı hayât-ı tâze
Oldı her gûşe bu nev-şevk ile nâhîd-sitân
3. Geldi pîşâni-i gerdûna güşâyış şimdi
Kalmadı 'ukde-i derûnlarda meger la'î-i bütân
4. 'İyd girâ-yı 'akâb câm-ı şafâ teşne bilüp
Dil-i şeb mest-i tarab rûy-ı scherse hândân

5. Açdı gülgonçe-i bağ-ı ehl-i âfâk
Erba'ın içre füyûzât-ı habâb-ı yezdân
6. Ya'ni Bürûd-ı tarî virdi nihâl-i devlet
Ki ider cünbîşi ta'tîr-i meşamm-ı devrân
7. Şadıma kâdr-i şehinşâh-ı Hamîd el-halka
Ola mes'ûd u mübârek bûd-ı şâh-ı rahmân
8. O cihân-bân-ı mu'azzamîna vürûd-ı nesli
'Âleme mahz-ı 'atâyâ-yı hüddâ-yı mennân
9. Nûr-ı çeşm-i 'azamet nevr-i riyâz-ı şevket
Dest girâ-yı hilâfet şeh-i şâhân-ı cihân
10. Eşer-i tâlî'idir bâ'is-i emn ü râhat
Necm-i ikbâli virir dâ'ire-i şevkete şân
11. Kef-i der-pâş-ı 'atâ haşletine reşkinden
Batdı kân dürlere şerm ile bedehşânde ki kân
12. Cehbesinde hele bu müttefik âl ârâdır
Eşer-i lema-ı envâr-ı vilâyet râhşân
13. Neslidir mâye-i ârâyîş-i dîn ü devlet
Zât-ı pâkî şeref-i silsile-i Pâdişâhân
14. Nice şehzâdeye tebrike kıla hak dâ'im
Bûse-i pâynı vakf-ı leb-i cümle erkân
15. Geldi tebşîre bu sultân-ı sa'âdet muqdem
Virdi zâtın nice ferzend Hümâyûna nişân
16. Merhabâ ey eşer-i yâs kulûb-ı âlem
Çekilan derde mükâfât-ı 'amîm-i seccân
17. Merhabâ ey gül-i nev-bâde-i bâğ-ı devlet
Merhabâ bâdi-i şevk u tarab-ı âlemiyân
18. Tâb virdi o kadar nûr-ı zuhûrî dehre
Ba'd-ezin kalmadı hûrşîdde zerre lem'ân

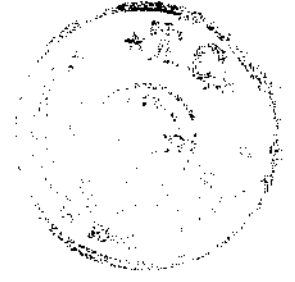

19. Cehbe-i pâki tebâşir-i şabâh-ı devlet
Turrası leyle-i ezînede nûr-ı gufrân
20. Şöyle muhibbi neşât oldu kudûmi dehre
Gûyiya herkese 'avd eyledi 'ömr-i güzerân
21. Vâlidîn ile mu'ammer kıla mevlâ ki odır
Evvelin ziynet-i bi-kıymet-i mehd-i devrân
22. Dem-be-dem şâd ide Âllah şehinşâhımızı
Ola mensûr-ı hilâfet ebediyyül-'ünvân
23. Her işinde ola tevfiğ-i ilahi yâver
Her umûrunda kazâ kıla mü'eyyid fermân
24. Nice şabr eylesün ilahi sürsün âdem
Mışra'ı oldu bu demde şu'arâya bürhân
25. Geldi bu neş'e ile cünbişe erbâb-ı sühanı
Her biri kıldı meta'ını yine zîb ü kân
26. Gözin aydın ki günüñ toğdı 'azizâ şimdi
Vaktidir nazmıñ ola nazra-ı şâha şâyân
27. Bendesi zâdesisin ced-be-ced ol sultânıñ
Olmağa mefhar-ı emsâl hemân geldi zemân
28. Yüri bir mışra'-ı berceşte ile tebrike
Kadriñ olsun şu'arâ içre celiyyü'l-rüchân
29. Ki huluşunla düşerdik ne güzel bir târih
'Âleme mevhûbe-i bârı Hâdice Sultân

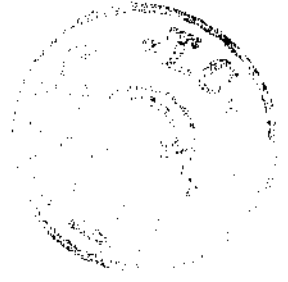
TÂRİH-İ MÜVELLİD-İ SA'İD ŞEHZÂDE SULTÂN
MEHMET İBN SULTÂN 'ABDÜ'L-ĤAMİD 'ÖMR-İ
HÜMÂ U'LLAH EL-MELİKÜ'L-MECÎD

Fâ'ilâ tûn / Fâ'ilâ tûn / Fâ'ilâ tûn / Fâ'ilün

1. Şubh-dem âvâze-i mürğ-i seher-veş dil-güşâ
Kûs-ı şâhîdin irişdi güş-ı hûşa bir şadâ
2. Bir şadâ bu kim anıñ her nağmesinden münşa'ib
Müjde-i ferhunde-i eltâf-ı bî-ħad-ı ĥudâ
3. Bir nüvîd-i hayr kim kıldı şımâh-ı 'âlem
Ma'den-i lû'lü'-yi lâlâ-yı beşâret intimâ
4. Kıldım oldum eşk-i şad ile vuzû bîdâr olup
Eyledim dergâh-ı ĥaĥķa secde-i şükri edâ
5. Toğdı burc-ı saltañatdân toğmadan çarĥuñ günü
Nûr-ı çeşm-i mülk ü millet bir meh-i feruĥ-likâ
6. Ya'ni şalb-ı pâk-i şâh-ı kişver-ârâdan bugün
Geldi bir şehzâde hem nâm resûl-ı gîryâ
7. Ĥazret-i 'abdül-Ĥamid ol şâh 'âdil kim ider
Sa'd-ı ekber ĥâķ-pâyından sa'âdet irticâ
8. Ĥüsn-i ĥulķı şöyle te'sîr eyledi âfâķa kîm
Oldı ĥüsn-i devrine ĥayrân tevârîĥ âşinâ
9. Müncezibdir nevrâdır ekinne her serr-i ĥafi
Müncelîdir 'ilm ü 'irfânında te'yid-i ĥudâ
10. Gördi ĥaĥķa peyker-i iĥlâşını ehl-i cihân
Ĥalb-i şâfidir meger âyîne -i 'âlem-nümâ
11. Şöyle pey-der-pey zuhûr-ı nesli şeh-âyinine
Olsa ger şem'-i şebistân dide-i 'âlem sezâ

12. Nola 'arz itse fetil efrûzi-i kandiline
Seb'a-ı sitâreyi ta'zim için ehl-i hümâ
13. Herkesin oldı dili bir şişe-i kand-ı nebât
Şöyle lezzet virdi kâm-ı dehre rûhâni şafâ
14. Sûr-ı şehir-âyini mehtâba teşâdüf eyleyüp
Nükte-i nûr-ı 'alî nûr oldı hulkâ rûşenâ
15. Mecmu' el-nûr oldı 'âlem pençe-i hûrşîd var
Câ-be-câ mum şenligi anda gül-i renk hasnâ
16. Giceler gülgüne-i müşbâh ile gûyâ felek
Âteşin atlaslı bir rakkaş-ı şûrîde edâ
17. Bir gülistândır cihân kim bir ağızdan gülleri
'Andelîbâ nedir âgûş olmak eylerler recâ
18. Ol kadar sârı zamâne mâye-i feyz ü tarab
Nola dest-i şeyhde rakkaş eylese çüb 'asâ
19. Destesiyle gül-ruhân esvâka düşse vechi var
Şâhid-i bâzâr kıldı zühresin çarh duta
20. Hız bâzû ile mûsikârı vâ'iz hıfz için
Kendini divâne olmakdan budır pendim saña
21. Gam-ı nağm şeklinde pinhân kâse-i şanbûrda
Turma ahz-ı intikâm it mızrabıyla muṭribâ
22. Mâh-ı tâbânı fişek seyri hevâyı eylemiş
'Âşıkâ fi'l-cümle elvirse gider olda şafâ
23. Bu neşât ile idüp icrâ-yı bâzî-i hüner
Feth-i dükkân sanâyi' kıldılar bâý ü gedâ
24. Tende tâb kâr u düşvâr olmayup çün za'fdan
Cümleden âsân göründi kışşa-ı perdâzı baña
25. Lîk didi bir 'azîzâ-yı bendegânıñ muhlîşi
Bu kadar taṣdî'-i besdir kıl hulûs ile du'â

26. Taht-ı ‘âli neceti üzre muttaşıl olup mekîn
Nice şehzâde ile mesrûr eylesün anı hüdâ
27. Çekmesün nâz-ı etibbâyı vücûd-ı nâzını
Anlara kılsun hemîşe cûdî kânûn-ı şifâ
28. Başladılar bu messeretle tesâbuğ itmege
Nazm meydanında hayli Şâ’irân-ı hoş edâ
29. Bende icrâ-yı kemiyyet fıkır idüp târîhü’l-hûn
Eyledim mızmâr tab‘unda tek ü pû her yaña
30. Dûz-bân-ı hâmeden kayd oldu bu târîh ‘azîz
Dehre bu sultân Mehmed nûrdur virdi cilâ

XI

TÂRÎḤ-İ MÜVELLİD-İ SA'İD ŞEHZADE SULTÂN
AḤMED BİN SULTÂN ABDO'L-ḤAMİD HÂN
'ALEYHA 'İNAYE EL-MELİKÜ'L-MENNÂN

Fâ'î lâ tûn / Fâ'î lâ tûn / Fâ'î lâ tûn / Fâ'î lûn

1. Şehr-yâr-ı dâd-güster Hazret-i ‘abdü’l-Hamîd
Kim pür itdi ħub-i ħüsn-i ħulķı bu nüh künbedi
2. Ĥâmi-i dîn-i mübîn ü mâĥi-i resm-i sitem
‘Arġa hem-ser eyledi erkân-ı ŧer‘-i aĥmedî
3. Her niye itdiyse âġâz oldu hep encâmı ĥayr
Görmedi bir kimse el-ĥaķ böyle baĥt-ı es‘adı
4. Serr-i pâkînden o sultânü’s-selâfînin yine
Geldi bir meh-rû ki eyler mahv nûr firaķdı
5. Çün sipihr-i salġanatda iki necme itdi ħulu‘
Tâbiŧinden ĥayrelendi düşmenin çeŧm-i bedî
6. Dîde-i dünyâyı emsâliyle ruŧen eyleyüp
Vâlid ü mevlûda Âllah vire ‘ömr-i sermedi

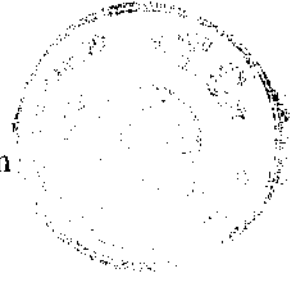
7. Bu meserret ile 'âlem oldu ser-şâr-ı şafâ
Kalmadı hayl-i gümûmüñ dillere âmed şeddi
8. Vâdi-i târihe düşdi şevk ile ehl-i sühan
Her biriniñ hâli hâlince olup bir maşşadı
9. Oldıgı çün hâmse-i maţlab baña nazmım nola
Luţf idüp taḥmîs iderse müfti müsta 'iddi
10. Şahımı tenşîtdir ancak murâdım bende ki
İzzet ü ikrâm her vech ile geçmişdir ḥaddi
11. Hizmetimdir çünki alup şevk ile ḥâmem ele
Olur iken baḥr-ı fikriñ çûşış-i cezr ü meddi
12. Geldi şâfi-i şehinşeh-zâdeme târiḥ 'azîz
'Âlemi tenvîr kıldı vech-i sultân Ahmedi

XII

TÂRÎḤ-İ BEND-İ CEDÎD HAZRET-İ MUŞTAFÂ HÂN TÂB-ŞERÂH

Fâ'ilâ'tün/Fâ'ilâ'tün/Fâ'ilâ'tün/Fâ'ilün

1. Âb nâb-ı şaltanat 'ayn-ı zehâb-ı ma'dalet
Menba'-ı cûd u mürüvvet dâver-i 'âlî ḥabâb
2. Maşsim-i luţf u 'inayet çeşme-sârım ḥimmet
Maţla'- şems vilâyet-i nûr-ı 'ayn nüh ḳabâb
3. İftihâr-ı dûde-i şâḥân sultân Muştafa
Kim çerâğ-ı zâtı eyler çeşm-i mihri ḥuyre-yâb
4. Kef-i deryâ-pâşınıñ dilteşnesi baḥr-ı muḥît
Meşreb-i şâfiniñ reşk âveri dürr-i ḥoş-âb
5. Lem'a-ı evrakınıñ ḥasret-keşi mihri münîr
Şem'-i bûy-ı ḥulkınıñ âşüftesi 'itr u gül-âb

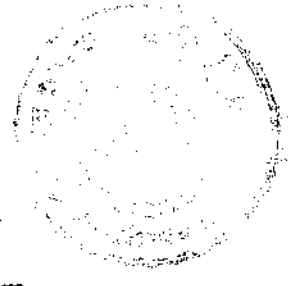

6. Ebr-i güher-bâr-ı ihsân u 'atâ kîm dem-be-dem
Nâverân-ı dest-i cûdından alur deryâ nisâb
7. Mübtelâdır mûşikâf fikrine tab'-ı Selim
Âşinâ-yı kulzüm özge ider rây-ı şavâb
8. Maṭla'-ı sırr-ı kaderdir zâtı itmîşdir meger
Feyz-i akdesden hamîr-i fıtrâtı nûr iktisâb
9. Ser-te-ser müstağrak-ı ihsânı kıldı 'âlem
Fî-sebilu'l lah-ı bünyâd itdi hayr-ı bî-hâb
10. İşte ez-cümle çeküp bir sedd-i ra'na ü şedîd
Şöhret-i sedd-i sikender kaldı mânend-i serâb
11. Vâkı'â muhtâc idi tevfiğ-i haḳdır şübhe yok
Neş'e-yâb inşirâh oldı kalup şeyḫ ü şâb
12. Ya'ni bir bend-i bülend dil-nîşin tarḫ eyleyüp
Oldı nev-gencîne sermâye-i ecr ü sevâb
13. Feyz-yâb oldıkça her sûde 'uyûn hoş-güvâr
Şâhibü'l-hayrâtı kıl yârâb şafâda kâm-yâb
14. Gûş idüp tekmîliñi târiḫ eylerken hayâl
Hâtef-i ğayb-ı beşâret viridi bir şâfi ḫâb
15. Didi müjde nâ'il-i tevfiğın şimden gerü
Kıl süḫan-perdâz-ı gerdûn içre faḫr-ı bî-ḫesâb
16. Oldı câri menba' ḫâme giden âşâr-ı füyûz
Tab'ın oldı kevser luṭf-ı ḫüdâdan neş'e-yâb
17. Vehbiyâ ne bir güzel mısra' ḫesâb itdiñ 'azîz
Bend-i dil-cû mâye nev sermâye-i raḫmet-mâb

TÂRÎH-İ BERÂY-I KİTÂB-HÂNE DER-OCAĞ-I
BOSTANİYÂN BENÂY-I SULTÂN MUŞTAFÂ

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1. Hazret-i dâver-i cihân âb-ı ruh 'Osmanîyân
Pâdişeh-ı Pâdişehân-Muştafa Hân pür 'atâ
2. Lem'a nûr-ı Ahmedi matla'-ı şems-i sermedi
Dâhi cihâna gelmedi böyle hakikat âşinâ
3. Şîrâze bend mevhîbet mücezi fenn 'âtîfet
Nükte-şinâs-ı ma'dalet-kâr güzâr-ı za'fâ
4. Himmete ser-levha firâz devlete dibâce tîrâz
'Âlemîyâne hayr-sâz Pâdişeh kâm-revâ
5. Emr hümemde dikkati dîn-i mübîne hîdmeti
'İlm şerîfe râğbeti gün gibi dehre rûşenâ
6. Yapdı nice hayr cezil ma'bed ü medrese sebil
O şehsüvâr bî-'adil me'cûr-ı der rûz-ı cezâ
7. İşte bu nev-dâr kitâb-ı mecmû'a pür-intihâb
Her nüktesi faşl el-hîtâb noktası dürr bî-bahâ
8. Hattı şikest itse yeri nâmûs hatt dilberi
Nûr-ı siyeh kîlk teri manend-i çeşm ser meh-sâ
9. Ser-çalem nûr-ı başâr olsa leb-i la'lile ter
Nokta sûrîhîni ider vâz' ideyim dirse hîtâ
10. Rûz-ı fî-mesel-i şubh-dem mısra' bâbı hoş nağam
Hücre-i kenz-i pür-hükm hem-çü kulûb-ı evliyâ
11. Virdi ocağa bu eşer dörde mu'tarrâ gibi fer
Bostancıyânda kaldılar Şem'-i gül 'ilm ü nehâ

12. Fikre olup âyîne-dân râz-ı nihâne tercümân
Herkes idüp hal-i kemân-tâ olalar 'ukde-i güşâ
13. Şevketle şâh-ı pür hümem şehzâdegân ile behem
Be-hak-ı nûn u el-ķalem ola der-âgûş-ı şafâ
14. Çûn bu eşer buldı nizâm eyler iken geşt û hürâm
Buldım 'azizâ bir kelâm hitâme miske sezâ
15. Olsa revâdır bu me'al gül-ruh-ı bîkr fikre hâl
Eyleyemez böyle hayâl bir yere gelse şu'arâ
16. Mısrâ'-ı ra'nâ bulunur lik bu binde bir gelür
Hâşılı târîh olur mahfaẓa-ı 'ulûmaña

XIV

TÂRÎH-İ ŞADÂRET 'ALÎ PÂŞÂ DER-DEF'A-I SÂLİSE

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

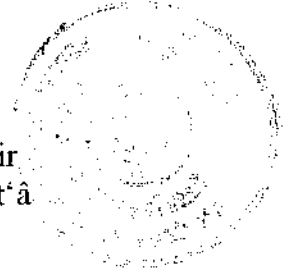
1. Be-ħamdü'l-lah yine mecrâ-yı feyz-i hak olup dünya
Görindi şûret-i mevûd-ı şun'-ı ħazret-i mevlâ
2. Uyandı nergis-i ħâbîde neceti yine deħriñ
'Aceb incâz-ı va'd itdi şehr-i mevhîbet pîrâ
3. Bâsât-ı feyz olup yer yer güşâde rûy-ı ġabrâya
Nesîm-i gülşen oldu çûn dem-i 'İsa ħayât efzâ
4. Bu vakt-i meymenet neşcânıñ âşâr-ı füyûzından
Çemen serv ile hem-pâ oldu sünbül yâsemen sîmâ
5. Gidüp târîki jeng-i keder-i mirât-ı ħâtırdan
Vücûd-ı ġam görünmez oldu mişl-i fâ'ir-i 'anķâ
6. Bakılsa her ħarafdan rû-nümâ devşire âmâl
Tebessüm-ĥîz-i şâdî oldu ger â'lâ eger aña

7. Bu esnâda ser-â-pâ gerdûşın haşr itdi incâze
Denilmez ba'd-ezin gerdûna va'dîn eylemez ifâ
8. Hele ben bildigim nâdim olup evzâ'-ı su'ından
Muğaddim itdigine tövbekâr oldu zen ü niyâ
9. Cihân hem-feyz-i cennet oldu âşâr-ı beşâretle
Ki şadr-ı devlete geldi yine pâşâ-yı mühim-tâ
10. Vezîr-i 'âzam o fahm-ı vekîl-i dâver-i 'âlî
Semiyy-i hazret-i şîr-i hüdâ düstûr-ı mülk-ârâ
11. Nice meftûn-ı lutf-ı şâh-ı 'âdil olmasun 'âlem
Ki şadr-ı devletin böyle vezîre eyledi â'tâ
12. 'Aceb tab'-ı hümâyûn ictihâd-ı bende perver kîm
Kalup nâse-i dil-hâh üzre oldu mevhibet pîrâ
13. Yegâne şaff-der dârâ-meniş şadr-ı zafer verziş
Müşîr-i müşterî dâniş 'attâr u fehm ü aşaf-râ
14. Sehîl-i re'yi rengîn sâz rûy-ı şâhid-i nuşret
Fürûğ-ı 'azmi ru'b-endâz-ı kalb-i bifer-i â'dâ
15. Gerek şarkî gerek garbî fütûhâtı müsellemdir.
Bu da'vâya tevâtir üzre şâhid pîr ile bernâ
16. Olur her sebze-i hod-rû mişâl-i nâf-ı müşgîn bû
Nesîm-i gülşen-i hulkı olunca nahl-hâ fer-sâ
17. Metâ'-ı dâniş ü 'irfâne 'ahdında güşâd olmaz
Şatılmaz yok yire kâlâ-yı şî'r ü gevher-i inşâ

KİT'A

18. O rütbe şâmil âşâr-ı şehâb lutfî dünyâyâ
O denlû kıldı nisân-ı 'atâsı 'âlemi ihyâ
19. Ki tıfl-ı gonce handân toğdı elân mâder-i gülden
Açıldı çeşm-i negis olmadan bâğa nihâde-pâ

20. Bu ihsân cenâb-ı hâkdır el-hâk hâmdi vâcibdir
Kasemul-laha yokdur bu sözümde tevriye kat'â
21. Du'â-yı devlet-i şâh-ı cihânı eyleyüp takdîm
Azîzâ bende olmuşken şenâsıyla sühân-pîrâ
22. Kudûmî dâldır hıyre ki geldi böyle târihi
Üçinci def'a mesned-zîb-i şadr oldu 'alî Pâşâ

XV

TÂRÎH-İ ŞADÂRET-İ RAĞİB MEHMED PÂŞÂ

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fâ' ilün)

1. Bârek ullah eser-i enmele-i kilk kadar
Oldı pîşâni-i derd emele 'uqde güşâ
2. Gül gibi jâle nişâr oldı ciyûb-ı eshâr
Müşk-bîz eyledi şahn-ı çemeni bâd-ı şabâ
3. Eyledi sâhil-i âmâli güher zâr neşât
Mevc ber mevc olup kûlzüm-i eltâf hüdâ
4. Kalmadı zerrece âyîne-i hâtırda gubâr
'Aks-i envâr-ı tecellîye maḥal olsa sezâ
5. Hacle-gîr idi 'arûs-ı tetik-ârâ-yı emel
Şimdi 'arz eyledi didârîn olup cilve nümâ
6. Feyz-i akdes şu virüp tâze nihâl-i çemene
Kıldı her berk-i teri serv-i sehîye hem-pâ
7. Akdı şu yerine eltâf-ı füyûzât-ı kerem
Yâsemenzâr-ı neşât oldı zemîn-i 'anberâ
8. Azı kaldı ki tebessüm iderek gonçe ide
Bülbül-i şîftenîñ râz-ı nihânın ifşâ

9. Zehre der-dest idüp hâ-m-ı hilâl felegi
Bu dem-i hıram içün olsa sezâ nağme-serâ
10. Oldu bu vaz'-ı neşât-âver ü pür behcetden
Cebhe-i pür küre-i çarh dahî hânde-nümâ

KİT'A

11. Ref' olup jenk-i küdürât-ı sipihr biriniñ
İncilâ buldı hemân-tâ o kadar kîm ferzâ
12. Şarf-ı im'ân kılsa seher-i İmroza
Görinür hey'et-i mecmû'a-ı nağş-ı ferdâ
13. Açılup cümle cihânıñ dür-i ümîdi yine
Çıkdı meydân-ı sühandeniye yer yer şu'arâ
14. Görmedim ben hele vaktimde bu vaz'ı felegi
Döndi bir vafk-ı merâm emr-i ba'id iken aña
15. Böyle bir vakt-i neşât-âveri hiç derk idemem
Hayli demdir ideli biz de bu çarhı me'vâ
16. Bu ne eyyâm-ı şafâdır bu ne hâletdir kim
Beni ser-şâr-ı neşât itdi mi derûrî hâlâ
17. Görmedim böyle şafâ âyine-i hâtırda
İrmedüm böyle sürûra bileli kendimi ta
18. Nola âyâ bu meserret diyu hayretde iken
Eyledi müjde-resen gayb-ı beşâret ilkâ
19. Didi ey gamzede sür hâke cebîn-i şeker
Ki seni istediğün vakte yetiştirdi hüdâ
20. Mihr-i âmâlini tâ bende idüp şubh merâm
Oldıñ aşâr-ı füyûzât kemâle mücellâ
21. Toğdı gün gibi tebâşîr-i şabâh devlet
Geldi şadr-ı kereme hâzret-i Ragıb Pâşâ

22. Râğıb-ı 'ilm ü hüner âsaf bir hâbis nâzâr
Hicdir zâtına nisbet rağabât-ı dünyâ
23. Merdüm-i çeşm-i hîred behcet-i rûy-ı devlet
Mâye-i cûd u kerem mazhar-ı eltâf-ı hüdâ
24. Mihr-i rahşende-i efzâl ü Aristo dâniş
Bihterîn gevher-i gencîne-i râz-ı mevlâ
25. Kâdr-dâni-i şehinşâha idüp istahsân
Öldilar cümle nağme-hân senâ bây u gedâ
26. İtmesün mi o cihân-bâne du'â 'âlem kim
Eyledi her birine vafk-ı merâm üzre 'atâ
27. Kıl sun Allah hemân kalb-i şerîfin hândân
Eylesün tâ ebed iqbâliñi gerdûn-ı pîmâ
28. Bende bu vaz'-ı neşât-âverî fikr ile 'aziz
Kalbim âyînesini itmiş idim şaykal-zâ
29. Ânu gördüm ki gelüp vâ r u gaybı derhâl
Hüsni ta'bîr ile kıldı beni irşâde sezâ
30. Didi var hâk der ü devletine fahr iderek
Bende-zâdesinin ey Şâ'ir-i nev-bâve edâ
31. Gerçe kim zerre-i nâcîzsin amma lutfâ
Hakdân ref' ide şâyed seni ol mihr-i sühâ
32. Bu sühan tab'ına te'sîr idüp oldım pîrû
Nağme pîrâ-yı ma'ânîye hemân bî-pervâ
33. Eyleyüp hâme-i endişemi der-dest-i niyâz
Tûtî-i nâtika mı eyledigim dem gûyâ
34. Çıkdı bir beyt-i du'â gûne ile târîhi
Gayr-ı menkûtnı 'add idüp iderken imlâ
35. Hıfz ide zât-ı şerîfini hatırdan Mevlâ
Sadra yemin ile kudûm eyledi Rağıb Pâşâ

XVI

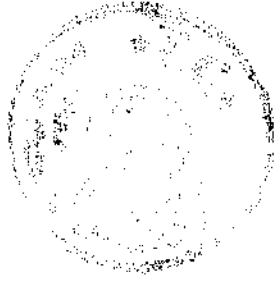
TÂRİH-İ SADÂRET-DÂRINDA DEMİ MEHMED PÂŞÂ

Fe'lâtün / Fe'lâtün / Fe'lâtün / Fe'lûn

(Fâ'lâtün)

(Fâ'lûn)

1. Bârek u'l-lah zehî sahib ü heyîm ü serîr
Sâne-âllah zehî mâlik-i mülk-i dünyâ
2. Bihterîn gevher-i silk-i neseb-i 'Osmânî
Ya'ni sultân Hamîd Pâdişeh-ı 'adl-ârâ
3. Nâmı ser-levhâ-ı dîbâce-i hüsn- i ahlâk
Zâtı ma'nâ-yı nezâfet eser-i hilm ü hayâ
4. En tü'devâ sühan-ı nass-ı kerîmin icrâ
Hâsır tab'-ı hümayûnuna bî-rûy-ı riyâ
5. Re'yi takdîr-i ilahiye muvâfık cümle
Aña bî-şübhe refik olmada tevîk-i hüda
6. İşte bu da eser-i tali'-i sa'da ahteridir
İtdi ihsân aña bir böyle vezîri mevlâ
7. Âllahü'l-hamd ki bir vâf-ı merâm itdi zuhûr
İntizâr eyledigi zât-ı sadâret-ârâ
8. Lâzım gayr-ı mefâr kadar o zât-ı pâke
Hüsn-i tedbîr ile 'irfân u salâh u takvâ
9. Olur ef'âli dil-i sâfına kul şârih
İktizâ eylemez ol bâbda sugrâ kübrâ
10. O müşîr-i hasen el-hulk-ı muhammed nâmıñ
Çün yetişmez kad u safına kumâş-ı ma'nâ
11. Zât-ı ferhunde safâyî gibi lîkin el-hak
Aña târih dahî böyle gerek müstesna
12. Buldı bu mısra'-ı ra'nâ-yı 'azîzâ bende
Ferr-i ikbâlle sadr oldı Muhammed Pâşâ

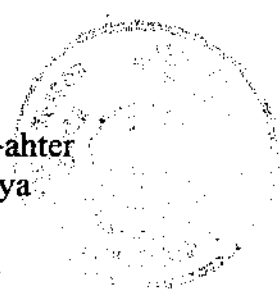

XVII

TÂRÎH-İ İFTÂ-YI MEHMED SÂLİH EFENDİ
RAHMU'L-LAH

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

1. Cenâb-ı müftî-i vâlâ güher Sâlih Efendi kim
Kemâl-i 'ilm ü takvâda bulunmaz aña hem-pâye
2. Tebâşîr-i sabâh el-hayr-ı şâdî cehbe-i pâkî
Fürûg-ı mihr-i 'irfânı dırahşân rûy-ı gabrâya
3. Münevver-sâz-ı bezm-i kudsiyân âsâr eder aña
Mahaldir kalb-i pür-envârı esrâr-ı tecellâya
4. Nola olsa mümâsıl cennete nâdî-i efdâli
Ki emvâc-ı füyûzı mülteka efvâc-ı havrâya
5. Sehâb-ı nev-bahâr mekremet-i kîlk-i dürr efşânı
Nesim natıkı nâz eyler dem-i cân-hâbiş 'isâya
6. Muhût-i bahr-ı zehhâr fezâ'il-i zübde-i eslâf
Kef-i güher nisânı müstemel â'lâya ednâya
7. Zehî kenzü'l-ma'ârif tab'-ı cevher dârû-kân bahşı
Ki bahr-ı râ'ik-i fikri olur 'ummana sermâye
8. Zehî hûrşîd-i nevrûz-ı 'ata kim pertev-i râyî
Hemişe olmada rahşında mülk-i şer'-i garrâya
9. Meh-i nev iktibâs-ı nûr-ı efdâl itse zâtından
Edâ-yı dîn-i çendîn sâle eyler mihr-i hârâya
10. Hulâsa zû-ı mıs bâh-ı ma'ârif nûr-ı idrâkı
Bulunmaz aña ittikân mahal itmekde hem-pâye
11. Niyetce ravzatü'l-ahbâbıdır bezm-i dil-ârâmı
Şemûm-i hüsn-i hulki müştebeh ezhar-ı mâvâye

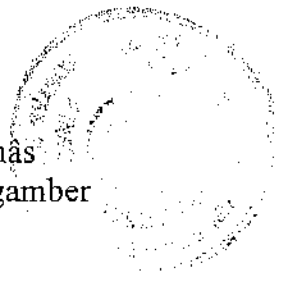
-
12. O dâna-yı hüner- perver Aristo fehm ü nîk-ahter
Benân-ı fikri ball eyler ne eşkâl irse ma'nâyâ
 13. O sa'ded -dîn-i dâniş müsteşâr bu 'alî kîşîñ
İşârâtı şifâ bahş-ı bidâyet râh-ı takvâyâ
 14. O keşşaf-ı rumûz-ı heftümin eflâk-i efdâlin
Tutan dâmânını îsâl ider kadrîn süreyyâyâ
 15. 'Azîzâ ol sabık-hân-ı du'â-yı 'ömr ü ikbâli
Eger irmek dilersen sen düni maksûd-ı aksâyâ
 16. Du'â-yı devletidir cümleye vâcib olan yohsa
Yem-i efdâline yokdur anın hiç sâhil ü gâye
 17. Hüdâ kılsun makâm-ı devletinde da'imü'l-ikbâl
Felek cây-ı karâr oldukça mihr-i 'âlem ârâyâ
 18. Bu da'vât ile gûyâ iken oldu tûti-i tab'ım
Sühan-zâ-yı teşekkür lutf-ı bî-pâyân-ı mevlâyâ
 19. Ki bir târîh-i garrâ geldi hâtifden bi -hamdi'l-lâh
Efendim Sâlih oldu lutf-ı mennân ile fetvâyâ

XVIII

TÂRÎH-İ İFTÂ-YI VELİYYÜ'D-DİN EFENDİ RAHMU'L-LAH

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

1. 'İmâd-ı devlet ü dîn muktedâ-yı milleti beyzâ
Veliyy-i 'asr-ı sultân Mustafa hân-ı 'atâ perver
2. Mefâhir şân 'aliyâsıyla â'lâm-ı bekâ-sîret
Hemîşe dîn ü ni'met ism-i sâminî velî eyler
3. Bahâr-ı gülbin-i âsâr yine dil-dâdedir 'âlem
Safâ-yı meşrebinden ebr-i nisân feyz alur ekser

4. Mezâyâ-yı gülâmı cây-ı tahsîn-i kirâmü'l-nâs
Benân-ı hâmesî müşgül-güşâ-yı şer'-i peygamber
5. İşârâtı şifâ-yı sadr-ı eshâb-ı serâ'irdir
Midâd-ı kılîk-i nûr efşânı reşk-i reşha-ı kevser
6. Sühandan u sühan-ârâ sebük-rûh u girân temkîn
Zamîri vâridât-ı gaybla hemzâd u hem ahter
7. O penvî'-i kemâl 'allâme-i esrâr-ı ekdârın
Olur şermendesi hazr olsa râh-ı hakda gezer ser
8. Zamîr-i müşikâf hikmet-âmûz kerâmetdir
Velî tahkîk-i ma'nâda bulunmaz hiç aña benzer
9. Bu ne tevfik-i bârîdır ne hub-ı ma'nevîdir kîm
İder elbette evsâf-ı şerîfin gûş iden ezber
10. Bu esrâr-ı hafî zâhir olunca tab'-ı nakkâde
'Azîz oldum bî-hamdü'l-lah bu lutfâ ben dahî mazhar
11. Gelüp bir musra'-ı berceste intâk itdi târihi
Velîyüd-dîn Efendi oldu iftâyîyle nâm-âver

XIX

TÂRÎH-İ BERÂY-İ MEŞÎHÂT-İ ŞERÎF -ZÂDE MEHMED MOLLA EFENDİ

زهی خوش مزده فرخنده بیغام
سحر در کوش جان ما بیامد

بشارت کاینک از آل محمد
خدیو مکرست بیما بیامد

بقدان شریف ابن شریفی
جه رنیا فروه بیضا بیامد

که یعنی میر جرخ فضل و افضال
بیرج اشرف فتیا بیامد

سبلك شيخ الاسلام ویرین
جنین يك كوهر یکتا بیامد

همان کریمی که در باغ شریعت
زنوسر و سپی بالا بیامد

صدای خیرمقدم از ثریا
فرو در جانب ثریا بیامد

ز عرض بندگیها در رکابش
سحر مهر جان آرا بیامد

کتاب و دانش و کنز المعارف
ز بهر حل مشکلیا بیامد

باهل بینش آیات نسجایت
ز بیشافی او خوانا بیامد

ز بس مغنیست جودش نزد مطالب
همه طالب باستغنا بیامد

باهل فضل بهربای کوی
ز ابرومی فلک ایما بیامد

ز چشم بد نکهدارش خدایا
باو لادش بهرجا تا بیامد

چون آن کردون جناب دادگسر
قرازمند والا بیامد

بتاریخ قدوم آن کریمی
همه اهل هنرکویا بیامد

بتضمین سه تاریخ عزیزی
درون بیت مستثنی بیامد

سمی سید العالم محمد
باوج مسند الا فتا بیامد

XX

TÂRÎH-I BERÂ-YI MEŞÎHAT ES'AD EFENDI
SELIMU'L-LAH

Fâ'i lâ tûn / Fâ'i lâ tûn / Fâ'i lâ tûn / Fâ'i lûn
_ _ _ _ _

جندا ابن اليمام عصر ابن التاج و دهر
بو حنيفه جا محمد جاه يوسف مسندی

بوده مفتی زمان با ارث و استحقاق کرد
در ره بیغمیزی اجرای حکم ایزدی

از قدوم میمنت ملزوم آن سعد السعود
در سنبر سلطنت زاینده نور احمدی

بادا شاراتش بشارت بخش ارباب نیاز
در مقامش می دهد الله عمر سرمدی

شد یکی تاریخکو از بندگان از عزیز
کوکب فتوی جلی آمد بیت اسعدی

XXI

TÂRÎH-I BERÂ-YI SADR-I RÛM ŞADAN ES'AD EFENDI

Fâ'i lâ tûn / Fâ'i lâ tûn / Fâ'i lâ tûn / Fâ'i lûn
_ _ _ _ _

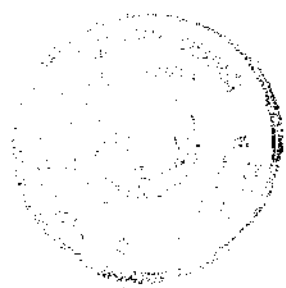
(Fâ'lûn)

بارك الله ليلة فرخكه در آینه اش
مینماید روی خندان دعای مستجاب

لوحش الله آن شب صادق دم عیسی ونفس
کرنظافت چون سوار دیده داروآب وتاب

در ته رنگ مداوی آیت نورست یا
آب حیوان سکندر در سیاهیش احتجاب

صورت مطلب تواته دید از ورای برده اش
چون رخ برتاب یا راز تار زلف مشکتاب

این چه شبِ نیرِ قیوم میمنت فرمای او
کرده شیر آیین فلک از شمع نجم بجانب
مرحبا ای سرمه چشم غزالانِ حرم
مرحبا ای وسمه ایروی نو نصایب
مرحبا ای همفرورخ شاهدانِ نو خطان
مرحبا ای سمِ ملّ غنچه سبزیناقلاب
مرحبا ای موصلِ آمالِ جونِ اه سحر
مرحبا بیتار وار بختِ خرابیده ز خواب
مرحبا ای شمعِ فانوسِ شیمتان صفا
مرحبا ای آرامِ بختانی دل بر انقلاب
بُیله القمه کشید از دینِ روی امید
دیده ز احونِ سرمه آن نورسینه مستطالب
جون شب قدری بمادِ روزه کشتی محقق
کرده است اینک بر ای چشم جان کشفِ لقایب
یعنی قطبِ عارفانِ همنامِ فخر المرسلین
حضرت اسعد افندی بوده امشب کامیاب
عارف بودونید و واقف سرور و روزه
مرکزِ سعد السعود و مطلعِ صنق و صولب
آیروی دین و تولدِ صدر و الا منقبت
ضوءِ مصباحِ تراثیتِ سعدی و سید جناب
میر فضیلتش تا گرفتِ عالمِ جوکرَمِ شبِ فروز
مانده بی فریرتو علمِ فتاری و سحاب
بسکه در کاهش بلند از آسمان افتاده است
سوخست شوقِ استانِ پوششِ ترونِ آفتاب
کاسه تریوزه داربوری خلقِ است و کل
تسنه فیض ز لالِ مشربشِ عطر و کلاب

شبنم آورده دل صافش مکر در یاد خویش
هر سحر که مهر میدارو بیا بوش شتاب

بسکه از باب سعادت اقرار شد در کیش
جرخ جازوش ز شهبال هما کرد انتخاب

ای ولی النعمتا صدر الصدور دولت
داری اخبار فضائل جملگی لب لباب

این عزیزت کرد ادای ما هو الحق و نکرد
در تو حاشا ترهات شاعر برا ارتکاب

بادشاهد میتوان اثبات این دعوی بکرد
در حضورت تاز روی خویش بکشاید لقب

هر که را هر چه بزا نش بایدان دادند چون
افزوده لت هما را جای خراب

صفوت دل در جهان آینه را بخشیده اند
وز ازل دادند زینسان بوریار بیج و تاب

از لیاقت هم ترا وصف سعادت داده اند
تا ابد شاید بذات خواند اسعد در خطاب

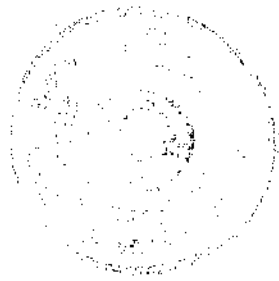
بس در آن شب ساختی تشریف اوج صدر روم
از نسیم خرمی بشکفته طبع شیخ و شاب

هر یکی گفتند بهر تهنیت گفتارها
کز لب مضمون ز شیرینی تراود شید ناب

من هم از اجرای حق بندگی برداشتم
سوی درگاه خدا دست دعای مستجاب

گفتم این مصرعه تاریخت در ضمن دعا
بیاد اسعد صدر روم بر اسعد عالیجناب

TÂRÎH-İ BERÂÛ-I SADR-I RÛM ŞADAN ES'AD
EFENDÎ-ZÂDE ŞERÎF EFENDÎ

صبحدم مُژده نشاط آور
شد رسیده بکوش اهل بلاد

کز بررای قضا بشرع شریف
آمد از آل باعث الحیب

یعنی اینک مه سپهر کمال
شده طالع ز مطلب امجاد

آنکه بوده باث و استحقاق
ذبیق مسند اب واجداد

آنکه بیلو ببو علی زده است
در ره فیم و درك و استعداد

سید عصر خویش و سعد الوقت
بو حنیفه مقام و بلك نژاد

خاطرش جوی فیض را معبر
عنصرش کنز ترتب عبار

از خطی همجو خط مهر بیان
خامه او کلید و قفل مراد

شد کل فکر تش کرامت رنگ
ریزد از نطق مهمات فؤاد

سخن مزده رس بمن بنمود
شکرین جون دکانجه قناد

گفتمش کوکه کیست آن ممدوح
خلق مدحش فزوده بر اوراد

گفت کان مرترا خداوند بست
وتواورا رهی نا آزاد

من هماندم بکرده سجده شکر
خواستم از خدای بی انداد

کای خدا عمر او و اولادش
پرستان تا نهایت اعداد

نبه قدر کن همه شب او
همچنان روزهای او اعیاد

قصه خوانی عزیز تا چند است
دال باید سخن نه کم نه زیاد

کوی با حرف ساده تاریخش
تا یکی همجو من فتد بر یاد

ساخت تشریف صدرروم اینک
یک شریف النسب همایون باد

TÂRÎH-İ VELÂDET MEHMED BEY İBN SİLÂHDÂR
HAZRET-İ ŞEHRİYÂRİ ES-SEYYİD MUHAMMED AGA
SELÎMU'LLAH

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1. Sileh-dâr-ı cenâb-ı Pâdişâh-ı kişver-ârâ kim
Siyâdet-i güher ser-tâc-ı hem nâmı Muhammeddir
2. Ser-i firâz sileh-dârân-ı şâhân-ı salef el-hakk
Eger insâf olınsa hâliyâ bu zât-ı erşedir
3. Fuvâdı müvr ü ilhâm u zâtı maşdar-ı tevfik
Kelâm-ı dür-nizâm pâkî şîhhatle mü'eyyedir
4. Mağâm-ı derk ü iz'ânda muhakkağ şân u şöhetdir
Cihân-ı 'ilm ü 'irfânda muhaşşıl zîb-i mesneddir
5. Şafâ-yı meşrebi vaşfinda hayrân oldı şa'irler
Gül-i pür-jâle yâ dilberde huygerde gül-i haddır
6. Dil-i şâfında böyle ref'et-i fitriyye kim urur
Aña in'âm u ihsân-ı hüda elbette bî-haddır
7. Hırâmân oldı işte şimdi bâğ-ı şalib-i pâkinden
Nihâl-i gül gibi ser-sebz bir ser u ser âmedir
8. Zümür-rüd efser-i hazrâ-yı kudretle tulû' itdi
Ferah-râ neyyir-i burc-ı şeref ferzend-i es'addır
9. 'Azîza çün uzatma itme tasdi'-i ser devlet
Du'â-yı ömr ü ikbâli bize akşâ-yı maşşaddır
10. Ola yârâb muṭabık ismi-veş riş-i sefidide
Zemân ile disünler tev'-emân iki Mehmeddir
11. Kudûmi dâldır hayre ki geldi böyle târîhi
Muhammed biñ gül-i nev-gülşen-i sırt-ı Muhammeddir

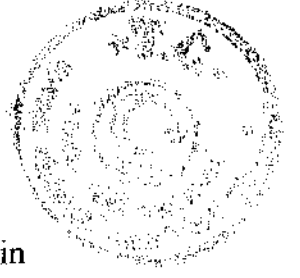
TÂRÎH-İ BERÂY-I SAHİL-HÂNE-İ ŞERİF EFENDİ

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fâ'lün)

1. Müfhar-ı şadr-ı cihân zât-ı şerîf 'üvân kim
Hüsn-i evrâkı virir reng gül-i 'irfâne
2. Kûlzüm-i fazl u mükâremine kef der-pâşı
'Ukde-i sine ider gevherini 'ummâna
3. Mihr-i müşbâh-ı gülâmundan ider kesb-i şafâ
Meh-i şebistân-ı hayâline olur pervâne
4. Nokta-ı gülgüne reşk âver olur hâl-i bütân
Lafz-ı nâzik terine gıbta ider dîrdâne
5. Nûşâ-ı zâtına im'ân idüp oldım hayrân
Ne kadar fazl u hüner virdi hüdâ insâna
6. Tab'-ı nakkâd yine bürhân-ı müselleme kâfi
İşte bu cây-ı müferrihde bu sahil-hâne
7. Vâlid-i mâcidiniñ rûhını kıldı şâdân
Ocagın handesitân eyledi gülzârâne
8. Tarh-ı matbû'unuñ aqsine açup âgûşum
Döndi deryâ dahî bir âyine-i hayrâne
9. Beyt-i sa'dîdür o ma'nâsı vücûd-ı pâkî
Re'y-i şa'ib anı ser matla' ider dîvâne
10. Nakş-ı rengin ile gülnâr-ı haşârı gûyâ
Ser ü bâlâsı elifdir aña ta'likâne
11. Kaşr-ı nûr sem ü mu'allâsı yanında görünür
Feleğin künbedide köhnece bir kâşâne

12. Dil-güşâ böyle güzel rûzını yakında bulur
Gezmesün bâd-ı şabâ serseri hiç yâbâne
13. Meh çıkar mıydı derûnundan o havz-ı ma-gûlin
Çarh-ı kecrev kımasa aynı dahî devrâne
14. Gül hazân itdi diyu olmadı bülbül seferi
Gülşeninden haber uçurdu meger razvâne
15. Merdüm-i dîdesidir 'ayini bin bağçe seniñ
Geldi gûyâ şerefi beytine hûrşîdâne
16. Her merâmı ile ma'mûr u mükemmel kılsun
Fıtrat-ı zâtını mecbul iden âbâdâne
17. Sen balı yapıdñ efendim bize açıldı kapu
Şâ'iriñ kesreti muhtâc ider derbâne
18. Bâke ne ben derinin eski kemer beste-sîm
Ka'ilim vâkı u zaman ile kelân ihsâne
19. Gerçe tatvîl-i bilâ tâ'il ise inşâdım
Fâ'ikim gâyet icâz ile de akrâne
20. 'Afva şâyeste olur ka'il-i ta'mir-i kuşûr
Nâzâr itsün şu'arâ zümresi inşâfâne
21. Çeker âgûşuna ol zât-ı şa'âdet-i nebî
Nola târihi 'azîz olsa sa'âdet-hâne

1191

TÂRÎH-İ BERÂY-İ AĞA-YI YENİÇERİYÂN DERGÂH-İ ÂLİ
MÂHMUD AĞA

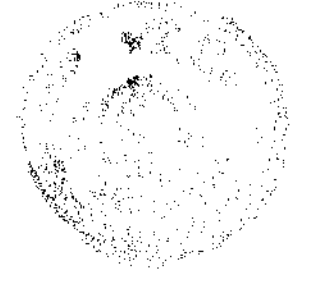

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

(Fâ'îlâtûn)

(Fâ'îlûn)

1. Bârekullah-ı zehî müjde-i nâgâh-ı zuhûr
Eşerinden açılıp geldi cemâl-i maşşûd
2. Hemçü âyîne şafâ buldı dil-i ehl-i merâm
Pertev-i şâhid-i âmâl olup cilve nümûd
3. Mevc ber mevc olup kulzüm-i eltâf hüdâ
Yeniden tutdı cihânı keremü rahmet cûd
4. Nola âyâ bu meserret diyu hayretde iken
Didi bir muhîbirem ilhâm-ı beşâret âlûd
5. Uyanup şem'a-ı sırr-ı Hacı Pektaş-ı velî
Kıpudan oldu o dem mâhız-ı kudûret merdûd
6. Eşer-i feyz-i 'amûmiyle ricâl Allahuñ
Feth-i bâb itdi cihâna yine helâk u dûd
7. Ya'ni bir şâhib-i tedbîr ü hüner âşârı
Kıldı kırk biñ kol ağası şeh ferhunde cübûd
8. Qadr-i dâni-i şehinşâha idüp istihsân
Yeniçeri ocâğı oldu ser-a-ser hoşnûd
9. İsm-i sâmisî gibi zâtı da Mâhmud-ı haşâl
Fikr-i endişesi tahşîl-i rızâ-yı Mâhmûd
10. Hâşılı eyledi ol zât-ı kerîm el-ef'âl
Evc-i sermend-i ikbâle sa'âdetle şu'ûd

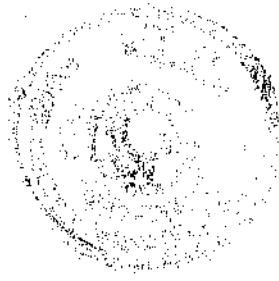
11. Dest-gir olup umûrunda erenler her dem
Eyleye mesned-i iqbâlîni mevlî mes'ûd
12. Düşdi bir mışra'-ı berceste 'azîzâ târîh
Oldı bâlâ tekkeli gûşîñ maķâm-ı Maķmûd

XXVI

TÂRÎH-İ BERÂY-I ÇEŞME-İ YÛSUF EFENDİ

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün
· - - - - · - - - - · - - - -

1. Cihân-ı mekremet Yûsuf Efendi
Zülâl-i zülfi itdi ħalkı erdâ
2. Muvafık oldu bu ħayr-ı cüz ile
Sezâ dînse cüzâkullah ħayrâ
3. Yüzi şuyın döküp dergâh-ı ħaķķa
İderken lutf misâli temennâ
4. Şuyın bulındı kazıb mermerde sikke
Civârîn eyledi mânend-i me'vâ
5. İdüp şu yerine ħarc-ı zer u sîm
Okıtdı cû-yı şîrî hem-çü deryâ
6. Gelince ħurb-ı bâb-ı devletine
Su dîbâsı düşindi rû-yı ħabrâ
7. İder 'atâşa fî şâdâb-ı tarâvet
Bu dil-cû çeşme hüsn-i Yûsuf-âsâ
8. Tebâşîr-i şabâĥ el-ħayr şâdî
Kenâr-ı bâm-ı tâketde hüveydâ
9. Meşâbih-şemse zerrîni mehsere
Mümâşîl dergehine çarĥ-ı vâlâ

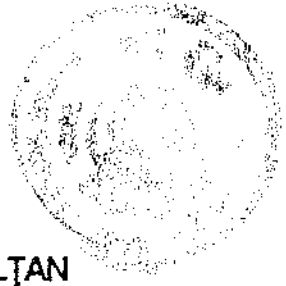
10. Aşup şasını çengâl-ı hilâle
Mühesserdîr yüze eyler kâse-mâ
11. Açıldı hâtırı dil-teşnegânî
İdince âb-ı cûdın dehre icrâ
12. Mu'ammer ide hak zât-ı şerîfin
Ola mahfûz-ı şûn lûtf-ı mevlâ
13. Bu hayr bî-'adilîn oldığım dem
Senâsıyla 'azizâ nağme pirâ
14. Dü bâlâ düşdi târîh-i laîf i
Zehâbı 'ayn-ı kevşerdîr al iç mâ

XXVII

TÂRÎH-İ BERÂY-İ İRSÂL LİHYE-İ HALÎL EFENDİ

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1. Habbezâ hatt-ı siyeh-fâm-ı mu'anber tarra kîm
Rû-nümâdır her ser-i târında yüz vech-i cemîl
2. Nev-demîde saçlı sünbül gibi müşgîn-tâb olup
Âteş-i seyyâl-i hüsni kıldı gülzâr-ı halîl
3. Hâme-i müyîn ile nakş itmiş üstâd-ı ezel
Âyet ü ellili âba yokdır anda kâl u kîl
4. Tâbiş-i mihr-i hüsnden hıfz için nezâreyi
Dest-i kudretle çekildi sâye-bân-ı müstafîl
5. Hüsni sûriye bedel helâk-ı hüsni hulk ile
Eylesün memdûh-ı âlem 'ömrini kılsun tavîl
6. Düşdi bâ-lûtf-ı hüdâ bu vech ile târîh 'azîz
Lihya ile zîn olundu muşhaf-ı vech halîl

XXVIII

TÂRÎH-İ BERÂY-İ TEBRİK VELÂDET-İ ŞEHZÂDE SULTÂN
SÜLEYMÂN BİN SULTÂN 'ABDÜ'L-ĤAMÎD HÂN 'ÖMR-İ
HÜMAU'LLAH EL-MELİKÜ'L-MENNÂN

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün
- - - - -

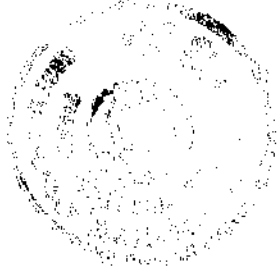
1. Bî-ḥamdullah sipihr-i salṭanatda
Zuhûr itdi yine bir mâh-ı ḡarrâ
2. Ki sultân-ı zamân 'abdü'l-ḥamîde
Hüdâ bir necl-i es'ad kıldı â'tâ
3. Bu eyyâm server-i encâmı tebrîk
İçün herkez iderler 'arż-ı kâlâ
4. Hülûşile du'â kuy-ı kadîmi
Kulı 'abdü'l-'azîz bād-ı peymâ
5. Hediyye mûr-veş recül cerâdı
Götürdüm zımn-ı târîhimde gûyâ
6. Tulû'-ı kevkeb-i sultân Süleymân
Öla dâ'im çü mihr-i 'âlem-ârâ

XXIX

TÂRÎH-İ BERÂY-İ TEBRİK-İ VELÂDET BÂ-SA'ÂDET
ŞEHZÂDE SULTÂN MUŞTAFÂ İBN SULTÂN
'ABDÜ'L-ĤAMÎD 'ÖMR-İ HÜMÂULLAH-İ TE'ÂLA

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün
- - - - -

1. Merḥabâ ey nevber-i bâḡ-ı leṭâfet merḥabâ
Merḥabâ ey dîr ü zîbâ renk-i ḡülzâr-ı vefâ
2. Merḥabâ ey nûr-ı çeşm-i-dîn ü devlet merḥabâ
Merḥabâ ey nâmdâş-ı şâh-ı mülk-i astafâ

3. Merhabâ ey kuvvet-i kalb cem'-i müiminin
Merhabâ ey rûh-ı 'âlem mazhar-ı hüsn ü bahâ
4. Gül gibi açdıñ cihânın 'uqde-i âmâlini
Mevc uran reng-i tebessümdür bakılsa her yaña
5. Bâ-huşûş oldu tulû' kevkeb-i zâtın ile
Kalb-i pâk pâdişâh-ı dâhî pür-nûr u şafâ
6. Şehriyâr-ı şer'-i perver hazret-i 'abdü'l-Hamîd
Oldı devrinde enâm âsûde ez-ser tâbe-pâ
7. Nakd-i vakt-i salânat sermâye ümen u emâna
Dest-gîr-i mülk ü millet hırz bâzû-yı 'alâ
8. Ol şeh-i 'âlî-neseb sultân i 'câm u 'arab
Ma'den-i hilm ü edeb gencîne-i şerm ü hayâ
9. Görmemiştir rûyda tâc u serîr-i salânat
Böyle bir şâh-ı melek-hû böyle bir kân-ı 'atâ
10. Şâhid-i ihlâsıdır kîm feyz-i rabbü'l-âlemîn
Gülsitân-ı devlete viridi yine neşv ü nümâ
11. Şulb-ı pâkinden anın ya'ni sa'âdetler eyle
Günü teşrîf itdi bir şehzâde-i ferruh likâ
12. Tâli-i sa'dında ferr-i gur u devlet
Cebhesinde âyet-i nûr-ı necâbet rû-nümâ
13. İde rûşen şem'-i 'ömrin bâ-birâder-i bâ-peder
Şâh-ı el-cümle nücûm-âsâ cenâb-ı kibriyâ
14. Yine el viridi sülhan erbâbına şevk-i cedîd
Her biri hâlince oldu hâme hababân edâ
15. Kilk-i î'câz âşinâmuz vaktidir itsün hırâm
Hak bu kîm nev vâdi-i târîh-i vehbîdir aña
16. Sâlis-i şehzâdemiz düşdi didim târîh 'azîz
Dehri pür-zîb eyledi şehzâde sultân Mustafa

XXX

TÂRÎH-İ VELÂDET ESMÂ SULTÂN

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fâ'ilün)

1. Duhter-i hazret-i hâkâ-ı cihân kim irişür
Felek eyler ise târîhi zib: ser-şâne
2. İddi'â eyleyemez mihr gelüp sânilin
Zib ü zîver-ver-i gerdündür Esmâ Sultân

XXXI

TÂRÎH-İ TERÂŞ ŞEHZÂDE-İ ÂLÎ-BAHT HÂZRET-İ
SULTÂN MUHAMMED

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fâ'ilün

1. Cenâb-ı hazret-i hallâk-ı şehzâdemiziñ
Hıtânı ile kıla rûh-ı 'âlemi en'âş
2. Bu şevke sened-ha bir bî-meşel güzel târîh
'Azîz yaz ki sultân-ı Muhammed oldı terâş

1192

XXXII

TÂRÎH-İ VELÂDET 'AYŞE HÂNIM

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'lün

1. 'Âyşe Hânım kâd-i dür bint-i silahdâr âgâ
'Ömr-i tavîl eyliye hâzret-i Âllah-ı 'atâ
2. Fikrime düşdi 'azîz mışra'-ı bercestedir
Mevlidi târîhi gül gönçe-i nâzik edâ

1192

XXXIII

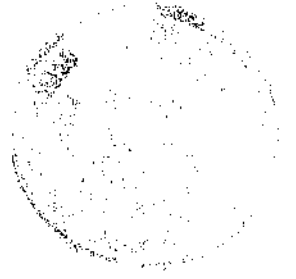
TÂRÎH-İ BERÂY-I ŞADÂRET SİLAHDÂR
MUHAMMED PÂŞÂ SELÎMU'L-LAH

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'lün

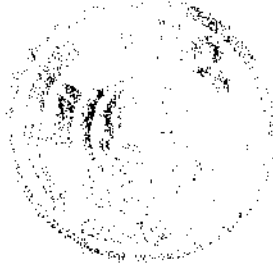
(Fâ'ilâtün)

(Fâ'lün)

1. Söyle bülbül gibi ey hâme-i nev-bâde edâ
Açdı gülğönçe-i emelin afî' feyz-i hüdâ
2. Yed-i kudret virüp âyîne -i dehri şaykal
Oldı nev şûret-i mu'ar u ezel cilve nümâ
3. Gire cehbe-i neceti çözülp âfâkıñ
Seher-i 'ıyda ider ta'ne ger beyân-ı şafâ
4. Dil-i 'âlemde bu nev-cünbîş-i pür-şevke kıyâs
Zühre-i şûh ne 'âlemde felekde 'acebâ
5. Duyalar zer kalem-i mihr ile levh-i çarha
Eyledi kayd bu târîh-i 'atâ rev-i hattı
6. İmtinâ ne dili bitdi felegiñ ehl-i dile
Görinen garra-ı şe'bân anı eyler imâ

7. Tutki der-pey imiş aña dahî mâh-ı rûze
Tutdurur sitte-i şevvâlîde halka bu kovâ
8. Eyledi şadrına âvîze ü şâh rengin
Pertev-i sâye-i cûdî ile zıll-ı mevlâ
9. Bende ü hâsı silâhdar-ı kerem-i mu'tâdın
Mesned-i mihr-i Hümâyûn ferine kıldı sezâ
10. Nice şeh mazhar-ı ilhâm-ı hüdâvend-i kerîm
Nice şeh mâlik-i sermâye-i zühd ü takvâ
11. Hak bu kîm 'arşa 'urûc itdi du'âsı halkıñ
Herkesi kıldı bu vech ile murâd üzre 'atâ
12. Kıla dil-hırahını hayr eyle müyesser Âllah
Saltanatlar süre şihhat ile tâ rûz u cezâ
13. Şadr-ı bî-mesel ü nazîr âşaf-ı hûrşîd nazîr
Kâmil-i şâf-ı nihâd ehl-i dil ü bî-hem-tâ
14. Ebr-i nisân-ı kerem nakd-i hayât-ı 'âlem
Rûz-ı nevrûz-ı sa'âdet-i şerîf şems-i 'atâ
15. Hulk-ı nâzikter ü maḥmûdî cihâna rahmet
Zâtî 'unvân-ı siyâdetle hemân nûr-ı hüdâ
16. Şîve-i fikrine ervâḥ-ı mücerred meftûn
Re'y-i pâkîzesine 'akl-ı hakîm hayret-zâ
17. Mûmyâ bir nigeḥi sine-i figâr-ı ye'se
Hem-çü iksîr-i sühâsı hele her derde devâ
18. Dest-gîr-i za'fa şadr-ı mekârım şeymâ
Ey behîn gevher-i gencîne-i râz-ı vüzerâ
19. Haylice eski kulındır bu 'azîz-i nâçiz
Fâhr ile olsa nola dergehine nâşiye-sâ
20. Bâ-ḥuşûş eyledi inşâdına hoş bir mısra'
Olsa devletde nolur bir de re'is-i şu'arâ

21. Hâme bir yerde karar eyliyemez vaşfında
Lîk havfım bu ki sem eyleyeler büy-ı riyâ
22. Ez-dil ü cân bu meserretle efendim bâri
Bir du'â eyleyem âmin diye pîr ü bernâ
23. Görmeye jeng-i keder şıhhat-i tamm ile müdâm
Vire mer'et-i dil-i şâfina Âllah şafâ
24. İbdi lûtufla bağışlaya rabb-i bî-çûn
Seni hünkârıma hünkâr-ı keremkârı sanâ
25. Düşdi şânîsi bulunmaz ne güzel târîh
Zîb ü zîver dür-i şadr oldu Muhammed Pâşâ

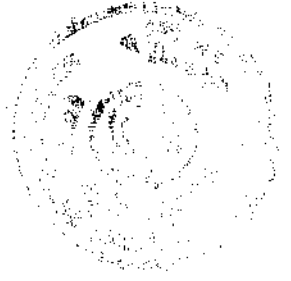
XXXIV

TÂRİHİ ŞADÂRET İZZET MEHMED PÂŞÂ RAHMU'LLAH

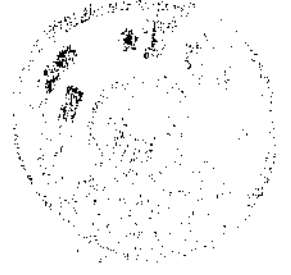
Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

(Fâ'îlâtün) (Fâ'îlün)

1. Habbezâ enmele-i şun'-ı kader
Gönçe-i dilden olup 'ukde- güşâ
2. Jenk ber jenk iken levh-i derun
Kıldı şaykal zede lutf-ı mevlâ
3. Şâf u berrâk idüp çün mirât
Eyledi rûy-ı ümîde mücellâ
4. Görinüp şâhid-i maşûd itdi
Dil-i vîrânı yeñiden îhyâ
5. Hazret-i zât-ı gıyâs ala selâm
Ya'ni şevketlü şeh-i dâd-ârâ
6. Muktezâ-yı eşer-i hulk-ı kerîm
Herkese kıldı murâd üzre 'atâ

7. Bir feraḥ virdi dil-i 'âleme kîm
Viremez anı leb-i bûse rûbâ
8. Hüsn-ı ḥulḳ ile mücerreb idi çûn
Bende-i ḥâlaşı 'İzzet Pâşâ
9. Gördi ol zât-ı şerîf-i el-nebî
Şeref-i mihr-i Hümâyûna sezâ
10. Huccet-i vâzîḥadır oldığına
Kalbiniñ mevrîd-i ilhâmı ḥudâ
11. Zübde-i tavr-ı ma kâdir-dânı
Ahşenül-re'y-i mekârım pîrâ
12. Taht-ı 'âlîde ḥudâsı müte'âl
Ber-devâm eyleye tâ rûz-ı cezâ
13. Âsmân pâye vezîr-i â'zam
Müfḥar-ı şadr-ı şudûr-i vüzerâ
14. Neşafet-pîşe-i kerem endîşe
Şafder-i vaşf şiken ü âşaf-râ
15. Re'yidir lübb-i kitâb-ı himmet
Zâtıdır lafz-ı şehâya ma'nâ
16. Eyledi şimdi kef-i der-pâşı
Kıssa-ı bermekiyâ-ı fi'l-gâ
17. Muḳdem-i pâki rebî'ine gelüp
Oldı tevfiḳa güvâh-ı aqvâ
18. Şanke nevrûz ile mâh-ı rebî'
Piş-i âlâyide olmuş hem-pâ
19. Gül şekerlerle yemeklikler için
Faşl-ı gül karşı çıkar yer yer aña
20. Bülbul âvâze-i tabla pîrû
İtmede nağme-i nevrûzî edâ

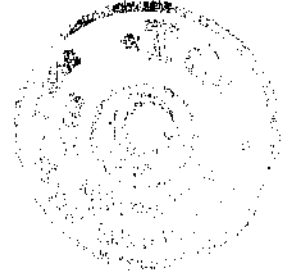
21. Şâ'ir olsunda ne yapsun turamaz
Tûti-i tab'a gelür cûş-ı şafâ
22. Gerçe bu neş'e olmaz tavşif
'Afv der-hâme-i mihzâre sezâ
23. Hele bi'l-lâh 'azizâ benden
Bu günü çokdan iderdi hülyâ
24. Hâk-ı dergâha idüp rû-mâli
'Ân şamîm eyleyeyim şükr ü du'â
25. Tâke mecmû'a-ı gülşen her sâl
Ola sed levha-ı gülle zîbâ
26. Cûyiler cedvel-i simîn çekerek
Bula fer kıt'a-ı cennet-âsâ
27. İde Âllah nihâl-ı zâtın
Feyz-i ikbâl ile sir-âb asfâ
28. Bulmıya nâze itebbâ bir dem
Bedeni olmıya muhtâc-ı devâ
29. Kıldı bir beyit ile târîh tâm
Mülhem-i gayb-ı derûne ilkâ
30. 'İzz ü ikbâl-i Muhammed yaşa
Oldı şadrına yine zîb-i fezâ

1195

TÂRÎH-İ ŞADARET HALİL HAMÎD PÂŞÂ

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/ Fe'ilün

(Fâ'ilün)

1. Cenâb-ı hazret-i 'abdü'l-hamîd Hân-ı Kerîm
Melek seciyye mü'eyyed zamîr ü şahib-dâd
2. Kerîm-i pür hümem ü Pâdişâh-ı nuşret-i'âlem
Halîm der-hamm-ı şiyem dâd u 'atâ-ı mu'tâd
3. Serîre-dân-ı kulûb-ı 'ibâd dür-i fikri
Fürûğ-ı re'y-i nesteri kadar eyle hem zâd
4. Görince mihrine lâıyık halil-i şadıkını
Gül-i ferruh ikzîn oldu gülistân-ı fû'âd
5. Bu şûrete hele bây u gedâ idüp tahsîn
Sipihri tutmada âvâze-i mübârek bâd
6. Kalup nâsda bu inşirâha olmaz 'adîl
Zamîr gördükde cem' olsa şevk-i şad â'yâd
7. Vezîr-i kâm-revâ hazret-i Halîl Pâşâ
Müdevveres za'fâ dest-gîr-i ehl-i cihâd
8. Serîr-i zîb-i ma'ârif-i şadî şadr-ı hüner
Nizâm-âver-i âsâıyş-i cemî'i bilâd
9. Şıfât-ı hulûk-ı Hamîd ile nâmı nâm-âver
Nihâd-i cûd ile olmakda zât-ı pâkî yâd
10. Fakat bu lutf yeter itmege cihân-ı hulûka
Du'â-yı devlet-i şahı zamîme-i evrâd
11. Gül-i vücûd-ı Hümâyûmı gonçegâmı eyle
Kıla müdâm-ı tarı 'âfiyetde rabb-i 'ibâd

12. Vezîr-i â'zamın dâhi eyliye nice dem
Gubâr-ı siddesini bûsgâh-ı ehl-i murâd
13. Kerîm-i menkabetâ pür hümem hüdâvendâ
Eyâ kudûmî dil-i 'âleme meserret zâd
14. Kazâ'en oldı baña hâ'il Üsküdar bahrı
Uzak degil idi rû-mâle 'âşıka ni'dâd
15. Niyâz-ı 'afv ile bâri bir 'arz-ı hâl şunam
Çü 'andelîb birâz-ı yâveler idüp inşâd
16. Ozanlık eyleme da'vânı gör huzûrunda
Yeter yeter hele ey hâme 'arz-ı rüşd ü sedâd
17. Dü sâl evveli 'izzet ile nîgin-i pâşâ
Dü beytine idi tevkîle eyledik işhâd
18. 'Azîz bende o sâl idi yazu-yı târîhiñ
Vekîl-i şâh hamîd ü halîl-i pâk nejâd

XXXVI

TÂRÎH-İ İFTÂ-YI SEYYİD İBRÂHÎM EFENDİ RAHMETU'LLAH-İ TE'ALÂ

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1. Seyyid İbrâhîm Efendi-i fezâ'il mâye kîm
Nûr-ı sebzîn-i siyâdetle cebîni gonçe-fâm
2. Âb-ı rûy-ı dîn ü devlet zât-ı vâlâ menkabet
Zû'-ı mîsbâh-ı dirâyet mâlik-i fenn-i kelâm
3. Mesned-i fetvâya istihkâkı tâb-âver olup
'Âleme şimdi görindi şâhid-i hüsn-i nizâm
4. Olsa im'ân işte âsâr-ı tevârih-i selef
Şer'ü kânûna bunıñ fevkinde olmaz ihtimâm

5. Nola iksîre midâd-ı şafaķı eylerse nâz
Her mizâce oldu yek imâsı el-ḥaķ bir te'vem
6. Böyle şâh-ı kadr-dân ḥaķķında inşâf olsa ger
Nice mecbûr olmaya dâ'im-i du'âda ḥâş u 'âm
7. Ḥaķ te'âla devletin dâ'im ide 'ömrin mezîd
Zîd ü 'ömrü itdikçe istiftâ eli yevmü'l-ḳıyâm
8. Şâd-kâm oldu yine bi'l-cümle aşḫâb kalup
Yine elverdi süḥan erbâbına serer 'azâm
9. Ḥayr-ı muḳdem olduĝın bundan tefe'ül eyledim
Öldü târîḫi 'azîzâ Şeyḫü'l-islâm el-enâm
1192

XXXVII

TÂRÎḫ-İ KÂDÎ-İ İSLÂMBOL ŞÂDAN NU'MÂN EFENDİ

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

1. Nâm-dâş bu ḥanîfe seyyidî
Ḥâdim-i şer'-i resûl-i kibrîyâ
2. Ḥazret-i Nu'mân Efendi-i Kerîm
Muktedâ-yı zümre-i faẓl-ı âşinâ
3. Ez-şefîk-i re'y ü fikr-i sâbiş
Şedd müzeyyen gülşen-i 'ilm ü nehâ
4. Der-beyâẓ şubḫ şâdık-ı hem-çü mihr
Bir cünbîş nûr-ı irfân rû-nümâ
5. Ân şerîfi kez su'âd âteş-girift
Pertev-i 'izz ü şeref câh-ı kaẓ'â
6. Hûyiş ü pûrâniş-i zî çeşm bed-nigâh
Tâ-ebed ḥâḫım nigeḥdâr u ḥudâ
7. Güftemiş bir naşb-ı târîḫ-i 'azîz
Kâdî-ı İslâmbol ḥaķ-ı edâ

XXXVIII

TÂRÎH-İ VELÂDET

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün

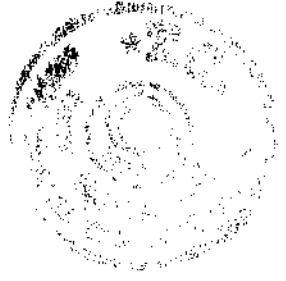
1. Geldi bâ-luṭf-ı hüdâ ḥâtıra böyle târîḥ
Zîb ü fer virdi gelüp dehre Muhammed nûn

XXXIX

TÂRÎH-İ VELÂDET

Meḫâ'ilün / Meḫâ'ilün / Meḫâ'ilün / Meḫâ'ilün

1. 'Azîzâ luṭf-ı ḥaḳla düşdi böyle bir güzel târîḥ
Gül-âsâ Seyyid Aḥmed nuṣḥi kaldı 'âlemi berrîn

C- MU'AŞŞER

Mef'ûlû / Fâ'ilatü / Mef'âlû / Fâ'ilün

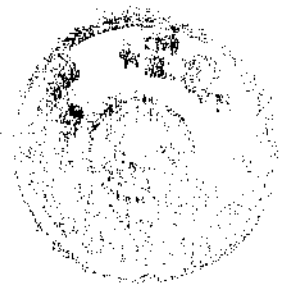
1. Ey cân cânı iki gözimden 'aziz ter
'azem haşâr ideli ne hoş gelmedi haber
2. Nûr-ı başâr çü şem'-i seher kaldı bî-eşer
Kandilli akındısının 'aynı çeşm-i ter
3. Bu kanlı merdümüm dir iken şimdicek başâr
Gönlün bebek mi aldı ciger-pâresi meger
4. İnşâf yok mı yoğ ise de merhamet eger
Bâri selâm gelse yeşil bir varak yeter
5. 'Âşık harâret ile korur böyle yâveler
Nefs ala mir efendicigim ile sen hâzer
6. Şâyed ki âteşim yağa ol nâzenîn teni
Cân pâresi getürme med ü yâdına beni
7. 'Âşkın od ile olalı bu sine şu'le-tâb
Dökmede yaş yirine gözüm âteş-i müzâb
8. Pervânesine viridi bu şeb şem'ide cevâb
Ben yakdığım degil saña lutf-ı bî-hisâb
9. Cân 'âzîzi gör ki müdâm olmada kebâb
Yariñ eliyle itdirüp ağıyâre intisâb
10. Buldırdı hak bu kîm o harâb 'aşkına nişâb
Meşhûrdır bu mertebede 'azb olur 'azâb
11. 'Aks itdirirse hâlimi ger saña mâh-tâb
Çekme benim efendicigim zerre pîç-tâb
12. Şâyed ki âteşim yağa ol nâzenîn teni
Cân-pâresi getürme med ü yâdına beni

13. Ey gâmze-i tatârı gibi nâvek-i kaẓâ
Vey kâkül-i siyâhı gibi başda belâ
14. Sensiz cihân mı seni bî-berg ü bî-nevâ
Şîrîn lebiñ idelden açıklı gönülde câ
15. Rengîni-i şarâb-ı kızıl kân olur baña
Şol rütbe âteşin geliyor eşk-i gâm-fezâ
16. Olmağdadır tokındığı yerler şerâre-zâ
Farq eylemez hayât u memâtı bu mübtelâ
17. Rencide olma tek sen eyâ şüh-ı bî-vefâ
Olsun bu bende gibi hezârı saña fedâ
18. Şâyed ki âteşim yağa ol nâzenîn teni
Cân-pâresi götürme med ü yâdıña beni
19. Seniñ egerçe hüsn eline şimdi pâdişâh
Bîçâre mi ider ya gedâsın efendi şâh
20. Âh fakîri alma benim sûdıcığım âh
Birdir 'azîz-i muşr dile çâh ile câh
21. Yekdür efendi bizlere yek tâcdan külâh
Sen nûrı bir vesîledir imâye mihr ü mâh
22. Sünbül saçın nişânesidir tâli'-i siyâh
'Ömr-i 'azîz oldu seniñ ugrına tebâh
23. Ey bî-mürüvvet eylemediñ lahzâ bir nigâh
Yine gönül bu beyti ider verd-i şubh-gâh
24. Şâyed ki âteşim yağa ol nâzenîn teni
Cân-pâresi götürme med ü yâdıña beni
25. Canıñ taḥammül idemez oldu ten-i nizâr
Bâri anîde eyleyelim saña ber güzâr
26. Bir girye bir de âh iken rûḥa gâm-kâr
Onlarda bî-mecâl olalı virdiler karâr

27. Ney gibi huşk bir nefese kaldı cism-zâr
'Aşkıñ bu kâlib içre hemân şem'a-ı mezâr
28. Mağv oldu dilde hestî-i mevhûma i'tibâr
Manend-i sâye zulmet-i aşâr idüp güzâr
29. Levh-i dil oldu mihr-i haqîkatle tâb-dâr
Ey mürşid-i 'azîz nola itsem i'zzâr
30. Şâyed ki âteşim yaka ol nâzenîn teni
Cân-pâresi götürme med ü yâduña beni

D- TAHMİS
✓

GAZEL-İ REŞİD-İ TAHMÎS 'ABDÜ'L-'AZİZ EFENDİ
RAHMU'LLAH-İ TE'ÂLA

Fe'ilâtûn / Fe'ilâtûn / Fe'ilâtûn / Fe'ilûn

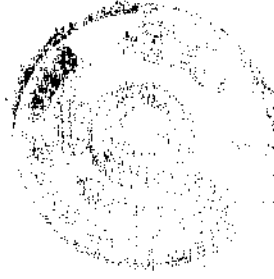
(Fâ'ilâtûn)

(Fâ'ilûn)

1. Müjde ey 'âşık-ı muhteze cânân geliyor
Yeniden eski dil-i hasteye dermân geliyor
2. Yine nâz ile o hûrşîd-i dirâhşân geliyor
Ya'ni ya'kûb-ı dile Yûsuf-ı Ken'ân geliyor
3. Dideler rûşen ola hüsrev ü hûbân geliyor
4. Haber-i vuslat yâr oldı 'ilâc-ı fırkat
Kayd-ı tedbîre düşüp çekme tâbîbâ zahmet
5. Eyledi baña Felâtûn-ı muhabbet vakkit
Süpürüldü gam-ı dil kalmadı gerd-i hasret
6. Giderek 'âşık-ı dil-hasteye dermân geliyor
7. Neşe'-i câm-ı muhabbetle gidüp zulmet-i gam
Oldı mücellâ-yı derûn şevk ü sürûra hem-dem
8. Bûlbûl-i bâğ gibi lâf urup olmam epsem
Hem çü pervâne hayâtı viririm müjd-i kadem
9. Bezme şevk ura dilân-ı şem'-i şebistân geliyor
10. Bâr-ı cevri ne kadar olsa girân-ı dildârın
Çekmeden gayrı nedir çâresi mihnetkârın
11. Gerçe kat'â çekemem bârını ben âgyârın
Seniñ amma sitemiñ gibi de olsa bârın

12. 'Âşık-ı zâre tahammül yine âsân geliyor
13. Hecr-i yâr ile unuttık yine yârânı reşid
Vaşldan gördüm 'azîzi dahî olmış nevmîd
14. Gelmedi bezme ayak başmadı ol necl-i sa'îd
Tayanup kaldı 'aşâ-yı nigehe çeşm-i ümîd
15. Harem-i hâtıra nisvân gibi nisân geliyor

E- KİT'ALAR

I

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1. Dise bir kerre aşcı başı-zâde derd-mendimdir
Ne ni'metdir kul olmak kullığa Şâlih Efendimdir

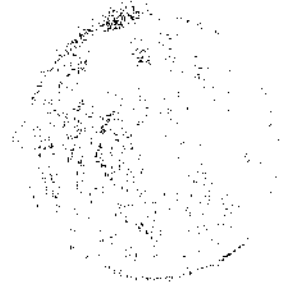
Kotarup derdini sohbet neşir dem zânn ider 'âşık
Ö zâlimse fiten kaynatmada sâhir-i pend midir

II

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

1. Âh kîm aşcı-bâşı-zâdeye vuşlat gücce
'Âşık dilber-i Şâlih ile ülfet gücce

Bir alây girsene çeşmâne ziyâfet müşgil
Bir nigâh ile de 'uşşâka kanâ'at gücce

F- ŞALİH-NÂME

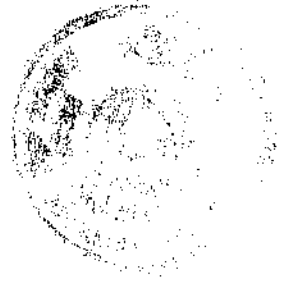
SALİHNÂME

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

(Fâ'îlâtün)

(Fâ'îlün)

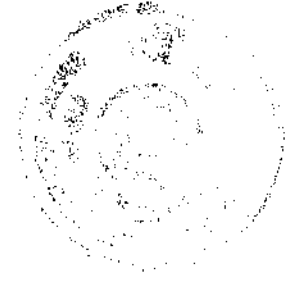
1. Nakl ider şehri sitânbûl ehli
Bir siyeh gözli güzeller güzeli
2. Ekser 'uşşâkı eger tâlihdır
Nâmıveş zâtı velî şâlihdır
3. İbn-i tabbâhı ile ya'ni o nûr
Oldı çün mihr-i cihânda meşhûr
4. Vâlideynine bakılsa devlet
Belki dünyâya veliyyü'n ni'met
5. Tâb-ı 'aşk ile o rûy-ı gülgûn
Kıldı gerdûnı hemân bir kanûn
6. Aldı gülzârı dahî tâb-ı hicâb
Âteşin oldı zamîrinde gül-âb
7. Var lisânında hilâvetli edâ
Nâz şekerlemesidir gûyâ
8. Olsa cennetde olur böyle civân
Muhtemeldir ki kaçardı rıdvân
9. Naz ile eylese meclîsde kelâm
Misk-i tebbetle tolar idi meşâmm
10. O serîn dâd-ı kadd eyler temsîl
Ne imiş 'ayş-ı 'arîz baħr-ı tavîl
11. Çeşm-i mestânesidir 'ayn-ı füsûn
Her nigâhı ider irâş-ı cünûn

12. Budır 'âşıklarına câ-yı felâh
Gamzesin eylesün Allah ıslâh
13. Mey-i nâz ile olup âteş-tâb
Oldı her bir müje bir sih-i kebâb
14. O tenâsüb ile ol yâl ü bâl
Kıldı zühhâdı griftâr-ı vebâl
15. Zîrtesden o siyeh nûr zuhûr
İdicek kimde kalur 'âkl u şu'ûr
16. Eyleyüp la'l-i lebi müşgîn fâm
Hat-ı nev hüsne güzel virdi hitâm
17. Hüner ü ma'rifete râgıbdır
Nüktedân bir çelebî kâtibdir
18. Rûz-nâmçe kaleminde ekser
'Âşık-ı zârını eyler defter
19. Aña rûz-nâmecî meftûn oldu
Belki dârendeli mecnûn oldu
20. Bir efendiyi hele aldı merâk
Olayım diyor ye'sü'l-'uşşâk
21. Kıldı rûz-nâme hesâbın tebdîl
Kalemin eyledi âhşer tahvîl
22. Hic tahvîle gelür mi dilber
Vech-i pîşîn ile de müşkilter
23. Çarh-ı devvâr çün olmaz bir câ
Oldı nâ-çar-ı efendiden ağa
24. Cümleten biri dahî bir nevmîr
Şandı itdi o pîri mi teşhîr
25. Benzi zer gibi şarardı şoldı
Yandı yakıldı 'ayârın buldı

26. Dizilür rāhına yer yer seyr it
Za'afādan nice şuyuña tirit
27. Kimi sūzişle cigerden nālān
Kimi işkembeden eyler efgān
28. Luṭf idüp virse nevâzişle selām
Hûlyâ içre kurlarlar aḥkām
29. Ne kibâr loḳması bilür ne ḳadid
Ḳatı aç gözli imiş Uncı Sa'īd
30. Şaldırır ḥān-ı vişāle çü mekes
Yeler oñmaz o segün herze meres
31. Ki zarif ibn-i nazîfiñ kârı
Oldı üftâdelerin sedvârı
32. Aḳçesi yoḡ ise almaz yada
Ḳosun inşâtı müferraḥ-zâde
33. Hâtem olsa ger añā hem meclis
Mührdâr-zâde veş olur müflis
34. Var kemânkeş ḥüsne bir kez bak
Yay-ı ebrûsı çağırdır yâ-ḥaḳ
35. Tahir oḒlundan amân olmaya ân
İtse da'vâ-yı tahâretde yemîn
36. Babasınıñ dahî sermâyesidir
Bu makâm ile düzen mâyesidir
37. Şehsüvârıma çoḒa üftâde
Biride arpa emîni-zâde
38. Bakdı oynak görünür virdi yemîn
Aldı âḥırda cevâb-ı ta'yin

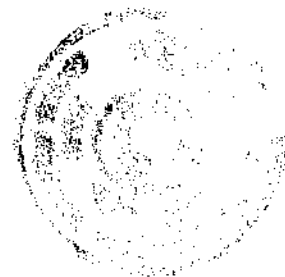
39. Âh gördün mi o 'irfân münşi
Yalnızca yir evinde yemişi
40. Eylemiş ol siperi ol 'ayyâr
Peder ü mâderi ile bâzâr
41. Bulmasa eylemez idi cür'et
Mezheb-i sürh-i serîde vüs'at
42. Nâkıl-ı hüsn ü bahâsı söyler
Nâr-ı 'aşkı baña da iti eşer
43. Lîk bî-çârelere müşgil olur
Dilberi bulsa zeri kânde bulur
44. Rahm ider diyü pâkîze haşâl
Âşıkân tesliyeti farz-ı muhâl
45. Mey-i hûlyâ ile ser-mestiden
Ne çıkar gayrı tehî destiden
46. Bir gice ye's ile gelmişdi kelâl
Vehm-i der-mânde dökünmüşdi hayâl
47. Kalmadı çün ne hesâb u ne kitâb
İtdi müjgânımı hâb-ı istibâb
48. Nâgehân eyledi bu zât-ı zuhûr
Tesliyet virdi dile düşdi server
49. Didi ey hâzık-ı kanûn-ı şifâ
Hüneriñ oldı mühimm-sâz saña
50. Yoğ ise sîm ü zeriñ dilber lik
Nabz giri yeter altun bilezik
51. Gelicek mevsim fırsat göziñ aç
Arar ol nergis-i mestâne 'ilâc
52. İtmeden şahid-i şubh 'arz-ı cemâl
Bulmadan maşlahat-ı hâb kemmâl

53. Sem'ama irdi bir âvâze-i h   
B  lb  l  n d  h   a  n   itmedi g   
54. Şöyle kim nezleden olmuş n  l  n
Za'  dan ney gibi eyler ef   'n
55. Olucak h  bdan oldım b  d  r
Didim ay  ndır ol n  le  e d  r
56. Didi h  ste olan olur n  l  n
Ki et  bb  ya atar elbet c  n
57. Ba  a bilmem hele oldu olucak
  h efendi gel am  n benzime bak
58. Sarı olmıya   ak  n s  zi  -i ten
Ba  a   ft  de-i dil-hastemden
59. Ben iken c  n-ı cih  na   fet
Bu ne hikmet ba  a geldi hayret
60. Dil-i 'u    ka virirken h  lec  n
Havf-ı c  n ile i  im şimdi yam  n
61. Bir dev   eyle 'az  z ba  m i   n
Merhamet eyle   u genc ba  m i   n
62. Ru  -ı p  kim g  l-i   ad-berg-  s  
  l   l eyledi t  b-ı humm  
63. Didiler hayli sebeblidir eli
  ekil  r n  z   d  h   olsa vel  
64. Her kaçan gelse ağa bir b  m  r
P  ra p  l istemez eyler t  m  r
65. Bir dutam h    l ola ba  a hem  n
  stem    bir de velev a   e fil  n
66. G   -ı h   a iricek    n bu kel  m
Geldi oldum ba  a d  -i ser-s  m

67. شاد سر کی که زیبار آید
من از دست چه تیبار آید
68. Bir zamân kâlb-ı fersûde misâl
Oldı bu hâl ile dil dâle vü lâl
69. Didim ey gonçe-i gülzârı bahâ
Yolına cân-ı 'aziz ola fedâ
70. Ye's ü harmânla görünüşdi memât
Mukdemiñdir baña iksir-i hayât
71. Sen tabîbimsin olunca haste
Kime varsun bu dil-i işkeste
72. Ben saña eylemeden dâhî devâ
Sen beni itdin efendi ihyâ
73. Sem'ine vasıl olunca bu sözüm
Gördi rikkatle yaşarmışdı gözüm
74. Bildi üftâde-i bi-çâresidir
O siyeh gözleri âvâresidir
75. Kendi derdin umıdup ol gül-i âl
Eyledi hâl-i perişâmı su'âl
76. Âhdan gayrı bulunmadı cevâb
Bakdı hayretle idüp ıstıgrâb
77. Mâcerâyı duyup ol nükte-şinâs
Bildı var işin içinde hınâs
78. Gördigim 'âşıkı hem sâdıkdır
Kerem-i hüsniniñ ol lâyıkıdır
79. Kotarup derdimiz itdin ülfet
O harâret ile pişdi sıhhat
80. Bu mu'ammâyı ider hâl-i yârân
Kıssadan hisse olur 'ârif olan

G- GAZELLER

HARFÜ'L-ELİF

I

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Künc-i 'uzlet mâye-i genc-i kanâ'atdır baña
Dil-şikesti hem-çü fî-sâmân u şervetdir baña
2. Münteķaş anda hayâl-i şâhbâz-ı çeşm-i yâr
Dâğ-ı sinem halka-ı âğûş-ı vuşlatdır baña
3. Eylemez bir lahza rahm cân kabûlü'l-timâm
Gamze-i hunîn fitil-i dâğ-ı hasretdir baña
4. Rû-nümâ kalb-i haķâyık-dânıma sır-ı kader
'Âlemin her zerresi mirat-ı 'ibretdir baña
5. Râh-ı maķşûdumda yokdır hażrede hiç minnetim
Bînî sermâye-i ikbâl ü devletdir baña
6. Bâr-ı minnet çekmeye yokdır netice tâkatim
Terk-i ihsân bâke nisbet hayli minnetdir baña
7. Rağbetim yok zîver-i dünyâya meyl itmemez 'azîz
Hileye-i 'irfân u şâh-ı şadr-ı ziynetdir baña

II

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

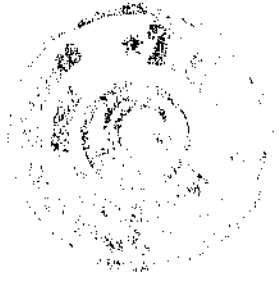
1. Eylemiş sevdâ tecessüm yâl ü bâl olmuş saña
Aşk-ı reng-i âteşinde rûy-ı âl olmuş saña
2. Duhter-i zer eyleyüp ezber gül ü mül bahşını
Kul-kul-ı minâdan 'aks itmiş makâl olmuş saña
3. İbtidâ bâğ-ı haşâr içre kirase ben düşüp
Soñra gelmiş la'l-i sükker-bâre hâl olmuş saña

7. Gerçe çemen gehi zekânın ohşayup habîs
Tıfl iken oldu şeyh-i baba-yâne âşinâ
8. Gel zevk-i bî-humâr idelim tekyeye 'azîz
Mahcûb ider civânları pîrâne âşinâ

IV

Mef'ûlû / Fâ'ilatü / Mef'â'lü / Fâ'ilün

1. Her 'uẕv-ı nâzenîni 'ayân söylerim saña
Ama lebini sorma nihân söylerim saña
2. Gör sînemi ki şerha - sitân söylerim saña
Kânunda sînesine revân söylerim saña
3. Toğrısı rahm ü va'd-ı vefâ tövbeler gibi
Dilber de bir kitâb-ı yalân söylerim saña
4. Zâlim o zülf-i kâfir o çeşm ü nigh fiten
Ser tâbe-ser ferengsitân söylerim saña
5. Kulkul disün elindeki minâyesin buyur
Râz-ı nihânımı o zamân söylerim saña
6. Ben ağladıkça hancer-i ebrûyî tîz ider
Bir kalbi vardır ki seng-i fesân söylerim saña
7. Çeşm-i şarâb-ı nahvet ile neş'e var olup
Mahmûr-ı keyf ratl-ı girân söylerim saña
8. Tâtâr-ı gamze fennine geldikde bahşımız
Yahşi bilürken anı yamân söylerim saña
9. O fitne cûya dâl geçenki kıran ise
Kırdı geçirdi dehri kıran söylerim saña
10. Şübhe götürdi bâke de farṭ-ı tegâfûlün
Var ise bir azîz lisân söylerim saña

7. Gerçe çemen gehi zekânın oğşayup habîs
Tıfl iken oldu şeyh-i baba-yâne âşinâ
8. Gel zevk-i bî-humâr idelim tekyeye 'azîz
Mahcûb ider cîvânları pîrâne âşinâ

IV

Mef'ûlû / Fâ'ilâtü / Mef'âlû / Fâ'ilün

1. Her 'uẕv-ı nâzenîni 'ayân söylerim saña
Ama lebini sorma nihân söylerim saña
2. Gör sînemi ki şerha - sitân söylerim saña
Kanımda sînesine revân söylerim saña
3. Toğrısı rahm ü va'd-ı vefâ tövbeler gibi
Dilber de bir kitâb-ı yalân söylerim saña
4. Zâlim o zülf-i kâfir o çeşm ü nîgeh fiten
Ser tâbe-ser ferengsitân söylerim saña
5. Kulkul disün elindeki mînâyesin buyur
Râz-ı nihânımı o zamân söylerim saña
6. Ben ağladıkça hancer-i ebrûyî tîz ider
Bir kalbi vardır ki seng-i fesân söylerim saña
7. Çeşm-i şarâb-ı nahvet ile neş'e var olup
Mahmûr-ı keyf ratl-ı girân söylerim saña
8. Tâtâr-ı gamze fennine geldikde bahşımız
Yahşî bilürken anı yamân söylerim saña
9. O fitne cûya dâl geçenki kırân ise
Kırdı geçirdi dehri kıran söylerim saña
10. Şübhe götürdi bâke de farı-ı tegâfûlün
Var ise bir azîz lisân söylerim saña

V

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün

1. Çünke pîr olduñ göñül bir nev civân lâzım saña
Kâlib-ı efserdesın rûh-ı revân lâzım saña
2. Kimse âgâh olmasun esrâr-ı la'lin pekçe tut
Bir gün olur olur ol râz-ı nihân lâzım saña
3. Gonçeye o edebdeñ â bülbül büyü fâlik eyledin
Yadıñla mı gülüşde gülsitân lâzım saña
4. Bezme neyle meyle gel gelme tehî ey muğbeçe
Nâleme peyrev gerek hem tercümân lâzım saña
5. İhtiyâr ile bağalgîr olsa olma vechi var
Bir 'aşâ toğrı 'azîzim her zamân lâzım saña

VI

Me'fâ'ilün / Me'fâ'ilün / Me'fâ'ilün / Me'fâ'ilün

1. O rûy-ı âhî âl âlâl ider bûs-ı leb-i minâ
Meger reng-i gül-i terden dökülmüş kâlib-ı minâ
2. Tecelli neşesinden tîre tîynet feyz-âb olmaz
Sebû-yı meyle bir mey revnak-ı tâb u teb-i minâ
3. Çeküp inbîk-i müliden reng-i sîmâbı ne sihr itdi
Beyâz gerden-i kâfûre-i mâh nah-şeb-i minâ
4. Ağız birliği itmiş sağar meyle tehi şânemâ
O şûha reng rengîn eylemekdir matlab-i minâ
5. Şafâ-yı ülfet-i deyrîn-i hem-cinsi ider işrâb
'Aceb düşmüş muvâfîk câm-ı cem-i meşreb-i minâ

6. Çeker zencîr-i teşhîre 'azîz ol kâfiristânı
Kızıl almaya dek hüküm itse şâyân ğabğab-ı minâ
1. Bulaydı şadr-ı zîşanîñ sipîhr-i nermine ruḥşat
Olurdi reşk hûrşîd-i dîrahşân kevkeb-i minâ
2. Şikest eylerdi reng-i şîşe-i nâmûs-ı şahbânı
Zülâl-i meşrebînden neş'e-yâb olsa leb-i minâ
3. Fezâ-yı kâfiye teng olmasa evşâf-ı lutfînda
Semend-i ṭabî' ma hem-pâ olurdi eşheb-i minâ
4. Du'â-yı devletindir kasdı bende-zâdenîñ yoḥsa
Ne sevdâ-yı teğazzüldür ne vaşf-ı ğabğab-ı minâ
5. Bula müşkât-ı zâtınla dem-â-dem saltanat revnaḳ
Gehî pür ki tehî devr eyledikçe kâlib-ı minâ

VII

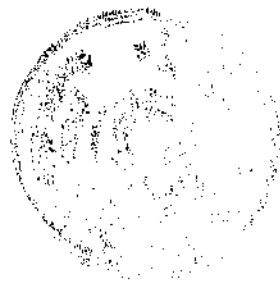
قضا تأثیر خوداده دگر ان چشم قبانرا
نکه داراو خدا از آفتش کبر و مسلمانرا

زبس بیجیده با طومار زلف اورک جانم
جدا با تیغهای شانه نتوان کرد ایشانرا

همانا سرمه آواز بوس لعل خواهد شد
نزد سرکرد خطبر کز ولب بیهوده جانانرا

دل صد باره خونین مرا تسبیح مرجان
بخشیدم گمنده ایبان سیحه شمار انرا

ز فیض لعل اوفواره یاقوت شد مزکان
سزد کز چشم من نازش کند کان برخشانرا

عزیز ایک بت بیکانه برور را شدم مفتون
از آن باز آشنا گردیده ام نا آشنایانرا
بمانم زنده در عثم جو خضر از جشمه حیوان
اگر بکره بیایم سوی آن جاد ز خدائرا

ز می بیمانه خود بر کند بیوسته کر زندی
از آن به کز ریا سازد جو زاهدست بیمانرا

بچشم مردمک تخم کر سرکش شده کویی
که هر جانبکرم میبینم آن چشم فسون دانرا

VIII

گفتم نداشت رخصت بوسه کتاب ما
گفتا که باش تا خط حاضر جواب ما

شوری فتاده بسکه ز عکس لبان تو
لعل مذاق کشتیاغر شراب ما

خکشت کر جه دیده ز سوز درون ولی
برخیزد ابرهای بهار از سراب ما

شک سواد طره بداغم جلاد
سود است کحل باصر ماهتاب ما

بیجیده آنجنان رک خوابم بتار زلف
یک قطره جکیده نور افتاب ما

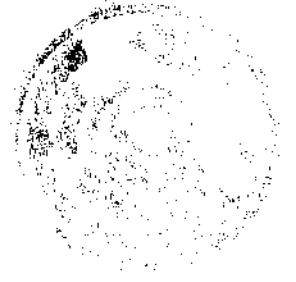
IX

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1. Ben yine bir dilber-i ra'nâya oldum mübtelâ
Pek kıyâmet bir kaddi bâlâya oldum mübtelâ
2. Ey darer zincîr-i zülfe beste eylerse nigâr
Şabr bilmez bir dil-i şeydâya oldum mübtelâ
3. Bülbül - âsâ ruhları fıkır ile düşdüm gülşene
Düşdi minnet yine şarkılarla âh u şivene
4. Çünke söz geçmez o bî-inşaf-ı kalbi âhuna
Leblerin yâd eyleyüp sahbâyâya oldum mübtelâ
5. Nâzenînim çekme zahmet kendini hîc hıfza ser
Pâsbân-ı gülşen-i hüsnündür efsunu fiten
6. Gelmez elden sâ'idiñ bûs itme far-ı ra'seden
Mest gördükçe seni hummâyâya oldum mübtelâ
7. İdemem teşbiye müşki 'anberi ol kâküle
Yâ nice dil bağıyam bağ içre saçlı sünbüle
8. Bir saña bakdım efendim bir de gülşen de güle
Şimdi bildim ben ne sûz efzâyâya oldum mübtelâ

X

اخترام کا کرجہ با خالشنکاه آشینا
شد سجد ای دل دلم رنگین چشم سرمه
خار آراستی نکیرد لادامن دلها معنی صاف
زاله را نرد در باغ نبود موج گل زنجیر با
از شکست دل سروسان با من شد ز بار
می کند جبین جبین آینهام آینهها
بنکرم کر سوی رخسارش ز خوی شرم او
رشته کوهر شود تار نکه سر کا بپا

در هوايش سينه من گمگماني كشته است
 اشك چشمش شبنم و گلهای سرخس داغها
 زلف در صيد دل ما فارغ از تدبير ماست
 مرغ دست آموز بودست از ازل دلم آشنا
 در گمگمان جهان آسودم از خار خار
 بوششم برك گمگمت نغمه بلبل غذا

درت عشق آنجنان بويان و كريان آمدم
 كر سرم شد بجای موی بیرون خار با
 من عزيزان بلبل خرسند غم
 گل درون سينه خود لانه سيمازد مرا

HARFÜ'L-BÂ

XI

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ilün
 . - - - . - - - . - - - . - - -

1. Virir rahîk-i leb-i la'li âb u tâb-ı şarâb
 Şafâ-yı ârızıdır câm-i müşk-nâb-ı şarâb
2. Güşâd idüp o kîlk-i ebruvân pür çînin
 Bu vech ile virir 'uşşâka pîç ü tâb-ı şarâb
3. Vişâl-i yârdan itsen sû'al virmez mi
 Şifâ-yı şadr olacak mertebe cevâb-ı şarâb
4. O gül-'izâr mı döndirdi bir içim şuya
 İder mi eylediginden 'aceb hîcâb-ı şarâb

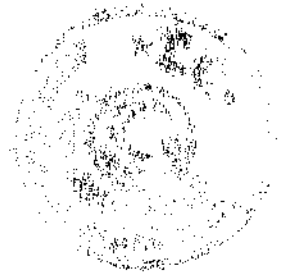
-
5. Harâmdır baña sensiz ‘azâ-yı ruh olsa
Süzülse pîrehen-i gülden âfâtâb-ı şarâb
 6. ‘Aceb mi itse o gül-rû neşât ile cünbîş
Virir âyîne-i hûrşide ıztırâb-ı şarâb
 7. Bulaydı ruḥşat eger bezm-i şadr u nişâne
Olurdu ta’ne-zen câm-ı cem-i ḥabâb-ı şarâb
 - 8- Müdâm olurdu eser-yâb-ı feyz aña hem
Şafâ-yı ṭab’ını ger itse iktisâb-ı şarâb
 9. Zehâb meşrebidir cihâmı eyleyen sîr-âb
Ne renk-i rûy-ı şürâḥi ne âb u tâb-ı şarâb
 10. Zamân-ı devlet-i ‘adlinde herkes âsûde
Ne irtikâb-ı münâhî ne ihtisâb-ı şarâb
 11. Virirdi tövbe ḥumârın çeken tehî mağze
Olaydı neş’e-i lutfıyla neş’e-yâb-ı şarâb
 12. Zülâl-i cûdını yâd ile feyz-yâb olup
Virir ‘azîze şafâ-yı şarâb-nâb-ı şarâb
 13. Du‘â-yı devlet ü ikbâlidir ğaraz yohsa
Netice bahş-ı neşât olmaz iktitâb-ı şarâb
 14. Hemîşe mazḥar-ı eltâf olup zamânında
Kimesne olmaya bî-tâb-ı inkılâb-ı şarâb
 15. Mükedder itmeye ‘aşrında kimseyi kimse
Zebân-güdâz-ı enâm olmaya ma‘âb-ı şarâb

13. Müşgil-güşâ-yı fenn-i hikem bu 'alî siyem
Mefhûm şinâs-ı nüsha-ı inşâd-ı 'andelîb
14. Bu nev zemîni tab'-ı reşidâyâ arz ile
Tanzîre başlasun hele üstâd-ı 'andelîb
15. Vaşf ile hüsn-i hulkın memdûhunuñ yine
Kılsun cihâmı lahlâha immad-ı 'andelîb
16. Manzûme - h'ân-ı münkâbet olmağla ba'd-ezîn
İtsün du'â-yı devletin evrâd-ı 'andelîb
17. Olsun benimle hüsn-i senâsında yek zebân
Kılmak dilerse nâleyi müzdâd-ı 'andelîb

XIII

Mefûlû / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

1. Mollâ-yı rûma hem-dem ü 'uşşâka leb-be-leb
Ney oldu ol sebep ile ser - meclis-i tarab
2. Âyinedir kelâmı kişiniñ me'âline
Ahvâl-i tab'-ı vaż'ına dâl olur laḳab
3. Hem-çün çınâr-ı sûz-ı nihân lâyıḳ âşıkâ
Pervâneniñ de tavrı hele hâric az edep
4. Ma'nâ murâddır ya ḥaḳîkat yahud mecâz
Elfâz olur vesâ'il-i mefhûm-ı münteḥab
5. Mest oldu süzdi çeşmini ihsanlar eyledi
Tard itdi naşb-ı 'aynı iken ḡamzeyi bu şeb
6. Çıkdı eliyle dökdiḡi tâke o ḡonçeniñ
Sen ol da içme gör neseb-i duḡter-i 'ineb
7. Her nükteniñ mahallini bulduḡ kitâbda
Fesh ile yazdı ḡaṭt-ı siyeh-fâmı anı heb
8. Nâhun-zen olma dâḡıma mahşûsımı 'azîz
Növbet o sîne-i bende de gelmez mi yâ 'aceb

HARFÜ'T-TÂ

XIV

Mef'ûlû / Mefâ'ilû / Mefâ'ilû / Fe'ûlûn

1. Senden çekilür olmak için berbere minnet
Sende hat için kılma ne güc berbere minnet
2. Sîb-i zekân olmazsa ağız miskide yok mı
Cânım bize çekdirme meded yok yire minnet
3. Âgûş-ı miyanından olur diyu birâz devr
Sînemde 'aceb düşdi yine hançere minnet
4. Mânend-i çınâr sûz-ı nihân şâhibi itmez
Pervâne gibi gördiği şu'lelere minnet
5. İtmez nazar âlâyiş-i gerdûna dil-i şâf
Âyîne de yokdur şuver-i cevhere minnet
6. Ser-şâr-ı mey 'aşk-ı çü- peymâne ider mi
Beyhûde şurâhî gibi ser-keşlere minnet
7. Muhtâc-ı le'yimân-ı cihân itmez 'azîziñ
En'âm-ı cihân perver ü 'izzet vere minnet

HARFÜ'S-SÂ

XV

Mefâ'ilûn / Mefâ'ilûn / Mefâ'ilûn / Mefâ'ilûn

1. Şafâ-yı şu'le-i hüsne hicâb u nengdir bâ'is
Mey-i mînâda gör kim siyeh neş'ene rengdir bâ'is
2. Degil hem-cinsi de yeksâ-ı ney meşrebbedir ülfet
Uşûl-ı ittihâd sâze bak ahengdir ba'is

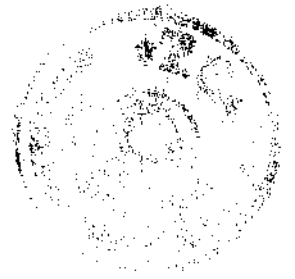
3. Levendimde o serkeşlikler eyler vuşlatı imâ
Belî vaz'-ı esâs-ı 'akd-i şulha hengdir bâ'is
4. Olur zıddıyla eşyâ münkeşif ol mâh tal'atında
Fürûğ-ı şem'-i hüsne nev-i hatt şeb-rengdir bâ'is
5. Ğubâr-ı hâtırimdan sen dahî ey meh mükeddersin
Şafâ-yı hüsniñe âyîne-i bî-jengdir bâ'is
6. Birâz âğyâre de kıl bâri bâr-ı cevriñi tahmîl
Taḥammül itmeyede bâr girâne dengdir bâ'is
7. Hakîma söyle var mı bir sözün envâ'-ı şûretde
Bulur her şahz-ı evhâm u hayâle bengdir bâ'is
8. Bu şeb câm elde ibrâm itdigi hâtır nişânındır
Şikest-i tövbeye varsa o kalb-i sengdir bâ'is
9. 'Azîzâ yok yere bürâd-ı 'âddır gerçi kim amma
Hayâl-i şî'r-i rengiñe dehân-ı tengdir bâ'is

HARFÜ'L-HÂ

XVI

Me'ûlû/Fâ'ilatü/Me'â'ilü/Fâ'ilün

1. Şaldı akan dile yine bir ğamze -kânı şûḥ
Reftârimân serini aman hüsn ü ânı şûḥ
2. Bakmış yukardan aşağı mektebde tıflıma
Höca efendide demek ister o yanı şûḥ
3. Şad sâle-i biri şûḥ edâ bir civân ider
Âyâne denlü eyleye mi ol civânı şûḥ
4. Söz bunda yok dimege ağız var mı zâhidâ
Mey şunsa nâz ile 'acebâ bir lebânı şûḥ
5. Ey şabr u hûş 'azîze 'inâyet ziyânındır
Reftârimân serini aman hüsn ü ânı şûḥ

HARFÜ'D-DÂL

XVII

آن روی آتشینکه قضا خالدار کرد
از داغ ولوح سینه من لاله زار کرد
ناکه بیار عارض خویکرده اش بدید
کل سینه جاك کرده و شبنم فرار کرد
یکغنجه است لعل لب او که دست صنع
تخمیردی زخون دل نوبهار کرد
از بسکه روشنت تبریز تراش من
خرشیدوماد را بخود آینه دار کرد
دریوزه کرده رنگ سباهی ز اخترم
مشاطه که چشم ترا سرمه دار کرد
در موج خوی ز شرم رخس غوطه خررده کل
زلفش ز رشك سنبل تر را نزار کرد
باشد عزیز هر که بدیدار قانعست
از کنار و بوسه بسی مردخوار کرد

XVIII

چه شدایا که آن سرو خرامان دیر می آید
زمن صد عقده در دل داشتته دلکیر می آید
مرا هر لحظه ز انغمزه و چشم و ابرو دمزکان
چه زخم خنجر و تیغ و کمان و تیر می آید
بیاد مهر رویش شب همه شب تا سحر حون سمع
ز چشم اشك و از دل آتشی جون قیر می آید
طیب آرنه فلك باشند نیز از دهستان هرگز
تو شناسی که درد عشق را تدبیر می آید

بعالم همجو میخانه نباشد جای روح افزا
رودگر کر به بیناب از اینجا شیر می آید
بسنک و نیشه بازی کار طفلان است بهروی
مرا از کو هکن دریانجوی شیر می آید

هر آن تیر دعا کر گز شصت اخلاص درون خیزد
محالست اینکه باز از کام بی تأثیر می آید
چنان رنگ جنون ریز و دلم معز بهار انرا
صدای خنده کل ناله زنجیر می آید

کره شد بر زبان نطق عزیز از شرم استادان
جوابی خوش کجا از خامه در تحریر می آید

XIX

سعادت آن کسی دارد که با او یار همدش
چه مسکین انکه پند تیر بر هجران مرهم شد
بیروانه خموشی بابلانرا شیونی دادند
در اینجا حافظ و سعدی ز طور نصیح اسم شد
جو آب و آتش عقل و عشقصد همدیگر دارند
یکی در جم استیز و دیگر صورتی ملهم شد
حصولی یافته البت باعضا هر چه فرمایند
خیال دوست در لورنگ قلیم بادشاهم شد
بیا در مکتب عرفان در آن ای خواهه ظاهر
بچندین شیخ از اطفال ایچ خان معلم شد
عزیزا با خیال یار دارم تسلیت ورنه
سعادت آن کسی دارد که با او یار همنم شد

HARFÜ'Z-ZÂL

XX

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Me fâ'ilü / Fe'ilün

(Fâ' lün)

1. Şeker lebinden olur muṭlaḳa ḥiṭâb lezîz
Virirse bûse yerine nola cevâb lezîz
2. Nemek katar şeb-i helvâ-yı vaşla fikr-i şabâh
Gelür baña hele fırḳatde ki 'azâb lezîz
3. Becâ-yı naḳl o şîrîn lebiñ şun ey sâkî
Ki bâde üstine elbet gelür 'inâb lezîz
4. Lebini sükkere nisbetde bulmadım bir zevk
O tatlı ise daḥî bu şarâb-nâb lezîz
5. Şekerlenür daḥi çîz iken o sâkızı sen
'Azîze var gibi yuṭḳınma bir 'itab lezîz
6. Olaydı sen gibi bir neş'e dâr dilber eger
Olurdu sensiz olan neş'e-i şarâb lezîz
7. Lebin çekidesi bir ḳatre dosta gülzâre
Çıḳardı menba'-ı inbikden gül-âb lezîz
8. Ḥaṭı ḥesâb-ı mevâ'ide defter açdı diyu
Gelür dile bu beşâretle pîç ü tâb lezîz
9. Hilâveti ider ikâz-ı baht-ı ḥâbide
Ölunca nergis-i mestânesinde ḥâb lezîz

HARFÜ'R-RÂ

XXI

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

(Fâ'ilün)

1. Ne yâr-ı ğârı tâli' ne ğurı câh yapar
Yaparsa hâne-i maşûdını âla yapar
2. Yetiştirir gel ümîdini bahâra hüda
Murâd-ı mürğ-i dili âh- şubh-ğâh yapar
3. Hakâret eyleme nâçizdir diyu ey mâh
Bakılsa lâne-i şeh-bâzı çüb -ğâh yapar
4. Siyâh-kârı şebdir beyâz şubha sebep
Fürûğ-ı hilkat-ı afvı dahî günâh yapar
5. 'Azîz dâmen-i yârı hulûş ile tutalım
O yâd-kâr bizi ki yakarsa gâh yapar

XXII

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fâ'ilün

1. Seni bu hüsn ile pür-tâb iden ne ahterdir
Beni düşürme hele sîneye pek 'anberdir
2. O turra bend-gû çekilende hatırımda mıdır
Ki sergüzeştim ey meh dahî o çenberdir
3. Hırâm-ı nâzını şorma meded yürek oynar
Hayâli dâhi miyânın günâh-ı ekberdir
4. Ko pendî zâhid amân min-şafâ ne söyleşelim
Sözinde hak bu da hakkın belâsı kâfirdir
5. Ne 'izzet idi bu kimdir diseydi disem 'azîz
Bu çâkerin bu kemînen bu 'abd-i ahkardır

HARFÜ'R-RÂ

XXI

Mefâ' ilün / Fe'ilâtün / Mefâ' ilün / Fe'ilün

(Fâ' lün)

1. Ne yâr-ı ğârı tâli' ne ğurı câh yapar
Yaparsa ħâne-i maḡsûdını âla yapar
2. Yetiştirir gel ümîdini bahâra ħüda
Murâd-ı mürġ-i dili âh- şubḡ-ġâh yapar
3. Ḥakâret eyleme nâçîzdir diyu ey mâh
Baġılsa lâne-i şeh-bâzı çûb -ġâh yapar
4. Siyâh-kârı şebdir beyâz şubḡa sebeb
Fürûġ-ı ħilḡat-ı afvı dahî ġünâh yapar
5. 'Azîz dâmen-i yârı ħulûş ile tutalım
O yâd-kâr bizi ki yakarsa ġâh yapar

XXII

Mefâ' ilün / Fe'ilâtün / Mefâ' ilün / Fâ' lün

1. Seni bu ħüsn ile pür-tâb iden ne aḡterdir
Beni düşürme hele sineye pek 'anberdir
2. O tırta bend-ġû çekilende ħatırında mıdır
Ki serġuzeştim ey meh dahî o çenberdir
3. Ḥırâm-ı nâzını şorma meded yürek oynar
Ḥayâli dahî miyânın ġünâh-ı ekberdir
4. K'o pendi zâhid amân min-şafâ ne söyleşelim
Sözinde ḡak bu da ḡakḡın belâsı kâfirdir
5. Ne 'izzet idi bu kimdir diseydi disem 'azîz
Bu çâkerin bu kemînen bu 'abd-i aḡkardır

XXIV

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Me'fâ'ilün / Fe'ilün

(Fâ'lün)

1. Füsûn u fitne şarâb-ı lebin çekîdesidir
Felek o ğamzelerin sâgır keşîdesidir
2. Harâb-kâr-ı dil ü cân ki vâkı'a-ı cengîz
Kûlâh-ı kûşe senin ğonçe demidesidir
3. O tîr-i ğamze ne hâtır nişân olur var ise
Kemânı 'âşık-ı zârın kad-i hamîdesidir
4. Nigâhı mest-i tegâfûl iken ğazâla gibi
O nâz hastesi bir pâre de remîdesidir
5. Bir âhdır ki nihâl-i kaddin için çekmiş
Şanur gören çemenin serv-i nevresîdesidir
6. O hânde kîm lebin itmiş feşânde gülşende
Dehân-ı ğonçede şebnem anın çeşîdesidir
7. 'Azîzi sen ne şanursun efendi bir hoş bak
Cefâ-keşîdelerinde pek güzîdesidir

XXV

Mefâ'ilün / Me'fâ'ilün / Me'fâ'ilün / Me'fâ'ilün

1. O kâmet kim resîde neş'e-i ârâm-ı ferdâ-sâ
Hırâm u pîçîş nâzîde şîmşîr-i tesellâdır
2. Hayâliñ sînede bir şem'a-ı nûr-ı tecellâdır
Nigâh pervâne çeşm-i ter aña fânûs-ı minâdır
3. Keşîde turradan hâli yanında hatt-ı nev şanma
Nigâh-ı kerem 'âşıkdan çekilmiş âh-ı şekvâdır

-
4. Görüp gelir çemen katmerlenüp devr-i derd benden
Dil-i sünbüle bir sünbül dahî gûyâ hüveydâdır
 5. Hayâl-i hâb-ı nâzı oldu müjgânımla bî-çide
Anıñcün merdümân gül-pûş-ı hûn reşk ü gavğâdır
 6. Hatên şadâb-ı feyz-ı câm-ı la'lini görüp yârîñ
Leb-i cûlarda ser gerdân iden bîdî o sevdâdır
 7. Kıyâmeti kopardı görsen ey serv-i sehî râşın
Velez dîvâne gönlümçün dimişler nâ-şekîbâdır
 8. Gedâ-hâne seniñdir haceti koynumda sultânım
Heb ahbâb-ı 'aziziñ müntazır meclis müheyyâdır

HARFÜ'S-SİN

XXVI

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1. Ayagın âl ile sâkî müdâm itdikçe eller bûs
Cihânı sû-be-sû seylâb-ı hûn-ı eşkim eyler bûs
2. Gubâr-ı müşk olur rizân-ı dâğ sineme gûyâ
İdince muşhâf-ı ruhsârını zülf-i mu'anber bûs
3. Döner 'aynıyla çeşm-i halka -i girdâba eşkimle
Benân-ı mey-şürüş itdigin gördükde sâğar bûs
4. Lebânı kabz u baş nâz itdikçe dem-i güftâr
Gören eyler şanur birbirin iki dilber-i ter bûs
5. Su sızamaz arasından câm ile duht-ı rezîn gördüm
Âgiz birliği ile itmede la'liñ berâber bûs
6. Çözülmüş dögmeler pistân açılmış yâr mest olmuş
Sen olsañ zâhidâ inşâf kıl itmez misin ger-bûs
7. Olup gül-pûş-ı sîb-i misket âsâr reng-i bûs ile
O gabğabdan mükerrer kande dönmüşdür olan bir bûs

HARFÜ'Ş-ŞİN

XXVII

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1. Olaldan te'sîr-i hüsnîñ ile renk-i bahâr âteş
Fürûzân şû'le-i âvâz-ı bülbulden hezâr âteş
2. Olurdu dûdı sünbül ahkeri gül şû'lesi lâle
Zülâl-i feyz-i ruhsârından olsa dâye-dâr âteş
3. Kıyâs itme şehab yandı şû'â-ı dide-i encüm
Saçup âfâka rûyî tâbiş-i mehtâb-dâr âteş
4. Seni gördükde geldi hâtır-ı pür-sûze sultânım
Ki dirdim bende vardır sinem içre bir yanar âteş
5. Bitürdi hatt-ı çemen ser şû'le hüsninde inşâf it
Nice tâb-ı gâzabla olmasun ol gül'izâr âteş
6. Sühan olmaz 'azîzâ nâşidâ-veş âteşin lehce
Gönülde olmadıkça bir güzelden bergüzâr âteş

HÂRFÜ'Ş- SÂD

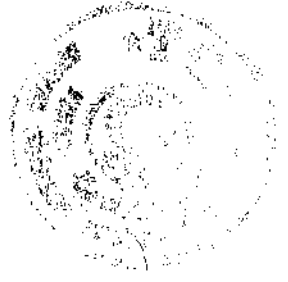
XXVIII

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fâ'lün)

1. Vermedi silsile hatt dil-i şeydâya ihlâş
Âkıbet itdi aña tîg-i mükâfât-ı kışâş
2. Hâb-ı muhmel ider âzürde o nâzîñ pâyîñ
Kıl kerem merdümek-i dide-i bî-hâbıma bâş

3. Dâne-i hâline aldanma bakup ruhsâre
Belki nâgeh düşürür dâmesini ol kannâş
4. Manşib-ı şabrı nölur bende ki kalsın ihsân
Mülk-i cevri şeh-i hüsn itdi çü sultânıma hâş
5. ‘Âşıkında var iken meyl-i şehâdet bu kadar
Dâr-ı gîsû ki rakîb-i bedi kîm didi ki râş
6. Gûdek-i mekteb iken mâlik idi teşhîre
Var ise hıocası öğretmiş aña ba‘zı havâşş
7. Derde emdir diyu gördükçe mey-i la‘li ‘azîz
Tıfl-ı veş ağız açar sînede ‘ark-ı muşşâş

HARFÜ’T-TA

XXIX

Mefâ’ilün / Mefâ’ilün / Mefâ’ilün / Mefâ’ilün

1. O yâre nâme tesvîdinde yek derd âşinâdır hatt
Gül ü mül şerhine bak anda da ‘ibret nümâdır hatt
2. Me’âl hikmete el-işrâk-ı rûyın tahsîne itmiş
Lisân-ı hâle ârif bir ‘aceb dil-keş edâdır hatt
3. Kenâr-ı kıt‘â-ı yâkûtda zencîredir gûyâ
O rütbe ol leb-i la‘lin ne ziynet-i fezâdır hatt
4. Güzel tefsîr ider âyât-ı hüsn-i dilberi amma
Birâz tatvîl ü ellil âyetine mübtelâdır hatt
5. Esen koymaz iken başını mikrâz-ı belâ gör kim
Yine câm-ı leb-i gül-fâm-ı yâre cân fedâdır hatt
6. Siyeh-i mest-i gûrûrâ zühûrundan tırâş itdim
Saña da bana da ey mâhpâre bir kazâdır hatt

-
7. Cevâb-ı ye's ile olma şikest hâtıra mâ'il
Anıñçün sevdigim me'yûs u fîrdevs-i hüdâdır hatt
 8. İdüp tahrik-i fitne bûse gavğası ile gamze
Yetişdi şardı la'lin hayl-ı kâfir mâcerâdır hatt
 9. Konar köz 'avn gibi başına her ser değil endâmın
Nola dil-rîş olursa şâneden her gün becâdır hatt
 10. 'Azîzâ tecrübem gücdi benim sevdâma el virmez
Belî derd-i derûna rûz-ı te'sir bir devâdır hatt

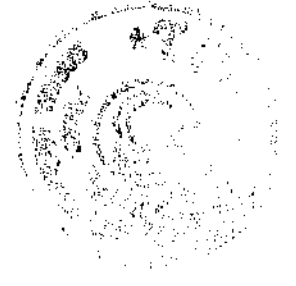
HARFÜ'L-ĞAYN

XXX

Mef'ûlû / Fâ'ilâtü / Mef'ûlû / Fâ'ilün

(Fâ'lün)

1. Olduysa bâke bûseye de eyledik yasâğ
Ey hatt mu'ammer ol yüzün olsun senin de âğ
2. Hamyâze rîz-i ye's olayım ben humâr ile
Şunsun revâ mı göz göre yâr ellere ayâğ
3. Oldum ben ârzû-yı şehâdetle hastesi
Oldurmaz ise de ola ol tünd-hûy şâğ
4. Ferhâd u kays nice olur bâke pâyedest
K' oldı benimle hem-reh olan kimse kimse râğ
5. Çâr ebruvânı açdı nice tâze dağlar
Oldı zemîn şûre dil-i reşk-i çâr-bâğ
6. Germ ile bezm-i âşıkı ger tuysa da rakîb
Yak nâr-ı hakda kâfirî kıl mü'mini çerâğ
7. Kaçmazdı hem-çü erneb-i vahşî o muğbeçe
Bulsa kenâr-ı vuşlata incilde mesâğ
8. Şatdırdı hânesin ser ü sâ mân satanlara
'Uşşâka böyle kalur ise tığ üsti bâğ

HARFÜ'L-KAF

XXXI

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1. Sevâd-ü 'ânızından eyledim ol mâhı istintâk
Didi haţţ-ı şikest eyle kitâb hikmete el-işrâk
2. Felek kâ milden efzûn nâkısâne şân virir k'oldı
Hilâl-i meh tamâmından füzûn-ter şehre-i âfâk
3. Arar bûlbûllerin işkeste olmuş dillerin gûyâ
Seher macmû'a-ı gülden şabâ taklît idüp evrâk
4. Alınca pençe-i sîmîn ibrâma ol âfet câm
Bozar biñ tövbe-i zühhâdı birden sâ'id-i berrâk
5. Yaman iken haddiniñ gamze-i tâtârdan hâlim
Habişden haţţ viricem zîr fesden gösterir bayrâk
6. Nice üftâdegâne baksun elden düşmez âyîne
Hümâ-nâ olda olmuş hüsn-i 'âlem-gîrine müştâk
7. İdüp kaddîf kemân pîç ü tâb ol ebruvân fikri
'Azîzi eylemiş girdâba ilkâ hâl-i istiğrâk

HARFÜ'L-KEF

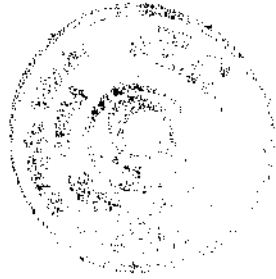
XXXII

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fâ'lün)

1. Sen ne oldıñ a begim serv-i hırâmân oldıñ
Cûy-ı eşkim ayağıñ öpmege şâyân oldıñ
2. Fevc fevc olmada sînemde me'âl-i hüsnîñ
Göñlüme girdiñ efendim baña 'ırfân oldıñ
3. Reng reng olmada gördüm o humârîñ çeşmi
Var ise dün gice ser-meclis-i rindân oldıñ
4. Zâhidâ men' -i şedîdiñ beni eyler işrâb
Gâlibâ sende o mestâneye hayrân oldıñ
5. Neseb-i târ-ı revânîñ ucu zünnâre çıkup
Dil-i şufide hemân şübhelî îmân oldıñ
6. Bulamaz hâne-i dil gibi hayâlîñ mesken
O harâb oldu ise sende pişmân oldıñ
7. Fitne başıldı dir idiñ ne kıyâmet kopdı
Âh mest olmuş iken raksa hırâmân oldıñ
8. Bir kerem kopmuş idi şubha karîb göñlinden
Sende ey hâb neden dîdeme peykân oldıñ
9. Hâl-i hicrânımı bir yâñe kodu insâf it
Kimleriñ yâresine merhem-i reyhân olduñ
10. Deheninden biricik öpmege ka'ildi 'azîz
Saña layık mı ki yok diyu girizân oldıñ

XXXIII

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

(Fâ'lün)

1. Şubh-ı şâdık neş'esi ser maîla' - efkârımıñ
Hânde-i gül çâşnisi lezzet-i güftârımıñ
2. Ol kadar âşüb-hiz fitne-i dilde gâmezler
Şûr-ı maşşer kâhkahâ-yı kebkidir kuhsârımıñ
3. Olsa im'ân her ferahde dil-şikesti rû-nümâ
Çâk-ı sine hândesidir gonçe-i gülzârımıñ
4. Merdüm-i ter nukre-i kalbidir anıñ çün çınâr
Sûz-ı nâ-mahsûsdur germiyeti bâzârımıñ
5. İnbasât-ı hâtırım kâdrim şikest eyler 'azîz
'Ukde-i dil kıymeti olmuş dürr-i şevârımıñ

XXXIV

Me'â'ilün / Fe'ilâtün / Me'â'ilün / Fe'ilün

1. Lebini fikr ile Şâ'ir lebîb olur giderek
Geline nüsha-ı haftı edib olur giderek
2. O mâh-ı rûna sa'âdet k'ola felek meşreb
Döner ço tâl'a bir gün nasîb olur giderek
3. Meded muhabbetin ihmâl itme gûdek iken
Buyurda sonra hasîb-i dil-nesîb olur giderek
4. Gurûr-ı vâdî-i bukrâtiyâneyi çekemem
Mizâc-ı 'aşrı bilenler tabîb olur giderek
5. Niçün bu rütbe safâ-cû gûşâde meşrebin
Gönül belâdır amân bî-şekîb olur giderek

6. O gamzeden daḥi tıfl iken itdim istiḥrâc
Ḥadengi cân-ı cihâna muşib olur giderek
7. Ne tâze tâze süḥanlar bulur o gönçe feme
Şarîr-i kılkiñ 'azîz 'andelib olur giderek

HARFÜ'L-MÎM

XXXV

نیاساید کس از اهی که در بیت حزن دارم
کز آن شیرین لب من درد و داغ کوهکن دارم
از آن صد ماجرا با مردم چشم بود هر دم
کز و سرزد روان رازی که از عهد کهن دارم

سواد خط روی مجوهش روشن مدالیک
بخیر من نیست حالی سر آن معنی که ندارم
فتاده ز هدمن از طاق و شکسته سر توبه
که بیمانه بکف یک ساقی بیمان شکن دارم
دل از بند خط موهوم لعلش میتواندرست
رهای گزردست سرنوشت خوشتین دارم
دم رفتن ز خرد آب و گل من نیست دا نکیر
همان زین شام غربت بگذرم صبح وطن دارم
نوسر و کلوزاره لاله روی و بلبل آوازی
مقیمم بر سر کویت چه سوادی جمن دارم
ز فیض وصف لعلش خامه ام کان کهر کرد
حدیثم بهتر از در کز ردندانت سخن دارم
مشو دور از من ای جان عزیز من که بی رویت
حیات خود نمیدانم اگر این مصر تن دارم

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün
 . - - - . - - - . - - - . - - - .

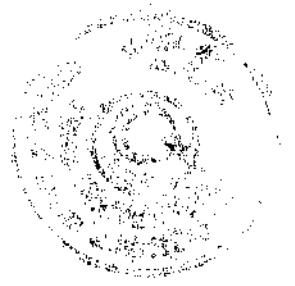
1. Senîñ çün hâb u râhat dîdeme neşter midir bilmem
Kelân hûn-âba-ı hasret midir aḥker midir bilmem
2. Baña yâr olmadıñsa kime oldıñ ey felek meşreb
Düşenler derdiñe heb baht-ı vârunlar mıdır bilmem
3. Dil-i yâre-i ḥaddiñ âh eser itmez ne ḥikmetdir
'Aceb polâd u âhındanda sengin-ter midir bilmem
4. Hele sen fitne-i âḥır zamânsın şübhesiz kâfir
Uzardın tırralar amma beni aşfer midir bilmem
5. Ne mi gördün 'aceb nemden girizansın be hey zâlim
Sebeb ol mâcerâya çeşm-i giryânlar mıdır bilmem
6. Güzeldir şüh meşreb nâzenindir nâz perverdir
Birâz insâfı nâkıs diyu söylerler midir bilmem
7. Nezâket köşesinde 'işve şevkinde dükân açmış
Bir âfet var amân bir bir mi derd-i ser midir bilmem
8. Beyâz gerdeninde ḥâl mi nûr-ı siyeh mi yâ
Şubḥ hengâmı tâb-âver olan aḥter midir bilmem
9. Dem-i refîâr-i câna kaşd ider şey var miyânında
Bir adı pîçiç amma bir adı ḥancer midir bilmem
10. Şüküfte gül midir âyâ nihâl-i yâsemen üzre
Bilürin sâ'idinde sâḳiyâ sağır mıdır bilmem
11. İder taḥrîk-ı zencîr-i cünûn bir beste var sende
O tırra-bend dâ'ir muṭribâ çenber midir bilmem
12. Piyâle çekmeden evvel çekedirmiş bizi dildâr
Mey-i bî-renk görmüşdüm aña muḡber midir bilmem

13. Haþı gelmezden evvel taraf-ı la'liñ bûylar tutdı
Ne müşk ezfer-i 'anberden dahî 'anber midir bilmem
14. Haþ-ı la'linde yer yer hâl'-i müşğın ter midir bu yâ
Nigâh-ı ye's ile sûzân olan diller midir bilmem
15. Lebîñ bûs itmege növbette gelmişdi şabâh oldu
'Azîzâ diğkate vakt olmadı sükker midir bilmem

XXXVII

Mef'ûlû/Fâ'ilâtün / Mef'ûlû/Fâ'ilâtün

1. Feryâd-ı 'andelibe düzdüm çü-târ-ı sâzım
Âvâz-ı hânde-i gül keşf itdi halka râzım
2. Desteyle bâğbânı bâzâr iderken anı
Ben yine bülbül ile hem-şîven-i niyâzım
3. Sen 'âkıl oldıñ amma itdiñ cünûnım isbât
Bûy çekmesen ne olurdu ey tıfl serv-i nâzım
4. Virmez gider lebinde cânâ gubâr-ı haþtın
Nev'an u rây-ı câme mevc-i 'arâkda lâzım
5. Ney gibi sâzım olmuş âvâz u nişkesti
Hasnûd-ı dâğ-ı dildir tab'-ı ğına tırâzım
6. İmâ-yı ğamzeye piç layık mı î'timâde
Meyhâneden çıkanlar olmaz sûzında cânım
7. Geldi 'azîze növbet zan eylerim vişâle
Olmuş bu der-ser ile kapunda baş mülâzım

XXXVIII

بزور می که تاب آروآیاتی اندازم
جان بابوس لعل ناب میکونتو بروازم
بمغزم رنگ سودا ریخت از پس فکر کیسوتش
ز دل با حلقه زنجیر جون مجنون نظربازم
کلاه از مهر بریایم کمریکشایم از جوزا
زمانی کرده دست اندر میان تو کمرسازم
تو بودی سرونارومن جواب افتاده در بایت
بجا باشد اگر اکنون یزیر آسیاب تازم
شست از خون دل خامه بسوی اوبسی نامه
دمی کاری نشد از جنبش زیرویم سازم
از آن سوبسته جون شکل صلیب آغوش من بازست
که همپیلوی جار آیم بجارایری طننازم
قیامت را نشان آید قیام فتنه می دانی
جوبرخیزد قندت بیم فراق دردل اندازم
درون کلبه امزشك گلستان ارم کرد
حرامان کر دراید کیکیی سروسرفرازم
عزیز ملک مصر نظم کشتم همراهه توفیق
زاللی وش همین بابل شوکت نیست بردازم
ولی نعمت من کرر بند و خاصه عیب من
کند درروم همچون حافظ شیراز ممتازم
جناب شیخ الاسلام شریف العصر سعدالوقت
شرفگیر و رنجم اسعد و ابخت ناسازم
عطای خود بوی جاوید بخشد حضرت ایزد
زبیر این دعا گردد همه عالم هم آوازم

HARFÜ'N-NÜN

XXXIX

Fâ'ilâ tün / Fâ'ilâ tün / Fâ'ilâ tün / Fâ'ilün

1. Şîrler teşhîr idersin çeşm-i âhûlarla sen
Rûh-ı harûtı uyandırdıñ o câdûlarla sen
2. Hancer olsun sîne-i çarha hilâli reşkle
Bir taraftan gül göreñ câna ol ebrûlarla sen
3. Tûr-ı haţtı gelsün gönül sevdâ tecessüm eylesün
Kıl temâşa bir de ol gülzârı şebûlarla sen
4. Bizde hayli dem felekde mâh-rû seyr eyledik
Başkasın billâh başka yine meh-rûlarla sen
5. Pekde kopma vâ'izâ bahş kıyâmet güccedir
Ülfet ile bir de gül şevkdi dil-cûlarla sen
6. Başımız yazusıdır geldi haţ-ı la'liñ dili
Kıt'a-ı yâkûta döndiñ âh o yazularla sen
7. Biñ dili bir mûya bend eylerdi zülfiñ var ise
Ülfet itmişdiñ küçüklükde pür-sütûlarla sen
8. Çâk-ı sinemden hurûş itdikçe cûy-ı hûn u dil
Gel gül açıl söyle bulbül gibi ol cûlarla sen
9. İki sâ'ildir kapuñda merdüm-i çeşm-i 'azîz
Hürmet it şu hâmm anı bir tutma bed-gûlarla sen

XL

غیر حق چیزی نمیداند دل دانای من
 در همه دیگر ندیدد دید و بنیای من
 شور محشر خنده کبک ایرانرا کوشنید
 یک صدای خسته زاوازا هلوی وهای من
 از خمار نیم هجراتش نمی خوانم وصال
 میشود بپیاده رنگین جام استغنائی من
 میزنم میز خموشی بر لب از گفتارها
 غنچه لعل بتان جز دلیست از اجزای من
 انقدر لبریز سودایم که در هر قطره
 چشم اهو میجکم از اشک اتش زای من
 خود بخود در گردش از شوق او جون آسمان
 بس بود در زیر وبالاهمت والای من
 بر نشاط از صحبت باشم مده ساقی شراب
 میشود آن لعل میگون باره حمزای من
 بافساز و سوزی از صافی ندارد بهره
 تا رو بود خرقة اش از بنه مینای من
 چون عزیز مصر معنی زاده ام از مادرم
 شعر و انشا ملک موروثت از ابای من

XLI

Fâ'î lâ tûn / Fâ'î lâ tûn / Fâ'î lâ tûn / Fâ'î lûn

1. Şaymaz oldu nakd-ı cânı bir pulu biçâreden
Varsa yüz buldı o çâk-ebrû dil-i şad-pâreden
2. Şübhesiz îgfâl iden çâk-ı girîbândır seni
Dilberân magrûr olur âyîneye nezzâreden

-
3. Mâhımñ mestñ nigâh mihr-i sûzñ görmeyüp
Tîre necmân fitne istidlâl ider seyyâreden
 4. 'İllet-i nâz-ı itebbâ bî-mecâl itdi beni
Derdim oldır yok mı la'linde bir emsem çâreden
 5. Tıfl-ı nâzım bülbülü nâlân güli çâk itdiren
Ol tebessümdür ki leb şâr eyledin kuhvâreden
 6. Tîzi-i ikbâle o bârı müsâvîdir 'azîz
Bu me'ali gûş-ı hûş itdim leb-i fevvâreden

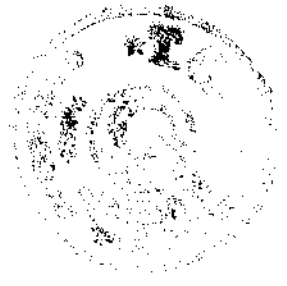
HARFÜ'L-VÂV

XLI

Fâ'î lâ tûn / Fâ'î lâ tûn / Fâ'î lâ tûn / Fâ'î lûn

(Fâ'lûn)

1. Eylesem hatt-ı ruhuñ nezzâre-gâh-ı ârzû
Ca'd-ı müşgîn târ olur medd-i nigâh-ı ârzû
2. Yok yire mû-yı miyânı fikrine düşme gönül
Kılma zer-târ-ı nigâhuñ sedd-i râh-ı ârzû
3. Şevk-bağşâ-yı vişâl olmaz sirişk dem-be-dem
Meş'al efrûz olmadıkça dilde âh-ı ârzû
4. İde bir gün gördiği çün şu'le-yâb olup ider
Ol güneş ruhsârı istikbâl-i mâh-ı ârzû
5. Dîde dûz-ı dürre-i hâl-i zenehdânıñ olup
Oldı dil şimdi raşad pîrâmı câh-ı ârzû
6. Mâb-ı meyle şem'-i ruhsârıñ firûzân eyleyüp
Göster ey sâkî bize bir şâhrâh-ı ârzû
7. Zâ'ikâ bağş-ı kelâm-ı râik ol tanzîr ile
Kim 'azîz olsun söziñ kând-ı şifâh-ı ârzû

HARFÜ'L-HAH

XLIII

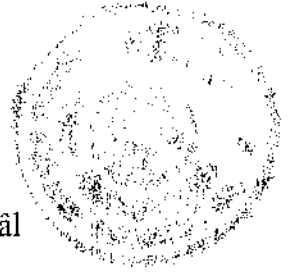
Fâ'ilâ tün / Fâ'ilâ tün / Fâ'ilâ tün / Fâ'ilün
_ . _ . _ . _ . _ . _ . _ . _ . _ . _ .

1. Neyliyem ol bezmi dâğ-ı sine müşğîn olmaya
Ya'ni kâküller ser-âzâd 'arağ-çîn olmaya
2. Câ-be-câ hatt-ı ruhuñda hâller midir 'aceb
Sûhte-i cân u dil 'uşşâk-ı miskîn olmaya
3. Pençe-i bâz-ı nigehten mürğ-i dil bulmaz aman
Tâ seniñ ol pîçiş-i zülfüñde temkîn olmaya
4. Çekdi zan itdim hilâl âgûşa hûrşidden bugün
Şehlevendim kâsd gülgeşt ile der-zîn olmaya
5. Şöyle ister dil-rübâ kim 'azm-i gülzâr eylese
Çâk ola reşk ile gül şebnemde temkîn olmaya
6. Sûd-mend olmaz misâl-i kays şol bâzârda
'Âşîka sermâye nakd-ı cân-ı şîrîn olmaya
7. Neyliyem ol Şâ'ir-i güc vaşfı mânend-i 'azîz
La'l-i nağzende anuñ maзмûn-ı rengîn olmaya

XLIV

Fâ'ilâ tün / Fâ'ilâ tün / Fâ'ilâ tün / Fâ'ilün
_ . _ . _ . _ . _ . _ . _ . _ . _ . _ .

1. Şöyle tesîr itdi 'aşkıñ bülbül-i mestâneye
Şem'-i sûziş şu'le-i âvâzıdır pervâneye
2. Tut ki 'âlem gülsitânmuş neylesün sensiz gönül
Hande-i gül nâle-i zencîrdır dîvâneye
3. Her ser mû yine bin şad-pâre dil olmuş fedâ
Açma serr-i perçemin öz başıñ içün şâneye

4. Cism-i nâzik şöyle kim âgûşa çekmekde mahâl
Çillesin ebrûlarıñ çekmekde bilsem yâneye
5. Çeşm gûyâ sen nikâtın ol dem anlarsın 'aziz
Tur hele kulkul disün minâ leb-i peymâneye

XLV

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1. Söz olmaz gülşen-i ruhsâr-ı yâre her huşûşunda
Her ism sebze-i bigâne-i bi-ber huşûşunda
2. Şeb-i vaşlın şafâsın hâb-ı gafletle uçurduk âh
Hele ben tövbe itdim soñra ki sâgar huşûşunda
3. Nola yârîñ miyânîñ âh aman cânım diyu sarsam
Şu şızmaz aramızdan cân ile hançer huşûşunda
4. Tekellüfsüz şafâdır gerçe sir-i 'ârifânelik
Telâş elvirmese 'avdetdeki defter huşûşunda
5. Çeker âgûşa biri biri müşgîn perçemiñ ohşâr
Göñül biçâredir dellâk ile berber huşûşunda
6. Ne rengin çifte gül naķş itdi mirât-ı mücellâya
Kâlır behzâd hayrân nev-i hatt dilber huşûşunda
7. Tekâbül üzre nîk ü bed mihek yekdegerdir çûna
'Ayârın keşf ider şeyh mirâyı zer huşûşunda
8. Cerebden sahte dâğ 'arz ider yâre rakîb dûna
Bilür kâfir ki tatbîk istemez mihr huşûşunda
9. İder me'al 'azîzi şubha şubhizâdelik elbet
Olur mecbûr - ı bûs-ı gerden-i enver huşûşunda

XLVI

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1. Hezâr zârveş bîzârsîñ çûna ey gönül 'ameline
Ne lâzım leb-be-leb ülfet saña amma o gül-femle
2. Bütümde sûzişem 'arz it 'izârı âteşinlerden
Ka-tı germ-i ülfet oldıñ vâ'izâ sende cehennemle
3. Sürer aşhâb-ı temkîn pâyına yüz cevher-i kısmet
Bu râzî keşf ider keyfiyyet -i 'ummân leb-i yemle
4. Gül-âbıñ gıryesin işrâb ider yek hânde-i gönçe
Cihânda tev' emân toğmuş gibidir sûr u mâtemle
5. Çemende 'ar'arı pâmâl ile sünbili bî-reng
Hırâmân ol şu nâzik ser ü kadd ü zülf-i pür hamle
6. Yine ma'cûn tağıtmış hastegâne ha-kka-ı la'liñ
'Azizin derdinde çâresin gör lutf it ol emle

XLVII

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fâ'ilün)

1. Nev-i meh rûzeyi gör yevm-i şekk encâmında
Mağribi dilberidir tut ramazân nâmında
2. Garra lanma ki ruh-ı şâfiña ha-ıtt sâye şalup
Göresin bir gün ola ol günüñ ahşâmında
3. Ramazân hürmetine virdi ha-ıtt rûyına izin
Kalmadı zevki gönül gayrı bu bayrâmında
4. Sâkiyâ heb dil-i şeydâ mı görürsîñ sende
Yok mıdır halli 'aceb soñra ki ibrâmında
5. Bir murâd itnegi var ise murâd itmiş yâr
Bir ferağ buldum 'aziziñ dil-i nâkâmında

HARFÜ'L-YÂY

XLVIII

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

(Fâ'îlâtûn)

(Fâ'lûn)

1. Müjde ol gönçe yine meclise hândân geldi
Tûfî-i tab'ima gûyâ şekeristân geldi
2. Âh ey şabr u taḥammül seni gayrı yâ hû
Çeşmine ḥâb gelüp 'âşıka dermân geldi
3. Gittiginden haberim yokdı şu'ûrum bi'llâh
Anı gördüm ki senin ile ḡazel-ḥân geldi
4. Âh hercâyi kocaldık mı rakîb bilemem
Baña destar-ı şikest zülf-i perîşân geldi
5. Nev hırâmım ne olur sende salınsan yürisen
Ḥane-i çâkere sen gibi ne cânân geldi
6. Haṭṭ gelüp ḥüsnini ta'dîl ider dir iken âh
Başımız yazısı evvelde aman aman geldi
7. Yapışup el ele nâz ile girişme gûyâ
İntisâba o güzel çeşme şitâbân geldi
8. İ'tikâd itme ḥatır itmemedede müşkil-ter
Nâzenînim didiler göksüne imân geldi
9. Göziniñ yaşına rahm ile 'azîz başıñ için
Sâ'il-i ḥâk-ı rehin merdüm-i giryân geldi

XLIX

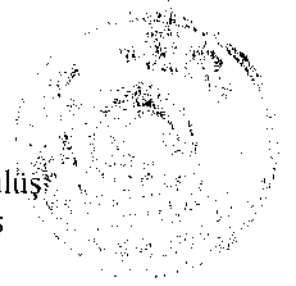
Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

1. Çemen seyrine çıkmış var ise ol mihr -i hadd şimdi
Güle hummâ-yı yevmi nergise gelmiş remed şimdi
2. Belî mest olmuş amma turra u müjgân olup berhem
Nigeh düzdîne çekmiş fitneden zencîr-i sed şimdi
3. Miyân-ı ebruvâna dâlda ne mi çekdi meddi âh
Deger havfım budur ey nûr-ı didem çeşm-i bed şimdi
4. 'Acebiñ sende turmuş vâ'izâ ferdâyı söylersin
Kıyâmetler kopardı başıma bir ser ü kadd şimdi
5. Serimde lâle - veş dâğımla bağrım hûn iken hûn gül
Tabîbâ sende gel derd deger olma meded şimdi
6. Yumunca göz şarıldı rişe-i reyhân-veş ol zülfe
Becâdır Vâkı'â hâb -ı perîşâne hased şimdi
7. İdüp ser zîb-i şehbâl -ı hümâ-yı zülf-i leylâsıñ
Çü mecnûn 'uzleti devlet bilür ehl-i hîred şimdi
8. Sarîr hâne-i vassâf- veş-i bülbül-i nevâ olsun
Bu bâğıñ gonçesi itmez 'azîz dogu saded şimdi

L

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1. Emem olsun yok mudır la'liñde derdim çâresi
Nâzenînim söyle 'ömrüm hâşılı cân pâresi
2. Bir şeker güftârede ka'il gönül bîçâresi
Nâzenîmin söyle 'ömrün hâşılı cân pâresi

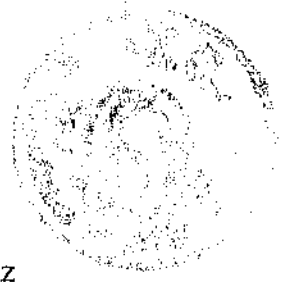
3. Gerçe gönçeyken hayâl olmaz degildi bu gülüş
Bir nezâket hâsıl itmiş çeşmi gamze bürülüş
4. Servden bâlâ seni böyle kim itdi pervereş
Nâzenînim söyle 'ömrüm hâşılı cân pâresi
5. Tıfl-ı eşkim düşmege 'âr itme dâmânîña
Yâ anı gözden düşürmekde düşer mi şânîña
6. Dimege hâcet ne heb ma'lûmdur 'irfânîña
Nâzenînim söyle 'ömrümhâsılı cân pâresi
7. Pek hevâsıdır şalın seyr-i hisâra gül gibi
Kâkül-i müşgîni ser-pûş dâgım ac sünbül gibi
8. Hoş gelür gerdâ yine mehtâbda bülbül gibi
Nâzenînim söyle 'ömrüm hâşılı cân pâresi

LI

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

(Fâ'îlâtün) (Fâ'lün)

1. Var mı yoklar beni bir derd-i serimden gayrı
Başıma kanı döner yârelerimden gayrı
2. Ey iden âyîne-i kalbime da'vâ-yı cilâ
Ne eser var yine jeng-i kederimden gayrı
3. Görmeyelden eseri âh seher gâhımdan
Tıfl-ı eşkim daği düşdi nazarımdan gayrı
4. Rükebâ gâ'ilesi ile kibârı 'aşrın
Tesliyet bahş olamaz pek süverîmden gayrı
5. Görmedim bâb-ı tevekkül gibi bend-i dil nağam
Bulmadım nân-ı 'azîz kendi derimden gayrı

6. Şehriyârıma kuş uçmaz ki 'arz idem hâl
Kalmadı nâme -resân nağş-ı serimden gayrı
7. Şeb-i firkat ne yaman devr ü dirâz oldu 'azîz
Görmedim şubhını nâm-ı pederimden gayrı

LI

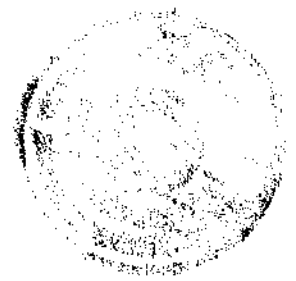
Me'âlî / Fâ'ilâtü / Me'âlî / Fâ'ilün

1. Rağsa hırâmda gören ol ser ü kâmeti
Fevvâreden atıldı şanur nâz u nahteti
2. Ol ser ü kaddi yâd ile açup kıyâmete
Kürsîde şeyh efendi döker eşk-i hasreti
3. Ol çeşm-i mesti şanma ki âhval nigâhıdır
Şimşîr-i gâmzesi iki bulmuş nezâketi
4. Ruhsâr-ı âl ile leb-i la'linde hatt-ı nev
Şehr eyledi gül ü müle da'ir lefâfeti
5. Cânâ şalar olunca çıkar keyf hem-çü bâz
Bilmez o kâfirî nîgeh-i mest-i ülfeti
6. Yek-câm-ı vâj-gûn ile çarh-ı desîse -kâr
Mest ü harâb-ı gaflet ider ehl-i devleti
7. İtdiñ o yâre gerçe hakîmâne intisâb
Liken bir özge derde düşdük tabâbeti
8. Dünyâlığı gör ol büt-i şannâzesin 'azîz
Gûş eylemez gâzel pula şaymaz kerâmeti

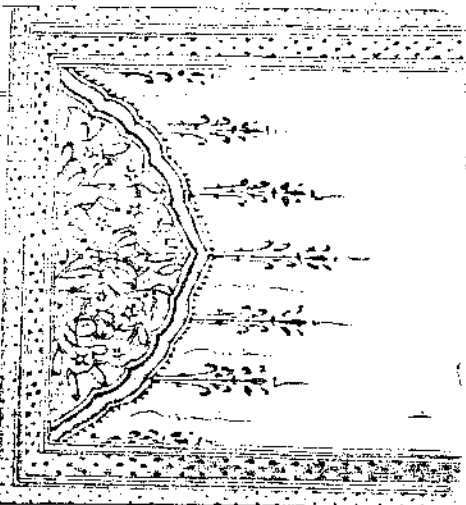
LIII

Me'ûlû / Fâ'ilâtü / Me'â'lû / Fâ'ilün

1. Gör lekke-i midâd -ı leb-i dilrübâsını
Seyr it nihâl -i hüsnin elifli kirâsını
2. Pek de uçurma kendüññi zâhid ri'yâ ile
Fikr ile şoñra bir yere konmak kışâsını
3. Sâzendegâne dime nedir sahte vaķâr
Gör nîzeniññ 'arâkdaki güç edâsını
4. Buldukda bûlbûlânı siyeh mest añladım
Gül mevsiminde tövbe-i bâde hatâsını
5. 'Uşşâka câm şun fese al şunma sâkiyâ
Açma aman aman o taħammül belâsını
6. Terk-i namâz u rûzesi şeyhiññ güvâhıdır
Añla o hâl ü cezbe ile müdde'âsını
7. Kılsa edâ o dilber -i bâlâ kadîn 'azîz
Her mısra'-ı resâ nola hüsn ü bahâsın

EKLER

اندری از حسیب المهر شریفی
 شکر که در این الم بود می پیچید
 سوز خورشید درین کبریا
 بوقا که در تو معنی نه بود
 بهر دست پیر یزید
 ایمنی فاطمه زهرا
 سوز خورشید درین کبریا
 بوقا که در تو معنی نه بود
 بهر دست پیر یزید
 ایمنی فاطمه زهرا
 سوز خورشید درین کبریا
 بوقا که در تو معنی نه بود
 بهر دست پیر یزید
 ایمنی فاطمه زهرا

اولاده نوری بنیاد	بدری که در طریق
دست خورشید درین کبریا	دست خورشید درین کبریا
دست خورشید درین کبریا	دست خورشید درین کبریا
دست خورشید درین کبریا	دست خورشید درین کبریا
دست خورشید درین کبریا	دست خورشید درین کبریا
دست خورشید درین کبریا	دست خورشید درین کبریا
دست خورشید درین کبریا	دست خورشید درین کبریا
دست خورشید درین کبریا	دست خورشید درین کبریا
دست خورشید درین کبریا	دست خورشید درین کبریا

بوله در بینا سیه الحمر شقیه با هم صفت الی غیره برکت ناز و دود و غیره	کوی سمنه و نوبه با در خطا آیه مذکور مانده و تحویل اکلا و احوال جدید و بدست	نقد و ادب و با لاف و کثرت غیره در صحنه و کلام و غیره	۹
--	--	---	---

فیه تفسیر منی و یکدیگر و غیره که در هم و یکدیگر و غیره شهر و بیرون شهر و غیره	سبب و علت و باطن و ظاهر که در هم و یکدیگر و غیره	فصل و ادب و با لاف و کثرت غیره در صحنه و کلام و غیره	۱۰
---	---	---	----